

ದಿವ್ಯ
ವಿಶ್ವರೂಪದಿವ್ಯ

මෙයින් සතළිස් වසරකට පෙර
ශ්‍රී කලාණි යෝගාග්‍රම සංස්ථාව ජනිත කොට,
එද මෙද තුර සිදු කරන්නට යෙදුණු අත්‍යුදර ශාසනික සේවය
කරණකොටගෙන නිමල සපුන් මිහිර විදගැනීමේ භාග්‍යය ලත්
ගිහි-පැවිදි හැම වෙනුවෙන් පිදෙන
කෘතඥතා පූර්වක පුපෝපභාරයක් වශයෙන්,

වම් 2535/1991 දෙසැම්බර් මස 11 වෙනි ද
සිය අම්ල දිවියෙහි 90 වෙනි විය සපුරන්නා වූ
අතිපුජනීය මහෝපාධ්‍යාය

මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේ

සහ

වම් 2535/1992 අප්‍රේල් මස 1 වෙනි ද
සිය විමල දිවියෙහි 85 වෙනි විය සපුරන්නා වූ
අතිපුජනීය රාජකීය පණ්ඩිත

කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජිනවංශාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේ

වෙත

“සන් අනුපස්සනා” නම් මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථය
අත්‍යන්ත ගෞරවයෙන් පිරිනමමු.

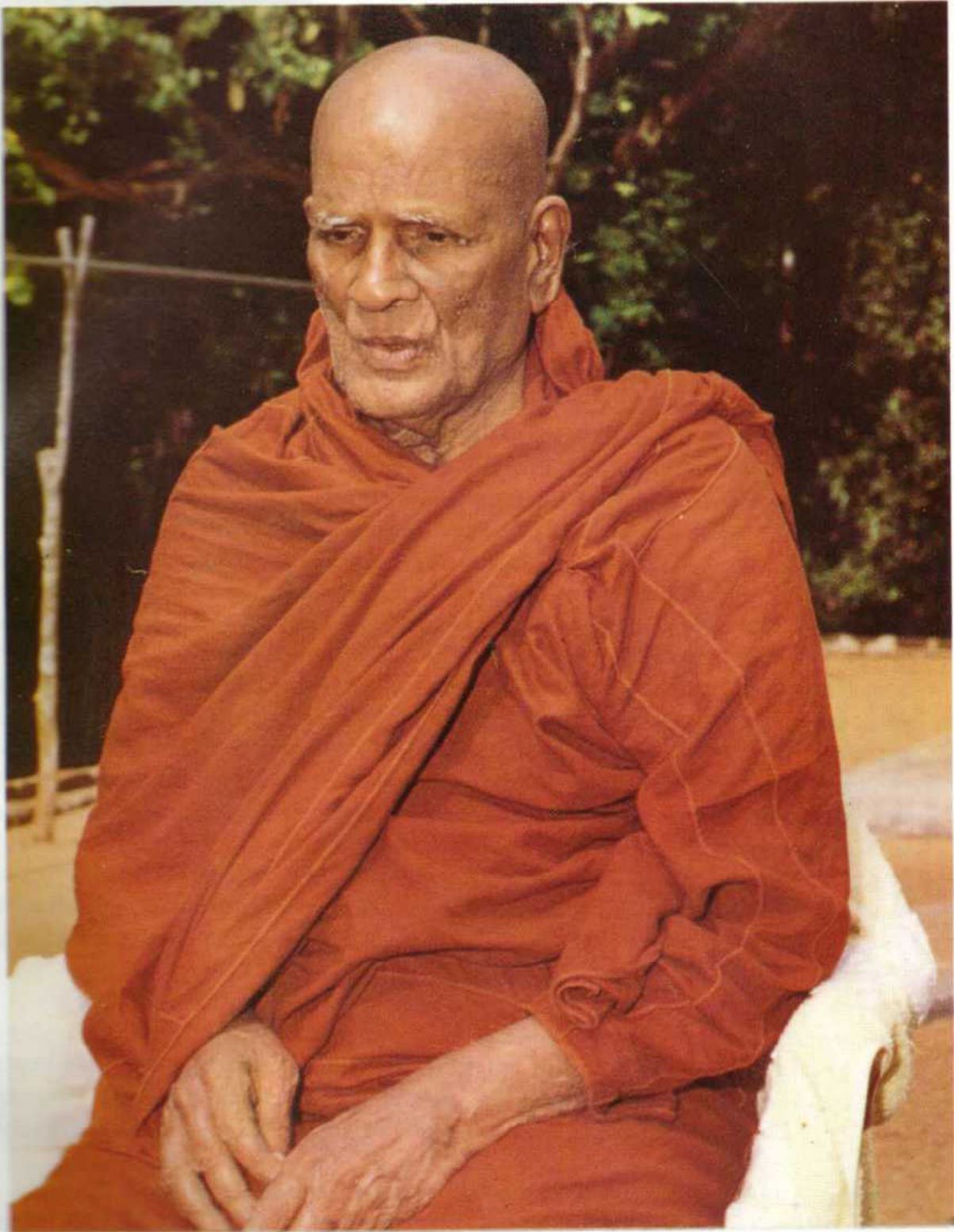
පටුන

අනුශාසනය ...	v
සංඥපනය ...	vii
පෙර වදන ...	viii
ප්‍රකාශක නිවේදනය ...	xii
ග්‍රන්ථ සඛිකේත ...	xiii
මඬිගලාවරණය ...	xv

1. සමාරම්භය ...	1
2. අනිච්චානුපස්සනාව ...	15
3. දුක්ඛානුපස්සනාව ...	27
4. අනත්තානුපස්සනාව ...	37
5. නිබ්බිදනුපස්සනාව ...	56
6. විරාගානුපස්සනාව ...	72
7. නිරෝධානුපස්සනාව ...	87
8. පටිනිස්සන්තානුපස්සනාව ...	101
9. සම්පිණ්ඩනය ...	118

උපග්‍රන්ථය: i. සම්මුතිය සහ පරමාර්ථය ...	129
ii. සුභමය ඤාණය සහ භාවනාමය ඤාණය ...	131
iii. සතර කමට්ඨන් ...	133
iv. සක්කාය දිට්ඨිය ...	134
v. අට්ඨාරය මහ විපස්සනා ...	138

අනුග්‍රාහක මණ්ඩලය ...	146
-----------------------	-----

අතිභූතනිය කම්සානාවායථි මහෝපාධ්‍යාය
මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේ

ශ්‍රී ලංකාවේ යෝග්‍යම සංස්ථාවෙහි ගරු සමුත්පාදක සහ අනුශාසක, රාජකීය පණ්ඩිත අතිපූජනීය කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජිනවංශ මහා ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේගේ අනුශාසනය.

සැනසිලි පෙරහැර

“එවං සමමාවිමුක්තචින්තයා හනෙන, හික්ඛුනො භුසා වෙපි වක්ඛුච්ඤාඤායා රූපා වක්ඛුයා ආපාඨමාගච්ඡන්ති..... වයඤ්චයානු පස්සන්ති....”

(මහවංශ පාලි)

බුදුසව් පෙළේ යෝණ හිමියන්ගේ චරිතය ඉතා විසිතුරු එකකි. උන්වහන්සේ ගිහිකාලයේ පුදුම විධියේ සම්පත් වින්ද කෙනෙකි. පතුල්වල රෝම තුබුණාය යි කියනු ලැබේ. මේ සියලු සැප අත්හැර මේ උතුමා මහණ වී මහා විරියයෙන් භාවනා කරගෙන ගිය නමුත් රහත් වෙන්ට බැරිවිය. ‘මහණ කමින් මට වැඩක් වෙන්තේ නැත. සිවුරු හැරයන්ට ඕනෑය’ යි උන්වහන්සේට සිතුවේ මෙසේ විරිය කොටත් රහත් බව නොලැබුණු නිසාය. මේ අවස්ථාවට සර්වඥයන් වහන්සේ වැඩමවා, විණාවේ උපමාව දක්වමින් උපදෙස් දී වදාළේ ඉන්ද්‍රිය සමනාව ඇතිකරගන්නා ලෙසය. සද්ධා - සති - විරිය - සමාධි - පඤ්ඤා යන මානසික ගුණ සමච ඇතිවීම මාර්ග ප්‍රතිවේදයට අවශ්‍ය ම දෙයකි. මෙයින් එකක් දෙකක් වැඩියෙන් දියුණු වී අනිත්වා ඒ තරමට නොවුවොත් සිත නිසි පරිදි නිසි නැතට ගෙන යා නොහැකිය. යෝණ හිමියන්ගේ විරිසින්දිය අධික විය. සෙසු ඉන්ද්‍රිය එතරම් දියුණු නැත. උන්වහන්සේට භාවනාවෙන් වැඩක් නොවූයේ මේ වෙනස නිසයි. බුද්ධාවවාදයෙහි පිහිටා ඉන්ද්‍රිය සමනාව ඇතිකරගෙන භාවනා කිරීමෙන් පසුකලෙක යෝණ හිමියෝ රහත් වූහ. එසේ රහත් වී සඵඤ්ඤාවෙන් වහන්සේ වෙත පැමිණි එහිමියන් රහත් සිත පහදමින් කර නිබන්දනේ ආකම්භීය දේශනයකි. මෙහි මුලින් දැක්වූයේ රහත් සිතේ සැටි පළ කළ උන්වහන්සේගේ දේශනයෙහි එක් අංශයකි. ඇස - කණ - නැහැය - දිව - සිරුර යන ඉඳුරන් විසින් ගන්නා රූපාදී අරමුණු හමුවේදී රහත් සිත පවතින්නේ කෙසේ ද, යනු එයින් පැහැදිලි වෙයි. ඒ සියලු අරමුණෙහි වය දර්ශනය හෙවත් නැසී යන ගතිය දැක්මෙන් ඒ මොන ම දෙයක්වත් සිතට වැද්ද නොගැනීම, සිතේ පදිංචි නොවීම, රහත් සිතේ ස්වභාවයයි. අපටත් ඕනෑ කරන්නේ මෙවැනි සිතක් හද ගැනීමය. එතකොට කිසි බරක් නැත. වේදනාවක් නැත. සැහැල්ලු ශාන්ත සිතක සැනසුම අපට ඇතිවන්නේ එසේ වූ කල්හිය. වාණිජයෙකුගේ බඩු කරත්තයක් මෙන් සිතේ කෙලෙසුන්ට ඕනෑ කරන අරමුණු බර පටවාගෙන කෙදිරිගාමීන් පසර වටයේ කැරකුණා දැන් ඇති. සිතේ බර අඩු කරගැනීමට දැන් අප සුදනම් විය යුතුය. සිත සැහැල්ලු කරගන්නා පිළිවෙතෙහි යෙදෙමින් ආර්ය පරපුරට ඇතුළුවන සේය අපේ වෑයම විය යුත්තේ. භාවනාවේ ආනිසංස ඵලය මෙය යි.

අප මේ නොකඩවා පවත්වන්නේ අපේ ම සැනසිලි පෙරහැරය. අපි අපේම පෙරහැර බල බලා සැනසිගන්නට සුදුස්සෝ වෙමු. අපේ වෑයම දුක් ඉතිරිකර ගැනීමට නොවේ. දුක් අවසන් කර ගැනීමටය. තවමත් අපේ පැවැත්ම දුක ඇතුළෙහි බව සැබෑය. එහෙත් අපට සැනසුමක් තිබෙනවා. ඒ දුක් ගෙවන් කරමින් දුක් නැති නැත බලා යන සැනසුමය. අපි තීරතුරුව අපේ ඒ සැනසිලි ගමන සිහි කරමු. ඒ අපේ ජීවිත සමාපත්තිය යි.

ඥාතීන් පහන කොතැනක නිබුණත් සිදුවන්නේ එළිය වීමය; අඳුර දුරු කිරීමය; සෙතීම ඇතිකිරීමය. නැත් වෙනස් වීමෙන් පහතේ එළිය වෙනස් වන්නේ නැත. එකතැනකට අඩුවෙන් එකතැනකට වැඩියෙන් එළිය දෙන විභේදයක් පහතේ නැත. අපත්

නොතිවෙන පහත් මෙන් විය යුතුය. අප එළිය වී පළමුවෙන්ම සියලුම අයුතුකම් වලින් මුදා හැරීමට අපට අවශ්‍ය වන්නේ නොතිවෙන එළියේ පරම අස්සාස ස්වරූපය ආත්ම මහිමය නව හැකිතාක් දෙනාට අත්කර දීමයි. මේ සැනසිලි පෙරහැර පවත්වන මේ සැනසිලි පෙරහැර ජෝති ජෝති පරායන වේ.

මේ කරුණා ගුණයට අනුයාත වෙමින්, අතිශයින්ම සුන්දර වන්නේයේයේ සදුපදේශ පරිදි අපේ සසුන් දරා පෙලේ භාවිත වන සැනසිලි පෙරහැර දරුවාණ කෙනෙකුත් විසින් සම්පාදිත "සත් අනුපස්සා" සැනසිලි පෙරහැර සැනසිලි පෙරහැරට නවත් එළියක් වේවා යනු මගේ ධර්මයයි.

"සමමා ධමමං විපස්සතු".

සමමා ධමමං විපස්සතු.
කඩවිදුලාණි සමමං ධමමං.

ගුණවර්ධන යෝගාශ්‍රම මද්ධ්‍යස්ථානය,
ගල්දූව - කහව.
2535/1991 ජූලි මස 17 වැනි දිනදී ය.

ශ්‍රී කලාණි යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවෙහි ගරු සඤ්ඤ ලේඛකාධිකාරී, ත්‍රිපිටකාචාර්ය,
කර්මස්ථානාචාර්ය, ගෞරවාර්භ නාඋයනේ අරියධම්ම මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ
සංඤ්ඤය.

පර්යේෂණාත්මක නිබන්ධනයක්

නිබන්ධනං පරමං සුඛං - "නිවන පරම සැප යැ" යි සියල්ල දන් සර්වඥයන් වහන්සේ වදළ සේක්, නිවනින් මෙපිට ඇත්තා වූ සැප සම්මත සියල්ල තාවකාලික හා දුකින් මුසු බැවිනි. පරම සැපය වූ යාන්ත නිවනට පැමිණීමේ ඒකායන මාර්ගය විදර්ශනාව ය. "දහසක් නයිත් ප්‍රතිමණ්ඩිත යෝවාන් මාර්ගය" යන්න නිතර දම් දෙසුම්හිදී අයන්තට ලැබෙන සුලබ වචනයකි. ඉන් කියැවෙන්නේ යෝවාන් මහට පත්වීමේ ක්‍රම දහසක් ඇති බව ය. එහෙයින් යාන්ත නිවනට පිවිසීමේ විදර්ශනා ක්‍රම රාශියක් ඇති බව දත යුතු ය. එසේ විවිධ වූ විදර්ශනා ක්‍රමයන් කෙරෙහි මේ "සන් අනුපස්සනා" ග්‍රන්ථය අපේ අවධානය යොමු කරවයි.

විදර්ශනා භාවනාව පිළිබඳ අන්දකිම් ද පිටක ග්‍රන්ථාගත සාරවත් දේශනා ද අතිපුජනීය පණ්ඩිත මාතර සිරි ඤාණාරාමාභිධාන මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේගේ දේශනා හා සදුපදේශයන් ද සංකලනය කිරීමෙන් මෙම විදර්ශනා භාවනා ග්‍රන්ථය සකස් වී ඇත. පෙළ - අටුවා - ටීකා ග්‍රන්ථයන්හි පැතිරී - පිසිරී තිබෙන විදර්ශනා ක්‍රම සහ සාධක කරුණු රාශියක් මිණිවැටි වැළක් සේ මෙහි එක්තැන් කොට ගෙන ඇති නිපැයුම අතිශයින් ම ප්‍රශංසනීය ය. පර්යේෂණාත්මක නිබන්ධනයක් වන බැවින් මෙහි අගය අසීමිත ය. එක් වරක් පමණක් කියවා පසෙක නොතබා නැවත නැවත කියවා මෙහි යථාර්ථය තේරුම් ගැනීම ම විදර්ශනාවක් වන බව නුවණැතියනට වැටහෙනු ඇත.

වසර දසයක තරම් කලක් මුළුල්ලෙහි අතිපුජ්‍ය මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේගේ පා සෙවනෙහි කමටහන් වඩා පළපුරුදු, විතුර - ව්‍යක්ත දේශක ලේඛකයාණන් වහන්සේ නමක් අතින් මෙය සංස්කරණය වී ඇත. මෙහි සම්පාදනය පිළිබඳ කිවයුතු කරුණු සියල්ල සංස්කාරක හිමියන් විසින් ම පෙර වදනෙහි ලා දක්වන ලද්දේය. බුද්ධ ශාසනයේ පරමාර්ථය මෙහි මැනවින් පැහැදිලි කොට ඇත්තේ ප්‍රචිත කර්තව්‍යවරයෙකුගේ කෘතභස්ත නිර්මාණයක ස්වරූපයෙනි.

හේතු සම්පත් ඇති භව්‍ය උතුමනට මේ ජීවිතයේදී ම මහ - පල - නිවන් සුව යාක්ෂාත් කරගැනීමටත් පාරමී අසම්පූර්ණයනට මතු භවයකදී හෝ යාන්ත නිවනට පැමිණීමටත් ඒකායන මාර්ගය පහදමින් සදුපදේශ දනයෙන් මහෝපකාරී වූ අතිපුජනීය මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේට නිරෝගි සැප බල - දීර්ඝායු ශ්‍රී අභිවර්ධනය වේවා! අනර්ඝතම ග්‍රන්ථ රත්නයක් සම්පාදනය කිරීමෙන් උදර ධර්ම දනය පිරිනැමූ පුජ්‍ය සම්පාදක ස්වාමීන් වහන්සේට උසස් ධර්ම ප්‍රාර්ථනා සඵල වී ශාරීපුත්‍ර මහා රහතන් වහන්සේට මෙන් ගම්භීරතම ප්‍රඥා කෞශල්‍යය වැඩේවා!

"විරං කිට්ඨතු ලොකසමීං - සමමා සමබුද්ධ සාසනං."

මෙයට, මෙතැනි,
අරියධම්ම ස්ථවිර

ශ්‍රී ගුණවර්ධන යෝගාශ්‍රම මධ්‍යස්ථානය,
ගල්දූව - කහව.
2535/1991. 07. 10

පෙර වදන

මීට දස වසරකට පමණ පෙර “ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ” හි ප්‍රධානාචාර්ය සහ මිනිරිගල “නිස්සරණ වනයේ” හි ප්‍රධාන කම්ප්‍යානාචාර්ය ධුරන්ධර අතිපූජනීය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාම මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් නිස්සරණ වනවාසී යෝගාවචර ස්වාමීන් වහන්සේලා වෙනුවෙන් “අටියාරස මහා විපස්සනා” (= “අටලොස් මහ විදසුන්”) මැයෙන් දේශනා පෙලක් පවත්වන ලදී. අනුපස්සනා දහ-අටකින් සමන්විත අති-පෞරාණික විදර්ශනා භාවනා ක්‍රමයක් ඉන් හෙළිපෙහෙළි විය. යෝගාවචරයන් වහන්සේලාහට එම දේශනාවන් බලවත් පිටුවහලක් වූයෙන් බෙහෙවින් ජනප්‍රිය ද වී.

එම දේශනා පෙලෙහි අගය වටහාගත් විදේශීය හික්ෂුන් වහන්සේලා කීප නමක් ඒවා ඉංග්‍රීසියට පරිවර්තනය කොට පොතක් වශයෙන් ජාත්‍යන්තරව ප්‍රසිද්ධියට පත්කිරීමට සැලසුම් කළහ. (මේ වන විට අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ “සජ්ඣ විශුද්ධිය සහ විදේශිතා ඥාන” නමැති ගත ඉංග්‍රීසියට පෙරලා පළකිරීමේ කටයුතු ද සම්පූර්ණ වෙමින් තිබුණි.) මේ සඳහා අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේ විසින් තවත් කරුණු ද අඩංගු කොට “අටියාරස මහා විපස්සනා” නමින් පොතක් සකස් කරන ලදී. එහෙත් යම් යම් හේතූන් නිසා එහි පරිවර්තන කායභීය සඵල නොවීය.

මේ අතර වඩාත් පුළුල් හා ප්‍රායෝගික පදනමක් මත මුල් පොත නැවත සංශෝධනය කළ යුතුයැ යි තීරණය විය. ඒ අනුව, පෙළ-අටුවා- විකා හා ඇතැම් නූතන පොතපත ද තවදුරටත් ගවේෂණය කෙරුණු අතර, පළපුරුදු දේශීය හා විදේශීය යෝගාවචරයන්ගේ ප්‍රායෝගික අත්දැකීම් හා වැටහීම් විමර්ශනයක් ද සිදුවිය.

එහි ප්‍රතිඵලය වූයේ, අටලොස් මහ විදසුන් (= අනුපස්සනා) පිළිබඳ නිම් වළලු වඩවඩාත් පුළුල්වීම සහ යම් යම් ගැටළු තැන් ද මතභේද ද ප්‍රකටවීම ය. එහෙයින් සියලු අනුපස්සනා පිළිබඳ පූර්ණ විග්‍රහයක් ඉදිරිපත් කිරීමට උත්සාහවත් වීමට වඩා මුල් අනුපස්සනා සහ විස්තරාත්මක ව දක්වා, සෙසු අනුපස්සනා 11 උපග්‍රන්ථයක් තුළින් හඳුන්වාදීම සුදුසු යැයි හැඟුණි. “සත් අනුපස්සනා” නමින් මේ පොත එළි දකිනුයේ ඒ අනුව ය.

මෙසේ මේ පොත වසර කීපයක් තුළදී ක්‍රමයෙන් පරිණාමය වූවෙකි. ඒ අතර අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේ පොත සකස් කිරීම දිගට කරගෙන යාමට අපහසු වන තරමට වයෝවෘද්ධ භාවයට හා ගිලන්බවට කෙමෙන් පත් වූ බැවින් ලිවීමේ කාර්ය අපට ම කරන්නට සිදුවිය. උන් වහන්සේ සමඟ නිතර සාකච්ඡා කරමින්, උන්වහන්සේගේ මුල් පිටපත ද ඇසුරු කරමින්, සංශෝධිත පිටපත ද හැමවිට ම උන් වහන්සේගේ පරීක්ෂණයට ලක් කරවමින්, අපට විවේක ලැබුණු පමණින් හා අපගේ ශක්ති ප්‍රමාණයෙන්, උන්වහන්සේ වෙනුවෙන් පොතේ සැකසීම කරගෙන යන ලදී.

අපගේ මූලික පරමාර්ථය වූයේ මෙම පොත මගින් “මහා විපස්සනා” හෙවත් “අනුපස්සනා” පිළිබඳ අවබෝධයක් ඇතිකරලීම සහ අනුපස්සනාවන්ගේ ප්‍රායෝගික ස්වරූපය මතු කොට දැක්වීම ය. ඒ සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන් බුද්ධ දේශනා ද විවිධ යෝගාවචරයන්ගේ අත්දැකීම් හා සංකල්ප ද උපයෝගී කොට ගත් අතර, ඒවා වෙනත්

පෞරාණික ග්‍රන්ථයන්හි දැක්වෙන අදළ කරුණු හා සැසඳීමට ද උත්සාහ ගෙන ඇත. (පොත්වලින් උපුටාගත් කරුණුවල මූලාශ්‍රය බොහෝ විට අධොලිපිවල දක්වා තිබේ). ඇතැම් මතභේද ද සාකච්ඡාවට භාජනය කොට ඇත. වැඩිදුර ගවේෂණය කරනු කැමැත්තහුගේ පහසුව තකා බොහෝ විට අධොලිපි මගින් අත්වැල සපයා තිබේ. යෝගාවචරයන් සඳහා ප්‍රායෝගික උපදේශ වරින්වර ඉදිරිපත් කොට තිබෙන අතර විදර්ශනාවේ සෛද්ධාන්තික පක්ෂය කෙරෙහි උනන්දු වන්නාහට වැදගත් වන දෑ ද මෙම පොතෙහි අඩංගු වෙයි.

කාහටත් තේරුම් ගතහැකි සරල ආකාරයකින් විස්තර ඉදිරිපත් කිරීමට උත්සාහ කළ නමුදු, ඇතැම් අවස්ථාවලදී විස්තර කෙරෙන කාරණයේ ගැඹුරු බව ද විස්තර කථනය කෙටි කිරීමට සිදුවීම ද නිසා ගම්හිර ස්වරූපයක් නිරූපණය වීම නොවැලැක්විය හැකි විය. සාමාන්‍ය භාවිතයෙහි නොවන වචන හඳුන්වාදෙන විට ඒවා තේරුම් කරදීමට ද උත්සුක වීම්. පරිච්ඡේදයන් කෙටි කරමින් අමතර කරුණු අධොලිපිවල බහන ලදින් අධොලිපි දික් විය; වැඩි විය. (සෑම පරිච්ඡේදයක් අග මැ එහි අධොලිපි දැක්වෙයි.) අධොලිපි ප්‍රමාණවත් නොවන තැන් කීපයකදී උපග්‍රන්ථ එක්කරන ලදී.

නවක යෝගාවචරයනට ඵලදයක බොහෝ දෑ මෙහි අන්තර්ගත වුවත්, පළපුරුදු විදර්ශනා යෝගාවචරයනට මෙම ග්‍රන්ථය වඩාත් ගෝචර වනු ඇත. කමටහන් ඇදුරුතුමනට ද මෙය මහෝපකාරී වනු ඇතැයි හඟිමු.

මෑත කාලයෙහි බොහෝ සෙයින් යටපත්ව තිබෙන්නා වූ මහා විපස්සනා හෙවත් අනුපස්සනා පිළිබඳව උනන්දුව හා අවබෝධය නැවත මතුකර ලීමක් මේ පොතින් කෙරෙයි. අපට මෙතෙක් හමු වූ කිසිදු පොතක මෙම අනුපස්සනාවන් මෙතරම් දුරට විස්තර කොට නොතිබුණි. එහෙත් මෙම කෘතියෙහි ද අනුපස්සනාවන් විග්‍රහ කෙරෙනුයේ එක්තරා මූලික හා සීමිත පදනමක් මත ය. මීට වඩා පුළුල් හා ගැඹුරු ලෙසින් මේ අනුපස්සනා විවරණය කළ හැකිය. විශේෂයෙන්, බුද්ධ දේශනාවන්හි සඳහන් වන අතිශයින් ප්‍රායෝගික වූ ද විචිත්‍ර වූ ද අනුදර්ශනා (= අනුපස්සනා) ක්‍රමානුකූලව වර්ණනා කරන්නේ නම්, ඒ සඳහා වෙන ම ගතක් සම්පාදනය කළ යුතුව ඇත්තේය. මෙසේ මේ අනුපස්සනා ගැන දැනීම පුළුල් වීම යෝගාවචරයන්ගේ යහපත පිණිස ම වේවා!

1991 දෙසැම්බර් මස 11 ද අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේට 90 වෙනි විය සපිරීම නිමිතිකොටගෙන මෙම පුස්තකය එළි දක්වන්නට ලැබීම අපේ බලවත් සතුටට හේතුවකි. වත්මන් බුදු සයුන එළිය කරන මාහැඟි මිණි පහනක් වන උන් වහන්සේගේ මහා ගුණ කඳුට මේ පොත පුපෝපහාරයක් වේවා! සයුන් අඹර තවතවත් දියුලවමින් ගුණ සුවඳ තවතවත් විහිදුවමින් සැදුහැනි ලෝ සතුන් සනසවමින් නිදුක්ව - නිරෝගිව - සුවපත්ව ස්වකීය සකල ධර්ම පාර්වතාවන් ඒකාන්තයෙන් මුදුන්පත් කරගැනීමට උන්වහන්සේට ශක්තිය ලැබේවා!

අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේ පෙරටුකොටගෙන, අධිපණ වූ බුදු සයුන නහා සිටුවීමේ මහා අධිෂ්ඨානයෙන් මීට සතලිස් වසරකට පෙර ශ්‍රී කළ්‍යාණී යෝගාග්‍රම සංස්ථා වැඩ පිළිවෙල දියත් කොට අදත් විශිෂ්ට ආකාරයෙන් එය පවත්වාගෙන යන්නා වූ රාජකීය පණ්ඩිත අතිගරු කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජීනවංශ මාහිමිපාණන් වහන්සේ 1992 අප්‍රේල් මස 1 වන ද 85 වන විය පසු කරති. ඒ වීර පුරුෂයාණන් වහන්සේ ද බුදු සයුන තවදුරටත් පණ

ගත්වමින් දිගු කලක් අප'තර යෙහෙන් වැජඹී යුවසේ පෙරුම්දම් සපුරා ස්වකීය සකල ධර්ම පාර්ථනාවන් සමාද්ධිමත් කරගනිත්වා!

ප්‍රතිපත්ති හා ප්‍රතිවේදි ශාසනයන්ගේ උද්දීපනය උදෙසා ම අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ ප්‍රධානත්වයෙන් ආරම්භ කෙරුණු මිනිරිගල නිස්සරණ වනය අද 25 වන වසරට පා නබා සිටියි. පිළිවෙත් කැමැති ජනතාව පුබුදුවමින් බුදු සයුතව උරදෙමින් මේ ශ්‍රේෂ්ඨ ශාසනික ආයතනය විරාන් කාලයක් නිරුපදිතව පවතිවා!

මෙම ගත මුදුණදවාරයෙන් එළි දකින මොහොත දක්වා මෙහි විවිධ කටයුතු සඳහා විවිධාකාරයෙන් හවුල් වූ ගිහි - පැවිදි පිරිස බොහෝ ය. ශාරීරික දුර්වලතාවන් මධ්‍යයෙහි වුව ද සැමවිට ම හැකි සෑම ආකාරයකින් ම සිය අමිල මහ පෙත්වීම, ආශීර්වාදය හා උපකාරය අපට ලබාදුන් අතිගරු මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේ මෙහි ලා පළමු කොට ම ගෞරවයෙන් සිහි කරමු. එසේ ම කායික අපහසුතාවන්ගෙන් පෙළෙමින් සිටියදී වුව ද ඉතා කරුණාවෙන් මෙම ග්‍රන්ථය පිළිගෙන නොපමාව ම උදාන ස්වරූපී පණ්ඩුඩයන් නිකුත් කළ අතිගරු කඩවැද්දුවේ පණ්ඩිත මාහිමිපාණන් වහන්සේ ද, ශාසනික කටයුතු රාශියක් මැද අවිචේකිව සිටියදී වුව ද මෙහි අත් පිටපත කියවා අඩුපාඩු යොයා බලා සංඥපනයක් ද සැපයූ ගරුතර නාඋයනේ ස්වාමීන්ද්‍රයාණන් වහන්සේ ද, බැතියෙන් සමරපු. තවද මෙම පොත මුදුණදවාරයෙන් ප්‍රකාශයට පත්කිරීම නොපැකිල හාරගත්, අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ හක්නිමත් ශිෂ්‍යයෙකු හා දයකයෙකු වන, වචනයේ පරිසමාප්තාර්ථයෙන් ම බොද්ධ මහෝපාසකයෙකු ද වන දනපති මිත්‍ර වෙන්තිමුනි මහතාගේ ශ්‍රද්ධා සම්පන්න අනුග්‍රහය ද මෙහිදී සිහිපත් කළ මනා ය. නම් වශයෙන් සඳහන් කිරීමට අවකාශයක් නොලැබෙනුද, ස්වකීය භාවනා අත්දැකීම් අප සමඟ සාකච්ඡා කිරීමෙන්, පෞරාණික ග්‍රන්ථ ගවේෂණයෙහි ලා උදව්වීමෙන්, පිටපත් කිරීමෙන්, යතුරු ලිවීමෙන්, ලිපි ද්‍රව්‍යාදිය සපයාදීමෙන්, අත් පිටපත් ශෝධනයේදී උපකාරවීමෙන්, පිට කවරය හා ඇතුළු පිටු සඳහා චිත්‍ර හා ඡායාරූප සැපයීමෙන්, මුද්‍රණ කටයුතු සංවිධානයෙන්, මුද්‍රණ වියදම් දැරීමෙන්, යෝදුපත් බැලීමෙන් සහ වෙනත් නොයෙක් ආකාරයන්ගෙන් අපට සහාය දුන් ගිහි - පැවිදි හැම සත් පුරුෂයන් ම මෙහිදී කෘතඥතා පූර්වකව සිහිපත් කරමින් පින් අනුමෝදන් කරමු. ඒ මේ හැම ධර්මකාමීහු පාර්ථනීයාකාරයෙන් යුවසේ ම විදගිතා භාවනාව මුදුන්පත් කර ගනිත්වා!

වසර කිහිපයක් මුළුල්ලෙහි නිරාමිස අදහසින් ධර්ම දනය පිණිස මෙම ධර්ම පර්යේෂණ ග්‍රන්ථය සැකසීමේදී අප සන්තානයෙහි යම් කුශල ධර්මයක් ජනිත වූයේ නම් ඒ මහාර්ඝ කුශල සම්භාරය, අපගේ ආචාර්ය-උපාධ්‍යායයන් වහන්සේලා ප්‍රමුඛ අපට දහම් මහ හෙළි කොට දුන් සියලු ගිහි-පැවිදි කලාණ මිත්‍ර උත්තමයෝ ද අප හැදූ වැඩු ගුණවත් දෙමව්පියෝ ද 40 වසරක ජීවන ගමනේදී අපට නන් අයුරින් උපකාරවත් වූ ගුරු-බන්ධු-මිත්‍ර-දයක-කාරකාදීහු ද වම් 1991 අගෝස්තු මස 3 ද අපවත්වී වදළ, ශ්‍රී කලාණි යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවෙහි ප්‍රධාන සභාපති ධුරය හෙබවූ අතිගරු ගැටමාන්තේ ශ්‍රී විමලවංශ මාහිමිපාණන් වහන්සේ ඇතුළු පරලෝ සැපත් ගුරු-ඥානි-මිත්‍රාදීහු ද හිත-අහිත-මැදහත් සදේවක ලෝකයා ද අනුමෝදන් වී සකල ධාර්මික අභිමතාර්ථයන් සාධනය කර ගනිත්වා!

අපගේ ශක්ති ප්‍රමාණයෙන් මෙම පොත සම්පාදනය කිරීමේදී අප'නින් යම් ප්‍රමාද දෝෂයක් වී නම්, සුධිහු ක්ෂමාව හඞනය කරත්වා!

සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේගේ නිරන්තර අනුශාසනය වූයේ, හිස ගිනිගන්නෙකු මෙන්, හැඳිවන ගිනිගන්නෙකු මෙන්, බියකරු සයර දුකින් නිදහස්වීම පිණිස අප්‍රමාදීව විදහිනා ප්‍රඥාව උපදවා ගන්නා ලෙස ය. ඉදින් මේ පොත කියවා, යමෙකුට ඒ ප්‍රධන් වීර්යය වැඩීම සඳහා සිත් පහළවන්නේ නම් හෝ, අරඹන ලද වෙර යාර්ථක කර ගැනීමට රුකුලක් ලැබෙන්නේ නම් හෝ, මේ ගත සැකසීමෙහි ලා අප දැරූ ඉමහත් වෙහෙස ඒකාන්තයෙන් සඵලවත් වූයේ යැයි අපට අමන්දනන්දයට පත්විය හැකිවනු ඇත.

සියලු සත්හට විදසුන් නුවණ - හරි දැකීම - සත්‍යාවබෝධය පහළ වේවා!

සංස්කාරක

2535/1991 ඔක්තෝබර් 11

ප්‍රකාශක නිවේදනය

විපස්සනා භාවනාව සම්බන්ධයෙන් නූතන යුගයෙහි බිහි වන්නා වූ ප්‍රණීත අන්ර්ගතම ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් “සත් අනුපස්සනා”ව යැලකිය හැකිය. විපස්සනා වධන යෝගාවචරයන් මෙම ග්‍රන්ථයෙහි අධ්‍යවන උපදෙස් පිළිපැදීමෙන් ඔවුන්ගේ සම්බෝධි ප්‍රාර්ථනාවන් සාර්ථක කොටගත හැකිවනු ඇති බව අපට නිසැක ය.

“සත් අනුපස්සනා” ව ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කිරීම පිණිස හේතු වූයේ, මහා සංඝ රත්නය නියෝජනය කරන ජීවමාන මහා චෛත්‍යයක් බඳු කම්ප්පානාචාර්ය මහෝපාධ්‍යාය අතිපුජනීය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේගේ ශාමිභිර ඥානය සහ කරුණාව ප්‍රමුඛ මහා ගුණ ධර්මයන් ය; එසේ ම, උන්වහන්සේට කාලයක් තුළ දිවා ෫ උපස්ථාන කළා වූ බුද්ධ පුත්‍ර රත්නයක් වන, මෙම පොතෙහි සංස්කාරක ස්වභාව වහන්සේගේ ශ්‍රද්ධා - ප්‍රඥා සම්පන්න වියඹයන් ය.

මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේටත් සංස්කාරක ස්වභාව වහන්සේටත් මෙම ග්‍රන්ථය මුද්‍රණයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කිරීමේදී අපට බෙහෙවින් උපකාරවත් වූ ධර්මසේනර පෙරේරා මහතා ඇතුළු අනෙක් සියලු පින්වතුන්ටත් අපේ කෘතඥතාවය සහ හෘදයාධිමේ ස්තූතිය මින් පිදෙයි.

සියල්ලෝ ම මෙම ධර්ම දූතමය කුශලය අනුමෝදන් වෙන්නෝ! සියල්ලන්ට ම යථාභූත ඥානය පහළ වේවා!

මෙයට, මෙන් සිතැති

මිත්‍ර වෙන්තිටුන්ති

173, ඇතුළත මල් පාර,
කොළඹ 3.

2535/1991 ඔක්තෝබර් 11.

ග්‍රන්ථ සඛිකේත නිරූපණය

- දී. නි. = දීඝ නිකාය 1
 ම. නි. = මජ්ඣිම නිකාය 1
 ස. නි. = සංයුක්ත නිකාය 1
 අ. නි. = අංගුත්තර නිකාය 1
 බු. නි. = බුද්දක නිකාය 1
 ප. ම. = පටිසම්භිද - මග්ගප්පකරණය 1
 සු. නි. = සුත්ත නිපාතය 1
 වු. නි. = වුල්ල නිද්දෙසය 1
 ටේර. = ටේර භාෂා 1
 පු.ප. = පුග්ගල - පඤ්ඤාත්තිප්පකරණය 1

 දී.අ. = දී.නි. අටුවාව (සුමඬගල විලාසිනි) 2
 ම.අ. = ම.නි. .. (පපඤ්ච සුදනි) 2
 ස.අ. = ස.නි. .. (සාරත්ථප්පකාසිනි) 2
 අ.අ. = අ.නි. .. (මනොරථපුරණි) 2
 ප.අ. = ප.ම. .. (සද්ධම්මප්පකාසිනි) 2
 උ.අ. = උදන .. (පරමත්ථදීපනි) 2
 ඉ.අ. = ඉතිවුත්තක අටුවාව (පරමත්ථදීපනි) 2
 බු.අ. = බුද්දක පාඨ .. (පරමත්ථජොතිකා) 2
 ව.අ. = වතුභාණවර .. (සාරත්ථසමුච්චය) 2
 වි.ම. = විසුද්ධි මග්ගය 2

 දී. වි. = දී. නි. විකාව (ලීනත්ථප්පකාසිනි) 3
 ම. වි. = ම. නි. .. (-ඵම-) 4
 ස. වි. = ස.නි. .. (-ඵම-) 4
 අ. වි. = අ.නි. .. (සාරත්ථමඤ්ඡුසා) 4
 වි.වි.(බු.) = වි.ම. .. (පරමත්ථමඤ්ඡුසා) 4 -බුරුම අකුරු
 වි.වි.(සි.) = " " (-ඵම-) 3 -සිංහල අකුරු

1. = බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක මුද්‍රණ
2. = සයිමන් හේවාවිතාරණ මුද්‍රණ
3. = යෝමාවතී හේවාවිතාරණ මුද්‍රණ
4. = ජට්ඨ සඬහිති මුද්‍රණ (බුරුම අකුරු)
5. = බයිරන් සෙනෙවිරත්න මුද්‍රණ

මධ්‍යගායනා

(විද්‍යානුකූල මුද්‍රණයෙන් කොටගෙන රහත් බව දිනු මොහොතෙහි නන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ මුඛින් පිට වූ බුද්ධ වන්දනාමය උදනයක්, අශ්වයෝජිත හිමිපාණේ “සොන්දර නන්ද” මහා කාව්‍යයෙහි මෙසේ දක්වුණි.)

1. “නමෝසු තයෙම සුගතාය යෙන - හිතෙමිණා මෙ කරුණාතමකෙන බහුනි දුඃඛාන්තපවර්තනානි - සුඛානි භුයාංසුපසංභානානි
2. රොගා දිවාරොගා මසභා රූපා - දුණා දිවානාණා මනනා සංඛානා, ද්විතීය සකාඛා දිව වාපයානා - දුර්භික්ඛ යොගා වච යථා සුභික්ඛමි.
3. තදවත් පරාං ශාන්ති මුපාගතොභං - යසාංනුභාවෙන විනායකයා, කරොමි භුයාං පුනරුක්ඛ මයෙම - නමො නමොරහාය තථාගතාය.”

-(සොන්දර නන්ද - 17 සථිය: 63,69,70 ශ්ලෝක)

අර්ථය:-

1. “ස්වාමීනි භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ මහාකරුණා ඤාණයක් ඇතිවන සේක. සුගතයන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ මා කෙරෙහි හිතවත් වූ සේක් අනන්ත කාලයක් තුළ පීඩාකාරීව තිබූ දුඃඛ ධර්මයන් මා තුළින් ඉවත් කරවූ සේක. කියා නිමකළ නොහෙන බොහෝ ගුණවත් සුඛ ස්වභාවයන් මා කෙරෙහි යොදා දුන් සේක. ඒ ඔබ වහන්සේට මාගේ නමස්කාරය වේවා!

2. ස්වාමීනි මහාකරුණිකයාණන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ, ඉවසිය නොහෙන්නා වූ සාංඝරික මහා රෝගයෙන් පෙළෙන මා සඳහම් අමා ඔසුව දීමෙන් නිරෝග කළ සේක. ශ්‍රද්ධාදී ධන හිතත්වයෙන් ගුණයට ණයගැනී වූ මා අප්‍රමාණ ලොවුතුරා මහා ධනය දීමෙන් ණයෙන් නිදහස් කළ සේක. ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේ, කෙලෙස් සතුරන් විසින් වටකරනු ලැබ බියපත්ව සිටි මා සඳහම් බලය පාමින් ලොවුතුරු අභය භූමියට පැමිණ වූ සේක. ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ ගුණයෙන් නුවණින් පිරිහී කෙලෙස් තැවුලෙන් බැගුපත් වූ මාහට ලොවුතුරු දහම් අමා ඔසුව පානය කරවා සැපය සලසා දුන් සේක.

3. ස්වාමීනි විනෝදාත්ම වහන්ස, ඔබ වහන්සේගේ ආශ්වයා කරුණා අමාන සාගරයෙහි අමා සිසිල ලැබගත් මම අද මෙසේ සියලු ආකාරයෙන් උතුම් සැනසිල්ලට පත්වීමි. සියල්ලන්ගේ සියලු පුජාවන්ට සුදුසු වූ තථාගතයන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේට නැවැත නැවැතත් මම නමස්කාරය කරමි. මාගේ නමස්කාරය වේවා!”

සාධු, සාධු, සාධු!

සිංහලානුචාරය:

මහෝපාධ්‍යාය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාම මාහිමිපාණන් වහන්සේ.

සත් අනුපස්සනා

1

සමාරම්භය

නමො තසා හඟවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධසා!

විදර්ශනා මාර්ගය

සැපය-සම්පත්තිය ළඟ කරගැනීමටත්, දුක ඉවත් කරලීමටත් මේ ලෝකයේ සත්වයෝ බරපතල මහන්සියක යෙදෙති. ඒත් තමතමන්ගේ සිතූම් පැතූම් සපුරා ගැනීමට නොහැකි වී දිගින් දිගට ම තැවෙන්නාහ. “අපි සැප වින්දනයකට ආසා කළමු. ඒ සඳහා ම නොයෙක් දේ රැස් කළමු. සැපත් වින්දමු. ඒත් සැතසිල්ලෙක් නැහැ. අපට තේරුමක් නැති, අරමුණක් නැති ගමනක යෙදෙන්නට සිදුවුණා. අප බලාපොරොත්තු වූයේ සැපය යි. එහෙත් අප රැවටිලි නැමැති සැපයෙක යි දැවටී කල් ගෙවූයේ.” මේ වනාහි ඔවුන්ගේ මුච්චිත් නිකුත් වන අදෝනාවන්ගෙන් ස්වල්පයෙකි.

මෙයට හේතුව කුමක්ද? නියම සැපය කුමක්ද යි ඔවුන් නොදන සිටීම යි. සැපය වශයෙන් ඔවුන් විසින් සලකනු ලබන්නේ තම හිතේ ම පහළවන සැප වේදනාව යි. මේ වින්දනයෙහි නියම ස්වරූපය නොදැනීමෙන්, “මේ සැපය විඳින්නේ මම ය” යන වැරදි හැඟීමෙන් ඔවුහු මුළාවෙති. එහෙයින් සැප වේදනාව කෙරෙහි තණ්හාවෙන් ඇලෙති. නමුත් මේ සැපය දිගට ම පවතින්නේ නැත; ඇතිව නැතිව යයි; තම වසයෙහි පැවැත්වීමට නොහැකි වෙයි. එනිසා නැවත නැවතත් සැප වින්දන ලැබීම පිණිස ඔවුහු නිරන්තරයෙන් ක්‍රියා කරති. මේ ක්‍රියාවලිය එක ම දුක්ගොඩක් බව මොහොතකටවත් නොසිතති. එබඳු මායාකාරී සැපයකට ගිජුවීමෙන් අනාගත දුක ගොඩ නැංවෙන හැටි ද නොදනිති. මෙසේ දුක්ගොඩක ගැලී, ඒ බවක් නො දන තණ්හාවට වහල් වී තව- තවත් දුක ම රැස් කිරීමෙන්, හයානක සංසාර චක්‍රය නොසිඳී පැවැත්වෙයි. ඉන් දුකක් ම ලැබෙනවා විනා, කිසිදක නියම සැපයක් නොලැබෙයි.

ලෝකයේ කවදත් දකින්නට ලැබෙන මේ තත්වය ඇති සැටියෙන් දැන වඳළ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ නියම දුක හා නියම සැපය කුමක්ද යි පැහැදිලිව පෙන්වා දුන්හ. ඒ අනුව, සසර පැවැත්ම ම නියම දුක ය. සසර ඇති තතු නොදැනීමෙන් හටගත් තණ්හාව දුකට හේතුව ය. ඒ තණ්හාව මුලිනුපුටා දැමීම, දුකෙන් මිදී නියම සැපයට පත්වීම ය. ආයථ අණ්ඨාඨිභික මාභිය වැඩීම, තණ්හාව හා මුළාව ප්‍රධාන සියලු කෙලෙස් නැතිකර දුකෙන් මිදීමේ උපාය යි.

දුකෙන් මිදී හැබූ සැපය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම තමතමන් විසින් ම කළ යුත්තකි. ඒ සඳහා දුකත් දුකට හේතුවත් හොඳින් තේරුම්ගෙන, ඉන් මිදීමේ පිළිවෙත වැඩිය යුතුය. මේ පරමාර්ථය මුදුන්පත් කර දෙන වැඩ පිළිවෙළ වශයෙන් විදර්ශනා භාවනාව හඳුන්වාදිය හැකි ය. විදර්ශනා හෙවත් විපස්සනා යන වචනයෙහි තේරුම නම්, “විශේෂ වූ, විවිධ වූ දර්ශනය” යි. එනම් ඇත්ත¹ ඇති සැටියෙන් දැකීම යි. භාවනා යනු වැඩීම යි. මේ අනුව විදර්ශනා භාවනාව යනු සත්‍ය දර්ශනය සිතෙහි වර්ධනය කිරීම යි.

විදර්ශනා භාවනාව සාර්ථකව ගෙනයාම පිණිස සම්පූර්ණ කරගතයුතු මූලික කරුණු රාශියෙකි. ඉන් වඩාත් වැදගත් වන කරුණු කීපයක් ගැන දැන් කෙටියෙන් අපේ අවධානය යොමු කරමු.

පළපුරුදු කමටහන් ඇදුරුකුමෙකු යටතේ ම භාවනා කිරීම නවක යෝගාවචරයකුහට වඩාත් සුදුසු වෙයි. ඇතැම්විට යෝගාවචරයා සුතමය ඤාණයෙන්² යුක්ත විය හැකිය. එහෙත් නුපුරුදු මහක ගමන් කරන ඔහුට ගුරු උපදෙස් අවශ්‍ය වන අවස්ථා කොතෙකුත් උදවනු ඇත.³ ඉදින් කර්මස්ථානාවාර්යවරයා වෙත ම විසීමට නොහැකි නම්, වරින් වර එතුමා වෙත එළඹ (හෝ යටත් පිරිසෙයින් ලිපි මඟින් හෝ) භාවනා තොරතුරු දන්වා උපදෙස් ගතයුතුය. නිසි ගුරු ඇසුරක් ලබාගත නොහැකි වී නම්, විශ්වාසය තැබිය හැකි පොත්පත් ඇසුරෙන් හෝ භාවනා කිරීමට උනන්දු විය යුත්තේ, අප ලබා සිටින මේ වාසනාවන්ත ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් හැකි තාක් ප්‍රයෝජන ගතයුතු හෙයිනි.

භාවනාව ආරම්භ කිරීමට පෙර, එය දිගට කරගෙන යාමට බාධක වන පළිබෝධයන්⁴ සිතින් හා කයින් ඉවත්කරගෙන, විවේකය සලසා ගැනීම සුදුසුය. පළිබෝධ නිබන්ධන නිසා ම භාවනා කළ නොහැකි යයි මින් අදහස් නොකෙරෙයි. ඇතැම් යෝගාවචරයෝ නොයෙක් බාධා මැද ම, ඒවායින් තවත් හිත උනන්දු කරවාගෙන භාවනා කොට, ප්‍රතිඵල ලබති. එහෙත් ඔවුනට ද භාවනා කරන අවස්ථාවේදී තාවකාලිකව හෝ ප්‍රධාන පළිබෝධවලින් ඇත්වීමට සිදුවනු ඇත. එසේ ම විවේකය හොඳින් ලැබීම නිසා කුසිතකමට යට වී ප්‍රමාදයට නොවැටීමට ද යෝගාවචරයා වග බලා ගතයුතුය.

ආරම්භයේදී තමාගේ තත්වයට ගැලපෙන සීලයක (= හිඟි සීලය හෝ සාමනේර සීලය හෝ උපසම්පද සීලය හෝ වශයෙන්) පිරිසිදුව පිහිටා ගීල විඤ්ඤිය සම්පූර්ණ කරගත යුතුය. එසේ ම, ඇස - කන - නැහැය - දිව - කය - සිත යන ඉන්ද්‍රිය හය මඟින් කෙලෙස් මතු නොවන සේ සංවරවීම (= ඉන්ද්‍රිය සංවර සීලය), ආභාරයෙහි ප්‍රමාණය දැනගැනීම (= හෝජනයෙහි මත්කඤ්ඤතාවය), නිදි වරමින් කෙලෙස් තැවීමෙහි යුක්තවීම (= ජාගරියානුයෝගය) යනාදී යෝගාවචර ප්‍රතිපත්ති ද සැලකිල්ලෙන් ප්‍රදණ කරගතයුතුය. මේවා මඟින් සිතෙහි කෙලෙස් බලපෑම් ගෙවීයාම නිසා භාවනා කටයුතු සාර්ථකව කරගෙන යාමට ඉඩ සැලසෙනු ඇත.

ප්‍රධාන කර්මස්ථානයක් වැඩීමට පළමුව, බුදුගුණ, ජෛත්‍රිය, අසුභය, මරණසතිය යන සතර කමටහන්⁵ වඩා සිත භාවනාවට සුදුසු වන සේ හැඩගසා ගැනීම ප්‍රයෝජනවත් වනු ඇත. මේ අවස්ථාවේදී, යෝගාවචරයාහට ශමප කර්මස්ථාන වැඩීමට සහජ හැකියාවක් තිබේ දැයි කර්මස්ථානාවාර්යවරයා විමසුමෙන් සිටිය යුතු වෙයි.

මෙහිදී අතීත සංසාරික පුරුදු මතුවීමට ඉඩ ඇත. ඉදින් පහසුවෙන් සමථය දියුණු කරගත හැකි බව වැටහෙයි නම්, යෝගාවචරයාගේ චරිතයට අනුකූල වන ශමප කර්මස්ථානයක් වඩා, නිවරණ⁶ විෂ්කම්භනය කොට ධ්‍යාන සමාධියක් ඉපදවීම සඳහා උත්සාහ කිරීම සුදුසු ය.⁷ ධ්‍යානයක් උපදවා ගත්තේ නම් එය මැනවින් රකිමින් එහි වශීභාවය ඇතිකර ගතයුතුය. දැන් යෝගාවචරයාහට එම ධ්‍යාන සමාධිය පාදක කරගෙන විදර්ශනාවට බැසිය හැකිය. නැත්නම් තවත් ඉහළ ධ්‍යාන මට්ටම් දක්වා සමථය දියුණු කරගෙන ම විදර්ශනාවට හැරෙනු හැකිවෙයි⁸.

සමථය දියුණු කිරීම අපහසු හෝ ප්‍රමාද හෝ වන අයට ද, ඒ සඳහා සුදුසු පරිසරයක්

හෝ කාලයක් හෝ නොමැති අයට ද, ස්වභාවයෙන් ම විදර්ශනාව කෙරෙහි තැඹුරුවක් පෙන්වන අයට ද, සතර කමටහන් හා ආනාසාතයනිය වැනි පොදු කමටහන් මඟින් සිත මඳක් තැන්පත් කරගෙන, විදේශනා කර්මස්ථානයක් වැඩිම ආරම්භ කළ හැකිය. ඒ මඟින් ම යෝගාවචරයාගේ සිතෙහි තදබිඟ වශයෙන් නිවරණ ප්‍රභාණය⁹ වී, චිත්ත සමාධිය¹⁰ පහළ වනු ඇත.

මෙසේ ශමප් හෝ විදර්ශනා හෝ කර්මස්ථානයකින් සිතේ නිවරණ බලපෑම ඉවත්ව සිත පිරිසිදුවන මේ අවස්ථාව චිත්ත විභූද්ධිය නම් වේ. නියම විදර්ශනාව ආරම්භ වන්නේ මේ පදනම මත ය.

විදර්ශනා මාර්ගය කෙටියෙන් හඳුන්වා දෙන දේශනාවක් අංගුත්තර නිකායේ වතුක්ක නිපාතයෙහි අසුර වග්ගයට අයත් තනිය සමාධි යුක්තයෙහි දක්නට ලැබෙයි. විදර්ශනා ප්‍රභේද නොලද ධාතනලාභියකු විසින් විදර්ශනාලාභියකු වෙත එළඹ විමසිය යුතු ප්‍රශ්ණ මාලාවක් ද, ඊට දිය යුතු පිළිතුරු ද මෙහි අඩංගු වෙයි. ඒ මෙසේ ය.

1. “ඇවැත්නි, සංස්කාරයෝ¹¹ කෙසේ දත යුක්තාහු ද?”
“ඇවැත්නි, සංස්කාරයෝ මෙසේ දත යුක්තාහුය.”
2. “කෙසේ සංස්කාරයෝ සම්මර්ශනය කළ යුක්තාහු ද?”
“මෙසේ සංස්කාරයෝ සම්මර්ශනය කළ යුක්තාහුය.”
3. “කෙසේ සංස්කාරයෝ විදර්ශනා කළ යුක්තාහු ද?”
“මෙසේ සංස්කාරයෝ විදර්ශනා කළ යුක්තාහුය.”¹²

මේ ප්‍රශ්ණ-උත්තර මාභියෙන් උපදේශ මුඛ තුනක් පැහැදිලි වන සැටි පෙනෙයි. එයින් විදර්ශනා භාවනා මනසිකාරය පැවැත්වීම පිළිබඳ අවස්ථා තුනක් දැක්වෙන සේ අපට සලකා ගත හැකිය. ඒ මෙසේ ය:

1. දැනගැනීමේ අවස්ථාව 2. සම්මසන අවස්ථාව 3. විපස්සනා අවස්ථාව.

දැන් මේ අනුසාරයෙන් විදර්ශනා මාර්ගය විස්තර කළ හැකි ආකාරය කෙටියෙන් දැක්වන්නෙමු.

1. දැනගැනීමේ අවස්ථාව

විදර්ශනාව අරඹන යෝගාවචරයා පළමුවෙන් තම කමටහන තුළින් පරමාර්ථ ස්වභාවය මතුකර ගත යුතුය. නිදසුනක් වශයෙන් ධාතු කර්මස්ථානය වඩන යෝගාවචරයා ගැන සලකා බලමු. කයෙහි පටවි ධාතුවට අයත් කොටස් අරමුණු කරගෙන භාවනාරම්භය කරන මොහු පළමුවෙන් කෙස් කොටසෙහි ඕලාරිකව, සමස්තයක් වශයෙන් වැටහෙන තද ගතිය වන සසම්භාර පටවිය සලකයි. ඉන්පසු මනසිකාරය තවත් තියුණු කරමින්, මේ කෙස් තමැති සසම්භාර පටවියෙහි අන්තර්ගත වන පරමාර්ථ පටවි ධාතු ස්වභාවය, එනම් ලක්ඛණ පටවිය, තේරුම් ගනියි. එම කෙස් කොටසෙහි ම ආපො, තේජො, වායො යන පරමාර්ථ ධාතු ස්වභාවයන් ද වටහා ගනියි. (මෙසේ දෙතිස් කුණප කොටස් ම අරමුණු කරගෙන, මේ

ධාතු ලක්ෂණ මතුකරගත හැකිවනු ඇත.) මේවා රූප බවත්, ඒ එකක් පාසා අරමුණු කරමින් පහළ වන දැනීම වන විඤ්ඤාණ ධාතුව නාමය බවත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. මෙසේ 'රූපය අනෙකෙකි, නාමය අනිකෙකි' යන භාවනාමය ඤාණය තහවුරුවන අවස්ථාව නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය නම් වේ. මේ පිරිසිදු නුවණත් සමඟ ම, "ඇත්තෙන් ම තිබෙන්නේ නාම-රූප පමණකි; මෙහි සත්ත්වයෙක්-පුද්ගලයෙක් නැත" යන පිරිසිදු දැකීම පහළ වෙයි. එබැවින් මෙම අවස්ථාව දිට්ඨි විසුද්ධිය නමින් ද හැඳින්වෙයි.

තවදුරටත් මනසිකාරය විහිදුවන විට, නාමයන් ඇතිවීමේ හේතු ද රූපයන් ඇතිවීමේ හේතු ද යෝගාවචරයාට අවබෝධ වෙයි. මෙය පව්වය පරිත්භහ ඤාණය යි. මෙවිට හේතු-එල සත්තකියක් වශයෙන් සත්ත්වයාගේ පැවැත්ම සිදුවන ආකාරය ඉතා පැහැදිලිව අවබෝධ කොට ගැනීමෙන්, අතීත-වර්තමාන-අනාගත පැවැත්ම පිළිබඳ සියලු සැක දුරු කරමින්, කඩබාවිතරණ විසුද්ධිය සම්පූර්ණ වෙයි.

මෙයින් "දැනගැනීමේ අවස්ථාව" සපිරෙන අන්දම සලකාගත හැකිවෙයි. මෙහිදී මූලික වශයෙන් සිදුවන්නේ ඒ ඒ සංස්කාරයන්ගේ පොදු තොටු-පාවේනික වූ ලක්ෂණ (= පව්වත්ත ලක්ඛණ) ප්‍රතිවේධ කිරීම යි, හෙවත් නුවණින් විනිවිද දැකීම යි. ඒ අනුව, සත්ත්වයකු-පුද්ගලයකු නැති බවත්, හුදෙක් හේතු-එල වශයෙන් සංස්කාර පරම්පරාවක පැවැත්මක් පමණක් ඇති බවත්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමට ඉඩ සැලසෙයි. මෙම අවස්ථාව "ඤාන පරිඤ්ඤාව"¹³ නමින් ද හැඳින්විය හැකිය.

2. සම්මසන අවස්ථාව

සම්මර්ශනය යනු (නුවණින්) සලකා බැලීම යි. හේතු-එල වශයෙන් නොසිඳ පැවැත්වෙන නාම-රූප සමුදය, කලාප (= සමුභ) වශයෙන් විවිධාකාරයෙන් භාවනා ඤාණයෙන් සලකා බලන්නා වූ යෝගාවචරයා ඒවා ඇතිවීම-නැතිවීම දෙකින් යුක්ත හෙයින් අනිත්‍ය බව දැනගනී. ඒ අනිත්‍යභාවය නිසා වන පෙළීම, බිය හෙත දෙන බව, දුක් වශයෙන් වටහා ගනියි. අනිත්‍ය වූ දුක් වූ නාමරූපයන්හි ආත්ම වශයෙන් හෙහැකි ස්ථිරයාර ස්වභාවයක් නැති හෙයින් ඒවා අනාත්ම බව ව්‍යවස්ථා කරයි. මෙසේ සම්මර්ශනයට ගොදුරු වන තාක් සංස්කාර සමුභයන් මේ ත්‍රිලක්ෂණයෙන් යුක්ත වන බව මූලික වශයෙන් අවබෝධ කිරීම සම්මසන ඤාණය යි.

තවදුරටත් සම්මර්ශනය මෝරන කල්හි, වර්තමාන වශයෙන් අරමුණු වන සියලු සංස්කාරයන් ඒවායේ හේතු ධර්මයන් ද සමඟින් ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින ආකාරය ඉතා පැහැදිලිව දකිමින්, යෝගාවචරයා ත්‍රිලක්ෂණය හැන තීරණාත්මක අවබෝධයක් ඇතිකර ගනියි. මෙය තරුණ උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාව යි. මෙහිදී ආලෝක ආදි විදර්ශනා උපක්ලේශ¹⁴ හට ගනියි. ඒවාට මූලාවිම භාවනා මාර්ගයෙන් පිට පැනීමක් බවත්, තම කර්මස්ථානය ගරුකොට සලකා එය වැඩිම ම නියම මඟ බවත්, යෝගාවචරයා වටහා ගනියි. මෙය මග්ගාමග්ගඤාණදස්සන විසුද්ධිය නම් වෙයි. එමඟින් උපක්ලේශයන් දුරු කළ විට, උදයබ්බය ඤාණය බලවත් ආකාරයෙන් පහළ වෙයි. එය පටිපදඤාණදස්සන විසුද්ධියේ ආරම්භය යි.

මෙතෙකින් "සම්මසන අවස්ථාව" සම්පූර්ණ වන ආකාරය අපට සිතා ගත හැකිය. මෙහිදී සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය, දුඛ, අනාත්ම යන පොදු ලක්ෂණ (= සාමඤ්ඤ ලක්ඛණ) පිළිබඳ

නිරණාත්මක ප්‍රතිවේදයකට ඉඩ සැලසෙයි. එබැවින් මෙම අවස්ථාව "නිරණ පරිඤ්ඤාව"¹⁵ වශයෙන් ද හැඳින්විය හැකිය.

3. විපස්සනා අවස්ථාව

සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ත්‍රිලක්ෂණය ම විවිධ ආකාරයෙන් නුවණින් දකිමින් බලවත් විදර්ශනාව පවත්වන අන්දම මෙම අවස්ථාවෙන් පැහැදිලි කරගත හැකි වෙයි. ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙක ම දර්ශනය වන බලවත් උදයබ්බය ඤාණය වැඩිදුරටත් දියුණු වන විට, සංස්කාරයන්ගේ ඇතිවීම් නොපෙනී නැතිවීම් ම පෙනෙන්නට වෙයි. මෙය හඬග ඤාණ අවස්ථාව යි. මෙසේ අතරක් නැතිව බිඳෙමින් පවත්නා සංස්කාරයන් ඒකාන්තයෙන් භය සහිතය යි වැටහෙන භයතුපට්ඨාන ඤාණය ද, සංස්කාරයන්ගේ දෙස් ම දකින ආදීනව ඤාණය ද, සංස්කාරයන් කෙරෙහි කලකිරෙන නිබ්බිද ඤාණය ද, අනුක්‍රමයෙන් පහළ වෙයි. අනතුරුව මේ සංස්කාරයන්ගෙන් මිදී ගතයුතුය යි වැටහෙන මුඤ්චිතුකම්‍යතා ඤාණය ද, ඊට උපාය සෙවීම් වශයෙන් නැවත නැවත ත්‍රිලක්ෂණය ම මෙනෙහි කරන පටිසංඛා ඤාණය ද, සංස්කාරයන් කෙරෙහි මධ්‍යස්ථ වන සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය ද පිළිවෙළින් භට ගනියි. මෙහිදී ත්‍රිලක්ෂණය ම පිළිබඳ අවබෝධය නිවු වී, ඉන් එක් ලක්ෂණයක් පෙරටු කොටගෙන අනුලෝම ඤාණය උපදී. ඉක්බිති සංස්කාර අරමුණු අතහැර, ලොකික ගෝත්‍රය ඉක්මවා යමින්, පළමුවරට යාන්ත නිවන අරමුණු කෙරෙන ගෝත්‍රභූ ඤාණය ඇති වෙයි. මීළඟට චතුරාර්ය සත්‍යාවබෝධය සම්පූර්ණ කරමින් සෝතාපත්ති මග්ග ඤාණය ඉපිදී, ශක්කාය දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, සිලබ්බන පරාමාය යන කෙලෙස් බැමි තුනක් නැවත නූපදින සේ (= සමුච්ඡේද වශයෙන්) ප්‍රභාණය කරයි. ලෝකෝත්තර මාර්ග සිතෙහි විපාකය වශයෙන්, නිවන අරමුණු කරගත් ඵල ඤාණය ඉනික්බිතිව පහළ වේ. ඉන්පසු මාර්ගය, ඵලය, නිර්වාණය, ප්‍රභාණය වූ කෙලෙස්, ඉතිරිව ඇති කෙලෙස් යන කරුණු ගැන පවිච්චෙක්ඛණ ඤාණ උපදිනු ඇත.¹⁶

අනුලෝම ඤාණයෙන් පටිපදඤාණදස්සන විසුද්ධිය සම්පූර්ණ වෙයි. මාර්ග ඤාන අවස්ථාව ඤාණදස්සන විසුද්ධිය නම් වෙයි.

හඬග ඤාණයේ සිට අනුලෝම ඤාණය දක්වා "විපස්සනා අවස්ථාව" වශයෙන් සැලකිය හැකිය. මෙහිදී කෙලෙසුන්ගේ තදඬග ප්‍රභාණයට මුල් තැන ලැබෙන "පහන පරිඤ්ඤාව"¹⁷ සම්පූර්ණ වන ලෙසින් ගත හැකිය.

*

විදර්ශනා මාර්ගය මෙහි ලා කෙටියෙන් හඳුන්වා දෙන ලද්දේ පොදු මට්ටමකින් බව පැලකිය යුතුය. මූලික රටාව එකක් ම වුනත්, ඒ ඒ යෝගාවචරයාගේ චරිතානුකූලව ලැබෙන අත්දැකීම්වල යම් යම් වෙනස්කම් තිබීමට ඉඩ ඇත. යෝගාවචරයාට ඇතැම් අවස්ථා වඩාත් පැහැදිලි වීමට ද, අනෙක් අවස්ථා එතරම් ප්‍රකට නොවීමට ද, හැකිය; සමහර අවස්ථා වේගයෙන් සම්පූර්ණවීමට ද, අනෙක් අවස්ථා සෙමෙන් වැඩීමට ද, ඉඩ තිබේ. ඇතැම් විටෙක නොයෙක් හේතූන් නිසා මනසිකාරය කඩ වී, පසුබැසීම් ද සිදුවිය හැකිය. එබැවින් තමාට විශේෂ වන අත්දැකීම් පිළිබඳව තම කමටහන් ඇදුරුතුමා දෙන උපදෙස් රෝත්චයෙන් පලකා පිළිපැදිය යුතුය. මෙහිදී අපට කළ හැක්කේ සාමාන්‍ය මහ පෙන්වීමක් කිරීම පමණෙකි.

ඉදිරියේදී ද හැකි තාක් දුරට ප්‍රායෝගික මුහුණුවරකින් කරුණු පැහැදිලි කිරීමට

බලාපොරොත්තු වන අතර, ඒ අවස්ථාවන්හිදී ද ඉහත දැක්වූ පරිදි සලකා බැලීම සුදුසු වනු ඇත.

සත්තානුපස්සනා

විදර්ශනා මාර්ගය විවරණය කෙරෙන්නා වූ තවත් ආකාරයෝ ද වෙත්. ඒ අතුරින් එක් සම්භාවිත පෞරාණික ක්‍රමයක් පිළිබඳව ඔබේ අවධානය යොමු කරවීමට අපි දැන් අපේක්ෂා කරමු. ඒ වනාහි “අනුපස්සනා” (= “අනුදර්ශනා”) වශයෙන් විදර්ශනා මාර්ගය දැක්වීමේ පිළිවෙළ යි.

අනුපස්සනා යන්නෙහි තේරුම නම්, නොයෙක් ආකාරයෙන් පුනපුනා දැකීම යි.¹⁸ මේ අනුව නොයෙක් අවස්ථාවලදී අනුපස්සනා යන්න විවිධ ලෙසින් යෙදී ඇත. සතර සතිපට්ඨානයන් දක්වා ඇත්තේ (කායානුපස්සනා ආදී) අනුපස්සනා නමිනි. ඇතැම් සම්මත විදර්ශනා ඥාන ද¹⁹ අනුපස්සනා යනුවෙන් හඳුන්වා තිබේ. (නිදසුන් : උදයබ්බයානුපස්සනා ඤාණය හා හඩගානුපස්සනා ඤාණය)²⁰.

ඇත්තෙන් ම සියලු ම විදර්ශනා ඥාන අනුපස්සනා ලෙසින් සැලකිය හැකිය. විපස්සනා යන අනුපස්සනා යන පද දෙකේ ම ප්‍රායෝගික අර්ථය බෙහෙවින් එකිනෙකට සමාන ය. එහෙත් මෙහිදී අනුපස්සනා නමින් හැඳින්වෙන්නේ විදසුන් තුවණ මේරීම පිණිස හේතු වන්නා වූ සුවිශේෂ ඥානය මනසිකාරයන් ය. මේ අනුපස්සනාවෝ සම්මත විදර්ශනා ඥානයෝ ම නොවෙති; එම ඥානයන් ජනිත කිරීමට හා දියුණු කිරීමට තුඩු දෙන්නා වූ සම්මර්ශනයෝ ය. ඇතැම් විටෙක සම්මත විදර්ශනා ඥාන වශයෙන් සමහර අනුපස්සනා ක්‍රියාත්මක වීමට ඉඩ තිබේ. එහෙත් බොහෝ විට විදර්ශනා ඥානයක් මුහුකුරා යාම සඳහා අනුපස්සනා කීපයක් ම මාරුවෙන් මාරුවට ක්‍රියාවත් වීම අවශ්‍යවනු ඇත. එසේ ම එක ම අනුපස්සනාව විදර්ශනාවේ විවිධ අවස්ථාවන්හිදී මතු විය හැකිය. එමඟින් විදර්ශනා ඥාන කීපයකට ම පිටුවහල් වීම ද සිදුවනු ඇත.

බුද්ධ දේශනාවෙහි නොයෙක් තැන්වල මෙවැනි අනුපස්සනා රාශියක් දක්නට ලැබේ.²¹ මේ ඇතැම් තැනෙක අනුපස්සනා යන නම සඳහන් නොවුවත්, ඒවා අනුපස්සනා ගණයට වැටෙන බව පැහැදිලිව පෙනී යයි.

සූත්‍ර පිටකයෙහි බුද්දක නිකායට අයත් වන්නා වූ “පටිසම්භිදමග්ගප්පකරණයෙ”හි මෙබඳු අනුපස්සනා දහ අටක එකතුවක් පෙන්වා තිබේ.²² (සම්මත විදර්ශනා ඥාන පද්ධතියෙහි මූලික ස්වරූපය අඩංගු වන්නේ ද මෙම ග්‍රන්ථයෙහි ය.) “පටිසම්භිදමග්ගයෙ”හි බොහෝ තැන්වලදී විදර්ශනාව විස්තර කෙරෙන්නේ, “අට්ඨාරස මහා විපස්සනා” නමින් අටුවාවෙහි හඳුන්වනු ලබන මෙම අනුපස්සනා මාලාවෙනි. (ඇතැම් විටෙක මින් අනුපස්සනා 10 ක්, 9 ක්, 7 ක් හෝ 3 ක් පමණක් ද දක්වා තිබේ)²³. ඒ අනුව “විසුද්ධි මග්ගය” ඇතුළු අටුවා - ටීකා පොත් ද මෙම අටළොස් මහ විදසුන් පෙල වරින්වර ගෞරවයෙන් ඉදිරිපත් කොට තිබේ.²⁴

මෙම අනුදර්ශනා පඩිකතියෙහි විද්‍යමාන වන්නා වූ විශේෂ ලක්ෂණයක් නම්, ඒ ඒ අනුපස්සනාව වැඩිමෙන් දුරු කෙරෙන ක්ලේශයක් බැගින් සඳහන් වීම යි. (මෙහිදී අදහස් කෙරෙන්නේ කෙලෙසුන්ගේ තදබිඟ ප්‍රභාණය බව සැලකූව මනා ය.)

අවධාරය මහා විපස්සනා මුළුවෙහි මුලින් ම දක්වෙන අනුපස්සනා යන, “පටියමිද මග්ගය”හි කීප තැනෙකදී ම ස්වාධීන පද්ධතියක් ලෙසින් නිරූපණය වන බැවින් ඒවා යෙසු අනුපස්සනා අතර ප්‍රධාන ස්ථානයක් හොබවන බව පෙනෙයි. ²⁵ “විසුද්ධි මග්ගය” ප්‍රධාන අටුවා ටීකා ද විවිධ අවස්ථාවලදී “යත්තානුපස්සනා” (= “යථන අනුදර්ශනා”) නමින් මෙම යත් අනුපස්සනා එකතුව හඳුන්වා දෙමින්, එමඟින් විදර්ශනාව විග්‍රහ කරයි. ²⁶

ප්‍රායෝගික අංශයෙන් සලකා බලන කල්හි මෙම යත්තානුපස්සනා පිළිවෙලෙහි පරිපූර්ණ බවක් දක්නට ලැබෙයි. මෙකී අනුපස්සනා මඟින් විදර්ශනාව මුළුමනින් ම විවරණය කළ හැකි වන්නේ ය. එහෙයින් මෙතැන් සිට යත් අනුපස්සනාවන්ගේ වශයෙන් විදර්ශනා චාර්යය තේරුම් කිරීමට අපි උත්සාහ දරන්නෙමු.

“විසුද්ධි මග්ගය” යත් අනුපස්සනාවන් හඳුන්වා දී තිබෙන්නේ මෙසේ ය:

1. “අනිච්චානුපස්සනං භාවෙනො භාවසංකප්පං පඡහති.
2. දුක්ඛානුපස්සනං භාවෙනො සුඛසංකප්පං පඡහති.
3. අනත්තානුපස්සනං භාවෙනො අත්තසංකප්පං පඡහති.
4. නිබ්බිදානුපස්සනං භාවෙනො නන්දිං පඡහති.
5. විරාගානුපස්සනං භාවෙනො රාගං පඡහති.
6. නිරොධානුපස්සනං භාවෙනො සමුදයං පඡහති.
7. පටිනිසංගානුපස්සනං භාවෙනො ආදනං පඡහති.”

- (වි. ම. : 472 පිට)

මේවායේ තේරුම් මෙසේ ය:

1. සංස්කාරයන් අනිත්‍ය වශයෙන් නැවත නැවත නුවණින් දැකීම (= අනිච්චානුපස්සනාව) වඩන්නා සංස්කාර නිත්‍ය ය යන (වැරදි) සංඥාව (= නිච්ච සංකප්පව) තදඬු වශයෙන් දුරු කරයි.
2. සංස්කාරයන් දුක් ලෙසින් පුන පුනා නුවණින් දැකීම (= දුක්ඛානුපස්සනාව) වඩන්නේ සංස්කාර සැප සහගත ය යන වැරදි හඳුනාගැනීම (= සුඛ සංකප්පව) පහ කරයි.
3. සංස්කාරයන් ආත්ම ස්වභාවයෙන් තොර බව පුන පුනා නුවණින් බැලීම (= අනත්තානුපස්සනාව) භාවිතා කරන්නා සංස්කාර ආත්ම ස්වභාවයෙන් යුක්ත ය යන සදෙස් හැඟීම (= අත්ත සංකප්පව) හැර දමයි.
4. සංස්කාරයන් පිළිබඳව හට ගන්නා කලකිරීම පුන පුනා නුවණින් දැකීම (= නිබ්බිදානුපස්සනාව) වඩන්නා සංස්කාරයන් පිළිබඳ ප්‍රීති සහගත තෘෂ්ණාව (= නන්දිය) ප්‍රකාණය කරයි.
5. සංස්කාරයන් කෙරෙහි නොඇලීම පුන පුනා නුවණින් බැලීම (= විරාගානුපස්සනාව) වඩන්නේ සංස්කාරයන් පිළිබඳ ඇලීම (= රාගය) දුරු කරයි.

6. සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම පුන පුනා නුවණින් දැකීම (= නිරෝධානුපස්සනාව) වඩනුයේ සංස්කාරයන්ගේ නැවත ඉපදීම හෙවත් ඒ සඳහා හේතුවන කැමැත්ත (= සමුදය) පහකරයි.

7. සංස්කාරයන් අත්හැර දැමීම නැවත නැවත නුවණින් බැලීම (= පච්චිස්සන්ගනුපස්සනාව) වඩන්නා සංස්කාරයන් ග්‍රහණය කිරීම (= ආදානම) දුරු කරයි.

“අනුපස්සනා”, “භාවෙනො” යන “පච්චිස්සන්” යන පොදු පදවලින් කියවෙන අර්ථයන් මේ අනුව ඔබට පැහැදිලි වනු ඇත.

“භාවෙනො” යන පදයෙහි ප්‍රකට තේරුම ; “වඩන්නා” යන්න යි. එහෙත් මෙහි ඇතුළත තේරුම් රැසක් ගැබ් වී ඇති බව කිව යුතු ය. විදර්ශනා යෝග්‍යවචරයාගේ පිළිවෙත් මහ අපට මේ තුළින් මුළුමනින් ම විස්තර කළ හැක්කේ ය. කෙටියෙන් කිවහොත්, සත්තිස් බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් මතුවන සේ, දියුණුවන සේ, අනුපස්සනාව වැඩීම මින් අදහස් කෙරෙයි. (ඉදිරි පරිච්ඡේදයන්හිදී මේ සම්බන්ධව වැඩි දුරටත් කරුණු දැක්වෙනු ඇත.)

මූලික පරිච්ඡේදයෙහි සිට මෙම අනුපස්සනාවන් එකින් එක විස්තර කෙරෙනු ඇත. එහිදී, එක් එක් අනුපස්සනාවක ස්වරූපය, විදර්ශනාවේදී එය මතුවන ආකාරය, විදර්ශනා මාර්ගයෙහි විවිධ අවස්ථාවල දී විවිධාකාරයෙන් ක්‍රියාවන් වන අන්දම, විදර්ශනා ඥාන සමඟ සම්බන්ධතාව, අනුපස්සනාවෙන් සිදුවන ක්ලේශ ප්‍රභාණය ආදී කරුණු සාකච්ඡා කෙරෙනු ඇත. මෙහිදී හැකිතාක් දුරට ප්‍රායෝගික අංශයට බරව කරුණු ගෙන හැර පෑමට උත්සාහ දැරෙනු ඇත. එසේ ම ඒ ඒ අනුපස්සනා එකිනෙකට සම විසම වන අන්දම සහ පෞරාණික ග්‍රන්ථයන්හි දක්නට ලැබෙන අදාළ කරුණු පිළිබඳව ද සුදුසු අවස්ථාවන්හි දී විමසා බලනු ඇත. සියලු අනුපස්සනා වෙන්වෙන්ව විභාග කළ පසුව සම්පිණ්ඩනාත්මක විග්‍රහයක් ද ඉදිරිපත් කෙරෙනු ඇත.

අධ්‍යයනය

1. උප ග්‍රන්ථය - i: "සම්ප්‍රතිසංස්කරණය" බලන්න.
2. උප ග්‍රන්ථය - ii: "සුභසංස්කරණය සහ භාවනාමය සංස්කරණය" බලන්න.
3. ඇතැම් යෝග්‍යවරයෝ තම භාවනාව තරමක් දුරට සකස් වූ පසු කර්මස්ථානවාර්යවරයා ගැන පවා නොතකා අත්තනෝමතිකව කටයුතු කිරීමට පෙළඹෙති. ඒ, තමන්හට දැන් එබඳු ස්වාධීන ශක්තියක් ඇතැ යි මුළාවට පත්වීමෙනි. ඉන් මහ වරදදන්නා ඔව්හු භාවනාවෙන් පිරිහෙති. එබැවින් සැමවිට ම තම භාවනා තත්ත්වය නොසහවා ගුරුතුමාට දන්වා, ලැබෙන උපදෙස් ඒ අයුරින් ම ක්‍රියාත්මක කිරීම භාවනාව සාර්ථක කරගැනීමට හේතුවනු ඇත. යම් හෙයකින් ආචාර්යතුමා හෝ උතුමාගේ උපදෙස් හෝ කර්මස්ථානය හෝ ගැන සැක ඇති වී නම්, භාවනාව ඇණවිටත බැවින්, සුදුසු අයුරකින් වහා ඒ සැක දුරු කර ගතයුතු වෙයි.
4. "විසුද්ධි මග්ග" යෙහි ප්‍රධාන පළිබෝධ දහයක් දැක්වෙයි. (වි.ම.: 67-72 පිටුව) ඒවා නම්: /i/ ආවාස = වාසස්ථානය පිළිබඳ බැඳීම; /ii/ කුල = උපකාරක නෑ මිතුරන් කෙරෙහි බැඳීම; /iii/ ලාභ = බොහෝ ප්‍රත්‍යය ලැබීම; /iv/ ගණ = පිරිසකට ඉගැන්වීම, /v/කම්ම = ගොඩනැගිලි තැනවීම් ආදී නවකම්; /vi/අද්ධාන = දුර බැහැර ගමන් බිමන්;/vii/සුභ = රෝගී වූ දෙමාපිය - ගුරුවරුන්ට උපස්ථාන කිරීමට සිදුවීම; /viii/ආබාධ = රෝග, /ix/ගන්ථ = ඉගෙනීම හා උගත් දේ රැකීම, /x/ඉද්ධි = ලැබගත් අභිඤ්ඤා රැකීම (මෙය සමථ භාවනාවට පළිබෝධ නොවේ.)

"බුද්ධිකපායවයකපා" වෙහි ඉද්ධි පළිබෝධය සමභ විකල්ප වශයෙන් කිත්ති (= කීර්ති) පළිබෝධයක් ද සඳහන්ව තිබේ. (බු.අ.: 22 පිටුව)
5. උපග්‍රන්ථය - iii: "සතර කමටහන්" බලන්න.
6. කාමච්ඡන්දය (= ඉඳුරන් පිනවීමේ ආසාව), ව්‍යාපාදය (= තරඟ), උද්ධව්ව - කුක්කුච්චය (= සිතේ විසුරුණු බව හා පසුතැවීම), ඕන-මිද්ධය (= සිතේ අලසකම) හා විචිකිච්ඡාව (= බුද්ධාදී අට තැනෙක හටගත් සැකය) යනුවෙන් නිවරණ පහකි. මේවා සිතෙහි සමාධිය හා ප්‍රඥාව පහළවීමට ඉඩ නොදෙන ප්‍රධානතම ආවරණ-බාධක වන බැවින්, යෝග්‍යවරයා නිවරණ ගැන විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් විය යුතුය. බොහෝ යෝග්‍යවරයානට භාවනාවෙන් දියුණුවක් ලද නොහැකි වන්නේ, මේ නිවරණ යටපත් කර ගැනීමට අසමත්වීම නිසා ය. සිතෙහි නිවරණ හටගත් විට ඒවා හඳුනා ගැනීමට ද, වහා දුරු කරගැනීමට ද, නැවත නුපදින ලෙස කටයුතු කිරීමට ද යෝග්‍යවරයා පුහුණු විය යුතුය. නිවරණයක් සිතේ ඇති වූ වහා ම එය දුරු කිරීමට උත්සුක විය යුතුය. නැවත නැවතත් ඇතිවීමට ඉඩ දුනහොත්, එය ක්‍රමයෙන් ශක්තිමත් වී, යටපත් කිරීම අපහසු වනු ඇත.
7. "විසුද්ධි මග්ග" යෙහි සඳහන් වන අන්දමට, බුද්ධානුස්සති, ධම්මානුස්සති, සධ්දිසානුස්සති, සීලානුස්සති, වාග්‍යානුස්සති, දේවතානුස්සති,

උපසමාන්‍යයන්, මරණයන්, ආහාරයෙහි පවිත්‍රකූල සඤ්ඤාව, ධාතු මනසිකාර යන කමටහන් 10 න් අර්පණය ධාතන ඉපදවිය නොහැකි වුවත්, නිවරණයට පත් කිරීමට සමත් උපචාර සමාධියක් ලැබිය හැකිය. ඒ සමාධිය පාදක කරගෙන විදර්ශනාවට බැසිය යුතුය. (මෙහි මුලින් දැක්වෙන අනුස්සන් කම්මට්ඨාන හත සමාද්ධිමත් වන්නේ අරියසාවකයනට පමණක් මුත්, ප්‍රථමත්නයනට ද මේවා වැඩිමෙන් නිවරණ පහකොට විදර්ශනාවට බැසිය හැකි බව සඳහන් වෙයි.) දස අසුභයෙන් හා දෙතිස් කුණප-පටික්කුල මනසිකාරයෙන් ප්‍රථම ධාතනය පමණක් ද, මේත්තා, කරුණා, මුදිතා යන කමටහන්වලින් මුල් ධාතන තුන පමණක් ද, උපෙක්ඛා කම්මට්ඨානයෙන් සිවුවන ධාතනය පමණක් ද ලැබෙයි. දස කසිණයෙන් හා ආනාසානසතියෙන් ධාතන හතර ම ලද හැකිය. අරූප කමටහන් හතර පිළිවෙළින් ඒ ඒ අරූප ධාතනය සඳහා ම විශේෂ වෙයි. (වි. ම.: 82 පිට)

8. ධාතන සමාපත්තිවලින් විදින්නට ලැබෙන ප්‍රණීත සුවය නිසා, විදර්ශනාවට නොබැස ධාතනයෙහි ම හිත අලවා සිටීමට ධාතනලාභී යෝගාවචරයා තුළ පෙළඹීමක් ඇතිවිය හැකිය. ධාතන සුවය මෙන් ම ධාතන බලයෙන් මතු හවයේදී ලැබිය හැකි මුත්මලෝක සම්පත්තිය ද අනිත්‍ය බවත්, මුද්ධ සායනයේ සාරය ගමරය නොව විදර්ශනාවෙන් ලැබෙන මහ-ඵල-නිවන් සුවය බවත්, මෙහිදී හොඳින් අවධාරණය කොට, විදර්ශනාවට යොමු විය යුතුය.

ආරම්භයේදී විදර්ශනාවෙන් එක්තරා ප්‍රමාණයකට කෙලෙස් සන්සිදුවා ගත් පසු, පහසුවෙන් සමර්පය දියුණු කර ගැනීමට ද හැකිවනු ඇත. එසේත් විදර්ශනාවට ම හුරුවුණු ඇතැම් යෝගාවචරයනට සමර්පයට හිත යොමු කිරීමේ අපහසුතාවක් - උදසිනතාවක් උද්ගතවීමට ද ඉඩ තිබේ.

9. නිවරණ ඇතුළු කෙලෙස්වල ප්‍රභාණය (= දුරුවීම, නැතිවීම) ප්‍රධාන වශයෙන් අවස්ථා තුනකින් සිදුවෙයි. කාමාවචර කුසලයන්ගේ බලයෙන් ක්ලේශයන්ගේ තදබල ප්‍රභාණය ද, රූපාවචර හා අරූපාවචර (ධාතන) කුසලයන්ගේ බලයෙන් විෂ්කම්භන ප්‍රභාණය ද, ලෝකෝත්තර (මාර්ග) කුසලයන්ගේ බලයෙන් සමුච්ඡේද ප්‍රභාණය ද, වෙයි. සමුච්ඡේද ප්‍රභාණයේදී කෙලෙසුන්ගේ අනුසය ශක්තිය ද මුළුමනින් ම විනාශ කෙරෙන නිසා, නැවත ඒ කෙලෙස් නූපදියි. තදබල හා විෂ්කම්භන ප්‍රභාණයන්ගේ ශක්තිය පවතින්නේ අනුරූප කුසල ශක්තිය ක්‍රියාත්මක වන තුරු පමණකි. ඉන්පසු යටපත් කළ කෙලෙස් නැවත මතු වීමට ඉඩ ඇත්තේ, ඒවායේ අනුසය දුරු නොකරන ලද නිසා ය. විදර්ශනාවේදී සිදුවන්නේ, ක්ලේශයන්ගේ තදබල ප්‍රභාණය යි.

10. ගමරයෙන් හෝ විදර්ශනාවෙන් හෝ ජනිත වූ විත්ත සමාධිය මේ ලක්ෂණ දහයෙන් යුක්ත විය යුතුය.

- /i/ අතීතය ලුහුබැඳීමෙන් වික්ෂිප්ත බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම
- /ii/ අනාගත පැතුම්වලින් කම්පාවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම
- /iii/ කුසිතකම අනුව ගොස් හැකුළුණු බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම.
- /iv/ උද්ධවවය අනුව ගොස් ඉතා දඩිව ගත් බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම.
- /v/ රාගය අනුව ගොස් වෙසෙසින් නැමුණු බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම
- /vi/ ව්‍යාපාදය අනුව ගොස් නතු නොවූ බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම.
- /vii/ සද්ධා-පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රිය යුගලයත්, විරිය - සමාධි ඉන්ද්‍රිය යුගලයත්, එකිනෙක

නො-ඉක්මවා සමච්ච පැවතීම.

/viii/ සද්ධා-සතී-වීරිය-සමාධි-පඤ්ඤා යන ඉන්ද්‍රියයන් එක කෘත්‍යයකට යොමු වී පැවතීම.

/ix/ ඉහත කරුණු දෙකට සුදුසු වන පමණින් වීරියය පැවතීම.

/x/ ආසේවනයෙන් (= නැවත නැවත වැඩීමෙන්) ශක්තිමත් බවට පත්වීම.

විදර්ශනා ඥාන නියම අන්දමින් පහළවන්නේ, මේ අංගවලින් සම්පූර්ණ වූ සමාධි යකින් යුක්ත වූ සිතක ය.

11. මෙහි සංස්කාර (= සංඛාර) යන පදයෙන්, හේතු-ප්‍රත්‍යයන් විසින් සකස් කරන ලද්ද හෙවත් හේතු-ප්‍රත්‍යයන් නිසා හටගත් දේ යන අර්ථය කියවේ. එවිට “සංස්කාර” පදයට සියළු “නාම” හා “රූප” ඇතුළත් වෙයි. “අරමුණ කරා නැමෙන” යන අර්ථයෙන් “නාම” නම් වන පරමාර්ථ ධර්ම නම්, අසු නව වැදුරුම් වූ චිත්තය හා දෙ-පනස් වෙනසකයෝ ය. “සෘතු ආදී ප්‍රත්‍යයන් නිසා පීඩාවට (= රුජ්ජනයට) පත්වන” යන අර්ථයෙන් “රූප” නම් වන පරමාර්ථ ධර්ම විසි අටකි. ස්කන්ධ පසකට වෙන් කොට තිබෙන්නේ ද, මේ නාම-රූප සංස්කාරය ය. එවිට වේදනා-සංඤ (= සඤ්ඤ) - සංස්කාර (= සංඛාර-මෙතැනදී සංස්කාර යනු වේදනාව හා සඤ්ඤාව හැර ඉතිරි වෙනසක 50 පමණකි)-විඤා (= විඤ්ඤාණ) යන සතර අරූප ස්කන්ධයෝ “නාම” ධර්මයෝ වෙති; රූපස්කන්ධය “රූප” ගණයට වැටෙයි. තවදුරටත් දෙළොස් ආයතන, අටළොස් ධාතු ආදී වශයෙන් විවිධාකාරයෙන් බෙද දක්වා ඇත්තේ ද, මේ නාම - රූප සංස්කාර ම ය. යුර්වඤ්ජයන් වහන්සේ විසින් මෙසේ එක ම ධර්ම සමූහය විවිධ අවස්ථාවලදී විවිධ ලෙසින් දේශනා කරන ලද්දේ, එය අසන්නා වූ ඒ ඒ පුද්ගලයාට පහසුවෙන් වැටහෙන ආකාරය අනුව ය.

12. “කථං නු බො ආච්චයො සංඛාරා දට්ඨබ්බා ?”.....
.....“එවං . බො ආච්චයො සංඛාරා දට්ඨබ්බා.”
“කථං සංඛාරා සමමසිතබ්බා?”..... “එවං සංඛාරා සමමසිතබ්බා.”
“කථං සංඛාරා විපසසිතබ්බා?”.....“එවං සංඛාරා විපසසිතබ්බා.”

-(අ.නි.-ii: 178 පිට)

අටුවාවෙහි මෙය තෝරා ඇත්තේ, “..... සංස්කාරයෝ අනිත්‍ය-දුඃඛ-අනාත්ම වශයෙන් දත යුත්තාහ, සම්මර්ශනය කළ යුත්තාහ, විදර්ශනා කළ යුත්තාහ.” යනුවෙනි. (“..... ආච්චයො, සංඛාරා නාම අනිච්චතො දට්ඨබ්බා, අනිච්චතො සමමසිතබ්බා; අනිච්චතො විපසසිතබ්බා; තථා දුක්ඛතො අනත්තතොති” ... - අ. අ.-ii: 526 පිට) මින් හැඟෙන්නේ “දට්ඨබ්බා”, “සමමසිතබ්බා,” “විපසසිතබ්බා” යන පද තුනෙන් ම සමාන අර්ථයක් කියවෙන බවකි. එහෙත් විදර්ශනා මාර්ගයේ ප්‍රධාන අවස්ථා තුනක් වන ඤාන පරිඤ්ඤාව, තීරණ පරිඤ්ඤාව හා පහාන පරිඤ්ඤාව (වි.ම.:455 පිට) දක්වීම පිණිස මේ පද තුන පහසුවෙන් යොදගත හැකි ආකාරය මේ පරිච්ඡේදයෙහි කෙටියෙන් විස්තර කෙරෙනු ඇත.

මෙම සූත්‍රයෙහි සඳහන් වන විදර්ශනාලාභියා මාර්ගඵලලාභියෙකු ලෙසින් “පුග්ගල පඤ්ඤාත්තිපකරණ”යෙහි විග්‍රහ කෙරෙන බැවින් (පු.ප.: 378 පිට) ඉහත ප්‍රශ්නෝත්තර තුනෙන් සම්පූර්ණ විදර්ශනා මාර්ගය ප්‍රකාශවන සේ සැලකීම සාධාරණ ය.

13. “නියොසා හි ලොකීය-පරිඤ්ඤායො; ඤානපරිඤ්ඤා, තීරණපරිඤ්ඤා, පහානපරිඤ්ඤා ව... තතථ ‘රූපන-ලක්ඛණං රූපං, වෙදයිත-ලක්ඛණං වෙදනා’ති එවං තෙසං තෙසං ධම්මානං පච්චිනන - ලක්ඛණං - සලලක්ඛණවයෙන - පච්චනනා පඤ්ඤා ඤානපරිඤ්ඤා නාම..... තත්ථ සඨිඛාරපරිච්ඡේදනො පට්ඨාය යාව පච්චයපරිගහනා ඤානපරිඤ්ඤාය භූමී, එතස්මී. අනතරෙ ධම්මානං පච්චනනලක්ඛණපට්චෙධයෙසව ආධිපච්චං හොති...”

— (වි.ම.: 455 - 456 පිටු)

“ඤාන පරිඤ්ඤා, තීරණ පරිඤ්ඤා, පහාන පරිඤ්ඤා යනුවෙන් ලොකීය පරිඤ්ඤාවේ නිදෙනෙක් වෙති..... එහි ‘රූපනස (= ගැටීම - පෙළීම - වෙනස්වීම) ලක්ෂණය කොට ඇත්තේ රූපය යි. වින්දනය ලක්ෂණය කොට ඇත්තේ වේදනාව යි, යනුවෙන් මෙසේ ඒ ඒ (සංස්කාර) ධර්මයන්ගේ පච්චත්ත (= පොදු නොවන - පොද්ගලික) ලක්ෂණයන් සැලකීම වශයෙන් පච්චත්තා වූ ප්‍රඥාව ඤානපරිඤ්ඤා නම් වේ..... එහි සංඛාර පරිච්ඡේදයේ (= නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණයෙහි) සිට පච්චය පරිගහනය (ඤාණය) දක්වා ඤාන පරිඤ්ඤාවට භූමිය වෙයි. මේ අතරෙහි (සංස්කාර) ධර්මයන්ගේ පච්චත්ත ලක්ෂණ ප්‍රතිචේධය ම අධිපති වෙයි.”

14 තරුණ උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවේදී අතිශයින් පිරිසිදු බවට පත් විදර්ශනා සිත් පරම්පරාව හේතුකොටගෙන නවක යෝගාවචරයාහට පෙර නුදුටු විරූ විවිධ ආලෝක පෙනෙයි. තමාගේ භාත්පස විශේෂයෙන් ආලෝකමත් වී දිස්වෙයි. ඒ සමඟ ම, තම ඤාණය, ප්‍රීතිය, පස්සද්ධිය (= සිත-කය සන්සිඳී සැහැල්ලුවීම), සුඛය, ශ්‍රද්ධාව (= අධිමොක්ඛය), විර්සය, සතිය (= උපට්ඨානය) හා උපේක්ෂාව වෙසෙසින් වැඩී ඇති අයුරු දැනෙයි. මේ ධර්ම කෙරෙහි නිකාන්තියක් (= සියුම් තණ්හාවක්) ඇති වී, ඒවා ආස්වාදනය කරමින් හෙතෙම භාවනා මනසිකාරය නිසි සේ නොපවත්වයි. මෙබඳු දියුණුවක් ඇතිවූයේ ඒකාන්තයෙන් තමා ලෝකෝත්තර තත්ත්වයකට පත් වී ඇති නිසා යැයි මුළා වෙයි. මේ හේතුවෙන් යෝගාවචරයා නොදැනුවත්ව ම භාවනාවෙන් පිරිහෙයි. (තම භාවනාව කඩාකප්පල් කරගනිමින්, අනුන්ට භාවනා උපදෙස් දීමට, ධර්මය කියාදීමට පවා ඉදිරිපත් වෙයි.) එහෙයින් මෙම දස ධර්ම, විදර්ශනා උපක්ලේශ නමින් හැඳින්වෙයි. මේවා බාධකයන් වන්නේ නිකාන්තිය ඇතිකරගතහොත් පමණකි. නුවණැති යෝගාවචරයා නිකාන්තියකට ඉඩක් නොදී, මේ ධර්මයන් ද ත්‍රිලක්ෂණයට නඟමින්, පහසුවෙන් මෙම කපොල්ල පසු කරයි. උපක්ලේශයන්ගෙන් මුළා වූ යෝගාවචරයාහට ද ගුරු උපදෙස් අනුව හෝ තම නුවණින් ම හෝ යථා ස්වභාවය තේරුම් ගත් කල, මේ අවස්ථාව පියමං කිරීමට හැකිවනු ඇත. ඇතැම් යෝගාවචරයනට උපක්ලේශ අතරින් කීපයක් පමණක් ප්‍රකටවීමට ඉඩ තිබේ.

15 “..... ‘රූපං අනිච්චං, වෙදනා අනිච්චා’ති ආදිනා නයෙන තෙසං යෙව ධම්මානං සාමඤ්ඤලක්ඛණං ආරොපෙත්වා පච්චනනා ලක්ඛණාරම්මණික-විපය්‍යනාපඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා නාම..... කලාපසම්මසනනො පන පට්ඨාය යාව උදයබ්බයානුපය්‍යනා තීරණපරිඤ්ඤාය භූමී. එතස්මී. හි අනතරෙ සාමඤ්ඤලක්ඛණපට්චෙධයෙසව ආධිපච්චං හොති.....”

-(වි.ම.: 455 - 456 පිටු)

“.....රූපය අනිත්‍ය ය, වේදනාව අනිත්‍ය ය’ ආදී නය අනුව, ඒ (සංස්කාර)

ධර්මයන්හට ම සාමාන්‍ය ලක්ෂණ ආරෝපණය කොට පවත්නා වූ ලක්ෂණයන් අරමුණු කොට ගත් විදර්ශනා ප්‍රඥාව, තීරණ පරිඤ්ඤා නම් වෙයි..... කලාප සම්මසනයෙහි (= සම්මසන ඤාණයෙහි) සිට උදයබ්බයානුපය්‍යනාව (= උදයබ්බය ඤාණය) තෙක් තීරණපරිඤාව සඳහා භූමිය වෙයි. මේ අතරෙහි සාමාන්‍ය ලක්ෂණ (= අනිත්‍ය, දුඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණ) ප්‍රතිවේදයාම අධිපතිභාවය ලබයි.”

16 යෝවෘත් මහ - එල පසක් කරගත් යෝගාවචරයාගේ සන්තානයෙහි මේ වන විට ගොඩනැංවී තිබෙන ප්‍රබල විදර්ශනා ශක්තියෙන් තවත් ඉදිරියට යාමට පිළිවන්කම තිබිය හැකිය. එබැවින් පළමු මාර්ගයේ එලය ගැන අපේක්ෂාව (නාවකාලිකව) අතහැර, සකාදගාමී මාර්ගය සඳහා අධිෂ්ඨාන තබාගෙන, නැවත විදර්ශනාව කරගෙන යාම යුද්‍යය ය. මෙවිට උදයබ්බය ඤාණයේ සිට පෙරට වඩා තියුණු ලෙසින් විදර්ශනා ඥාන පඩික්තිය පහළවෙමින් ද්විතීය මාර්ග ඥානයට උපනිශ්‍රය වනු ඇත. මෙසේ ක්‍රමයෙන් අර්හත්වය දක්වා ම විදර්ශනාව කරගෙන යාමට යෝගාවචරයාට ශක්තිය තිබේද යි උරගා බැලිය යුතුය.

එබඳු ශක්තියක් නැති යෝගාවචරයා ප්‍රථම මාර්ගය ලද පසු, එහි එල සමාපත්තිය වශීභාවයට පත්කරගත යුතුය. විදර්ශනා ඥාන පිළිවෙළින් අධිෂ්ඨාන භාවනාව ප්‍රභූණ කිරීම මෙහිදී ඔහුට පහසුවක් වනු ඇත. (යම් ප්‍රමාදයක් නිසා මේ අවස්ථාවේදී භාවනාව අතපසු කළහොත් නැවත එලයට සම්වැදීම දුෂ්කරවීමට ඉඩ තිබේ.) පල සම්වන හුරුකරගත් පසු, ඒ ගැන අපේක්ෂාව දුරුකර, මීළඟ මාර්ග ඥානය සඳහා පෙරසේ ම විදර්ශනාව කළ යුතු වේ. (මුල් එලය ගැන නිකාන්තියක් ඉතිරි වී නම්, නැවත එයට ම පත්වීමෙන්, යෝගාවචරයා මුලාවීමට ද ඉඩ ඇත.) මෙසේ ක්‍රමයෙන් අර්හත්වය සාක්ෂාත් කිරීමෙන් විදර්ශනාව මස්තකප්‍රාප්ත වෙයි.

17. “..... තෙසු යෙව පන ධමමසු නිව්වසඤ්ඤාදි-පජ්ඣනවයෙන-පවත්තා ලක්ඛණාරම්මණිකවිපය්‍යනාපඤ්ඤා පහනපරිඤ්ඤා නාම..... හඬගානුපය්‍යනං ආදි-කක්ඛා උපරි පහන-පරිඤ්ඤාය භූමි. තතො පට්ඨාය හි නිව්වසඤ්ඤාදිපහනසාධිකානං සත්තනනං අනුපය්‍යනානං ආධිපව්වං.....”

- (වි.ම. : 455 - 456 පිටු)

“..... එම (සංස්කාර) ධර්මයන්හි ම නිත්‍ය සංඥ ආදී (කෙලෙස් තදඬුව) ප්‍රභාණය කිරීම් වශයෙන් පවත්නා වූ ලක්ඛණාරම්මණික (= ත්‍රිලක්ෂණ අරමුණු කොට ගත්) විදර්ශනා ප්‍රඥාව, ප්‍රභාණ පරිඤා නම් වෙයි..... හඬගානුදර්ශනය (= හඬග ඤාණය) ආදී කොට ඉහළට ප්‍රභාණ පරිඤාවගේ භූමිය යි. එතැන් (= හඬගඤාණයෙහි) සිට නිත්‍ය සංඥ ආදීන්ගේ ප්‍රභාණය සිදු කරන සත් අනුපය්‍යනාවන්ගේ අධිපතිභාවය වෙයි.”

18. “අනුපය්‍යනීති අනු අනු පය්‍යනි, අනෙකෙහි ආකාරෙහි පුනපුනං පය්‍යනීති අනෙථා.”

(වි. ම.: 482 පිටු; ප. අ. : 182 පිටු)

19. මෙහි මුලදී විදර්ශනා මාර්ගය අවස්ථා තුනකින් විස්තර කරද්දී, විදර්ශනා ඥාන

පඩික්කිය පිළිවෙළින් දක්වන ලදී, ඤාන පරිඤ්ඤාවට (= 'දැකීමේ අවස්ථාවට') අයත් නාමරූප පරිච්ඡේද සහ පච්චය පරිග්ගහ ඤාණයෝ නියම විදර්ශනාවට පදනම සකසති. තීරණ පරිඤ්ඤාවට (= 'සම්මයන අවස්ථාවට') හා පහන පරිඤ්ඤාවට (= 'විපස්සනා අවස්ථාවට') ඇතුළත් වන, සම්මයන, උදයබ්බය, භඩ්ග, භය, ආදීනව, නිබ්බේද, මුඤ්චිතුකමානා, පටිසම්බා, සම්බාරුපෙක්ඛා සහ අනුලෝම යන ඤාණ පෙළ "දශ මහා විදර්ශනා ඥාන" නමින් හැඳින්වෙයි. බොහෝ විට මින් සම්මයන ඤාණය අතහැර උදයබ්බය ඤාණයේ සිට ඉහළට "නව මහා විදර්ශනා ඥාන" යනුවෙන් දැක්වෙයි. මෙහි සඳහන් වූ ඥාන දෙළොසට, විදර්ශනාව මුදුන්පත් වීමේදී පහළ වන ගෝත්රභූ, මග්ග, එළ, පච්චවෙක්ඛණ යන ඤාණ සතර ද එක් කොට, ඤාණ දහසයක් වශයෙන් ද දක්වා තිබේ.

20. ප. ම. - i: 2, 104, 108, 110 පිටු; වි. ම. : 480 පිටු ආදිය.
21. මතු පරිච්ඡේදයන්හි ද අධෝ ලිපිවල ද ඇතැම් නිදසුන් දැක්වෙනු ඇත.
22. ප. ම. - i: 36, 42 - 46, 58 - 60, 86, ආදී පිටු. (උපග්‍රන්ථය - v බලන්න.)
23. ප. ම. - i: 20, 424, 448 පිටු; ප. ම. - ii: 236 - 238 පිටු ආදිය.
24. වි. ම. : 472 - 473, 521 - 523 පිටු; දී. අ. - i: 47 - 48 පිටු; ම. අ. - i: 43 - 44 පිටු; අ.අ.- i: 60 පිටු; අ. අ. - ii: 761 පිටු; දී. වි. : 74 පිටු, ම. වි. - i: 103 පිටු; ස. වි. - ii: 471 පිටු; අ. වි. - ii: 275 පිටු; ආදිය.
25. ප. ම. - i: 20 - 22, 108, 110, 144 - 150 පිටු, ප. ම. - ii: 154 - 158 පිටු ආදිය.
26. වි. ම.: 213 - 214, 456 පිටු; ම. අ. - i: 141 - 142 පිටු; ස. අ. - ii: 83 පිටු; ස. අ.-iii: 170 පිටු; අ. අ. - ii: 761 පිටු; ඉ. අ.: 134 පිටු; ස. වි.-ii: 453 - 454 පිටු

අනිච්චානුපස්සනාව

[1] “අනිච්චානුපස්සනං භාවෙනො නිච්චසඤ්ඤං පජහති.”
“අනිච්චානුපස්සනාව වඩන්තා නිච්ච සඤ්ඤව දුරු කරයි.”

මේ වනාහි සත්තානුපස්සනාවන්හි පළමුවන අනුපස්සනාව හඳුන්වා දෙන මාතෘකා පාඨය යි. මෙහි “අනිච්ච” (= අනිත්‍ය) යන්නෙහි තේරුම කුමක්දැ යි දැන් සලකා බලමු. නිත්‍ය නොවෙන, සඳකාලික නොවෙන, ඇතිව නැතිවෙන, ක්ෂයවෙන - ගෙවෙන, විපරිණාමයට පත්වෙන ස්වභාවය, අනිත්‍යතාව හෙවත් අනිත්‍ය ලක්ෂණය ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ. ඉපදීම අනිත්‍යතාවෙහි මූලය; ජරාව (= දිරිම) එහි මැද ය; බිඳීම එහි කෙළවර ය. මේ අනිත්‍ය ස්වභාවය සියලු සංස්කාර (හෙවත් පඤ්චස්කන්ධ) ධර්මයන්හට ම යාධාරණය.¹ හේතු රැසකගේ එකතුවෙන් උපදින නිසා ම “(සංඛත -)සංඛාර” යන නම ලබන පඤ්චස්කන්ධ ධර්මයෝ ඒ ඒ හේතූන්ගේ වෙනස්වීමෙන් අභාවයට යති. මෙය ස්වාභාවික සිද්ධියෙකි. මෙහිදී අනිත්‍ය වූ දෙය හා අනිත්‍ය ලක්ෂණය එකිනෙකින් වෙන් කොට හඳුනාගැනීම වැදගත් ය. සංස්කාරයෝ හෙවත් පඤ්චස්කන්ධයෝ ම අනිත්‍යයෝ ය. ඒවාට ආවේණික වන, නිත්‍ය නොවන - වෙනස්වන ස්වභාවය අනිත්‍ය ලක්ෂණය යි. (= අනිච්ච ලක්ෂණය යි.)

සංස්කාරයෝ ස්වකීය අනිත්‍යභාවය තුමු ම ප්‍රකට කරති. භාවිත සිතක් ඇති නුවණැත්තෙකුට එදිනෙදා ජීවිතයේ හැම අවස්ථාවක් තුළින් ම සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය ස්වභාවය දැකිය හැකිවෙනු ඇත. අතු අඟ කුඩාවට හටගන්නා මල් කැකුලක් කෙමෙන් වැඩී, විකසිත සුවදවත් පැහැපත් මලක් බවට පත්වෙයි. ඒ මල කෙමෙන් මෝරා, ජරාවට පත් වී, නටුවෙන් ගිලිහී බිම වැටී, කුණු වී යයි. අපේ ඉදුරන්හට නිරතුරු අරමුණුවන්නේ සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍යතාව විඳහා දැක්වෙන මෙබඳු දේ නොවේ ද?

බාහිර ලෝකයෙහි පමණක් නොව අපේ ම පඤ්චස්කන්ධය තුළ අනිත්‍යතාව ක්‍රියාත්මක වන හැටි, නුවණින් විමසා බැලුවහොත්, අපට ම පෙනී යනු ඇත. ඇයට නොපෙනෙන තරම් කුඩා කලල බීජයක් ලෙස මව් කුස තුළ ප්‍රථමයෙන් ම ජනිත වූ ඔබේ ශරීරය මොමොහොත වන විට කෙතරම් නම් විපරිණාමයකට ගොදුරු වී තිබේ ද? එසේ ම, මොහොතකට පෙර ඔබ සිදු කළ ක්‍රියාව දැන් නිරුද්ධ වී ගොස් ය. ක්ෂණයකට පෙර ඔබට පහළ වූ සිත දැන් අහෝසි වී ඇත. එහෙයින් අනිත්‍යතාව යනු අපේ ජීවිතය හා එකට බැඳුණු, අපේ පඤ්චස්කන්ධයෙන් වෙන් කළ නොහැකි ස්වභාවයෙකි.²

මේ ඇත්ත තේරුම් නොගත් අඤන පෘථග්ජනයා තම පඤ්චස්කන්ධයන් බාහිර ස්කන්ධන් නිත්‍ය වශයෙන් ගනියි. ඒ අනුව ඔහුගේ සිතීවිලි ද, වචන ද, කායික ක්‍රියා ද, වැරදි සහහත වෙයි. එමගින් හෙතෙම සසර දුකට වැටෙයි. නියම සැපයෙන් ඇත්වෙයි.

“අනිත්‍යයි! අනිත්‍යයි!” යනුවෙන් සංස්කාරයන් හැම දෙයින් ම මුර ගා කීවත්, සංසාරයේ දීර්ඝ කාලයක් තුළ පුරුදු කිරීමෙන් සිතෙහි මුල් බැස ගත් “සංස්කාර නිත්‍ය ය” යන භූතීම (= නිච්ච සඤ්ඤව) දුරු කිරීම පහසු නොවන්නේය. අනිත්‍යතාව ගැන කොතරම් අසුවත්, කොතරම් කියවුවත්, කොතරම් සිතුවත්, එපමණකින් මැ නිත්‍ය

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යාලිපි :- 22 - 26 පිටු

සංඥාව පහ වී අනිත්‍ය සංඥාව (= “සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ ය” යන භූතීම - භූදිනීම) සිතෙහි තහවුරු නොවේ. ඒ සඳහා විශේෂ උත්සාහයක් යොදා සිත නැන්පත් කරගෙන, විදර්ශනා භාවනාව මඟින් සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය ස්වභාවය තමා විසින් ම ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතු වන්නේය.³

විදර්ශනා භාවනා මනසිකාරයෙක යෙදෙන විට, තමා ගත් කර්මස්ථානයෙහි නැවත නැවත දර්ශනය යොදලීමට “අනුපස්සනා” යයි කියනු ලැබේ. මේ දර්ශනය නම් සත්‍යයන් නුවණින් යොදලීම යි. එයට, සතිසම්පජ්ඣය යෙදීම හා මෙනෙහි කිරීම යන වචන ද ව්‍යවහාර කෙරෙයි. අනිත්‍ය වූ පඤ්චස්කන්ධය පිළිබඳ අනිත්‍ය ස්වභාවය (= අනිවච්ච ලක්ෂණය) නැවත නැවත විදසුන් නුවණින් සලකා බැලීම “අනිවච්චානුපස්සනාව” යි, හෙවත් අනිත්‍යානුදර්ශනය යි.⁴ එමඟින් නිවච්ච සඤ්ඤාව දුරු වී, අනිවච්ච සඤ්ඤාව⁵ මතු වනු ඇත.

අනිවච්චානුපස්සනාව සාර්ථක කර ගැනීම සඳහා පිළිපැදිය යුතු උසස් වැඩ පිළිවෙළක් තිබේ. විදර්ශනා මාර්ගයේ පූර්ව කෘත්‍ය හා “දූතගැනීමේ අවස්ථාව” (= ඤාත පරිඤ්ඤාව) පිළිබඳව දැන් නැවත අවධානය යොමු කරන්න. යුපිරිසිදු සීලයක පිහිටි යෝගාවචරයා තම සන්තානගත පංච නිවරණයන් යටපත් කරමින් වින්ත සමාධිය උපදවා ගනියි. ඉක්බිති සමාධිමත් සිතෙන් නාම-රූප සංස්කාරයන්, ඒවාට ආවේණික වූ ලක්ෂණයන් (= පව්වන්ත ලක්ෂණ) මාර්ගයෙන් වෙන් වෙන් කොට ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. නැවත නාමරූපයන්ගේ හේතු ප්‍රත්‍යයන් ද අවබෝධ කර ගනියි. මුළු පඤ්චස්කන්ධය ම හුදු හේතු-ඵල ධර්මතාවයෙක පැවැත්මක් පමණක් බව භාවනාමය ඤාණයෙන් දකියි. තවදුරටත් සති සම්පජ්ඣය (= සිහි නුවණ) නියුණු වන විට, මෙනෙක් එක් කොටසක් වශයෙන් සිතා සිටියා වූ රූප කොටසෙක, එකකට පසුව තවෙකක් වශයෙන්, බොහෝ කොටස් තිබෙන බව වටහා ගනියි. ඒ ඒ කොටස් අරමුණු කරගෙන පහළ වන නාම ධර්මත් බොහෝ කොටස් වශයෙන් කැඩී කැඩී පවතින බව දකියි. මෙවිට මේ නාමරූප ධර්ම කොටස්වල වෙනස්වීම් ද තේරුම් ගනියි. ඒ තුළින් ඇතිවීමත් (= උදය) නැතිවීමත් (= වය) මතු වන අන්දම අන්දකිමින් යෝගාවචරයා අනිත්‍ය ලක්ෂණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි.

මෙය වඩාත් පැහැදිලි කරගැනීමට නිදසුනක් ගනිමු. සමාධිමත් සිතින් ආනාපානසති භාවනාව කරගෙන යන යෝගාවචරයා නාසිකා අග හෝ උඩුතොලෙහි හෝ හෑපෙන ආන-අපාන (= ඇතුළුවන-පිටවන හුස්ම) දෙකට හිත යොදයි.⁶ මුලදී ඔහුට මෙය දැනෙන්නේ එක් ආශ්වාසයකුත් එක් ප්‍රශ්වාසයකුත් වශයෙනි. පසුව සති-සමාධි දියුණුවට පත්කර ගනිමින්, (සබ්බකායපට්ඨංවේදී ක්‍රමය⁷ අනුව) සියලු ආශ්වාස කයන් සියලු ප්‍රශ්වාස කයන් පිළිබඳ මුල-මැද-අග යන කොටස් දැනෙන පිළිවෙළට මනසිකාරය පවත්වයි. මේ අවස්ථාවේදී, ආශ්වාස - ප්‍රශ්වාස කොටස් දෙකේ ම අන්තර හේදය (= අතර ඇති බෙදීම) ප්‍රකට කරගනියි. ඒ එකක් එකක් තුළ තව-තවත් කොටස්, සන්තනියක් (= පෙර පසු සම්බන්ධයෙන් යුත් පරම්පරාවක්, පෙලක්) වශයෙන් පවතින බව දැන ගනියි. ඒ සමඟ ම ඒවායේ ඇතිවීමත් නැතිවීමත් දකියි. මෙනෙහි කරන සිත ද ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින අයුරු පසුව පැහැදිලි වෙනු ඇත. මෙසේ අනිවච්ච ලක්ෂණය ප්‍රකට වෙනු ඇත.

අනිත්‍ය ලක්ෂණය නොවැටහෙන්නේ සන්තනි සනයෙන් වැඩි තිබීම නිසා ය. තෙර පසු වශයෙන් (= සන්තනියක් ලෙසින්) ලැබෙන නාමරූප කොටස් එකට ම සම්බන්ධ කර

එකක් ම සේ සිතින් සලකනු ලැබීම සන්නති සනය යි. එවිට නාමරූපයන් දිගට ම පවතින ආකාරයක් මිස, ඒවා ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් සන්නතියක් වශයෙන් පවතින අන්දම නොපෙනෙයි. මේ සන්නති සනය බිඳ වැටීමට නම්, නාමරූප කොටස්වල ඇතිවීම - නැතිවීම වෙන්-වෙන්ව ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතුය. ඒ සඳහා, නාමරූපයන්ගේ ප්‍රත්‍යය-පරිග්‍රහය (= ප්‍රත්‍යයන් පිළිබඳව විද්‍යුත් නුවණින් සැලකීම) මුහුකුරා ගිය කල⁸, අරමුණු වන නාමරූප කොටස්වල පැවැත්ම මුල-මැද-අග වශයෙන් සැලකිල්ලෙන් මෙතෙහි කළ යුතුය. එවිට ඒ එක් එක් කොටසක උදය - වය දෙක ප්‍රකටවීමෙන් සන්නති සනය බිඳී, අනිවච්ච ලක්ෂණය අවබෝධ වනු ඇත.⁹

සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍යතාව මතුකොට තේරුම් ගැනීමට උපකාර වන මේ කරුණු සතර ගැන ද සලකා බලන්න.

1. ඉපැදීම් වශයෙනුත් නිරුද්ධවීම් වශයෙනුත් පැවැත්ම.
2. තිබෙන සැටියට නොතිබී වෙනස්වීම.
3. ක්ෂණිකතාව හෙවත් තාවකාලිකභාවය.
4. නිත්‍ය ස්වභාවය ප්‍රතික්ෂේප කරගෙන සිටීම (= නිත්‍යභාවයක් නොවීම)¹⁰.

විදර්ශනාවේදී ස්වාභාවික අන්දමින් අනිවච්ච ලක්ෂණය මතු වීමට ඉඩ සැලසීම නුවණට හුරුය. ඒ සඳහා පළමුව පව්වය පරිග්‍රහණ සැණය හොඳින් වැඩීමට ඉඩ දිය යුතුය.¹¹ මෙවිට කඩිබාවිතරණ විසුද්ධිය සම්පූර්ණ වී යෝගාවචරයාගේ සිතෙහි "මම" යන සංඥාව තුනී වනු ඇත. හුදෙක් හේතු-ඵල ධර්ම සමූහයක් පවතිනවා වීනා, "මම" යනුවෙන් ග්‍රහණය කළ හැකි ස්ථිරසාර පුද්ගලයෙකු නම පඤ්චස්කන්ධය තුළ හෝ ඉන් පිටත හෝ නැති බව ඔහුට වැටහෙයි. ඉතික්ඛිතිව පඤ්චස්කන්ධයන් අනිත්‍ය වශයෙන් භාවනාමය සැණය පහළ වෙයි. එවිට ස්කන්ධයන්ගේ අනිත්‍යතාව කම්පාවකින් තොරව මධ්‍යස්ථව පිළිගැනීමට ඔහුට හැකිවෙයි. ඉදින් පව්වය පරිග්‍රහණය අසම්පූර්ණවීමේ හේතුවෙන් "මම"-හැඟීම ඉතිරිව තිබියදී අනිවච්ච ලක්ෂණය පහළ වුවහොත්, "මම නැතිවෙනවා" යයි ඔහු තුළ මහත් බියක් හට ගැනීමට ඉඩ තිබේ. භාවනාව අත්හැර දැමීමට වුව ද ඔහු පෙළඹෙනු ඇත.

බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පසුව බ්‍රහ්මදණ්ඩය පනවා හික්මවන ලද ඡන්ත තෙරණුවෝ පව්වය පරිග්‍රහණය නොකොට, පඤ්චස්කන්ධයන් අනිත්‍ය-අනාත්ම වශයෙන් විදර්ශනා කළහ. එවිට "තමා" (= "ආත්මය") ප්‍රපාතයෙක පතිතවන්නාක් මෙන් හැඟී, "මාගේ ආත්මයට කුමක් වීද? විනාශවන්නෙමි"යි බියපත් වූහ.¹² එසේ ම බුදුරජාණන් වහන්සේ වතුරාර්ය සත්‍යයන් දේශනා කරනු අසා, දීර්ඝායුෂ ඇති දෙවියෝ "අපි අනිත්‍ය වමෝලු" යයි සිංහ නාදය ඇසූ මුවන් මෙන් බියෙන් තැනිගත්හ.¹³ එබැවින් භාවනාව ආරම්භයේදී ම අනිත්‍ය ලක්ෂණය මතුකර ගැනීමට සිත යෙදීම යුද්‍යු නොවේ.

භාවනාව තුළින් ම මතු වූ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ අනිත්‍යතාව පිළිබඳ නැවත නැවත සිහි නුවණ යෙදීම අනිවච්චානුපස්සනාව යි. අනිත්‍ය සංඥාව හොඳින් සිතට කාවැදෙන තෙක් අනිවච්චානුපස්සනාව දියුණුවීමට ඉඩදිය යුතුය.

බොහෝ විට, අනිවච්චානුපස්සනාවේ ආරම්භක අවස්ථාවේදී යෝගාවචරයාහට ප්‍රකටව දනෙන්නේ, තම මූල කර්මස්ථානය (= ආනාපානය, උදර වලනය ආදිය) හා සම්බන්ධ ඒ ඒ

රූප කොටස්, රාශි වශයෙන් ගෙවී - ගෙවී යන ආකාරය යි. ඉන්පසු නාම කොටස්වල අනිත්‍යතාව ද ඒ අයුරින් ම පැහැදිලි වී, පඤ්චස්කන්ධය ම අනිත්‍ය බව දළ වශයෙන් දකියි. තම (= අභ්‍යන්තර) ස්කන්ධවලින් බාහිර ස්කන්ධයන් ද අනිත්‍ය බව, ඒ අනුව මෙනෙහි කරයි. වර්තමාන අනිත්‍යතාව අනුව සැලකීමේදී (= අන්වයේ /අනුමාන ඤාණ වශයෙන්) අතීත සංස්කාරයන් ද අනාගත සංස්කාරයන් ද අනිත්‍ය යයි වැටහෙනු ඇත. මෙසේ විවිධ සමූහ (= කලාප) වශයෙන් හඳුන්වමින් නාමරූපයන්ගේ අනිත්‍යතාව සැකෙවින් තීරණය කිරීමේදී සම්මසන ඤාණය බලවත් වෙනු ඇත.¹⁴

සතිසම්පජ්ඣය තවත් තියුණු වන විට, වර්තමාන වශයෙන් ලැබෙන අරමුණ ම ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින අන්දම පැහැදිලිව මෙනෙහි වෙමින්, අනිවච්ච ලක්ෂණය හොඳින් වැටහෙනු ඇත. ඒ ඒ ස්කන්ධයන් ඇතිවීමට හේතු ද නැතිවීමට හේතු ද ප්‍රකට වෙනු ඇත. මෙය තරුණ උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාව යි. ¹⁵ මෙවිට පහළ වන විදර්ශනා උපක්ලේශයන්ට මුළා වී ඒවා ආස්වාදනය කරන්නට චූළහොත්, අනිවච්චානුපස්සනා බලය හීන වී භාවනාව කඩාකප්පල්වීමට ද ඉඩ තිබේ. උපක්ලේශ ධර්මයන් පිළිබඳව ද අනිත්‍ය සංඥාව උපදවාගන්නා දක්ෂ යෝගාවචරයා මේ කපොල්ල ඉක්මවීමට සමත් වෙයි. (ඉදින් උපක්ලේශයන්ට යටපත්ව අනිවච්චානුපස්සනාව දුබල වී නම්, නැවත එය සවිමත් කරගැනීමට සිදුවනු ඇත.) ඉන්පසු අනිත්‍ය ලක්ෂණය අතිශයින් පිරිසිදුව දකිමින්, බලව උදයබ්බය ඤාණයට පිවිසෙනු ඇත.

වැඩිදුරටත් අනිවච්චානුපස්සනාව දියුණුවීමෙන්, නාමරූපයන්ගේ ඇතිවීම ඉක්මවා ගොස් නැතිවීම (= හධගය) ම අරමුණු වන්නේය. මෙමඟින් පහළවන හධගානුපස්සනා ඤාණය වනාහි අනිවච්චානුපස්සනාවේ ප්‍රබල ප්‍රතිඵලයකි. ඉතික්ඛිතිව ද අනිවච්චානුපස්සනාව විවිධ මුහුණුවරින් මතු වෙමින්, විදර්ශනා ඥාන පඩිකතිය ඉදිරියට ගෙනයාමට මහෝපකාරී වනු ඇත. විදර්ශනාව මුදුන්පත් වන මොහොතේදී ඇතැම් විට අනිවච්චානුපස්සනාව විමොක්ෂ මුඛයක් වෙමින් අනිමිත්ත විමොක්ඛයෙන් නිර්වාණය අරමුණු කිරීමට ද ඉවහල් විය හැකිය.¹⁶ මෙසේ අනිවච්චානුපස්සනාව, විදර්ශනා මාර්ගය පුරා පැතිර සිටින ප්‍රධානතම අනුපස්සනාවක් වන්නේය. එබැවින් අනෙක් අනුපස්සනා ගැන ඉදිරියේදී කෙරෙන විස්තරයේදී, වරින්වර අනිවච්චානුපස්සනාවේ නොයෙක් ආකාරයන් මතුවෙනු ඇත.

අපේ මාතෘකා පාඨයෙහි “භාවෙනතො” (= වඩන්නා) යන පදයෙන් අනුපස්සනාව දියුණු කරගැනීමට උපයෝගී වන ප්‍රතිපත්ති මාර්ගය පෙන්වුම් කෙරෙයි. මේ සම්බන්ධයෙන් කරුණු රාශියක් දැනටමත් කියැවී ඇති නිසා, පොදුවේ සියලු අනුපස්සනාවන් මුදුන්පත් කරගැනීමට හේතුවන කරුණු හතරක් පමණක් මෙහිදී දක්වන්නෙමු. ඒවා මෙසේ ය.

1. භාවනා අරමුණ පිහිට කරගෙන සිතෙහි ජනිත වූ සද්ධා - පඤ්ඤ සහ විරිය - සමාධි යන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම යුගලයන් එකින් එක අඩු-වැඩි නොවී පැවැත්ම.
2. ශ්‍රද්ධා, ප්‍රඥා, විරිය, සමාධි, ස්මෘති යන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම පස ම එක තරමට මුහුකුරා ගොස්, එක ම කෘත්‍යයකට යොමුවීම.
3. එයට (= භාවනා කාර්යයට) ප්‍රමාණවත් තරමින් (=අඩු-වැඩි නොවී) විරියය පැවැත්වීම
4. ආසේවනයෙන් (= නැවත නැවත යෙදීමෙන්) ශක්තිමත්වීම¹⁷.

තවද, භාවනා මනසිකාරයෙක යෙදීමෙන් ලැබෙන, ලබාගත හැකිවන, යහපත් ප්‍රතිඵලයේ ද බොහෝ ය. එසේ ම ඒවා උදර ය, ඔත්ත ය. මේ උදර වූ ද ඔත්ත වූ ද ප්‍රතිඵලයන් අත්පත් කරගැනීමට නම් අබණ්ඩවූ යෙදෙන බලවත් සිතෙකින් හා බලවත් ලෙස යොදන ලද ඡන්දයෙකින් එහි යෙදිය යුතුය.

“පජහති” (= “දුරුකරයි”) පදයෙන් අනුපස්සනාව වැඩිමෙන් ලැබෙන ප්‍රයෝජනය කියැවෙයි. එනම් අනුරූප කෙලෙස් තදඛග වශයෙන් දුරුවීම යි. විදර්ශනාවේදී සිදුවන ක්ලේශයන්ගේ මේ තදඛග ප්‍රභාණය, හිරු උදවත් සමඟ ම අඳුර දුරුවීම හා සමාන ය. අනුපස්සනා බලය හීන වූ විටෙක, හිරු බැස ගිය කල නැවත අඳුර එළඹෙන්නා සේ යළිත් මේ කෙලෙස් මතු වීමට ඉඩ තිබේ. ඉදින් විදර්ශනාව මුදුන්පත් කරගෙන ලෝකෝත්තර මාර්ග ඥානයන් ඉපිදවීමට සමත් වී නම්, ඒ ඒ මාර්ග ඥානයෙන් ප්‍රභාණය වන කෙලෙස් නැවත නූපදිනු ඇත.

අනිච්චානුපස්සනාවෙන් දුරුවෙන ක්ලේශය නම් නිව්ව සඤ්ඤව යි. (= නිත්‍ය සංඤ්ච යි.) එනම් “සංස්කාරයෝ නිත්‍යයහ, සදකාලිකයහ” යන වැරදි හැඳිනීම යි. 18 සංස්කාරයන්ගේ ඇති තතු නොදැනීමේ මුළාව නිසා හටගන්නා මේ සඤ්ඤ විපල්ලාසය (= සංඤ විපර්යාසය = වැරදි ලෙස හඳුනා ගැනීම) නැවත නැවත ඇතිවීමෙන් වඩාත් ප්‍රබල වී, විත්ත විපල්ලාසයක් (= විපරිත සිතීමක්) බවට පෙරළෙයි. විත්ත විපල්ලාසය තවදුරටත් මේරීමෙන් දිට්ඨි විපල්ලාසයක් (= මිථ්‍යා දෂ්ටියක්) වී, “සංස්කාර නිත්‍ය ය” යන වැරදි මතය සිතෙහි දැඩි ලෙස මුල් බැසගන්නේ, එය දුරු කිරීම අසීරු බවට පත් කරවමිනි. 19

ආරම්භයක් නොදැකිය හැකි අතීත සංසාරය තුළ මේ නිව්ව සඤ්ඤව කොතරම් වාර ගණනක් අප තුළ පහළ වී තිබේ ද? එමඟින් අප සිත්හි අටුවත් බැස ගත් නිව්ව - දිට්ඨි විපල්ලාසය කොතරම් නම් ශක්තිමත් වී ඇත් ද? ඇතැම් විට සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍යතාව දැක දැකත්, ඊට ප්‍රතිවිරුද්ධව ලැබිය හැකි පැති අනුව සිතිවිලි පහළ කරගනිමින්, නිත්‍ය සංඤ්ච ම තහවුරු කරගැනීම අපට බොහෝ පහසු කාර්යයක් වී තිබෙන්නේ මේ නිසා ය. අපේ කිට්ටු ම භිතවතෙකු මිය ගිය විට, බලවත් ශෝකයට පත්වෙමු. “සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ ය” යන බණ පදය එවිට අපට හැම පැත්තෙන් ම අසන්නට - දකින්නට ලැබෙයි. ඒ පරම සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීමට කදිම අවස්ථාවක් එළඹ තිබුණත්, ඒ ගැන භිත යොමු කිරීමට හෝ අපට නොහැකි වන්නේ, අපේ හිත්වල රජ කෙරෙන නිව්ව දිට්ඨියේ බලවත්කම නිසා නොවේ ද? ටික කලෙකින් ශෝකය තුනීවීමත් සමඟ ම අප නැවත පුරුදු ජීවන ක්‍රමයට ම බසින්නේ, නිත්‍ය දෂ්ටිය යළි තහවුරු කරගෙන ය.

සමාධිමත් සිතීන් අනිච්චානුපස්සනාව වඩන යෝගාවචරයාගේ සිතෙහි නිව්ව සඤ්ඤව පහළවීමට ඉඩෙක් නැත. සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය ස්වභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දකින නිසා ය. එබැවින් විත්ත විපල්ලාස හෝ දිට්ඨි විපල්ලාස හෝ ඇතිවීමට ද ඉඩ ඇඟිලෙයි. එසේ ම එතෙක් සිතෙහි පැලපදියම්ව තිබූ නිත්‍ය හැඟීම - සිතීම - මතය කෙමෙන් දිරායනු ඔහුට දනෙයි. අනිච්චානුපස්සනාව නැවත නැවත වැඩිමෙන් ප්‍රබල වූ කල, නිත්‍ය සංඤ්ච මුළුමනින් ම යටපත්ව, අනිත්‍ය සංඤ්ච සිතෙහි බල පවත්වනු ඇත. තමාගේ පඤ්චස්කන්ධය ඇතුළු තුන් ලෝකයෙහි සියලු ම සංස්කාරයන් නිරන්තරයෙන් වෙනස්වෙමින්, බිඳෙමින් පවතින අපුරු යෝගාවචරයා අවබෝධ කරගනු ඇත.

මෙසේ, අනිත්‍ය වූ පඤ්චස්කන්ධය පිළිබඳව ඇති අනිත්‍ය ලක්ෂණය මතු කරමින් නැවත නැවත නුවණින් සලකමින් අනිච්චානුපස්සනාව වඩන්නා වූ යෝගාවචරයා “පඤ්චස්කන්ධය නිත්‍ය ය, සද්ධාලික ය” යන වැරදි හැඳින්වීම - විත්තය - දෂ්ටිය දුරු කරයි.

* * *

“මහණෙනි, අනුසස් සයෙක් මනාව දක්නා වූ භික්ෂුව විසින් සීමා කිරීමකින් තොරව සියලු සංස්කාරයන්හි අනිත්‍ය සංඥාව (සිත්හි) එළවා ගැනීමට (= ඇතිකර ගැනීමට) යුද්ධ වේ මැයි. කවර සයෙක් ද යත්;

1. හැම සංස්කාරයෝ ද නොනැවතී බිඳෙන යුද්ධ යෙයින් මට වැටහෙන්නාහුය.
2. හැම (කාම-රූප-අරූප සංඛ්‍යාත ත්‍රේධාතුක) ලෝකයෙහි දු මාගේ සිත නොඇලෙන්නේය.
3. හැම (ත්‍රේධාතුක) ලෝකයෙනු දු මාගේ සිත නැහී සිටින්නේය.
4. මාගේ සිත නිවනට නැඹුරුවීම ද වන්නේය.
5. මාගේ සංයෝජනයෝ ද ප්‍රභාණයට යන්නාහ.
6. පරම වූ ශ්‍රමණ භාවයෙන් (= ආර්ය මාර්ගයෙන්) ද යුක්ත වන්නෙමි යි...” 20

අධ්‍යයන

1. “නිෂ්චයානි භික්ඛවෙ සධ්ධතස්ස සධ්ධතලකඛණානි. කතමානි තිණි: උපපාදෙ පඤ්ඤායනි, වයො පඤ්ඤායනි, ධීතස්ස අඤ්ඤාප්ඵතං පඤ්ඤායනි....”

-(අ.නි. - i: 274 පිට)

“මහණෙනි, (උපකාරක ධර්මයන්ගේ හෙවත් ප්‍රත්‍යයන්ගේ එකතුවෙන් හටගත්) සංඛතයාගේ (= කාම-රූප-අරූප යන ත්‍රෛභූමක සධ්ධතසඨ්ඛාර ධර්මයන්ගේ) සංඛත බව හඳුන්වන මේ ලක්ෂණයෝ තිදෙනෙක් වෙති. කවර තිදෙනෙක් ද යත්: උපත ප්‍රකට වෙයි; බිඳීම ප්‍රකට වෙයි; ධීතියේ වෙනස (= ජරාව) ප්‍රකට වෙයි.....”

අටුවා විවරණය:

“සධ්ධතස්සානි පච්චයෙහි සමාගතස්වා කතස්ස. සධ්ධතලකඛණානිති සධ්ධතං එතනනි සඤ්ජානනකාරණානි නිමිතතානි. උපපාදෙති ජාති. වයොති හෙදෙ. ධීතස්ස අඤ්ඤාප්ඵතං නාම ජරා. තතථ සධ්ධතනනි තෙභුමකා ධම්මා....”

-(අ. අ. - i: 388 පිට.)

(ස. නි.-iii: 66 - 70 පිටු ද බලන්න.)

2. “..... ‘බනෙධස්ස ජායමානෙස්ස ජීයමානෙස්ස මීයමානෙස්ස ච, බණෙ බණෙ සංභිකඤ්ඤ ජායසෙ ච ජීයසෙ ච මීයසෙ වා’ති.....”

-(බු.අ.: 50 පිට)

“.....‘මහණ, ස්කන්ධයන් උපදිද්දී ද දිරද්දී ද බිඳෙද්දී ද, ඔබ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා උපදින්නෙහිය, දිරන්නෙහිය, මැරෙන්නෙහිය’.....”

3. සසර බොහෝ පුහුණු කළ සිතක් ඇති, පාරමී පිරුණු ඇතැම් මහා පුණ්‍යවන්තයෝ ධර්ම දේශනයක් අසා සිටියදී ම මහ-එල ලබති. එවිට ද, ඉතා ඉක්මනින් හා පහසුවෙන් නමුදු, ශීල විභූතිය සම්පූර්ණ වී, චිත්ත සමාධිය ඇති වී, විදර්ශනා වැඩිමෙන් ම නිවන් දැකීම කෙරෙයි. බාහිය සුත්තය (බු.නි.-i:142 පිට) හා එහි අටුවාව (උ.අ.:63 පිට), විමුක්තායතන සුත්තය (අ.නි. - iii: 32 පිට) හා එම අටුවාව (අ. අ. -ii:588 පිට), සඨගීති සුත්තය (දී. නි. - iii: 408 පිට) හා එහි අටුවාව (දී.අ.- ii:756 පිට) සහ වෙනත් පෙළ - අටුවා තුළින් මෙය සනාථ වෙයි. ධර්ම ශ්‍රවණය පමණක් නොව, ධර්ම දේශනය, ධර්ම සජ්ඣායනය, ධර්ම මනසිකාරය හා කර්මස්ථානයක් මැනවින් තේරුම් කරගැනීම යන කරුණු මගින් ද, සුතමය-චිත්තාමය වශයෙන් ධර්මය වටහා ගැනීමෙන් ප්‍රීතිය උපදවාගෙන, එය වැඩිමෙන් උපචාර සමාධියක් ලැබ, එම චිත්ත සමාධිය පාදක කරගෙන විදර්ශනා කොට අර්හත්වයට පත්වෙන අන්දම විමුක්තායතන දේශනාවෙන් හා එහි අටුවාවෙන් දැක්වෙයි. මෙසේ වහා නිවන් දැකිය හැකිවන්නේ, බලවත් පාරමී ශක්තියකින් යුක්තව අප්‍රමාදීව චීර්යය වඩන අයට ය. වැඩි දෙනෙකුට, බෝධිපාක්ෂික ධර්ම වැඩෙන තෙක් යම්කිසි කාලයක් තුළ කමටහන් වැඩිමෙන්, නිර්වාණාවබෝධය සැලසෙනු ඇත.

4. “අනිවච්චස්ස අනිවචනනි අනුපය්‍යනා - ‘අනිවචානුපය්‍යනා’”

-(දී.වී.: 74 පිට)

5. “කතමාවානඤ්ඤා අනිවච්චසංකප්පා: ඉධානඤ්ඤා භික්ඛු අරඤ්ඤාගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පටිසංචිකඛති: ‘රුපං අනිවචං, වේදනා අනිවචා, සංකප්පා අනිවචා, සංඛාරා අනිවචා, විඤ්ඤාණං අනිවච’න්ති. ඉති ඉමෙසු පඤ්චපාදනකඛනෙධසු අනිවචානුපසස්ඪි විහරති. අයං වුච්චතානඤ්ඤා අනිවචසංකප්පා.”

- (අ. නි. - vi: 196 පිට)

“ආනන්දය, අනිත්‍ය සංඤ්ච කවරේද? ආනන්දය, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුවක් වනයට ගියේ හෝ රුක්මුලකට ගියේ හෝ හිස් ගෙයකට ගියේ හෝ මෙසේ නුවණින් සලකයි: ‘රුපය අනිත්‍ය ය, වේදනාව අනිත්‍ය ය, සංඤ්ච අනිත්‍ය ය, සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ ය, විඤ්ඤාණය අනිත්‍යය’ යි. මෙසේ මේ පංච උපාදන ස්කන්ධයන්හි අනිත්‍යය අනුව නැවත නැවත බලමින් (= අනිවචානුපසස්ඪනාවෙන්) වෙසෙයි. ආනන්දය, මෙය අනිත්‍ය සංඤ්ච යයි කියනු ලැබේ.”

“අනිවච්චසංකප්පානි අනිවචානුපසස්ඪනා-ඤ්ඤාණං උපපන්න-සංකප්පා.”

- (දී.අ. - ii: 757 පිට)

“අනිත්‍ය සංඤ්ච යනු අනිවචානුපසස්ඪනා ඤ්ඤාණයෙහි උපන් සංකප්පව ය.”

6. “පටිසම්භිද්ධමග්ගයෙ”හි, ‘ආනාපානසති-කථා’වෙහි, ආනාපාන සතිය සදහා සිතිය පිහිටුවාගත යුතු ස්ථානය මෙසේ දැක්වෙයි.

“..... එවමෙව භික්ඛු නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා සතිං උපට්ඨපෙත්වා නිසිත්තො හොති...”

- (ප.ම. - i:322 පිට)

“.... මෙසේ ම භික්ෂුතෙම නාසිකා අගෙහි හෝ උඩු තොලෙහි හෝ සතිය එළවාගෙන හුන්නේ වෙයි....”

අටුවා විවරණය:

“..... නාසිකග්ගෙ වානි දීඝනාසිකො නාසිකග්ගෙ. මුඛ-නිමිත්තෙ වානි රය්‍යනාසිකො උත්තරොටෙට්ඨං. උත්තරොටෙට්ඨං හි මුඛෙ සතියා නිමිත්තන්ති - මුඛනිමිත්තන්ති වුත්තො....” -

- (ප.අ.: 328 පිට)

7. “සබ්බකායපට්ඨංවෙදී අය්‍යසිය්‍යාමී’ති සිකඛති, ‘සබ්බකායපට්ඨංවෙදී පය්‍යසිය්‍යාමී’ති සිකඛති.’ - (දී.නි.-ii: 438 පිට; ම. නි. - i: 134 පිට, ආදිය)

“සියලු ආශ්වාස කය දූනගනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි භික්ෂමෙයි. සියලු ප්‍රශ්වාස කය දූනගනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි භික්ෂමෙයි.”

අටුවා විවරණය

“සබ්බකාය-පට්ඨංවෙදී අය්‍යසිය්‍යාමී - පෙ- පය්‍යසිය්‍යාමීති සිකඛති’ති සකලය්‍ය අය්‍යසිය්‍යාමීති ආදිමජ්ඣපට්ඨොයානං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො අය්‍යසිය්‍යාමීති සිකඛති; සකලය්‍ය පය්‍යසිය්‍යාමීති සිකඛති.”

- (වි.ම.: 201 පිට)

“සබ්බකායපටිසංවෙදී -පෙ- සිකබ්බි” යනු, සියලු ආශ්වාස කයගේ මුල-මැද-අග දූතගතිමින් ප්‍රකට කරමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි; සියලු ප්‍රශ්වාස කයගේ -පෙ- ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.”

මුල-මැද-අග වශයෙන් නාසිකාග්‍රය/උඩුතොල - භාදය- නාහිය (හෝ එහි ප්‍රතිලෝමය) යයි සලකමින්, ඒ අනුව සතිය ගමන් කරවීම සමාධියට උවදුරක් බව “පටිසම්භිදමග්ග” - ‘ආනාපානාසතිකථා’ වෙහි දක්වා ඇති හෙයින්, (ප.ම. i:312 පිට සහ ප.අ.: 322 පිට) එසේ නොකොට, හුස්ම හැපෙන තැන (= නාසිකාග්‍රය හෝ උඩුතොල) ම සතිය පිහිටුවා, එහි හැපෙන ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන්ගේ මුල-මැද-අග සැලකිය යුතු බව “විසුද්ධි මග්ගය” පෙන්වාදෙයි. (වි.ම.: 206-208 පිටු)

ඒ අනුව, ආශ්වාසයක හෝ ප්‍රශ්වාසයක හෝ මුල යනු, හැපීම දැනීම ආරම්භ වන අවස්ථාව ය; හැපීම දැනීම අවසන්වන අවස්ථාව එහි අග ය; ඒ අතර අවස්ථාව මැද ය.

- 8. “..... නාමරූප -පරිගහහ - කඩ්ධාවිතරණනඤ්ඤි විබන්ධභූතස්ස මොහස්ස දුරිකරණෙන ඤාතපරිඤ්ඤායං ධීතස්ස අනිච්චසඤ්ඤාදායො සිජ්ඣන්ති.....”
- (දී. ටී.: 73 පිට)

“නාමරූප පරිගහහයට හා කඩ්ධාවිතරණයට (= පව්වය පරිගහහයෙන් සැක දුරුවීමට) බාධා කරන මෝහයේ දුරු කිරීමෙන් ඤාතපරිඤ්ඤාවෙහි සිටියහුහට අනිත්‍ය සංඥ ආදිය සිදුවෙයි...”

- 9. “..... අනිච්චලකඛණං තාව උදයබ්බයානං අමනසිකාරා සන්තතියා පටිච්ඡනනත්තා න උපට්ඨාති.... උදයබ්බයං පන පරිගහහෙකා සන්තතියා විකොපිතාය අනිච්චලකඛණං යාථාවසරසතො උපට්ඨාති.....”
- (වි.ම.: 480 පිට)

“උදය-ව්‍යයයන්ගේ නොමෙනෙහි කිරීමෙන්, සන්තතියෙන් වැසී ඇති බැවින්, අනිත්‍ය ලක්ෂණය නොවැටහෙයි..... උදය-වය සලකා සන්තතිය කැඩූ විට, අනිච්ච ලක්ඛණය ඇති සැටියෙන් වැටහෙයි.....”

- 10. “..... සබ්බ සබ්බාරා අනිච්චා, කසමා? උපපාදවයපපත්තිනො, විපරිණාමනො, තාවකාලිකනො, නිච්චපටිකෙඛපනො ච.....”
- (වි.ම.: 464 පිට)
(ම.අ. -ii: 93 පිට ද බලන්න.)

- 11. ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහය පහසුවෙන් සිදුවීම පිණිස, නාමරූප පරිග්‍රහය මැනවින් කෙරුණු පසු මනසිකාරය පුළුල් කළ යුතුය. සෑම ක්‍රියාවකට ම පෙර ඇතිවන ‘පූර්ව චිත්තය’ මෙනෙහි කළ යුතුය. නිදසුනක් ලෙස, අත එසවීමට පෙර “ඔසවන්නට ඕනෑ” යයි මෙනෙහිකොට එසවිය යුතුය. මුලදී මෙය ඕනෑකමින් කළත්, පසුව යෝගාවචරයාහට ඉබේ ම ‘පෙර-සිත’ මෙනෙහිවනු ඇත. හේතු-එල වශයෙන් නාමරූප පවතින අන්දම එමඟින් ප්‍රකටවනු ඇත. (ඔසවන්නට ඕනෑ යන සිත පහළ වූ නිසා එසවීම් ක්‍රියාව සිදුවෙයි, යනුවෙනි.)

- 12. ඡන්ත සූත්‍රය (ස.නි. - iii: 228 පිට) හා එහි අටුවාව (ස.අ. - iii:232 පිට) බලන්න.

13. අ. නි. - ii: 68 පිට (ස.නි. -iii: 146 - 148 පිටු ද බලන්න.)

14. අනිත්‍ය ලක්ෂණය කලාප වශයෙන් සම්මර්ශනය කෙරෙන ආකාර 11 ක් දේශනාවෙහි දැක්වෙයි.

“යං කිඤ්චි රූපං අනිත්‍යානාගතපච්චුප්පන්නං අජඤ්ඤං වා බහිද්ධං වා ඕළාරිකං වා සුචුමං වා හීනං වා පණිතං වා යං දුරෙ වා සන්නිකෙ වා සබ්බං රූපං අනිවච්ඤා වචනෙප්ඵි, එකං සම්මසනං....” - (ප.ම. - i :100 පිට)

“අනිත-අනාගත-වර්තමාන, අභ්‍යන්තර-බාහිර, ඕළාරික-සියුම්, හීන-ප්‍රණීත, දුර පිහිටි - ළඟ පිහිටි යම්කිසි රූපයෙක් වේ ද, ඒ සියලු රූපය අනිත්‍ය වශයෙන් ව්‍යවස්ථා කරයි; එක් සම්මසනයෙකි.....”

මෙසේ නාම ස්කන්ධ සතර ද එකොළොස් ආකාරයෙකින් සම්මර්ශනය කෙරෙයි. දේශනා පාළියෙහි නොයෙක් තැන්වල දක්නට ලැබෙන මේ 11 ආකාර සම්මසනය, ඒ ඒ යෝග්‍යවචරයාගේ ඥාන ශක්තිය අනුව අඩු-වැඩිවීමට ඉඩ තිබේ.

15. උදයබ්බය ඤාණය 50 ආකාරයෙකින් සම්පූර්ණ වෙයි. පළමුව, රූපයේ උදය (= ඇතිවීම) දැකීම පස් ආකාරයකින් සිදුවිය හැකිය. එනම්: /i/ ඉපදීමේ ලක්ෂණය දැකීමත් /ii/අවිජ්ජාව ඇති නිසා රූප හටගන්නා බව දැකීමත් /iii/තණ්හාව ඇති නිසා රූප හටගන්නා බව දැකීමත් /iv/ කර්ම ඇති නිසා රූප හටගන්නා බව දැකීමත් /v/ආහාර ඇති නිසා රූප හටගන්නා බව දැකීමත්, යනුවෙනි. මීළඟට රූපයේ වය (= නැතිවීම) දැකීම ද පස් වැදූරුම් ය. එනම්, රූපයේ විපරිණාම ලක්ෂණය දැකීමත් හා අවිදු, තෘෂ්ණා, කර්ම, ආහාර යන හේතු එක-එකකගේ අභාවයෙන් රූප නිරෝධය වන බව දැකීමත්, යනුවෙනි. නාම ස්කන්ධ සතරෙහි උදය - වය දැකීම ද මේ දස ආකාරයෙන් ම වෙයි. වෙනසකට තිබෙන්නේ, රූපස්කන්ධය සඳහා වන ආහාර ප්‍රත්‍යය වෙනුවට, විඤ්ඤා ස්කන්ධය සඳහා නාමරූප ප්‍රත්‍යය ද, වේදනා - සංඤ්ඤා - සංස්කාර යන ස්කන්ධත්‍රය සඳහා ම එස්ස ප්‍රත්‍යය ද, යෙදීම ය. - (ප.ම. - i: 104 පිට)

16. විමොක්ඛ මුඛ (= නිවන් අරමුණු කිරීමේ දෙරටු) තුනෙකි. අනුලෝම ඤාණ අවස්ථාවේදී පෙරට එන ලක්ෂණය අනුව මෙය තීරණය වෙයි. අනිත්‍ය ලක්ෂණය මුල් වුවහොත්, එය අනිමිත්ත (= නිත්‍ය නිමිති ස්වභාවයෙන් තොර ලෙසින් නිවන අරමුණු කිරීමට මඟ සලසන) විමොක්ඛ මුඛය ද, දුඃඛ ලක්ෂණය පෙරටු වුවහොත්, එය අප්පණිහිත (= ප්‍රාර්ථනා ස්වභාවයෙන් තොර ලෙසින් නිවන අරමුණු කිරීමට මඟ සලසන) විමොක්ඛ මුඛය ද, අනාත්ම ලක්ෂණය ඉදිරිපත් වුවහොත්, එය සුඤ්ඤත (= ආත්ම ස්වභාවයෙන් තොර ආකාරයෙන් නිවන අරමුණු කිරීමට මඟ සලසන) විමොක්ඛ මුඛය ද වෙනු ඇත. (ප.ම. - i: 458 පිට හා වි.ම.: 493 - 494 පිට)

17. “වතයෙසු භාවනා: තතථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවතතනට්ඨන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨන භාවනා, තදුපභ විරියවාහනට්ඨන භාවනා, ආසෙවනට්ඨන භාවනා.” - (ප.ම. - i:56 පිට, අනුපස්සනාවන් සමඟ යෙදෙන ආකාරය: 58 - 62 පිට)

සමථ - විපස්සනා වශයෙන් ලැබෙන හැම භාවනාවකදී ම මේ කරුණු සතර සම්පූර්ණ විමෙන් අර්ථ සිද්ධිය වනු ඇත.

18. “නිව්වසඤ්ඤානි සධ්ධනධමෙම ‘නිව්වා සය්සනා’ති ඵවං පවතනං මිවජාසඤ්ඤා සඤ්ඤාසීයෙන දිට්ඨිවිතතානමපි ගහණං දට්ඨබ්බං.”
- (දී.ටී.: 74 පිට)

19. “අනිවෙව භික්ඛවෙව නිව්වනති සඤ්ඤා-විපලලායො, විතත-විපලලායො, දිට්ඨි-විපලලායො.....”
- (අ.නි.-ii: 100 පිට; ප.ම. - i: 506 පිට)

“මහණෙනි, අනිත්‍ය (වස්තු) යෙහි නිත්‍යය යි සංඤා විපර්යාසය (වෙයි.) විතත විපර්යාසය (වෙයි.) දුෂ්ඨි විපර්යාසය (වෙයි.).....”

මේ විපල්ලාය තුන ම යෝචනාවීමේදී සමුච්චේද වශයෙන් ප්‍රභාණය වෙයි.
(ප. ම. - i: 508 පිට; වි.ම.: 514 පිට)

20. “ඡ භික්ඛවෙව ආනිසංසෙ සමපසයමානෙන අලමෙව භික්ඛුනා සබ්බසධ්ධාරෙසු අනොධිං කරිඤා අනිව්වසඤ්ඤා උපට්ඨාපෙතුං. කතමෙ ඡ: සබ්බසධ්ධාරා ව මෙ අනවට්ඨිතනො බාධිසයනති. සබ්බලොකෙ ව මෙ මනො නාභිරමීසයති. සබ්බලොකා ව මෙ මනො වුට්ඨිසයති. නිබ්බාණපොණං ව මෙ මානසං භවීසයති. සංයොජනා ව මෙ පහානං ගච්ඡනති. පරමෙන ව සාමඤ්ඤාන සමනනාගනො භවීසාමීති.....”
-(අ.නි. -iv: 254 පිට)

අටුවා විවරණය:

“..... අනවට්ඨිතනොති යානරහිතො භිජ්ජමානාව හුඤා උපට්ඨිසයනති අනෙථා. සබ්බලොකෙති සබ්බෙපි තෙධාතුකෙ. සාමඤ්ඤානාති සමණභාවෙන අරියමග්ගනාති අනෙථා.”

- (අ. අ. - ii : 695 පිට)

දුක්ඛානුපස්සනාව

[2] “දුක්ඛානුපස්සනං භාවෙනොතා සුඛසඤ්ඤං පජහති.”
“දුක්ඛානුපස්සනාව වඩන්නා සුඛ සඤ්ඤාව දුරු කරයි.”

“අග්ගිවෙස්සනය, එය කීමෙකැ යි සිතන්නෙහි ද; රූපය නිත්‍ය ද, අනිත්‍ය ද?”
“භවත් ශෝතමයෙනි, අනිත්‍ය යි.”
“යමක් අනිත්‍ය නම්, එය දුක් ද, යැප ද?”
“භවත් ශෝතමයෙනි, දුක් යි.”¹

පණ්ඩිතමානි සඵලක දමනය කරමින් රූපස්කන්ධය දුක්ඛ බව බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔහුට තේරුම් කොට දුන්නේ එසේ ය. යෙසු ස්කන්ධ යතර පිළිබඳව ද මෙසේ ම මේ දේශනාවේ සඳහන් වේ. (මේ ආකාරයේ ම දේශනා තවත් රාශියක් ඇත.) ඒ අනුව, පඤ්චස්කන්ධයේ ම අනිත්‍යයේ ය. එහෙයින් ඒවා දුක්ඛයේ ද වෙති. දුක් වූ පඤ්චස්කන්ධයේ ඇත්තා වූ දුඃඛ ස්වභාවය, දුඃඛ ලක්ෂණය නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. මේ දුක්ඛ ලක්ෂණය නම්, ස්කන්ධයන්ගේ නිරන්තර ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙක නිසා උද්ගත වන පෙළීම යි; පීඩනය යි; බාධනය යි; බිය ගෙන දෙන බව යි.

පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ දුක්ඛතාව, ඒවායේ අනිත්‍යතාව මෙන් ම එදිනෙද පීචිතයේදී ප්‍රකට වශයෙන් අත්දකිනු ලබන්නකි. එහෙත් එය දුක්ඛ වශයෙන් නොසලකනු ලැබීම නිසා තේරුම් ගත නොහැකි වන්නේය. එක් ඉරියව්වෙක වික වේලාවක් නොසෙල්වී සිටීමට සිදු වුවහොත්, දැඩි අවවේ මඳක් ගත කිරීමට වූනොත්, හිසරදයක්-දත් කැක්කුමක් වැනි සුළු හෝ ආබාධයක් මතු වුවහොත්, ශරීරයේ නානා දුක් වේදනා හටගනියි. ඒ දුක් වේදනාවන් අප වහා අමතක කරන්නේ, ඒවා තාවකාලික - ආගන්තුක පීඩා ලෙස සලකමිනි. එහෙත් ඒ හැම දුක් වේදනාවක් ම අපට හඬගා කියා පාන්නේ, රූපස්කන්ධයේ විපරිණාමය නිසා නිරන්තරයෙන් හටගන්නා දුකෙහි සත්‍ය ස්වභාවය බව තේරුම් ගැනීමට අපි අසමත් වන්නෙමු. කායික දුක්ඛය මතු වී පෙනෙන අවස්ථා අපේ එදිනෙද පීචිතයෙහි කොතරම් නම් වේ ද? මේ හැර, ප්‍රිය අයගෙන් හා දේවලින් වෙන්වීමට සිදුවීමෙන් ශෝකය උපදියි. අප්‍රිය අරමුණු හමුවීමෙන් ක්‍රෝධය, ඊර්ෂ්‍යාව, හය හට ගනියි. බලාපොරොත්තු කඩවීමෙන් අසහනය, අමනාපය මතුවෙයි. අනිත්‍යතාව හේතුවෙන් ඇතිවෙන මෙබඳු මානසික පීඩාවන් පීචිතය මුළුල්ලේ කොතරම් නම් අත්දකින්නෙමු ද? මේ කායික - මානසික දුක් වේදනා, ස්වභාවයෙන් ද නම් වශයෙන් ද දුක් ම වන බැවින් දුක්ඛ - දුක්ඛ² යයි හැඳින්වෙයි.

ඔබ උදයේ අවදි වූ විට සිරුර පිරිසිදු කරගැනීමෙහි යෙදෙන්නෙහිය. පුරුද්දට අනුව දිනපතා ඒ ක්‍රියාවලිය සාමාන්‍ය ආකාරයෙන් කෙරෙන නමුදු, එහි කරදරකාරී ස්වභාවය ගැන එක් දිනක් හෝ මෙතෙහි කර බැලුවෙහි ද? යෝනියොමනසිකාරය (= නුවණින් මෙතෙහි කිරීම) යෙදුවේ නම්, ඒ මුළු ක්‍රියාවලිය ම එක ම දුක් ගොඩක් බව ඔබට වැටහී යනු ඇත. ඉදින් එක දවසක් පමණක් සිරුර පිරිසිදු කරගත් විට ඒ පිරිසිදුකම දිගට ම පවතින්නේ නම්, එය ද යැනසීමෙකි. එහෙත් දිනපතා ම දෙ-තුන් වර බැගින්, මේ ක්‍රියාවලිය

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යාලිපි :- 33 - 36 පිටු

ජීවිත කාලයක් මුළුල්ලේ කරන්නට සිදුවීමෙන් විදින්නට වන දුක ගැන මොහොතක් සිතා බලන්න. අපේ ජීවිතය පිරි ඇත්තේ, ස්කන්ධයන්ගේ නිරන්තර වෙනස්වීම නිසා නැවත නැවත යෙදෙන්නට සිදුවන මෙබඳු පීඩාදායක ක්‍රියාවලීන් නොවේ ද? යටත් පිරියෙයින් නොකඩවා හුස්ම ගැනීම - හෙළීම කරන්නට සිදුවීම ද දුකක් බව, හුස්ම ගැනීමේ අපහසුකමක් උද්ගත වූ අවස්ථාවකදී තමාට ම වටහාගත හැකිවෙනු ඇත. ජීවිතය පවත්වාගෙන යාමට, ජීවිතයකට අවශ්‍යයයි සලකන හැම දෙයක් ම ලබාගැනීමට හා ඒවා ආරක්ෂා කර ගැනීමට, ජීවිතය පුරා ම විදින දුක මෙතෙකැයි ප්‍රමාණ කළ හැකි ද? මෙසේ උදය - වය දෙක නිසා, ස්කන්ධයන් පවත්වාගෙන යාමට - සංස්කරණය කිරීමට - රැස් කිරීමට සිදුවීමෙන් ජනිත වන දුක් සමූහය සම්බන්ධ දුක් බව පෙනී යයි.

මෙබඳු මහා දුක් ගොඩක් මැද ජීවත් වන අප මේ දුකෙහි ම බැලී සිටින්නේ වරින් වර ලැබෙන සැප වේදනාවන් ගැන අපේක්ෂාව තිබෙන තෙයි. දැනට ප්‍රිය රූපයක් - කනට ප්‍රිය ශබ්දයක් - නැහැයට ප්‍රිය සුවඳක් - දිවට ප්‍රිය රසයක් - කයට ප්‍රිය පහසක් - සිතට ප්‍රිය ධර්මාරම්මණයක් 4 ලැබුණු විට, යොමිතය උපද්ධි. එතෙක් මේ සුඛ වේදනාව දිගට ම නොපවතියි; නැතිවී යයි. ප්‍රිය අරමුණු ද නැති වී යයි. ඒ නැතිවීම ම දුකෙකි. “සැපය දිගට ම පවතීවා” යන බලාපොරොත්තුව ඉටු නොවීමෙන්, දුක උපද්ධි. මෙය විපරිණාම දුක් බව නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. පතන සැපය වහා නැතිවන බැවින්, නැවත නැවත ඒ සැපය ළඟාකර ගැනීමට තව-තවත් දුක් විදීමට අපි පෙළඹෙන්නෙමු.

“සැපයෙකි” යි අප විසින් දැඩි ලෙස ඉතණය කරනු ලබන මේ ජීවිතය නැතහොත් පඤ්චස්කන්ධය ඇත්ත වශයෙන් ම හැම මොහොතක ම දුක් සහන දෙන්නකි. දිවා-බුන්ම ලෝකවල ද ඇත්තේ තාවකාලික වශයෙන් දුක එක්තරා ප්‍රමාණයකින් අඩුවීමක් මිස සත්‍ය සැපයකට පත්වීමක් නොවේ. කෙතෙකුට සද්ධාලිකව ම දිවා - බුන්ම ලෝකවල ගත කිරීමට හැකිවන්නේ නැත. කවර හටයක හෝ සිටීමක්, සංස්කාරයනට උරුමකම් පවත්වන තාක් දුකින් මිදීමක් නොවනු ඇත. දුක යනු සංස්කාරයන් තුළ ම අන්තර්ගත ස්වභාවයක් වන බැවිනි.

මේ බැව් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස තේරුම්ගත හැකිවන්නේ දුක්බඳුරාජ්‍යය වැඩීමෙනි. සමාහිත සිතකින් දුක් වූ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ දුක් බලකොණය නැවත නැවත නුවණින් සලකා බැලීම දුක්බාහුපස්සනාව යි; හෙවත් දුක්බඳුරාජ්‍යය යි. එය දුක් බ සඤ්ඤාව (= “සංස්කාර දුක් ය” යන හැඟීම) සිතේ තහවුරු කරනු ඇත.

දුක් බලකොණය යෝගාවචරයාහට ප්‍රකට නොවීම පිණිස ප්‍රධාන වශයෙන් හේතු වන්නේ ඉරියාපථයෙන් (= ඉරියව් පැවැත්මෙන්) වැසි තිබීම ය. එබැවින් ඒ ගැන විශේෂයෙන් සලකා බැලිය යුත්තේ ය.

ප්‍රධාන ඉරියාපථ සතරෙකි. එනම් හිදීම, සිටීම, මෙහි හා සයනය යි. හැම මොහොතක් ම අප ගතකරන්නේ, හැම කටයුත්තක ම අප යෙදෙන්නේ, මේ ඉරියව් සතරින් එකක් තුළ ය. එහෙයින් මේ ඉරියාපථ සමඟ දැඩි බැඳීමක් අප තුළ තිබේ. ‘ඉරියාපථ අපට සැප ගෙන දෙති’ යි හැඟීමක් අප සිත්හි කා වැදී තිබේ. යම්කිසි ඉරියව්වක සිටින විට පීඩාකාරී ස්වභාවයක් දැනුනහොත්, වහා අප වෙනත් ඉරියව්වකට මාරුවන්නේ සැප බලාපොරොත්තුවෙනි. ඒ පීඩාකාරී ස්වභාවය හැම ඉරියව්වක් තුළ ම අන්තර්ගත වන බවක් අපට අවබෝධ නොවේ. උදය - වය දෙකින් ඇතිවන පීඩනය නිසා සැම මොහොතක ම

උද්ගත වන දුක වසා ගැනීමට අපි ඉරියව්ව නැමැති කෝෂය තුළ සැඟවෙන්නෙමු. ප්‍රකට ලෙස දැනෙන කායික මෙන් ම මානසික පීඩා ද සන්සිඳුවා ගැනීමට කිසියම් ඉරියව්වක පිහිට යොයන ආකාරය ගැන නුවණින් සිතා බලන්න. අයෝනියොමනසිකාරයෙන් (= නුවණින් තොරව මෙනෙහි කිරීමෙන්) ඉරියාපථයන් සේවනය කිරීම හේතුවෙන්, පඤ්චස්කන්ධ දුඃඛය ආවරණය වන අන්දම මේ අනුව තේරුම්ගත යුතුය.

යෝගාවචරයා විසින් මේ තත්වය මැනවින් වටහාගත යුත්තෙකි. ඉරියව් පවත්වන්නේ, ස්කන්ධ පරිහරණය කිරීමේදී එසේ නොකර සිටීමට නොහැකි නිසා ය; සැප ලැබීමේ අදහසින් නොවේ. හැම ඉරියව්වක් තුළ ම දුක කැපී ඇති ආකාරය නුවණින් සැලකිය යුතුය. ඉරියාපථ සේවනය සතිසම්පජ්ඤායෙන් ම සිදුවිය යුත්තේය. යෝගාවචරයා මෙබඳු අවබෝධයකින් ක්‍රියා කරන විට, ඉරියාපථයෙන් වන ආවරණය ඉවත් වී, දුඃඛ ලක්ෂණය අවබෝධ කිරීමට සුදුසුසෙක් වන්නේය. එබැවින් උදය - වය වැටහෙන්නා වූ අවස්ථාවේදී, ඉන් උද්ගත වන පීඩනය ගැන අවධානය යොමු කරමින්, පීඩාකාරී ස්වභාවයෙන් මිදීමට යුළ වශයෙන් මුත් ඉරියව් වෙනස් කිරීමක් නොකරන ඔහුට දුඃඛ ලක්ෂණය වටහාගත හැකිවනු ඇත.⁷

දුක්ඛ ලක්ෂණය ඉස්මතු කර ගැනීමට උපකාරවත් වන මෙම කරුණු සතර ගැන ද සැලකිලිමත් වන්න.

1. දුක්ඛ-දුක්ඛ, සඨංගාර-දුක්ඛ, විපරිණාම දුක්ඛ යන ත්‍රිවිධ දුඃඛයනට 8 අනුව නිතර ලැබෙන පෙළීම, සන්තාපය (= තැවීම).
2. එහෙයින් ම ඇතිවන ඉවසිය නොහැකි බව (= දුක්ඛමහාවය).
3. පඤ්චස්කන්ධය ත්‍රිවිධ දුඃඛතාවනට හා සංසාර දුකට වස්තු (= ආධාරය) වන බව.
4. සැප ගතිය ප්‍රතික්ෂේප කරගෙන සිටීම (= සැප බවින් තොරවීම)⁹

භාවනාරම්භයේ සිට කර්මස්ථානය තුළින් පස්සද්ධිය (= සිත-කය දෙකෙහි සැහැල්ලු බව) උපදවාගන්නා තෙක් ම යෝගාවචරයාහට විවිධ කායික දුක් වේදනා දැනෙනු ඇත.¹⁰ ඇතැම් විට මානසික දුක් පීඩා ද වැටහෙනු ඇත. එහෙත් එපමණකින් ම ඔහු දුක්ඛ ලක්ෂණය විනිවිද දකින්නේ නැත. එතෙක් ඔහුට අනිච්ච ලක්ෂණය මැනවින් ප්‍රකට නොවූ හෙයිනි. (සමහරුන් මේ දුක් වේදනා නිසා ම භාවනාව අත්හැර දමන්නේ දුක නියමාකාරයෙන් අවබෝධ නොකළ හෙයිනි.)

පස්සද්ධිය මුහුකුරා යාමෙන් යුබය ද, යුබයෙන් සමාධිය ද සම්පූර්ණ වූ විට¹¹ නාමරූප පරිග්ගහය හා පච්චය පරිග්ගහය සඳහා ඉඩ සැලසෙයි. ඉන්පසු, හේතු-ඵල ධර්ම පද්ධතියක් මෙන් දිස්වන නාමරූපයන් සමූහ (= මිටි) වශයෙන් ක්ෂයවෙමින් පවතින අන්දම දකිමින් යෝගාවචරයා සැකෙවින් අනිච්ච ලක්ෂණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. ඒ අනිත්‍යතාව නිසා මතුවන පීඩාකාරී බව හා බියජනක බව කෙරෙහි සති සම්පජ්ඤාය යොමු කිරීමෙන් දුක්ඛ ලක්ෂණය දළ වශයෙන් වටහා ගනියි. එසේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ නාමරූපයන්ගේ දුක්ඛ ලක්ෂණය පිළිබඳව නැවත නැවත සිහිනුවණ යෙදීම දුක්ඛානුපස්සතාව යි.

අතීත-වර්තමාන-අනාගත, අභ්‍යන්තර-බාහිර ආදී එකොළොස් ආකාරයකින් ඒ ස්කන්ධයන් කැටි කරමින්, (2 වන පරිච්ඡේදයෙහි 14 වන අධොලිපිය බලන්න.) ඒවායේ අනිත්‍යතාව අනුව දුෂ් ලක්ෂණය තීරණය කරමින්, ආරම්භක අවස්ථාවේදී සිදු කෙරෙන දුක්ඛානුපස්සනාව සම්මසන ඤාණය ස්ථාවර කිරීමට ඉවහල් වෙයි. මේ කලාප සම්මසනය මුහුඤ්ජා ගිය කල, වර්තමාන වශයෙන් ලැබෙන හැම අරමුණක ම අනිත්‍යතාව මනාව ප්‍රකට වී, ඒ තුළින් දුෂ්තාව ද මෙනෙහි වනු ඇත. මෙවිට උදයබ්බය ඤාණය ක්‍රියාත්මක වනු ඇත. (මෙහිදී විදර්ශනා උපක්ලේශයනට මුළා වුනොත්, දුක්ඛානුපස්සනාව දුබලවනු ඇත.)

අනිච්චානුපස්සනාව වඩාත් ප්‍රබල වී හඬග ඤාණය පහළ වූ විට, නිරන්තරයෙන් බිඳෙමින් පවතින සංස්කාරයන්ගේ බියජනක බව අතිශයින් ප්‍රකට කරමින්, දුක්ඛානුපස්සනාව නිවුවෙයි. එමඟින් භයතුවටියාන ඤාණය ඇතිවෙයි. තවදුරටත් නාමරූපයන්ගේ දෙස් ම දකිමින් දුක්ඛානුපස්සනාව වැඩිමෙන් ආදීනව ඤාණය ද, ඉන්පසු පඤ්චස්කන්ධයන් කෙරෙහි කලකිරීම් වශයෙන් නිබ්බිද ඤාණය ද උදාවෙයි. මෙය විදර්ශනාවේ වැදගත් සන්ධිස්ථානයක් වන්නේ, යෝගාවචරයා නිවන් දැකීමට මෙහෙයවන්නේ මේ කලකිරීම වන හෙයිනි.

ඉදිරියටත් විවිධ මුහුණුවරින් ඉදිරිපත් වෙමින්, දුක්ඛානුපස්සනාව විදර්ශනා ඤාණ පඩික්කිය බලවත් කරනු ඇත. අනුලෝම ඤාණ අවස්ථාවේදී එය පෙරමුණ ගතහොත්, අප්පණිහිත විමෝක්ඛ මුඛයෙන් නිවන අරමුණු කරදෙන දොරටුවක් ද විය හැකිය.

මෙසේ අනිච්චානුපස්සනාව හා එක් වී විදර්ශනාව යාර්ථක කර ගැනීම පිණිස දුක්ඛානුපස්සනාව මහෝපකාරී වෙයි. එහි විවිධ ප්‍රභේදයන් ගැන ඉදිරියේදී වැඩිදුරටත් යාකච්ඡා කෙරෙනු ඇත.

මාතෘකා පාඨයෙහි “භාවෙනො” (= ‘වඩන්නා’) යන පදයෙහි අන්තර්ගත වන තවත් අදහස් කීපයක් ගැන විමසා බලනු පිණිස, මේ බුද්ධ දේශනාවට සිත යොදන්න.

“මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් සියලු සංස්කාර කෙරෙහි දුක්ඛානුපස්සනාවෙන් යුක්ත වූයේ, දුක්ඛ සඤ්ඤාවෙන් යුක්ත වූයේ, දුක්ඛයා යි නුවණින් අවබෝධ කරන යුලු වූයේ, හැම කල්හි ම, පෙර - පසු සිත් එකිනෙකට සම්බන්ධ කරමින්, නිරන්තරයෙන් අන් සිතකින් මිශ්‍ර නොවෙමින්, සිතීන් නිශ්චය කරමින්, විදසුන් නුවණින් බැස ගනිමින් වෙසෙයි.¹².....”

හැම අනුපස්සනාවක් ම වැඩිම සඳහා පොදුවේ යෙදෙන වැඩ පිළිවෙළක් මෙයින් විස්තර කෙරෙයි. එය කෙටියෙන් මෙසේ වෙන්කොට දැක්විය හැකිය.

1. හැම කල්හි ම (= නොකඩවා) අනුපස්සනාව වැඩීම.
2. අනුපස්සනාවෙන් යුක්ත වූ හිතකට පසු එළඹෙන දෙවන හිත ද, ඊට ම ගැළපෙන සේ, අනුපස්සනාවෙන්ම යුක්තවීම (= අනුපස්සනා සහගත සිත් ම නොකඩවා ඇතිකර ගැනීම)

3. අනුපස්සනාවෙන් තොර වූ බාහිර සිත් ඇතිකර නොගැනීම.

4. අනුපස්සනාවේ අරමුණ ගැන සිතීන් නිශ්චයකට පැමිණීම.

5. අනුපස්සනාවෙහි ම නුවණින් බැස ගැනීම.

මේවා එකින් එකට ක්‍රමයෙන් දියුණු වන අදියර ලෙසින් සැලකිය හැකිය. අනුපස්සනා වැඩීමේ ඉතා උසස් තත්ත්වයක් මේ දේශනාවෙන් පිළිබිඹු වෙයි. මේ අයුරින් වැඩීමෙන්, ඉද්ධිපාද තත්වයක් මතු වී, නියැක වශයෙන් ම සාර්ථක ප්‍රතිඵල ගෙනදෙනු ඇත.¹³ මෙසේ අනුපස්සනාව වඩන තැනැත්තා මෙලොවදී ම අර්හත්වය හෝ අනාගාමීත්වය ලබන ආකාර හතක් මෙම දේශනාවෙහි ම අඩංගු වීමෙන්, ඒ බැව් පැහැදිලි වෙයි.

දුක්බානුපස්සනාව වැඩීමෙන් සුඛ සඤ්ඤාව දුරුවෙයි. සුඛ සඤ්ඤාව නම් “පඤ්චස්කන්ධයෝ සැප සහිතයහ” යන වැරදි හැඟීම ය; සදෙස් හැඳිනීම ය. හුදු සඤ්ඤ විපල්ලාසයක් වශයෙන් මුලින් ඇතිවුනත්, නැවත නැවත තහවුරුවීමෙන් එය විත්ත විපල්ලාස - දිවයි විපල්ලාස තත්වයට බලගතු වන අන්දම තේරුම් ගතයුතුය.¹⁴ ඇසින් දකින රූපය මෙන් ම ඇසත්, කනින් අසන ශබ්දය හා කනත්, නැහැයෙන් විඳින සුවඳ හා නැහැයත්, දිවෙන් විඳින රසය හා දිවත්, කයෙන් විඳින පහස හා කයත්, සිතීන් දනගන්නා ධර්ම මෙන් ම සිතත්, සැප ගෙන දෙන දේ ලෙසින් අපේ සිත්වල තහවුරු වී ඇති ප්‍රබල ආකාරය ගැන මදක් සිත යොමු කරන්න. ලෙඩ-දුක්-හිරිහැර - නැවුල්-අලාභ - නින්දා - බලාපොරොත්තු කඩවීම් ආදිය දහසකුත් - නැත, අසංබෙය්‍යකුත් - එකක් ලැබුණත්, ‘මේ පඤ්චස්කන්ධය දුක් සහගත ය’ යන හැඟීම මොහොතකටවත් අප තුළ පහළ වේද? “දුක් පීඩා ආගන්තුක ය. මේ ලෝකයේ, ජීවිතයේ සැප නිබේ.” යන බරපතල මිථ්‍යා දෂ්ටියෙන් මුළා වී, අතිශයින් ප්‍රකට දුක පවා අප වසාගන්නේ, අනාගතයේ ලැබෙනු යි සිතන සැපයක් ගැන අපේක්ෂාවෙනි. මෙසේ මිරිඟුවක් පසුපස හඹා යන පිපාසිතයන් මෙන්, සංස්කාර ලෝකය තුළ (නැති) නිත්‍ය සැපයක් සොයමින් අප වෙහෙසට පත්වන්නේ, සුඛ දිවයිගේ ප්‍රබලකම නිසා ය.

සංස්කාරයන්ගේ අතරක් නැතිව ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින් පැවතීමෙන් හටගන්නා පීඩාකාරී ස්වභාවය හා බිය ගෙන දෙන බව මුළු තුන් ලෝකය පුරා ම ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය දුක්බානුපස්සනාව තුළින් ප්‍රතිවේධ කරන යෝගාවචරයා, සංස්කාරයන්හි අංශු මාත්‍ර හෝ සුඛයක් නැති බව ප්‍රකට කරගෙන අනාදීමත් සංසාරය මුළුල්ලේ තම සන්තානයේ ඉස්මතුව තිබූ පඤ්චස්කන්ධයන් පිළිබඳ සුඛ සඤ්ඤාව දුරු කරයි. “පඤ්චස්කන්ධයෝ ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛයෝය” යි දුක්ඛ සඤ්ඤාව සිත්හි එළවා ගනියි.

මෙසේ, දුක් රැසක් වූ පඤ්චස්කන්ධය පිළිබඳවැ ඇති, විපරිණාමයෙන් පෙළීම වන දුක්ඛ ස්වභාවය නැවත නැවත නුවණින් සලකමින් දුක්බානුපස්සනාව වඩන්නා වූ යෝගාවචරයා ඒ පඤ්චස්කන්ධය පිළිබඳවැ සැපයැ යි පැවතී හැඟීම - සිතීම - දැකීම දුරු කරයි.

* * *

“මහණෙනි, ආනිසංස සයෙක් මොනොවට දක්නා වූ භික්ෂුව විසින් සීමා රහිත කොට සියලු සංස්කාරයන්හි දුක්ඛ සඤ්ඤාව එළවා ගැනීමට සුදුසුවේ ම ය. කවර (අනුසස්) සයෙක් ද යත්:

1. ඔසවා ගත් අසිපත ඇති වධකයා කෙරෙහි මෙන්, සියලු සංස්කාරයන් කෙරෙහිද මාගේ කලකිරීම් සහගත හැඟීම එළඹ සිටින්නේය.
2. සකල (ත්‍රේධාතුක) ලෝකයෙහිද මාගේ සිත නැඟී සිටින්නේය.
3. නිවනෙහි සාන්තඛව දක්නෙමි ද වන්නෙමි.
4. මාගේ අනුසයෝ ද සමුච්ඡේදයට (= මුලසුන් බවට) යෙති.
5. (සතර මාර්ගයන් සඳහා කළ යුතු ද) කරන සුලු ද වන්නෙමි.
6. මවිසින් ශස්තෘන් වහන්සේ මෙහි සහගත වනින් පරිවරණය (= උපස්ථානය) කරනු ලබන්නාහු ද වෙත් සි.¹⁵.....”

අධෛර්‍ය

1. “තං කිං මඤ්ඤසි අග්ගිවෙය්‍යන, රූපං නිව්‍යං වා අනිව්‍යං වානි.” “අනිව්‍යං, හො ගොතම”. “යං පනානිව්‍යං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වානි.” “දුක්ඛං, හො ගොතම.”.....

(ම.නි. - i: 552 පිට)

3. “උපෙක්ඛා වෙදනා වෙව අවසෙය්‍යා ව තෙභුමකා සධ්ධාරා උදයබ්බය - පරිපිළිතතතා සධ්ධාරදුක්ඛං.....”

-(වි.ම.: 372 පිට)

4. සිතින් ගන්තා සියලු ම අරමුණු පොදුවේ “ධම්මාරම්මණ” (= ධර්මාලම්බන) නම් වේ. මෙයට සියලු ම සංස්කාර ධර්මන්, නිර්වාණ ධර්මයන්, ප්‍රඥප්ති ධර්මන් අඩංගු වෙයි.

5. “සුඛා වෙදනා විපරිණාමෙන දුක්ඛුප්පත්ති-හෙතුතො විපරිණාමදුක්ඛං.... ”

- (වි.ම.: 372 පිට)

6. දේශනා පාළියෙහි ඇතැම් තැනෙක, “අනිවේදදුක්ඛසඤ්ඤා” (අනිත්‍යයෙහි දුඃඛ සංඤ්ච) නමින් ද දුක්ඛානුපස්සනාව වදාරා තිබේ. (උද: අ. නි. -iv: 88, 272, 356 පිටු; දී. නි. - iii: 412, 426 පිටු; ස. නි. - v/i/: 246 පිට)

“අනිවේද දුක්ඛ සඤ්ඤාති දුක්ඛානුපස්සනාසුඤ්ඤා උප්පන්නසඤ්ඤා.

-(දී. අ.- ii: 757 පිට.)

“අනිවේදදුක්ඛසඤ්ඤා යනු දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයෙහි උපන් සංඤ්ච ය.”

7. “..... දුක්ඛලක්ඛණං අභිණ්ඤාසමපතිපිලනස්ස අමනසිකාරා ඉරියාපපේභි පටිච්ඡන්තනතො න උපට්ඨාති.... අභිණ්ඤාසමපතිපිලනං මනසිකරිකා ඉරියාපපේ උග්ගාවිතො දුක්ඛලක්ඛණං යාථාවසරසතො උපට්ඨාති.....”

-(වි.ම.: 480 පිට)

“නිතර පෙළීම ගැන මෙනෙහි නොකිරීමෙන්, ඉරියාපට්චලින් වැසුණු බැවින්, දුක්ඛ ලක්ඛණය නොවැටහෙයි.... නිරන්තර පීඩනය මෙනෙහි කොටැ ඉරියාපට්චයන් ඉඟිල වූ (අනාවරණය කළ) කල දුක් ලකුණු ඇති සැටියෙන් වැටහෙයි.”

ටිකා විවරණය:

“..... ඉරියාපටේ උග්‍යාවිතෙති ඉරියාපටේ ලබ්‍හමාන දුක්ඛපට්ඨජාදකභාවෙ උග්‍යාවිතෙ. එකයමිඤ්ඤි ඉරියාපටේ උපපන්නය්‍ය දුක්ඛය්‍ය විනොදකං ඉරියාපට්‍නතරං තය්‍ය පට්ඨජාදකං විය හොති. එවං සෙය්‍යපිති. ඉරියාපටානං තං තං දුක්ඛ - පට්ඨජාදක-භාවෙ යාථාව සරසතො ඤාතෙ තෙයං දුක්ඛ - පට්ඨජාදකභාවො උග්‍යාවිතො නාම හොති, සඬබාරානං නිරන්තරං දුක්ඛාභිතුන්නාය පාකට්ඨාවතො.....”

- (වි. ටී. (බු.)-ii: 437 පිට)

“ඉරියාපටේ උග්‍යාවිතෙ යනු ඉරියාපට්‍යෙහි ලැබෙන්නා වූ දුක් - වසන - බව ඉවත් කළ කල්හීය. එක් ඉරියාපට්‍යෙක උපන් දුක්ඛයාගේ දුරුකිරීමක් වන අනතුරු ඉරියාපට්‍ය දුක්ඛයාගේ වැසීමක් මෙන් වෙයි. සෙසු ඉරියවූ පිළිබඳවද මෙසේ ම ය. ඉරියාපට්‍යන්ගේ ඒ ඒ දුක් වසන බව ඇති සැටියෙන් දැනගත් කල ඔවුන්ගේ ආවරණ ස්වභාවය ඉවත් කළා වෙයි. සංස්කාරයන්ගේ නිරන්තරයෙන් දුකෙන් පෙළෙන බව ප්‍රකට වන හෙයිනි.....”

8. “දුක්ඛං දුක්ඛන්ති ආචුසො යාරිපුත්ත, වුවවති. කතමං නු බො ආචුසො දුක්ඛන්ති.”

“නියෙය්‍ය ඉමා ආචුසො දුක්ඛතා: දුක්ඛදුක්ඛතා, සඬබාරදුක්ඛතා, විපරිණාම දුක්ඛතා.”

- (ස.නි. - iv: 484 පිට.)

“ඇවැත් යාරිපුත්තයෙනි, දුක්ඛ දුක්ඛයැයි කියනු ලැබේ. ඇවැත්නි, දුක්ඛ කවරේද?”

“ඇවැත්නි, මේ දුක් බැව් තුනෙකි: දුඛ-දුඛ ස්වභාවය, සංස්කාර - දුඛ ස්වභාවය, විපරිණාම-දුඛ ස්වභාවය ය.”

මේවා සමග පට්ඨජන්ත දුක්ඛ, අප්පට්ඨජන්ත දුක්ඛ, පරියාය දුක්ඛ, නිප්පරියාය දුක්ඛ යනුවෙන් තවත් දුක්ඛතා සතරක් “විසුද්ධි මග්ග” යෙහි සඳහන් වෙයි. (වි. ම.: 372 පිට) ඒවා ද ප්‍රධාන ත්‍රිවිධ දුඛතාවන්හි ඇතුළත් කළ හැකිය.

9. “යයමා පන උපපන්නා සඬබාරා ධීනිං පාපුණන්ති, ධීනියං ජරාය කිලමන්ති, ජරං පතවා අවය්‍යං භිජ්ජන්ති, තයමා අභිණ්‍යසමපතිපිළනතො දුක්ඛමතො දුක්ඛවතචුතො සුඛපටිකෙඛපතො ව දුක්ඛා.....”

- (වි. ම.: 464 පිට)

“යම් හෙයකින් වනාහි උපන් සංස්කාරයෝ ධීනියට (= සිටීමට) පැමිණෙත් ද, ධීනි අවස්ථාවේදී ජරාවෙන් වෙහෙසට පත්වෙත් ද, ජරාවට පත්ව නියැකයෙන් ම

බිඳෙත් ද, එහෙයින් නිතර පෙළීම නිසා ද ඉවසිය නොහැකි බව නිසා ද දුකට වස්තු වන නිසා ද සුබ - ප්‍රතික්ෂේපය නිසා ද දුක්බයෝය.....”

(ම. අ. - ii: 93 පිට ද බලන්න.)

10 දුක් වේදනාවලින් තාවකාලිකව මිදීම පිණිස ඇතැම් යෝගාවචරයෝ ඉරියව්ව වෙනස් කරති. එසේ නැත්නම්, හිඳගෙන සිටියදී ම සිරුර තරමක් එහාට - මෙහාට කොට ඉරියව්ව ඇතුළත ඉරියව් මාරු කිරීමෙක යෙදෙති. එමඟින් දුක තේරුම් කර ගැනීමේ අවස්ථාව මඟ හැරෙයි. දුකට වේදනාව යනු හුදු සංස්කාර ධර්මයක් මිස, “මමය-මාගේය”යි ග්‍රහණය කළ යුතු දෙයක් නොවන බව අවබෝධ වූ විට, වේදනාවන්ගෙන් “මට” වන පීඩාව ගෙවී යයි. දුක්බ ස්වභාවය පමණක් දැනෙනු ඇත. තියුණු දුක් වේදනාවන් ඉවසීමෙන්, විත්ත සමාධිය වඩාත් ප්‍රබල වනු ඇත. පැය දෙකක් පමණ එක ම පර්යංකයේ නොසෙල්වී භාවනා මනසිකාරයෙන් ම ගත කරන්නේ නම්, වේදනාවල පීඩාකාරී භාවය දුරු වී, ශක්තිමත් සමාධියක් ඇතිවෙයි. එවිට විදර්ශනා ප්‍රඥාව මැනවින් ක්‍රියාත්මක වනු ඇත.

11. “..... තසය පාමොජ්ජං ජායති. පමුදිතසය පිති ජායති. පිතිමනසය කායො පසයමහති. පසයදධකායො සුබං වෙදෙති. සුබිනො විතතං සමාධියති.”

-(අ.නි. - iii: 32 - 34 පිටු, ආදිය)

“..... ඔහුට ප්‍රමෝදය (= නොමේරු - නරුණු ප්‍රීතිය) උපදියි. ප්‍රමුදිතයාහට ප්‍රීතිය උපදියි. ප්‍රීතිමත් සිත් ඇත්තහුගේ (නාම භා රූප) කය සංසිද්දෙයි. සන්සිදුනු කයැත්තේ සුව විඳියි. සුවැත්තහුගේ සිත සමාධිමත් වෙයි. (= තැන්පත් වෙයි)”

සමථයෙන් හෝ විපස්සනාවෙන් හෝ විත්ත සමාධිය ඇතිවන්නේ මේ අයුරින් ය.

12. “ඉධ භික්ඛවෙ ඵකවෙවා පුගගලො සබ්බසංඛාරෙසු දුක්ඛානුපසසි විහරති, දුක්ඛසඤ්ඤී දුක්ඛපට්ඨංවෙදී, සතතං සමීතං අබ්බොකිණ්ණං වෙනසා අධිමුච්චමානො පඤ්ඤය පරියොගාහමානො....”

-(අ.නි. -iv: 298 පිට)

අටුවා විවරණය:

“සතතනති සබ්බකාලං. සමීතනති යථා පුරිමවිනේනන පවජ්මවිතතං. සමීතං සමුපගතං සටිතං හොති, එවං. අබ්බොකිණ්ණනති නිරන්තරෙන අඤ්ඤාන වෙනසා අසමමීයසං. වෙනසා අධිමුච්චමානොති විනේනන සනතිට්ඨාපයමානො. පඤ්ඤය පරියොගාහමානොති විපසයනාඤ්ඤෙන අනුපවිසමානො.....”

-(අ. අ. -ii: 699-700 පිටු)

13. සත්තිස් බෝධිපාක්ෂික ධර්ම මණ්ඩලයට අයත්වන ඉද්ධිපාද (= යාර්ථකත්වයේ පදනම්) සතරෙකි. ඒවා නම්, ඡන්ද (= නොකඩවා භාවනාව ගෙනයාමට ඇති දැඩි ඕනෑකම), විත්ත (= නිරන්තරයෙන් භාවනාවට ම නැඹුරු වූ සිත), විරිය (= අතරමඟ කඩා නොවැටෙන සේ භාවනාව ඔසවාගෙන සිටීම) හා විමංසා (= නිරතුරු ක්‍රියාත්මක

වෙන විදසුන් නුවණ) ය. මේවා ඉද්ධිපාද වෙන්වෙන් භාවනාව ආරම්භයේ සිට අවසානය දක්වා නොකැඩී (= බාධකවලට යටපත් නොවෙමින්) පවත්වාගෙන යාමෙනි. භාවනාව සමාද්ධිමත් වන්නේ ඉද්ධිපාද තත්වය සම්පූර්ණ වීමෙනි. එක් ඉද්ධිපාදයක් හෝ සවිමත්ව ඇතිකර ගත්තේ නම් සෙසු ඉද්ධිපාදයන් ද ඒ සමඟ ම වැඩී අපේක්ෂිත ප්‍රතිඵල ගෙන දෙනු ඇත.

14. “දුකෙක භික්ඛවෙ සුඛනති සඤ්ඤා - විපලායො, විතත - විපලායො, දිට්ඨි - විපලායො.....”
 -(අ. නි. -ii: 100 පිට; ප. ම. - i: 506 පිට)

“මහණෙනි, දුඃඛයෙහි (= පඤ්චස්කන්ධයෙහි) සුඛ යයි සඤ්ඤා විපල්ලාසය (වෙයි); විතත විපර්යාසය (වෙයි); දුෂ්ඨි විපර්යාසය (වෙයි.).....”

මෙහි දිට්ඨි විපල්ලාසය යෝව්‍යන් මහින් ද (ප.ම. - i: 508 පිට) සඤ්ඤා සහ විතත විපලාස රහත් මහින්ද සමුච්ඡේද වශයෙන් ප්‍රභාණය කෙරේ. (ප. අ.: 409 පිට; වි. ම.: 514 පිට)

15. “ඡ භික්ඛවෙ ආනිසංයෙ සමපය්‍යමානෙන අලමෙව භික්ඛුනා සබ්බසම්ඛාරෙසු අනොධිං කරිතා දුක්ඛසඤ්ඤා උපට්ඨාපෙතූං. කතමෙ ඡ: සබ්බසම්ඛාරෙසු ච මෙ නිබ්බිදසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා භවිස්‍යති, සෙය්‍යාථාපි උක්ඛිතොසිකෙ වධකෙ. සබ්බලොකා ච මෙ මනො වුට්ඨතිස්‍යති. නිබ්බානෙ ච සත්තදස්සාවි භවිස්‍යාමි. අනුසයා ච මෙ සමුග්‍ගාතං ගච්ඡන්ති. කිච්චකාරි ච භවිස්‍යාමි, සත්ථා ච මෙ පරිච්ඡේණො භවිස්‍යති මෙත්තාවතායාති.”
 -(අ. නි. -iv: 256 පිට)

අටුවා විවරණය:

“මෙත්තාවතායාති මෙත්තාසුත්තාය. පාරිවරියාය. සත්ත භි සෙබා තථාගතං මෙත්තාවතා පරිවරන්ති. ඛිණ්ණසවො පරිච්ඡේණසතපුකො.”

-(අ. අ. -ii: 695 පිට)

“මෙත්තාවතාය යනු මෙමන්ත්‍රියෙන් යුක්ත පරිවරණයෙන් ය. සත් සේඛයෝ (= සෝභාපන්න, සකදාගාමී, අනාගාමී යන තුන් මහ - තුන් ඵල වලට පත් ආර්යයෝ සදෙන සහ අරහන්ත මහට පත් ආර්යයා) තථාගතයන් වහන්සේ මෙන් වතින් පරිවරණය කරති. (අරහන්ත ඵලය ද ලත්) ඛිණ්ණසවයන් වහන්සේ ශාස්තෘ පරිවරණය (අවසන්) කළාහු වෙති.”

අනන්තානුපස්සනාව

[3] “අනන්තානුපස්සනං භාවෙනා අත්තසංඝං පජහති.”
“අනන්තානුපස්සනාව වධන්තා අත්ත සංඝං දුරු කරයි.”

අනන්ත (= අනාත්ම) යන පදයෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ ආත්ම - සත්ව - පුද්ගල වශයෙන් ගත හැකි, නිත්‍ය සාරයක් හෙවත් තම වයසෙහි පවත්වන බලවේගයක් නැති බවය.¹ එහෙත් අදහස් හුවමාරු කිරීමේ පහසුව පිණිස, ආත්ම, සත්ව, පුද්ගල වශයෙන් ව්‍යවහාර කිරීමට අපට සිදුවෙයි. පුද්ගල පරාමර්ශනයෙන් කෙරෙන මේ ව්‍යවහාර සියල්ල ම හුදෙක් ලෝක සම්මුති පමණකි. පරමාර්ථ වශයෙන් ඒවායේ සත්‍යතාවක් නැත. ඇත්ත එය වුවත්, අනාදිමත් කාලයක සිට බොහෝ දෙනෙකුන් “සත්‍ය වශයෙන් ආත්මයක් ඇත; සත්වයෙක් සිටියි; පුද්ගලයෙක් වෙයි” යනුවෙන් ආත්ම සංඥාව (= අත්ත සංඝං) දුෂ්ටියක් කරගත්තේ, ඇත්ත නොදැනීම (= අවිජ්ජාව) නිසාය. ආත්ම සංඥාව පුද්ගල සන්තානයෙහි තහවුරු වන අන්දම විමසා බැලීම පිණිස, සංයුක්ත නිකායේ “යවකලාපි යුක්තය” පිළිබඳව අවධානය යොමු කරමු.

සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ දේශනාවේදී අතීත සිදුවීමක් තුළින් උපමාවක් මතුකොට දක්වති. දෙව් - අසුර යුද්ධයෙන් ජයගත් දෙවියෝ අසුර රජු වන වේපවිත්ති අසුරිඳුන් පස් තැනකින් බැඳ දෙව් රජු වන ශක්‍රයා හමුවට ගෙන එති. මේ වේපවිත්ති බන්ධනයේ ස්වභාවය මිළඟට විස්තර වෙයි. “දෙවියෝ ධාර්මිකයහ; අසුරයෝ අධාර්මිකයහ; මම දැන් මෙහිදී ම දෙව් පුරයට යෙමි” යි යම් විටෙක වේපවිත්ති අසුරිඳු සිතන්නේ නම්, ඔහුගේ බැඳුම ලිහී දිව්‍යමය පඤ්චකාම සම්පත්තියෙන් ද යුක්ත වන්නේය. ඉදින් “අසුරයෝ ධාර්මිකයහ; දෙවියෝ අධාර්මිකය හ; දැන් මම එහි ම අසුරපුරයට ම යන්නෙමි” යි සිතන්නේ නම්, දෙව් පස්කම් සැපයෙන් තොර වී පඤ්ච බන්ධනයෙන් බැඳෙන්නේය. සිතන ආකාරය අනුව බන්ධනගතවීම හෝ බන්ධන මුක්තවීම හෝ වන මේ යුක්තම දිව්‍යමය බන්ධනය අරභයා බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ වදාරති:

“..... මහණෙනි, වේපවිත්ති බන්ධනය මෙසේ සියුම් ය. මාර බන්ධනය මීට වඩා සියුම් ය. මඤ්ඤා කරන්නා (= තණ්හා-දිට්ඨි-මාන වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධයන් පිළිබඳව හභින්නා) මහණෙනි, (කෙලෙස්) මාරයා විසින් බඳිනු ලද්දේ වෙයි. මඤ්ඤා නොකරන්නා පාපියාගෙන් (= කෙලෙස් මරුගෙන්) මිදුණේ වෙයි. මහණෙනි, ‘වෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. (= මඤ්ඤා කරන ලද්දෙකි.) ‘මෙය මම වෙමි’ යනු මඤ්ඤිතයෙකි. (= විපරිත හැඟීමෙකි.) ‘වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. (= කල්පිතයෙකි) ‘නොවන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘රු ඇත්තෙක් වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘රු නැත්තෙක් වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘සඤ්ඤ ඇත්තෙක් වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘සඤ්ඤ නැත්තෙක් වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘සඤ්ඤ ඇත්තේ ද නැත්තෙක්, සඤ්ඤ නැත්තේ ද නැත්තෙක් වන්නෙමි, යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. මහණෙනි, මඤ්ඤිතය රෝගයෙකි. මඤ්ඤිතය ගටුවෙකි, මඤ්ඤිතය හුලෙකි. එහෙයින් මහණෙනි, ‘මඤ්ඤානාවෙන් තොර සිතින් වසන්නෙමු’ යි

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යාලිපි :- 45 - 55 පිටු

මෙසේ තොප විසින් හික්මිය යුත්තේය. මහණෙනි, 'වෙමි' යන මෙය කම්පිතයෙකි,..... 'වෙමි' යන මෙය වලිතයෙකි,..... 'වෙමි' යන මෙය පපඤ්චිතයෙකි. (= පපඤ්ච ක්‍රියාවේ ඵලයෙකි)² 'වෙමි' යන මෙය මානගතයෙකි. (= මානගතයෙකි)....."³

මෙම දේශනාව තේරුම් කර ගැනීම පිණිස, මඤ්ඤනාව සිදුවන්නේ කෙසේදැයි පළමුව සලකා බලමු.

අවිජ්ජාව (= ඇත්ත නොදන්නා බව), තණ්හාව (= ඇලෙන-පතන-ආස්වාදනය කරන - අයිති කරගන්නා - ගතිය), මානස (= "මම" යන මිණුම් දණ්ඩ යොදන බව) හා දිට්ඨිය (= විපරිත දැකීමක් සත්‍යයෙකි යි තදින් ගන්නා ස්වභාවය) යන මේ බලවත් කෙලෙස් පුහුණත් සන්තානයෙහි අනුශය වශයෙන් යටපත්ව තිබේ.⁴ ඇය, කන, නැහැය, දිව, කය, මනස යන සඳරින් (හෙවත් ආධ්‍යාත්මික ආයතන හයෙන්) අරමුණු ගන්නා විට සතිය හා යෝනියො මනසිකාරය නොයෙදුණේ නම්, මේ කෙලෙස් අනුසය මතුවී ක්‍රියාත්මක වෙයි.⁵

ඇසත් රූපත් නියා වක්ඛු-විඤ්ඤණය (= දකින සිත) උපදියි. මේ ධර්ම තුනෙහි එක්වීම එස්සය යි. එස්සය නියා විදීම (= වේදනාව) ඇතිවෙයි. යමක් විදිමි ද එය හඳුනාගැනීම වෙයි. (ඇය මෙන් ම අනිකුත් දෙරටු හෙවත් ඉඳුරන් පහ මඟින් අරමුණු ගැනීමේදී ද මේ ක්‍රියාවලිය සිදුවෙයි.)⁶ ඉතා ශීඝ්‍රයෙන් සිදුවන මේ ක්‍රියා පද්ධතිය තේරුම් නොගැනීම (= අවිජ්ජාව) නියා අභාවිත සිතක් ඇත්තා මේ හඳුනාගැනීම කරන්නේ සංසාර පුරුද්දට අනුව විපල්ලාස ආකාරයෙනි. සත්‍ය වශයෙන් අනිත්‍ය වූ අසුභ වූ දුක් වූ අනාත්ම වූ සංස්කාරයන් නිත්‍ය-සුභ-සුඛ-ආත්ම ලෙසින් විපරිතව හඳුනාගැනීම හේතුවෙන්, තණ්හා, දිට්ඨි, මාන යන කෙලෙස් ක්‍රියාත්මක වෙයි. ඒ අනුව අරමුණු පිළිබඳ යථා ස්වභාවය යටපත් කරමින්, නැති ගුණ ආරෝපණය කරමින්, සම්මුති ආකාරයට නංවමින්, වැරදි හැඟීම්-තර්ක-කල්පිත පහළ කෙරෙයි. මෙය මඤ්ඤනාව නමින් හැදින්වෙයි.⁷ ආත්ම සංඤ්ච තහවුරු වන පරිද්දෙන් මඤ්ඤනාව ක්‍රියාවත් (= ක්‍රියාත්මක) වෙත ප්‍රධාන අවස්ථා තුනක් ඉහත දැක්වූ බුද්ධ දේශනාව අනුව පැහැදිලි කර ගත හැකිය.

1. "වෙමි" (= "අසමි") මඤ්ඤිතය

සඳරින් එකකට ඉදිරිපත් වූ අරමුණ පිළිබඳ ඇතිවන වේදනාව ආස්වාදනය කරමින්, විපරිත සඤ්ඤාව අනුව තණ්හා මඤ්ඤනාව උපදියි. ඊට අනුකූල වෙමින්, විපරිත සඤ්ඤාව මුල්කොට ජනිතවන සඳෙස් විතර්ක පදනම් කොටගෙන මානස මතුවීමෙන්, අරමුණ "මම" / "මම-සතු" හෝ "අනිකෙක්" / "අනිකෙකු-සතු" හෝ යනුවෙන් මඤ්ඤනා කෙරෙයි. ඉදින් "අනිකෙක්" හෝ "අනිකෙකුගේ" යයි තීරණය වුවහොත්, "මම" ට සාපේක්ෂව අරමුණ උසස් ය හෝ සමාන ය හෝ පහත් ය හෝ යනුවෙන් වැඩිදුරටත් මැනීමක් වන්නේය. මූලික සඤ්ඤ විපල්ලාසයට අනුගත වෙමින් දිට්ඨිය ක්‍රියාත්මක වීමෙන්, එම විපරිත සඤ්ඤාව මෙන්ම මාන මඤ්ඤනාවෙන් එළඹී නිගමනය ද සත්‍ය වශයෙන් දැඩිව මඤ්ඤනා කෙරෙයි. නැවත නැවත මතුවන තණ්හා මඤ්ඤනාවෙන්, අරමුණ පිළිබඳව "මම" කල්පිතය ඇසුරින් ගොඩනැගුණු මාන-දිට්ඨි මඤ්ඤිතයන් (= හැඟීම්) ආස්වාදනය කෙරෙයි; ප්‍රාර්ථනා කෙරෙයි; ඇතුළට බැසගෙන සිටියි. අරමුණ "මාගේ" යැයි අයත් කර ගැනීමට, දිගට තබා ගැනීමට මඤ්ඤනා කෙරෙයි.⁸ විවිධ ආකාරයෙන් එකිනෙකට ප්‍රත්‍යය විය හැකි මේ මඤ්ඤනාවන්ගේ සාමූහික ප්‍රතිඵලය නම්, "මම වෙමි" (= "අසමි") යන මඤ්ඤිතය (= කල්පිතය) සිතෙහි තහවුරුවීම යි⁹.

අවිජ්ජාවෙන් වැසුණු චිත්ත සන්තානයෙක සඳෙරින් අරමුණු ගන්නා හැමවිටෙක ම තණ්හා-දිට්ඨි-මාන යන මඤ්ඤනා අතුරින් එකක් හෝ ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය ගැන සලකා බලන විට, “මම වෙමි” යන කල්පිතය කෙතරම් ප්‍රබල ලෙස ඒ චිත්ත සන්තානයේ කාවැදී ඇත් ද යන්න පැහැදිලි වනු ඇත. එබැවින් දකින-අසන-ගඳ සුවඳ විඳින-රස විඳින-පහස විඳින- සිතන-හඳුනා ගන්න - වේදනා විඳින - ශරීරය ක්‍රියාත්මක කරන- සිත කය පාලනය කරන, කිසියම් ස්ථිරයාර “මම” කෙනෙකු වෙතැයි දැඩි විශ්වාසයක් සිතෙහි මුල්බැස ගනියි. මේ “මම” බාහිර ලෝකයෙන් වෙන්වුණු ස්වෛරී-ස්වාධීන ඒකත්වයක් ලෙසින් මඤ්ඤනා කෙරෙයි. ඒ “මම” කෙරෙහි දැඩි ඇලීමක්, “මම” පවත්වා ගැනීම හා ආරක්ෂා කර ගැනීම පිණිස මහත් උනන්දුවක්, “මම” පිනවීමට බලවත් කැමැත්තක් හට ගනියි. “මගේ” යයි විවිධාකාර, සිත් ඇති හා නැති වස්තූන් පමණක් නොව, මන, දුෂ්ටි, සංකල්ප ආදිය ද රැස්කර තබා ගැනීමට, වැඩි දියුණු කිරීමට නන් අයුරින් වෙහෙසෙයි. පෞද්ගලික වශයෙන් මෙන් ම සාමූහික වශයෙන් ද, ලෝකයා තුළ බලපවත්වන සියලු ප්‍රශ්න-අසහන-හේද-ආරවුල් ආදියෙහි මුල මේ “මම”- “මගේ” යන කල්පිත යැයි කිව හැකිය.

“මම-වෙමි” යනු පොදුවේ පඤ්චස්කන්ධය ම ඇසුරු කොටගෙන උපන් විපරිත හැඟීමකි.¹⁰ මෙය ආත්ම දුෂ්ටිය පිළිබඳ මූලික අවස්ථාව ලෙස හැඳින්විය හැකිය.¹¹

2. “මෙය මම වෙමි” (= “අයමහමසමි”) මඤ්ඤිතය

“මම-වෙමි” (= “අයමි”) යන ප්‍රාථමික මඤ්ඤිතයෙහි තදින් ඇලී එය ආස්වාදනය කරන දහමි නොදත් පුහුදුන් තෙමේ “මම” යන අවිනිශ්චිත කල්පිතය වඩාත් තහවුරු කරගැනීමට උත්සුක වෙයි. එය තම අත්දැකීමට ගොදුරුවන ගුණවලින් හෙබි “ආත්මයක්” ලෙසින් හඟිමින් ඊට නිශ්චිත ස්වරූපයක් මවා දෙයි.¹² ආධ්‍යාත්මික හෝ බාහිර හෝ රූප කොටසක් ගෙන “මෙය මම ය, (මගේ) ආත්මය යි” යනුවෙන් රූප ස්කන්ධය ද, “විඳින්නේ මම ය, (මගේ) ආත්මය යි” යනුවෙන් වේදනා ස්කන්ධය ද, “හඳුනාගන්නේ මම ය, (මගේ) ආත්මය යි” යනුවෙන් සංඥ ස්කන්ධය ද, “ශරීරය ක්‍රියා කරන්නේ, කර්ම රැස්කරන්නේ මම ය, (මගේ) ආත්මය යි ” යනාදී වශයෙන් සංස්කාර ස්කන්ධය ද “දැනගන්නේ මම ය, (මගේ) ආත්මය යි” යනුවෙන් විඤන ස්කන්ධය ද මඤ්ඤනා කරමින්, “මෙය මම වෙමි” (= “අයං අහං අයමි”) යන මඤ්ඤිත දිට්ඨිය ස්ථාවර කර ගනියි.¹³ මෙහිදී “හෙතෙම (= එය) මගේ ආත්මය යි” (“එයො මේ අතතා”)දිට්ඨි මඤ්ඤනාවට අනුකූලව, “හෙතෙම මම වෙමි” (= “එයො හමසමි”) යන මාන මඤ්ඤනාව ද, “එය මාගේ ය” (= “එතං මම”) යන තණ්හා මඤ්ඤනාව ද ක්‍රියා කරයි.¹⁴

ආත්මයැ යි මෙසේ හඟින්නේ, දැනුවත්ව හෝ නොදැනුවත්ව හෝ, පඤ්චස්කන්ධයට ම අයත්වන කිසියම් කොටසකි; එසේ නැත්නම් මුළු පඤ්චස්කන්ධය මැයි¹⁵. එක් එක් ස්කන්ධය සම්බන්ධ කොටගෙන සතර ආකාරයක් අතුරින් කවරාකාරයකින් හෝ ඇතිවිය හැකි මේ ආත්ම දුෂ්ටිය “සක්කාය දිට්ඨිය” නමින් හඳුන්වනු ලැබේ.¹⁶ මෙය පදනම් කොට ගෙන, ආත්ම සංකල්පය තහවුරු කරන අනේකවිධ ආගමික හා දර්ශනික විශ්වාසයන්හි දැඩි ලෙස එල්බගැනීම වන්නේය.¹⁷

3. අනාගතය පිළිබඳ මඤ්ඤිත

“මෙය මම වෙමි” යි පරිකල්පනය කරන ලද (= මඤ්ඤිත) ආත්මය, අග්‍රාතවත් පෘථග්ජනයාහට අස්ථිර-අවිනිශ්චිත-තේරුම්ගත නොහැකි ලෝකයක් තුළ (මායාකාරී) ආරක්ෂිත හැඟීමක්, (කල්පිත) ස්ථාවරත්වයක් ගෙන දෙයි.¹⁸ එහෙයින් හෙතෙම ආත්ම හැඟීම තවදුරටත් ආශාවෙන් වැළඳගනිමින්, තම වැටහීමට අනුව ආත්මයේ අනාගතය හා ස්වභාවය ගැන විවිධාකාරයෙන් මඤ්ඤනා කරයි.¹⁹ ඉදින් “මාගේ ආත්මය සදකාලික ය; මරණින් මතු නිත්‍යාකාරයෙන් වන්නෙමි” (= “භවියාං”) යි යන කල්පිතය තදින් ගන්නේ නම්, ශාශ්වත (= භව) දුෂ්ටියට වැටෙයි.²⁰ සදකාලික ආත්මයේ ස්වභාවය පිළිබඳව තවදුරටත් හඟිමින්, “රු ඇත්තෙක් වන්නෙමි” (= “රූපී භවියාං”), “රු නැත්තෙක් වන්නෙමි” (= “අරූපී භවියාං”), “සංඤ ඇත්තෙක් වන්නෙමි” (= “සංඤ්ඤී භවියාං”), “සංඤ නැත්තෙක් වන්නෙමි.” (= “අසංඤ්ඤී භවියාං”), “සංඤ ඇත්තේ ද නැත්තෙක් සංඤ නැත්තේ ද නැත්තෙක් වන්නෙමි” (= “නොවසඤ්ඤිනාසංඤ්ඤී භවියාං”) යනාදී මඤ්ඤිත ද ඇති කර ගනියි.²¹ (නොවසඤ්ඤිනාසංඤ්ඤී වන්නේ සංඤව ඇති - නැති තරමට සියුම් වූ විටය.

ඉදින් “මාගේ ආත්මය මරණයෙන් විනාශ වන්නේය; මතු නොවන්නෙමි” (= “න භවියාං”) යන මඤ්ඤිතය ඇතිකර ගන්නේ නම්, උච්ඡේද (= විභව) දුෂ්ටියට පිවිසීම වෙයි.²² මෙසේ “ආත්මයක් ඇතැ” යි පැනවීම හේතුකොට ගෙන, “ආත්මය මතු පවතින්නේ” යැ යි ශාශ්වත දෘෂ්ටිය හෝ “ආත්මය මතු නොවන්නේය යි” උච්ඡේද දුෂ්ටිය හෝ දැඩිව ගැනීමෙන් ආත්ම සංඤව තහවුරු වෙයි.²³

“මම” හෝ “ආත්මය” පිළිබඳ පඤ්ඤන්ති (= පැනවීම = ප්‍රඥප්ති) සියල්ල ම හුදෙක් මඤ්ඤනා මාත්‍රයන් (= අවිජ්ජාවෙන් රුකුල් ලද, තණ්හා-මාන-දිට්ඨි යන කෙලෙසුන්ගේ ක්‍රියාකාරකම්) පමණක් බව මේ (“යවකලාපි”) දේශනාව මඟින් පෙන්වූ බුදුරජාණන්වහන්සේ, මේ මඤ්ඤිතයන් (= කල්පිතයන්) මාර බන්ධන - රෝග-ගඩු-හුල් ලෙසින් සලකා තම සිත මඤ්ඤනාවෙන් තොරව පවත්වා ගැනීම පිණිස භික්ෂිය යුතු යැයි අනුශාසනා කොට වදාළේ, ආත්ම දුෂ්ටියේ හිස් බව ද²⁴ ආදීනවය ද මූල කාරණය ද²⁵ ඉන් මිදීමේ මහ ද විදහා දක්වමිනි.²⁶

ආගමික ඇදහීමක් වශයෙන් තදින් ගත් ආත්ම දුෂ්ටියක් නැති අයට වුව ද “මම” හැඟීම (= “අස්මි” මඤ්ඤිතය) දැඩි ව බල පැවැත්වීම නිසා අනාත්මතාව වටහා ගැනීම අසීරු වන බව පෙනෙයි. භාජනයක් හෝ වෙන යම් දෙයක් හෝ කැටුණු - බිඳුණු විට “අනේ අනිවවං!” යයි කියමින් සිත සනසා ගන්නා බෞද්ධයෝ සිටිති. අවමභුල්වලදී “සබ්බෙ සඨිබ්බා අනිවවා” (“සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ ය”) යනාදී අනිවවතාව ප්‍රකට කෙරෙන බණපද සුලබ ලෙසින් අසන්නට-දකින්නට ලැබෙයි. ඇහපතේ ලෙඩක් හටගත් විටෙක, හිතේ සෝකයක් ඇතිවූණු විටෙක, “අනේ දුකයි!” යනුවෙන් හිතන්නෝ - කියන්නෝ වෙති. විපතකදී, පෙරළියකදී “අනිවවං දුක්ඛං!” යයි කියන්නෝ ද සිටිති. එහෙත් කවර අවස්ථාවකදී හෝ “අහෝ, අනාත්මයි!” කියන්නෝ දුලබ වෙති!

විමසුම් ඇසින් ජීවිතය දෙස බලන්නෙකුට අනාත්ම ලක්ෂණය (= ආත්මයකින් තොර බව) ගැන එක්තරා වැටහීමක් ඇතිකර ගැනීම අපහසු නොවේ. හැමදුම නිරෝගීව සිටීමට, තරුණව සිටීමට, සැප විඳීමට, ජීවත්වීමට අපි කැමති වමු. ලෙඩවීමට, මහලුවීමට, දුක්

විදීමට, මරණයට අපි කැමති නොවමු. එහෙත් අපි ලෙඩ වමු; මහලු වමු; දුකට පත්වමු; මැරෙන්නෙමු. මින් පෙන්නුම් කෙරෙන්නේ, අපේ ජීවිතය පාලනය කරන, අපේ හිත - කය කෙරෙහි අධිපතිභාවයක් දරන ආත්මයක් නැති බව නොවේද? දැඩි ලෙස රෝගාතුර වූ අවස්ථාවක් හෝ බොහෝ වයස්ගත වූ අවස්ථාවක් හෝ ගැන හිතා බලන්න. එවිට තමාගේ අත-පය තමාට ම වාරු නැත. ඇස් -කන්-නැහැයාදී ඉදුරන් ද තමාට ඕනෑ විදියට ක්‍රියා කරන්නේ නැත. බොහෝ විට හිත ද පාලනය කරගත නොහැකිය. ඉදින් අපේ හිත-කය වයසෙහි පවත්වන "මම" කෙනෙකු වේ නම්, මෙසේ සිදුවේද?

පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ අන්තර් ලක්ෂණය තේරුම් ගැනීමට මේ කරුණු හතර ද උපකාරවත් වනු ඇත.

1. නිවාසි (= ඇතුළත වාසය කරන්නා), කාරක (= කරවන්නා), වේදක (= විදින්නා හෝ දැන ගන්නා) හා අධිධියක (= ඇතුළත පිහිටා සිටින්නා) යන මේ පුද්ගල තත්වයන් පඤ්චස්කන්ධයන් තුළ නැති හෙයින්, එයින් ශුන්‍ය බව.
2. පඤ්චස්කන්ධයන්ට ස්වාමි වූ කිසිවෙකු නැති බැවින්, අස්වාමික බව.
3. පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ විපරිණාමය පිළිබඳ වසවත්ති (= වයසෙහි හෙවත් යටතෙහි පවත්වන) භාවයක් හෝ ඊශ්වර (= අධිපති) භාවයක් හෝ නැති බව.
4. ආත්ම ස්වභාවය ප්‍රතික්ෂේපය හෙවත් පරපරිකල්පිත (= අන්‍ය ලබ්ධිකයන් විසින් සිතා ගන්නා ලද) ආත්මයක් නැති බව.²⁷

විදර්ශනාවේදී අනාත්ම ලක්ෂණය මතුවෙන ආකාරය ගැන දැන් සලකා බලමු. චිත්ත විසුද්ධිය සම්පූර්ණ කරගත් යෝගාවචරයාගේ සිත සන්සුන් ය. සති - සම්පජ්ඣය මැනවින් යෙදීමට හැකිවන පරිද්දෙන් කර්මණ්‍ය ය. (= ක්‍රියාවට සුදුසු ය.) මේ යෝගාවචරයා උදරයේ පිම්බීම - හැකිළීම මුල කර්මස්ථානය වශයෙන් ගත්තේ යැයි සිතමු. හෙතෙම සමාහිත සිතින් උදර වලනය අරමුණු කරයි. එහි වලනය වන ස්වභාවය අනුව වායෝ ධාතුව හොඳින් ප්‍රකට කර ගනියි. ඇතැම් විට උණුසුම් පැයවන ස්වභාවයක් (= තේජෝ ධාතුව) එතුළින් ඔහුට දැනෙයි. තද, ආධාරවන ස්වභාවයක් (= පඨවි ධාතුව) ද කැටිකරන, වැගිරෙන ස්වභාවයක් (= ආපො ධාතුව) ද වැටහෙයි.²⁸ මේ එක එකක් අරමුණු කෙරෙන, දැනගන්නා වූ ස්වභාවයක් (= විඤ්ඤණය) ද, මේ දැනගන්නා ස්වභාවය හා අරමුණු හමුකිරීම් වශයෙන් පවත්නා වූ ස්වභාවයක් (= එස්සය) ද අරමුණු රසය විඳින්නා වූ ස්වභාවයක් (= වේදනාව) ද අරමුණු හඳුනාගන්නා වූ ස්වභාවයක් (= සඤ්ඤාව) ද මේ එක් එක් ක්‍රියාව සඳහා මෙහෙයවන ස්වභාවයක් (= චේතනාව) ද, අරමුණට යොමු කෙරෙන ස්වභාවයක් (= මනසිකාරය) ද, ඇති බව හෙතෙම තේරුම් ගනියි. මෙසේ ඒ ඒ සංස්කාර ධර්මයන් යථා ස්වභාවයෙන් වැටහෙද්දී, අරමුණු දත හැකි ස්වභාවයන් (= එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, විඤ්ඤණ ආදී යාරම්මණ හෙවත් නාම ධර්ම) හා අරමුණු දත නොහැකි ස්වභාවයන් (= පඨවි, ආපො, තේජො, වායෝ ආදී අනාරම්මණ හෙවත් රූප ධර්ම) වශයෙන් ඒවා දෙ-කොටසක් වන බව පැහැදිලි කර ගනියි. තව දුරටත් නාම ධර්මයන් විඤ්ඤණ-වේදනා-සඤ්ඤා-සඛ්ඛාර (= චේතනාව ප්‍රධාන කොටගත් ඉතිරි නාම ධර්ම) වශයෙන් වර්ගීකරණය කොට, රූපයන් හා එකතු කොට පඤ්චස්කන්ධයන් ලෙස තේරුම්

කර ගැනීමට ද හැකිවනු ඇත. සෑම මොහොතක ම මේ පඤ්චස්කන්ධයන් එකිනෙකට සම්බන්ධව පවතින අන්දම ද අවබෝධ වෙනු ඇත.²⁹

මේ නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණ අවස්ථාව හොඳින් ක්‍රියාත්මක වන විට, යෝගාවචරයාගේ සිත සම්මුතියෙන් ඉවත්ව, පරමාර්ථ ස්වභාවයෙහි ම පිහිටයි. මූල කර්මස්ථානයෙන් බාහිරව වුව ද, සඳෙරට ම ලැබෙන අරමුණු හුදෙක් නාම රූප ධර්ම මාත්‍රයන් බව දකියි. අවිජ්ජාව (තදභව) යටපත් වී යෝනියෙ මනසිකාරය යෙදෙන බැවින්, නාම-රූපයන් පිළිබඳ විපරිත සඤ්ඤා ඇතිවන්නේ නැත. එහෙයින් මඤ්ඤනා ක්‍රියාවන් වී ආත්ම කල්පිත තහවුරු වන්නේ ද නැත. කිසිවක් “මමය”, “මාගේය” යි ගතහැකි - ගතයුතු දේ නොවන බව යෝගාවචරයා තෙමේ ම ප්‍රතිචේධ කරයි. නාම-රූපයන් මිස “මම” හෝ ආත්මයක් හෝ යත්වයකු හෝ නොදකියි. කරන්නකු, විඳින්නකු, සිතන්නකු, හැඳිනගන්නකු, ඇතුළත පිහිටා සිටින්නකු නැති බව ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. මෙතෙක් සිතේ දැඩිව සටහන්ව තිබූ ආත්ම සංඥාව දියවී යන්නට වෙයි. අනාත්ම ස්වභාවය මතුවෙයි. “සැබවින් ම පවතින්නේ නාමරූපයන් පමණෙකි. ආත්මයක්, යත්වයක්, පුද්ගලයෙක්, ‘මමෙක්’ නැත” යන නිවැරදි දැකීම තහවුරු වී, දිට්ඨි විසුද්ධිය සපිරෙයි.

සති-සම්පජ්ඤා හා සමාධිය තවදුරටත් නියුණුවීමෙන්, ඒ ඒ නාමරූපයන් ඒවාට අනුරූප හේතූන් ඇති නිසා පහළවන බව යෝගාවචරයා ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. අවිජ්ජාව, තණ්හාව, කර්මය, ආහාර, සිත, සාතුව (= තේජෝ ධාතුව) යන හේතු-ප්‍රත්‍යයන් නිසා රූප ඇතිවන බව දකියි. නාම ධර්මයන්ගේ ඇතිවීමට ද හේතු ව්‍යවස්ථා කරයි. විවිධාකාරයෙන් පටිච්ච සමුප්පාදය අවබෝධ කරයි. හේතු-ඵල වශයෙන් නාම රූප යන්නතියක් ම නිරන්තරයෙන් පවතින බව ප්‍රතිචේධ කරයි. වර්තමාන ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානය අනුව, අතීතයේදීත් හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවෙන් යුක්ත නාමරූප පරම්පරාවක් ම පැවතී බව තීරණය කරයි. අනාගතයේදීත් ඒ අයුරින් ම වන බව තේරුම් ගනියි. “ලෝකය මවන්නෙක්, පවත්වන්නෙක්, විනාශ කරන්නෙක් නැත. හේතු රහිතව ලෝකය හටගන්නේ ද නැත. අහේතුකව උපන් හෝ පවතින හෝ කවර අන්දමක ආත්මීය බලවේගයක් නැත. ස්වභාව ධර්ම මාත්‍රයෝ ම හේතු-ඵල වශයෙන් පවතින” යනාදී ලෙසින් වැටහීම් පහළ වෙයි. පටිච්ච සමුප්පාදය නොදැනීමෙන් හටගන්නා සියලු ආත්ම කල්පිතයන් හිරු දුටු පිණි මෙන් වියළවමින් අනාත්ම සංඥාව ම සිතෙහි එළඹ සිටියි. “මම” යනුවෙන් නිත්‍ය පුද්ගලයකු තුන් කල්හි ම නොලැබෙන බවත් හුදෙක් හේතු-ඵල ධර්ම යන්ත්‍රාණයක් ම පවතින බවත් පසක් කිරීමෙන්, “මම අතීතයෙහි වූයෙමි ද? වර්තමානයෙහි වෙමි ද? අනාගතයෙහි වන්නෙමි ද?” යනාදී තුන්කාලය ම පදනම් කරගත් සියලු සැකයන් මෙහිදී ප්‍රභාණය වන බැවින් මේ අවස්ථාව “කඨබාවිතරණ විසුද්ධිය” නමින් හැඳින්වෙයි.

තමාට අරමුණු වන තාක් නාම - රූපයන් හේතු-ඵල වශයෙන් පවත්නා අන්දම සම්මසනය කරන යෝගාවචරයාගේ සිහි-නුවණ තවත් දියුණුවීමෙන් ඒ ඒ නාමරූප සමුහයන්ගේ ඇතිවීම්-නැතිවීම් සැකෙවින් දකින්නේය. “අතීත රූප අතීතයේදී ම නිරුද්ධ විය; වර්තමානයට ආවේ නැත. එනිසා අතීත රූප අනිච්ච ය. වර්තමාන රූප වර්තමානයේදී ම ක්ෂය වෙයි. අනාගතයට යන්නේ නැත. එහෙයින් වර්තමාන රූප අනිත්‍ය ය. අනාගත රූප අනාගතයේදී ම නැතිවන්නේය. එබැවින් ඒවාද අනිත්‍ය ය. මාගේ පඤ්චස්කන්ධයට සම්බන්ධ (= අජ්ඣන්තික) රූප අභ්‍යන්තර වශයෙන් ම ගෙවී යන්නේය. එනිසා අනිත්‍යය. ඉන් බාහිර රූප බාහිරයේදී ම ගෙවී යන්නේය, එහෙයින් අනිත්‍ය ය....” යනාදී වශයෙන් නාම රූපයන් කොටස් (= කලාප) බැගින් ගෙන අනිත්‍ය යැයි ව්‍යවස්ථා කරයි. එසේ ගෙවී

ගෙවී යාම භයජනක බැවින් ඒ නාම - රූපයන් දුක් යැයි තීරණය කරයි. “අනිච්ච වූ දුක් වූ නාම රූපයන් සාරයකින් තොරය; වසවත්ති බවින් තොරය; ආත්ම ස්වභාවයෙන් තොරය;” යනුවෙන් සමුභ වශයෙන් ගත් නාම-රූපයන් අනාත්ම යැයි නිශ්චයට පැමිණෙයි.

මෙසේ නන් අයුරින් මතුකරගත් සංස්කාරයන්ගේ අනන්ත ලක්ෂණය නැවත නැවත නුචණින් සලකා බැලීම අනන්තානුපස්සනාව යි. එමඟින් අන්ත සඤ්ඤාව දුරු වී, අනාත්ම සංඤ්ඤාව තහවුරු වෙයි.³⁰

සදෙරට හමුවන හැම අරමුණක් ම වර්තමාන වශයෙන් ම ඇතිව නැතිවන අන්දම පැහැදිලිව දර්ශනය වන විට ආත්මයක් හෝ “මම” හෝ වශයෙන් ගත හැකි කිසිදු නිත්‍ය සාරයක් පඤ්චස්කන්ධයන් තුළ නැති බව තවදුරටත් තහවුරු වනු ඇත. ස්කන්ධයන්ගේ උදය දැකීමෙන් උච්ඡේද දිවයිනේ බොල් බව ද, වය දැකීමෙන් ශාශ්වත දුෂ්ටියේ හිස් බව ද මනාව වැටහෙනු ඇත. ස්කන්ධයන්ගේ අතරක් නැති උදය-වය ස්වභාවය හෝ ඉන් මතුවන පීඩාකාරී ස්වභාවය හෝ සිය වසයෙහි පැවැත්විය හැකි කිසිදු ආත්මීය බලවේගයක් නැති බව ද අවබෝධ වනු ඇත. අනිත්‍ය වූ දුඃඛ වූ ස්කන්ධයන් නිත්‍ය වූ ආත්මයකට අයත් නොවන බව ද ප්‍රත්‍යක්ෂ වනු ඇත.

අනිච්ච හා දුක්ඛ අනුපස්සනාවන් සමග අත්වැල් බැඳගෙන, විදර්ශනා ඥාන පරම්පරාව මතුකර දීමට ඉවහල් වන අනන්තානුපස්සනාව ක්‍රමයෙන් වඩ වඩාත් ගැඹුරට විහිදී යනු ඇත. (ඇත්ත වශයෙන් ම විදර්ශනා මාර්ගය පුරා ම විහිදී ඇත්තේ අනිච්ච, දුක්ඛ හා අනන්ත යන අනුපස්සනා තුනයි. මේ පිළිබඳව මතුවට තවත් කරුණු පැහැදිලි කෙරෙනු ඇත.)

සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය තීව්‍ර කිරීම පිණිස අනන්තානුපස්සනාව විශේෂයෙන් ඉවහල් වනු ඇත. සංඛාරයන් පිළිබඳ උපෙක්ඛාව (= මැදහත් බව) තහවුරු වන්නේ, ඒවායේ අනාත්මතාව හොඳින් වැටහුණු විට ය. සත්ව-පුද්ගල-ආත්ම ආදී කවර හෝ බලවේගයකින් ශුන්‍ය වූ සංස්කාරයන් තෙද රහිත, අසරණ, ධාතු මාත්‍ර - ක්‍රියා මාත්‍ර පමණක් බැව් මෙවිට ප්‍රත්‍යක්ෂ වනු ඇත. සියලු සංස්කාරයන් අත්හරිමින් අමා මහ නිවන අරමුණු කළ හැකි වන්නේ සංස්කාරොපෙක්ෂා ඥානය මුදුන්පත් වූ කල්හි ය. මෙවිට උපදින අනුලෝම ඤාණයේ දී අනන්තානුපස්සනාව ඉදිරියට පැමිණියේ නම්, එය පුඤ්ඤත විමොක්ඛ මුඛය වෙමින් ශුන්‍ය ආකාරයෙන් නිවන දැකීම පිණිස හේතු වන්නේය.

අනන්තානුපස්සනාවෙන් දුරුවන අන්ත සඤ්ඤාව ගැන මෙතෙක් කරුණු රැසක් කියැවී තිබේ. මෙය ද සඤ්ඤා, චිත්ත, දිවයි යන අවස්ථා තුනකින් වැඩි දියුණු වන බව සැලකිය යුතුය. සෝවාන් විමේදී දිවයි අනුසය මුලිනුපුටා දැමීමත් සමඟ ම මේ විපල්ලාය අවස්ථා තුන ම දුරින් ම දුරුවෙයි.³¹ එහෙත් අස්මි (= “මම වෙමි”) මාන අනුසය ඉතිරි වන හෙයින් අර්හත් මාර්ගයෙන් එය නසන තුරු ආර්ය පුද්ගලයා තුළ ද “මම වෙමි” යි හැඟීම සියුම් ලෙසින් පවතියි. මෙය දිවයින මෙන් තදින් ගැනීමක් - බැස ගැනීමක් නොවන මුත්, දිවයිනේ විලාසයෙන් ක්‍රියා කිරීමට ඉඩ තිබේ.³²

* * *

“මහණෙනි, අනුසස් සයක් මොනවට දක්නා වූ භික්ෂුව විසින් සියලු සංස්කාරයන් පිළිබඳව සීමා රහිත වශයෙන් අනන්ත සංස්කෘති ඵලවා ඇතිමට සුදුසු වේ මය. කවර (අනුසස්) සයෙක් ද යත්:

1. සියලු ලෝකය පිළිබඳව (තණ්හා හා දිට්ඨි යන) තම්මය නැත්තෙමි ද වන්නෙමි.
2. මාගේ අභව්‍යකාරය (= “මම” හැඟීම උපදවන දිට්ඨිය/මානය) ද ආචරණයට යන්නේය.
3. මාගේ මමභවකාරය (= “මගේ” හැඟීම හෙත දෙක තණ්හාව) ද වැළකීමට යන්නේය.
4. (පෘථග්ජනයන් හා) අසාධාරණ වූ ඥානයන් ද සුක්ත වන්නෙමි.
5. මා විසින් හේතු ද මැනවින් දක්නා ලද්දේ වන්නේය.
6. හේතුවෙන් උපන් ඵල ධර්මයේ ද මවිසින් මනාව දක්නා ලද්දහු ද වන්නාහ....”³³

අධ්‍යාලිපි

1. න + අතො = අන් + අතො = අනතො

මෙහි න කාරයෙන් අභාවාර්ථය හැඟවෙයි. මෙහි ලා “අතත” යන පදය විද්‍යමාන ආත්මය - පුද්ගලයා - සත්වයා යන අරුත දෙයි. මේ හැර, “තමා”, “සිත”, “ඔරිය”, “එක් ජීවිත කාලයක් තුළ ස්කන්ධ සන්තතියේ සාමූහික පැවැත්ම” යනාදී අර්ථයන්හි ද “අතත” යන්න ආත්ම දුෂ්ටියකින් තොර ව්‍යවහාර මාත්‍රයක් ලෙස පෙළෙහි යෙදී ඇත. “අතත-පටිලාහ” (= ආත්මභාව ලැබීම) තුනක් පිළිබඳව කරන ලද සාකච්ඡාවක අගදී, තථාගතයන් (තණ්හා-මාන-දිට්ඨි වශයෙන්) වරදවා ගැනීමකින් තොරව ව්‍යවහාර කරන මේ යෙදුම් හුදෙක් ලෝක සම්මත, ලෝක නිරුක්ති (= වචනාර්ථ), ලෝක ව්‍යවහාර, ලෝක (නාම) ප්‍රඥප්ති පමණක් බව බුදුරජාණන් වහන්සේ වදලේ මෙසේය:

“ඉමා බො විතත, ලොක-සමඤ්ඤ, ලොක-නිරුක්තියො, ලොක-වොහාරා, ලොක-පඤ්ඤානතියො, යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමසනති.”
 -(දී.නි. - i : 436 පිට.)

(ම.නි. - ii : 284 පිටද බලන්න.)

2. විත්ථාර (= පැතිරීම) අර්ථයෙහි යෙදෙන “පච්චි” ධාතුවෙන් උපන් “පපඤ්චති” ක්‍රියාපදයෙන් යැදෙන කිතකය වන “පපඤ්චිත” පදයෙන් මෙහිදී අදහස් කරන්නේ, “විපරිත සංකල්පය” යන්න යි. (මෙහි 6 වන අධ්‍යාලිපිය ද බලන්න.) “පපඤ්චිත” හා “මඤ්ඤිත” යන දෙපදයෙන් ම සමාන අර්ථයක් කියැවෙන බව මෙම දේශනාව අනුව පෙනෙයි. පපඤ්ච හා මඤ්ඤනා යන ක්‍රියා දෙක ම එක සමාන බව මැදුම් සහි අටුවාවේ සඳහන් වෙයි. (මෙහි 7 වන අධ්‍යාලිපිය බලන්න.)

3. “.....එවං සුඛමං බො භික්ඛවෙ, වෙපච්චති බ්ඤ්ඤානං. තනො සුඛමතරං මාරබ්ඤ්ඤානං. මඤ්ඤාමානො භික්ඛවෙ, බද්ධො මාරය්‍ය. අමඤ්ඤාමානො මුත්තො පාපිමනො. ‘අයමී’ ති භික්ඛවෙ මඤ්ඤිතමෙතං. ‘අයමහමයමී’ ති මඤ්ඤිතමෙතං. ‘භවිය්‍යනති’ මඤ්ඤිතමෙතං. ‘න භවිය්‍යනති’ මඤ්ඤිතමෙතං. ‘රුපී භවිය්‍යනති’ මඤ්ඤිතමෙතං. ‘අරුපී භවිය්‍යනති’ මඤ්ඤිතමෙතං. ‘සඤ්ඤී භවිය්‍යනති’ මඤ්ඤිතමෙතං. ‘අසඤ්ඤී භවිය්‍යනති’ මඤ්ඤිතමෙතං. ‘නෙවසඤ්ඤිතාසඤ්ඤී භවිය්‍යනති’ මඤ්ඤිතමෙතං. මඤ්ඤිතං භික්ඛවෙ රොගො, මඤ්ඤිතං ගණ්ඤා, මඤ්ඤිතං සලලං. තසමානිහ භික්ඛවෙ, අමඤ්ඤාමානෙන වෙතයා විහරිය්‍යාමාති, එවං හි වො භික්ඛවෙ සිකඛිතබ්බං. ‘අයමී’ ති භික්ඛවෙ ඉඤ්ඤිතමෙතං..... ‘අයමී’ ති භික්ඛවෙ එඤ්ඤිතමෙතං..... ‘අයමී’ ති භික්ඛවෙ පපඤ්චිතමෙතං..... ‘අයමී’ ති භික්ඛවෙ මානගතමෙතං.....”

- (ස. නි. - iv: 384 - 388 පිටු.)

අටුවා විවරණය

“.... මඤ්ඤාමානොති තණ්හා-දිට්ඨි-මානානං වයෙන බ්ඤ්ඤා මඤ්ඤානො. බද්ධො මාරය්‍යාති... කිලෙසමාරෙන බද්ධාති අපො... අයමීති පදෙන

තණහාමඤ්ඤිතං චූතනං. අයමහමසමීති දිට්ඨිමඤ්ඤිතං. හවියසනති සයසනවයෙන දිට්ඨිමඤ්ඤිතමෙව. න හවියසනති උචෙඡදවයෙන. රුපිති ආදිති සයසනවයෙන පහෙදදීපනාති....”

-(ස.අ. - iii : 82 පිට.)

4. “අනුසයාති ටාමගතටෙය්න. ‘කාමරාගානුසයො පටිස-මාන-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡා - හවරාග-අවිජ්ජානුසයො’ති එවං චූතනා (ම.නි.-i : 276; අ. නි. - iv : 292) කාමරාගාදයො සතන. තෙහි ටාමගතතනා පුනපපුන කාමරාගාදීනං උජ්ජනතිතෙතුභාවෙන අනුසෙනති යෙවා’ති අනුසයා.”

(වි.ම.: 513 පිට)

“බලවත් බවට පැමිණි අර්ථයෙන්, අනුසය නම් වෙයි. (එනම්) කාමරාග-පටිස-මාන-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡා-හවරාග-අවිජ්ජා අනුසය වශයෙන් වදරන ලද (ම.නි. -i:276 පිට, අ.නි.- iv : 292 පිට.) සත ය. ශක්තිමත් වූ බැවින් නැවත නැවත කාමරාගාදී කෙලෙසුන්ගේ ඇතිවීමට හේතු භාවයෙන් (චිත්ත සන්තානයෙහි) පුනපුනා සයනය කෙරේනුයි අනුසය නම්.”

අනුසය අවස්ථාවේදී කෙලෙස් ඇතිබව දත නොහැකිය. සුදුසු ප්‍රත්‍යයන් ලද විට අනුසය මට්ටමෙන් නැඟී සිටින කෙලෙස්.පරිසුට්ඨාන (= සිතෙහි ක්‍රියාත්මක වීම) හා විනික්කම (= කය - වචන තුළින් ක්‍රියාත්මක වීම) යන අවස්ථාවලට පත්වෙයි. කෙලෙස් නමැති ගසෙහි මූල අනුසය යි; කඳ පරිසුට්ඨානය යි; අතු-කොළ-මල්-ගෙඩි ආදිය විනික්කම යි. මානය, හවරාගය (= පැවැත්මට ඇලීම) සහ අවිජ්ජාව යන අනුසය තුන ම දුරුවන්නේ අර්හත් මාර්ගයෙන් නිසා ඒවා ප්‍රබලතම කෙලෙස් මුල් සේ සිතිය හැකිය. කාමරාගානුසය හා පටිසානුසය අනාගාමී මහින් ද, දිට්ඨි හා විචිකිච්ඡා අනුසය යෝවාන් මහින් ද වැනසෙයි. (වි.ම.: 514 පිට) හවරාගය හා කාමරාගය යනු තණහාවේ ම ප්‍රභේදයෝය.

5. සබ්බාසව සුත්තයෙහි “සංවර-පහානය” (ම.නි.- i : 24 පිට) හා එහි අටුවාව (ම.අ. - i:70 - 72 පිටු) බලන්න.

6. “වකඛුඤ්ඤාචූයො පටිච්ච රූපෙ ව උපපජ්ජති වකඛුච්ඤ්ඤාණං.තිණණං සඛගති එයෙසා. එසසපච්චයා වෙදනා. යං වෙදෙති, තං සඤ්ජානාති. යං සඤ්ජානාති, තං විතකෙකති. යං විතකෙකති, තං පපඤ්ඤෙති..... යොතඤ්ඤාචූයො පටිච්ච සද්දෙ ව උපපජ්ජති යොතච්ඤ්ඤාණං -පෙ- ... සාණඤ්ඤාචූයොපෙ-.....ච්චභඤ්ඤාචූයො...-පෙ-... කායඤ්ඤාචූයො..... -පෙ:.... මනඤ්ඤාචූයො... -පෙ:...

-(ම.නි. - i : 280 පිට.)

7. “සබ්බමම-මූලපරියායං වො භික්ඛවෙ දෙයෙසසාමී.... ඉධ භික්ඛවෙ, අසුසුතවා පුපුප්ජනො අරියානං අදසසාචී, අරියධමමසස අකොච්චෙ, අරියධමම අච්චිනො.....පඨවිං පඨවිනො සඤ්ජානාති. පඨවිං පඨවිනො සඤ්ජානො පඨවිං මඤ්ඤති.”

-(ම.නි.- i : 2 පිට)

“මහණෙනි, සියලු සත්කාය ධර්මයනට මූල කාරණය දේශනා කරන්නෙමි..... මහණෙනි, මෙලොව (බුද්ධාදී) ආර්යයන් නොදක්නා සුලු, ආයච්චි ධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ, ආර්ය ධර්මයෙහි නොහික්වුණු..... අශ්‍රැතවත් (අන්ධ) පෘථග්ජන තෙමේ (ලක්ෂණ, සසම්භාර, ආරම්භණ, සම්මුති යන සිවු වැදූරුම්) පට්ඨය (ලෝක ව්‍යවහාරය අනුව) පට්ඨය වශයෙන් (සඤ්ඤ විපල්ලායයෙන්) හඳුනයි. පට්ඨය පට්ඨියැ යි (විපරිතව) හැදින්, (තණ්හා-මාන-දිට්ඨි වශයෙන්) හඟීයි. (= තර්ක කරයි, විතර්ක කරයි, නානා ප්‍රකාර වශයෙන් අන්‍යාකාරයෙන් ගනීයි).....”

අටුවා විවරණය:

“..... පට්ඨිතො සඤ්ඤානාතීති පට්ඨීති.... පට්ඨිභාගෙන.... ලොකවොහාරං ගහෙකො සඤ්ඤවිපල්ලායෙන සඤ්ඤානාතී.... පට්ඨිං පට්ඨිතො සඤ්ඤාකොති යො තං පට්ඨිං එවං විපරිතසඤ්ඤාය සඤ්ඤානිතවා..... අපරභාගෙ ටාමපපතෙහි තණ්හාමානදිට්ඨි- පපඤ්ඤවහි, ඉධ මඤ්ඤානානාමෙන චුතෙනහි, මඤ්ඤාති; කපෙපති; විකපෙපති; නානාපපකාරතො අඤ්ඤාටා ගණ්හාති. තෙන චුතතං පට්ඨිං මඤ්ඤාතීති.....”

-(ම. අ.-i :23 පිට.)

8. තණ්හා, මාන, දිට්ඨි යන කෙලෙස් තුන ම යෙදෙන්නේ ලෝභමූල අකුසල සිත්වල ය. තණ්හාව (= ලෝභ වෛතසිකය) සෑම ලෝභ මූල සිතෙක ම යෙදෙයි. එය ඇතැම්විටෙක මාන - දිට්ඨි දෙකෙන් තොරව ද, තවත් විටෙක ඉන් එකක් සමඟ ද ඇතිවෙයි. මානය හා දිට්ඨිය එක ම සිතෙහි නූපදීයි. එහෙත් පෙර-පසු සිත්වල යෙදී, එකිනෙකට ප්‍රත්‍යය විය හැකිය.

“.....තණ්හා පපඤ්ඤාය වෙදනා, දිට්ඨිපපඤ්ඤාය සඤ්ඤා, මානපපඤ්ඤාය විතකෙකා, නිමිතතං.....”

-(උ.අ.: 248 පිට.)

“..... තණ්හා පපඤ්ඤායට (= මඤ්ඤානාවට) වෙදනාව ද, දිට්ඨි පපඤ්ඤායට සඤ්ඤාව ද, මාන පපඤ්ඤායට විතර්කය ද නිමිත්ත (= අරමුණ, හේතුව) වෙයි.”

9. “..... පඤ්ඤාතනං ඉන්ද්‍රියානං අවකකන්ති හොති; වකචුන්ද්‍රියය සොතින්ද්‍රියය සාණින්ද්‍රියය ජීවහින්ද්‍රියය කායින්ද්‍රියය. අත්ථිකිකඛවෙ, මනො, අත්ථි ධම්මො, අත්ථි අවිජ්ජාධාතු. අවිජ්ජාසමඵයාපේන භිකඛවෙ, වෙදයිතෙන මුට්ඨයා අසසුතවතො පුපුජ්ජනාය ‘අයම්’තිපියා හොති. ‘අයමහමයම්’තිපියා හොති, ‘භවියානති’ පියා හොති, ‘න භවියානති’පියා හොති.....”

-(ස.නි. - iii: 84 පිට.)

“.....ඇස, කන, නැහැය, දිව, කය යන මේ පසිඳුරන්ගේ එළඹ සිටීම වෙයි. මහණෙනි, සිත ඇත; අරමුණු ඇත; අවිජ්ජාව ඇත. මහණෙනි, අවිජ්ජාවෙන් යුත් එස්සයෙන් උපන් වෙදනාවෙන් පහස්නා ලද අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනහට (තණ්හා-මාන-දිට්ඨි මඤ්ඤානා මඟින්) ‘වෙමි.’ (යන මඤ්ඤිතය) ද වෙයි; ‘මෙය මම වෙමි’ (යන මඤ්ඤිතය) ද ඔහුට වෙයි; ‘වන්නෙමි’ (මඤ්ඤිතය) ද ඔහුට වෙයි; ‘නොවන්නෙමි’ (මඤ්ඤිතය) ද ඔහුට වෙයි.....”

අටුවා විවරණය:

“..... අයමිති තණහාමානදිට්ඨි-සංඛාතං පපඤ්චතතයං..... අයමිතිපියස හොති ති තණහාමානදිට්ඨි - වයෙන අයමිති ඵවමපියස හොති....., අයමිති තණහාමාන-දිට්ඨියො...”

-(ස.අ.- ii : 196-197 පිටු)

- 10. (i) “උපාදය ආවුයො ආනන්ද, ‘අයමි’ති හොති, නො අනුපාදය. කිඤ්ච උපාදය ‘අයමි’ ති හොති, නො අනුපාදය; රූපං උපාදය ‘අයමි’ති හොති, නො අනුපාදය. වේදනා -පෙ- සඤ්ඤං -පෙ-සඛිඛාරෙ-පෙ-විඤ්ඤාණං උපාදය ‘අයමි’ති හොති, නො අනුපාදය.....”

-(ස. නි. - iii : 180 පිටු.)

“ආචෑත් ආනන්දයෙනි, ‘වෙමි’යි (තණහා-මාන-දිට්ඨි හැඟීම), (යමක්) නියා වෙයි. නො නියා නොවෙයි. කුමක් නියා ‘වෙමි’ (හැඟීම) වේ ද, නො නියා නොවේ ද යත්: රූපය නියා ‘වෙමි’ යි වෙයි, නො නියා නොවෙයි. වේදනාව..... සඤ්ඤාව..... සඛිඛාර..... විඤ්ඤාණය නියා ‘වෙමි’ යි වෙයි, නො නියා නොවේ.....”

අටුවා විවරණය:

“උපාදයාති ආගමම, ආරබ්භ, සක්ඛාය, පටිච්ච. ‘අයමි’ති හොතිති ‘අයමි’ති ඵවං පවතනං තණහාමානදිට්ඨිපපඤ්චතතයං හොති....”

-(ස. අ.- ii : 225 පිටු.)

- (ii) “අයමිති භික්ඛවෙ, සතී’ති භික්ඛවෙ, යදෙතං අජ්ඣත්තං ඛනධපඤ්චකං උපාදය තණහාමානදිට්ඨි-වයෙන සමුභග්ගාහනො ‘අයමි’ති හොති, තයමිං සතීති අජො.”

-(අ. අ.-ii: 575 පිටු.)

“මහණෙනි, ‘වෙමි’ යි ඇති කල්හි යනු, මහණෙනි, තමා පිළිබඳ වන (= ආධ්‍යාත්මික) පඤ්චස්කන්ධය නියා (= ගෙන) තණහා-මාන-දිට්ඨි වශයෙන් සමුභග්ගාහය (= සමුභ වශයෙන් ගැනීම) හේතුවෙන් යම් මේ ‘අයමි’ (= වෙමි) යි වෙයි ද, එය ඇතිකල්හි යන අර්ථය යි.”

- 11. දිට්ඨිය හා කාමරාගය මුලිනුපුටා දැමූ අනාගාමි ආර්ය ශ්‍රාවකයා තුළ සියුම් වූ “වෙමි” යන මානය (= අයමි මානය), “වෙමි” යන ඡන්දය, “වෙමි” යන අනුසය නොනැසී පවතින බව බෙමක සුත්තයෙහි (ස.නි. - iii : 218 - 226 පිටු.) සඳහන් වෙයි. එනියා පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයන් පිළිබඳ “මෙය මම වෙමි” (= “අයමහමයමි”) යන සක්කාය දිට්ඨිය නැතිවූව ද, සමුභ වශයෙන් ගත් පස්කඳ අරභයා “වෙමි” (= “අයමි”) හැඟීම ඉතිරිව තිබේ. (“සමුභතො පඤ්චසුපි ඛන්ධසු ‘අයමි’ති අධිගතො....” -ස.අ.- ii :231 පිටු.) අවිජ්ජා, භවරාග, මාන, යන කෙලෙස් ඉතා සියුම් මට්ටමකින් ක්‍රියාවත්වීම හේතුවෙන් භටගන්තා මේ “වෙමි” හැඟීම, අශ්‍රැතවත්

පෘථග්ඡනයා තුළ ආත්ම දුෂ්ටිය ඇතිවීමට පදනම් වන ඕලාරික “වෙමි” මඤ්ඤිතයේ මූලිකතම හා සුබ්‍රමතම ස්වරූපය ලෙස ගිණිය හැකිය.

- 12 “ඉධ භික්ඛවෙ, අයස්සතවා පුපුප්පනො... රූපං අත්තනො සමනුපයසනි. යා ඛො පන යා භික්ඛවෙ සමනුපයසනා, සඬබාරො යො. යො පන සඬබාරො කිත්තිදනො කි-සමුදයො කිඤ්ජාතිකො කිමපභවොති: අවිජ්ජාසමඵයසජෙන භික්ඛවෙ, වෙදධිතෙන චුට්ඨස්ස අයස්සතවතො පුපුප්පනාය උපපන්නා තණ්හා, තතොජො යො සඬබාරො....”

-(ස.නි.-iii :164 පිට)

“මහණෙනි, මෙහි..... අශ්‍රැතවත් පෘථග්ඡන තෙම රූපය ආත්ම වශයෙන් දකියි. මහණෙනි, යම් ඒ (දිට්ඨි) සමනුපයසනාවෙක් වේ ද, ඒ සංස්කාරයෙකි. ඒ (දිට්ඨි) සංස්කාරය කුමක් නිදන කොට, කුමක් හේතු කොට, කුමක් ජාති කොට, කුමක් ප්‍රභව කොට වේ ද යත්, මහණෙනි, අවිජ්ජාව සහිත ඵස්සයෙන් උපන් වේදනාවෙන් ස්පර්ශ කරන ලද දහම් නොදත් පුහුදුන්හට ජනිත වූ තණ්හායෙක් ඇත් ද, ඒ සංස්කාරය ඉන් ජනිත වූවෙකි.”

13. “අයමහමසමීති රූපාදීසු කිඤ්චිදෙව ධම්මං ගහෙඤා, ‘අයං අහමසමී’ති අත්තදිට්ඨිවසෙන වුත්තං.”

-(ස.අ.- ii :196 පිට.)

“මෙය මම වෙමි’ යි රූපාදිය අතුරෙහි කිසි (ස්කන්ධ) ධර්මයක් ම ගෙන ‘මෙය මම වෙමි’ යි ආත්ම දුෂ්ටි වශයෙන් කියන ලදී.”

- 14 “රූපං ‘ඵතං මම, ඵයොහමසමී, ඵයො මෙ අත්තා’ති අභිනිවෙසපරාමායො දිට්ඨි. වෙදනං - පෙ-සඤ්ඤා-පෙ- සඬබාරෙ -පෙ- විඤ්ඤාණං-පෙ.....”

-(ප.ම.- i :250 පිට.)

“රූපය, (තණ්හා මඤ්ඤනාව මූලික වූ දිට්ඨිය වශයෙන්) ‘ඵය මාගේ ය.’ (මාන මඤ්ඤනාව මුල් වූ දිට්ඨිය වශයෙන්) ‘හෙතෙම මම වෙමි’ (දිට්ඨි මඤ්ඤනා වශයෙන්) ‘හෙතෙම මාගේ ආත්මය යි’ යනුවෙන්, නිත්‍ය-සුභ-ආත්ම වශයෙන් පිවිසීම - පිහිටීම-දැඩිව ගැනීම (= අභිනිවෙසය) ද, අනිත්‍යාදී ආකාරය ඉක්මවා නිත්‍යාදී අත්‍යාකාරයෙන් ස්පර්ශ කිරීම - ගැනීම (= පරාමායය) ද දිට්ඨියයි. වේදනාව-පෙ-සඤ්ඤාව-පෙ-සඬබාර-පෙ-විඤ්ඤාණං-පෙ.-”

අටුවා විවරණය:

“ඵතං මමානී තණ්හාමඤ්ඤනාමූලිකා දිට්ඨි. ඵයොහමසමීති මානමඤ්ඤනාමූලිකා දිට්ඨි. ඵයො මෙ අත්තාති දිට්ඨිමඤ්ඤනා ඵව.... යා අනිව්වාදිකෙ වත්ථුයමිං නිව්වාදි වසෙන අභිනිව්වසනි, පතිට්ඨහනි, දළ්භං ගණ්හාතීති අභිනිව්වසො. අනිව්වාදි ආකාරං අතිකකමීඤා නිව්වත්ති ආදී වසෙන වත්තමානො පරතො ආමයනි, ගණ්හාතීති... පරාමායො.....”

-(ප. අ: 298 පිට-)

ම.නි. - i : 338 පිට, ස. නි. - iii :380 පිට ආදිය ද බලන්න.

- 15. “යෙහි කෙවි හිකබවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා අනෙකවිහිතං අනනානං සමනුපයසමානා සමනුපයසනනී, සබෙබ තෙ පඤ්චපාදනකබකෙබ සමනුපයසනනී, එතෙසං වා අඤ්ඤතරං....”

-(ස.නි. - iii : 82. පිට.)

“මහණෙනි, යම්කිසි ශ්‍රමණ කෙනෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණ කෙනෙක් හෝ නොයෙක් ආකාරයෙන් ආත්මය (දිට්ඨි වශයෙන්) දකින්නාහු ද, ඔවුහු සියල්ලෝ ම උපාදනය කළ පඤ්චස්කන්ධයන් හෝ ඒ අනුවින් කිසිවක් හෝ දකිති.”

- 16 උපග්‍රන්ථය /iv/: “සක්කාය දිට්ඨිය” බලන්න.

- 17 “යා ඉමා ගහපති අනෙක විහිතා දිට්ඨියො ලොකෙ උපපජ්ජනනී,... යානිවිමානී ආසට්ඨි දිට්ඨිගතානි බ්‍රහ්මජාලෙ භණ්ණානී, ඉමා බො ගහපති දිට්ඨියො සක්කාය දිට්ඨියා සති භොතනී, සක්කාය දිට්ඨියා අසති න භොතනීති”

-(ස. නි.- iv: 528. පිට.)

“ශාහපතිය, යම් මේ නන්වැදුරුම් දුෂ්චිත්‍ර ලොව උපදිත් ද, යම් මේ දෙසැට දිට්ඨිහු බ්‍රහ්මජාල සුත්තයෙහි වදරන ලද්දහු ද, (දී. නි. - i : 22-66 පිට) ශාහපතිය, මේ දුෂ්චිත්‍ර සක්කාය දිට්ඨිය ඇති කල්හි වෙති, නැති කල්හි නොවෙති..”

- 18 එහෙත් මේ ආත්ම මඤ්ඤිතයේ පුහුබව නිසා ම, ඒ මත ගොඩනැංවුණු ආරක්ෂාව හා ස්ථාවරත්වය දෙදරා යෑමෙන් අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයා දුකට වැටෙන සැටි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නොයෙක් වර පෙන්වා දුන්හ. (උද්භරණ:- ම. නි. - i : 22, 342 - 344 පිට; ස. නි. - iii :28-32, 76, 236 පිට ආදිය.)

- 19 ඇතැම් වින්තකයෝ හුදු තර්ක මාත්‍රයෙන් ආත්මයේ අනාගතය මෙන් ම අතීතය ගැන ද හභිමිත් ආත්ම සංකල්පය පුළුල් කර ගනිති. ඇතැම් යෝගාවචරයෝ සමථ භාවනාව දියුණු කිරීමෙන් ලැබෙන නිමිති, ධ්‍යාන, අභිභ්‍ය ආදිය මඤ්ඤනා කිරීමෙන් ආත්මය ගැන විවිධ දුෂ්චිතවලට බැස ගනිති. [බ්‍රහ්මජාල සුත්තය - (දී. නි. - i :22-66 පිට) හා එම අටුවාව (දී. අ. - i :72-86 පිට), ද, දී. නි.-ii : 94 පිට හා දී. අ.-i :345 - 346 පිට ද බලන්න.] මොවුන්ගේ උගැන්වීම් අවිචාරයෙන් පිළිගැනීම නිසා, තවත් බොහෝ දෙනෙක් ආත්ම දුෂ්චිය තහවුරු කර ගනිති.

- 20 “..... එවං දිට්ඨි භොති: ‘යො අනතා යො ලොකො යො පෙචච භවියසාමි, නිච්චො ධුච්චො සය්‍යතො අවිපරිණාමධමෙමා’ති. යා බො පන යා හිකබවෙ සය්‍යන දිට්ඨි, සඨිබාරො යො.’”

- (ස. නි. -iii : 168 පිට)

“..... මෙසේ දිට්ඨිය වෙයි: ‘ඒ මම ආත්මය වෙමි. ඒ මම ලෝකය වෙමි. ඒ මම පරලොව වන්නෙමි. නිත්‍ය, ස්ථිර, සද්කාලික, නොපෙරළෙන සුදු වන්නෙමි’ යි.

මහණෙනි, යම් මේ ශාශ්වත දුෂ්ටියක් වේ නම්, එය සංස්කාරයෙකි. (= ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තෙකි).....”

21. මෙම මඤ්ඤිත පහ අනුව ගොඩනැංවෙන ශාශ්වත දුෂ්ටි 32 ක් චුන්මජාල සුත්තයෙහි දැක්වෙයි. අතීතය සම්බන්ධ කොටගෙන උපන් සස්සත දිට්ඨි 18 ද, දිට්ඨධම්ම නිබ්බාණ වාද 5 ද මීට එක්වූ කල, මෙම දේශනාවෙහි ශාශ්වත දුෂ්ටි 55 ක් සඳහන් වෙයි. (දී. නි. - i : 22 - 66 පිටු.)

22. “..... භවෙනෙව බො පනෙකෙ අට්ඨියමානා හරායමානා පිඤ්චස්මානා විභව-අභිනාදුනති. ‘යතො කීර හො අයං අත්තා කායසස හෙද උච්ඡිජ්ජති, විනයසති, න හොති පරං මරණං. එතං සන්නං, එතං පඡින්නං, එතං යාථාවන්ති, එවං බො භික්ඛවෙ අතිධාවන්ති එකෙ.’”

-(ප. ම. - i : 302 පිටු; බු.නි. - i : 376 පිටු)

“ඇතැමෙක් භවයෙන් මැ පෙළනු ලබන්නාහු ලජ්ජාවට පත්වන්නාහු පිළිකුලට පැමිණෙන්නාහු, ‘භවන්ති, යම් තැනෙක පටන් මේ ආත්මය කය බිඳීමෙන් සිදේ ද වැනසේ ද මරණින් මතු නොවේ ද, එය ශාන්තය; එය ප්‍රඡින්නය; එය ඇති සැටිය’ යි උච්ඡේදය සතුවූ වෙති. මහණෙනි, මෙසේ ඇතැමෙක් (නිවන් මඟ) ඉක්මවා දුවන්.....”

චුන්මජාල සුත්තයෙහි උච්ඡේද දිට්ඨි හතක් දේශනා කොට තිබේ. (දී. නි.-i : 60-62 පිටු.) බුදුරජාණන් වහන්සේ ද උච්ඡේදවාදියෙකි යි කරන ලද චෝදනාව සහේතුකව ප්‍රතික්ෂේප කරන අන්දම අලගද්දුපම සුත්තයෙහි (ම.නි.-i : 350 පිටු) දැක්වෙයි.

23. “ආයං නියසිතො බොයං කච්චාන, ලොකො යෙභුයොන, අත්තකෙඤ්ච ව නත්තකඤ්ච..... උපසුපාදනාභිනිවෙස - විනිබ්බො බොයං කච්චාන, ලොකො යෙභුයොන..... ‘සබ්බමත්ථී’ති බො කච්චාන අයමෙකො අනෙතා; ‘සබ්බං නත්ථී’ති බො අයං දුතියො අනෙතා. එතෙ තෙ කච්චාන, උහො අනෙත අනුපගමම මජ්ඣෙත තථාගතො ධම්මං දෙසෙති:.....”

-(ස.නි. - ii : 28 පිටු; ස.නි. - iii : 230 - 232 පිටු)

“කච්චායනය, මේ ලෝකයා බෙහෙවින් (= ආයථීයන් හැර) ඇති බව (= ශාශ්වතය) ද නැති බව (= උච්ඡේදය) ද ඇසුරු කළේ වෙයි..... කච්චායනය, මේ ලෝ වැසියා (තණ්හා-දිට්ඨි සංඛ්‍යාත) උපයයෙන් (= අනුව යැමෙන්) ද, උපාදනයෙන් (= දැඩිව ගැනීමෙන්) ද, අභිනිවෙසයෙන් (= ඇතුල්වීමෙන්) ද බැඳුණේ වෙයි. කච්චායනය, ‘සියල්ල ඇතැ’ යි යන මෙය (= ශාශ්වතය) එක් අන්තයෙකි. ‘සියල්ල නැතැයි යන මෙය (= උච්ඡේදය) දෙවැනි අන්තය යි. කච්චායනය, ඒ අන්ත දෙකට නොපැමිණ, තථාගත තෙම මැදුම් මභින් දහම් දෙසයි.....”

අටුවා විවරණය:

“යෙහුයොනාති ඉමිනා යපෙකා අරියපුගලෙ යෙසමහාජනං දයෙයති. අතථිතනති සයයනං, නකථිතනති උවෙජදං.... උපයුපාදනාභිනිවෙස - විනිබ්බෙකො ... තස් උපයාති ඥෙ උපයා: තණ්හපයො ව, දිට්ඨපයො ව, උපාදනාදියුපි එයෙව නයො.....”

-(ස.අ. - ii: 25 පිට.)

24. පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වය විනිවිද දකින විපස්සනා ඤාණයෙන් තොරවීම නිසා, (නොයෙක් දෙනා විසින් නොයෙක් ආකාරයෙන් විග්‍රහ කරන ලද) ආත්මයක් සත්වයා ඇසුරුකොටගෙන වෙනැ යි සියලු දෙනා ම අන්ධානුකරණයෙන් පිළිගෙන සිටි සමයෙක, මහා වින්තන විජ්ජවයක් සිදුකරමින් කවර ආකාරයක හෝ ආත්මයක් කොතැනක හෝ නැතැ යි තමන් වහන්සේගේ ම යථාභූත ඤාණය (= ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැකීමේ නුවණ) මත පිහිටා සර්වඥයන් වහන්සේ වදලන. (ම.නි. - i: 344, 546 පිටු; ස.නි. - iv: 680, 704 පිටු ආදිය) ස්කන්ධ - ධාතු - ආයතන වශයෙන් විවිධාකාරයෙන් “සත්වයා” බෙද දක්වමින්, ආත්මයකි යි ග්‍රහ හැකි බලවේගයක් නැති බව පෙන්වූහ. (ම. නි. - i : 546 - 550 පිටු; අ. නි. - ii: 320 පිටු; ස.නි. -iv: 8, 10 පිටු ආදිය) මේ සියලු සංස්කාර ධර්මයන් ම හේතු-ඵල පරම්පරාවක් වශයෙන් පවතින බැවින් ආත්මයකින් කෙරෙන පාලනයක් නැති බව සනාථ කළහ. (ම.නි. - i: 606 - 616 පිටු; ස. නි. - iv : 330 පිටු ආදිය) විශ්ව සාධාරණ ධර්මතාවන් (= සාමඤ්ඤ ලක්ඛණ) වන අනිච්චතාව හා දුක්ඛතාව අනුව ආත්ම සංකල්පය බිඳ වැටෙන සැටි පැහැදිලි කළහ. (ම.නි. - iii : 584 පිටු, ම. නි. - i: 552 පිටු, ස. නි. iii: 40 පිටු ආදිය)

විවිධ දෘෂ්ටිත් ගැන ප්‍රශ්න කරන ලද ඇතැම් විටෙක උන්වහන්සේ නිහඬ වූයේ නිසි පිළිතුරු දීම ඒ අවස්ථාවට අනුවිත වූ නිසා ද ප්‍රශ්නයේ පදනම වැරදි නිසා ද නිවන පිණිස හේතු නොවන නිසා ද බව පෙනේ. (අබ්‍යාකත සංයුක්ත: ස. නි. - iv: 668-708 පිටු බලන්න.)

25. විවිධ බුද්ධ දේශනාවන්හි දැක්වෙන දිට්ඨි ඉපදීමේ හේතු ප්‍රත්‍යයන් “පට්ඨමභිද මග්ග” යෙහි කරුණු අටක් ලෙසින් සංග්‍රහ කොට තිබේ. ඒවා නම්: පඤ්චස්කන්ධය, අවිජ්ජාව, එස්සය, සඤ්ඤාව, විතක්කය, අයොනියො මනසිකාරය, පාපමිත්‍ර සේවනය හා පරතෝයෝජය (= අනුන්ගේ දුෂ්චිතාද ඇසීම) වෙයි. (ප.ම. -i : 256 පිටු) මේවාට උද්භරණයන් එම අටුවාවේ සඳහන් වෙයි. (ප. අ. : 299-300 පිටු)

26. “යං භි භිකඛවෙ මඤ්ඤති, යසමිං මඤ්ඤති, යතො මඤ්ඤති, යමෙමති මඤ්ඤති, නතො තං හොති අඤ්ඤථා. අඤ්ඤථාභාවී භවසතොනො ලොකො භවමෙව අභිනඤ්ඤති.

යාවනා භිකඛවෙ බ්බු-ධාතු-ආයතනං, තමපි න මඤ්ඤති, තයමිමපි න මඤ්ඤති, නතොපි න මඤ්ඤති, තමෙමතිපි න මඤ්ඤති. යො එවං න මඤ්ඤමානො න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති. අනුපාදියං න පරිතයයති. අපරිතයසං පච්චතතඤ්ඤවච පරිනිබ්බායති. ‘බිණා ජාති, වුසිතං ඉහමචරියං, කතං කරණියං, නාපරං ඉක්ඛතායා’ ති පජානාති. අයං බො යා භිකඛවෙ සබ්බමඤ්ඤති - සමුග්ගාතසපපාය - පට්ඨති!’

-(ස.නි.- iv: 49-50 පිටු)

“මහණෙනි, යමක් (ආත්මය යි) හභී ද, යම් තැනෙක (ආත්මය ඇතැ යි) හභීයි ද, යමෙකින් බැහැර (ආත්මය වෙනැ යි) හභී ද, යමක් මාගේ යයි හභීයි ද, එයින් එය අන් අයුරෙකින් වෙයි. අන් අයුරෙකින් වුව ද හවයෙහි ම ඇලුණු ලෝකයා හවයට යනු වෙයි. (= පතයි.)

මහණෙනි, යම්තාක් ස්කන්ධ -ධාතු- ආයතනයක් ඇද්ද එය ද (ආත්ම යයි) නොහභීයි. එහි (ආත්මය ඇතැයි) ද නොහභීයි. ඉන් බැහැර (ආත්මය ඇතැයි) ද නොහභීයි. එය මාගේ යයි ද නොහභීයි. හේ මෙසේ මඤ්ඤනා නොකරනුයේ ලොව කිසිවක් උපාදනය නොකරයි. (= දැඩිව නොගනීයි). උපාදන නොකරන්නේ තෘෂ්ණාවෙන් ත්‍රාසයට පත් නොවෙයි. ත්‍රස්ත නොවනුයේ එම ජීවිතයේදී ම (කෙලෙස් නිවීමෙන්) පිරිනිවෙයි. ‘ඉපැදීම ගෙවුණි. මහ බඹයර වැය නිමවන ලදී. කළ යුත්ත කරන ලදී. මේ (රහත් බව) පිණිය (කළයුතු) අනෙකක් නැතැ’යි දැන ගනීයි. මහණෙනි, මෙය සියලු මඤ්ඤිත මූලිකුපුටා දූමිම සඳහා උපකාරීවන ප්‍රතිපදාව යි.”

27. “..... සුඤ්ඤතො අය්‍යාමිකතො අවයවතනිතො අත්තපටිකෙඛපතො ච අත්තතා.”

-(වි. ම.: 464 පිට.)

ටිකා විවරණය:

“සුඤ්ඤතොති නිවාසි-කාරක-වෙදක-අධිට්ඨායක-විරහෙන, තතො සුඤ්ඤතො, න නියාභාවතොති, එකවච-පරිකපපිත-සභාව-සුඤ්ඤතො. අය්‍යාමිකතොති යාමිභුතය්‍ය කය්‍යචි අභාවතො. එතෙන අත්තතනනියනං දයෙයනි... අත්තපටිකෙඛපතො-ති පරපරිකපපිතය්‍ය අත්තතො පටිකඛිපතතො. සුඤ්ඤතොති ආදිනා හි ධම්මානං බාහිරක-පරිකපපිත-අත්ත-විරහො වුනෙතා. ඉමීනා පන අනංසභාවතො අත්තතා න හොති-ති.”

-(වි. ටී. (බු.)- ii : 407 පිට.)

“සුඤ්ඤතො යනු නිවාසි-කාරක-වෙදක - අධිට්ඨායක යන ආත්ම ලක්ෂණවලින් ශුන්‍ය බැවින් ය. (මින් කියැවෙන්නේ) ඇතැමුන් විසින් පරිකල්පනය කරන ලද (ආත්ම) ස්වභාවයෙන් හිස් බව ය. (ස්කන්ධයන්ගේ ඒ ඒ ධර්ම) ස්වභාවයන් නැති බව නොවේ. අය්‍යාමිකතො යනු ස්වාමී වූ කිසිවෙකු නොවන බැවින් ය. මින් (ස්කන්ධයන්) ආත්මයකට අයත් නොවන බව පෙන්නුම් කෙරෙයි..... අත්තපටිකෙඛපතො යනු අන්‍යයන් විසින් සිතා ගන්නා ලද ආත්මයාගේ ප්‍රතික්ෂේපය හේතුවෙන් ය. සුඤ්ඤතො ආදියෙන් (ස්කන්ධ) ධර්මයන්ගේ බාහිර දූෂ්ටිගතිකයන් විසින් පරිකල්පනය කරන ලද ආත්මයෙන් තොර බව කියන ලදී. මෙයින් (= අත්තපටිකෙඛපතො යන්නෙන්) සත්‍යවශයෙන් ම ආත්ම ස්වභාවයක් නොවන බැවින් ආත්මය නොවේ නුයි, (කියන ලදී.)”

(ම. අ. - ii :94 පිට ද බලන්න.)

28. ආපෝ ධාතුව යෙසු රූප ධාතු තුනට වඩා සියුම් ස්වභාවයක් වන බැවින් ආරම්භයේදී එය පහසුවෙන් නොවැටහීමට ඉඩ තිබේ. එහෙයින් පස්වි ධාතු කැටි කරන ස්වභාවය ලෙසින් ආපො ධාතුව සිතින් සලකමින් මෙනෙහි කළ යුතුය.

සති-සමාධි-ප්‍රඥ දියුණුවන විට ප්‍රත්‍යක්ෂාවබෝධය උදවනු ඇත. (ධාතු යන්තෙන් හැඟවෙන්නේ සත්ව-ආත්ම ස්වභාවයකින් තොර ධර්ම මාත්‍රයකි.) මේ මහා භූත රූප හතර ඇසුරෙන් පවතින උපාද්‍ය රූපයන් ද යෝගාවචරයාගේ ඥාන මට්ටමේ තරමට වැටහෙනු ඇත.

29. උදර වලනය අරමුණු කරන මොහොතක් ගැන භික්‍ෂු යොදන්න. මෙහිදී සිතට අරමුණු වන පට්ඨි හෝ තේජෝ හෝ වායෝ හෝ ආපේ හෝ ආදී ධාතු ස්වභාවය රූපස්කන්ධයට ගැනෙයි. එය දූනගන්නා සිත විඤන ස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් වෙයි. ඒ සිතෙහි ම යෙදෙන අරමුණ (ඒ ඒ රූපධාතු) හැඳින් ගන්නා ස්වභාවය සංඥ ස්කන්ධයට ඇතුළත් වෙයි. ඒ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වන, සැප-දුක්-මැදහත් ලෙසින් අරමුණේ රසය විඳින ස්වභාවය වේදනා ස්කන්ධය යි. ඒ සිතෙහි උපදින චේතනාව ප්‍රමුඛ අනිකුත් නාම ධර්ම සංස්කාර ස්කන්ධය යි. (ම.නි. - i : 460 පිට බලන්න.) අරුපී අරමුණක් ගෙන සිත පවතින විටෙකදී සිතට ආධාරවන (හදය වත්ථු) රූපය රූපස්කන්ධය ලෙසින් ගත හැකිය. මෙසේ හැම විට ම පඤ්චස්කන්ධය ම ඒකරාශීව පවතින අන්දම විදර්ශනාවේදී ප්‍රකට වෙයි. ඇතැමෙකුට මේ තත්වය වැටහෙන්නේ විදර්ශනා මාර්ගයේ වඩාත් දියුණු අවස්ථාවකදී ය. එසේ වැටහෙන විට, පඤ්චස්කන්ධය ම එකට ගෙන විදර්ශනා කළ හැකි වෙයි.

30. “කතමාවානඤ්ඤ අනත්ත සඤ්ඤා? ඉධානඤ්ඤ භික්ඛු අරඤ්ඤාගතො වා රුක්ඛ මූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පටිසංචිකංති: ‘වකඛුං අනත්තා, රූපං අනත්තා, සොභං අනත්තා, සඤ්ඤා අනත්තා, සංඝං අනත්තා, ගඤ්ඤා අනත්තා, ජීවහා අනත්තා, රසා අනත්තා, කායො අනත්තා, චොට්ඨබ්බා අනත්තා, මනො අනත්තා, ධම්මා අනත්තා’ති. ඉති ඉමෙසු ඡස්‍ර අස්සඤ්ඤා-බාහිරෙසු ආයතනෙසු අනත්තානුපස්සි විහරති. අයං වුවච්චානඤ්ඤ අනත්තසඤ්ඤා.”

-(අ. නි. -vi: 196 පිට.)

“ආනන්දය, අනාත්ම සංඥව කවරේද? ආනන්දය, මේ යස්තෙහි භික්ෂුතෙම වනයට ගියේ හෝ රුක් මූලකට ගියේ හෝ භිස් ගෙයකට ගියේ හෝ, මෙසේ නුවණින් සලකයි. ‘ඇය අනාත්මය; රූපය අනාත්මය; කණ අනාත්මය; සද්ද අනාත්මය; නැහැය අනාත්මය; ගඳ අනාත්මය; දිව අනාත්මය; රස අනාත්මය; කය අනාත්මය; පහස අනාත්මය; සිත අනාත්මය; අරමුණු දහම් අනාත්මය’ යි; මෙසේ මේ සවැදූරුම් ඇතුළත පිටත ආයතනයන්හි අනත්තානුපස්සිව (= අනාත්ම වශයෙන් පුන පුනා බලමින්) වෙසෙයි ද, ආනන්දය, මෙය අනත්ත සඤ්ඤා යයි කියනු ලැබේ.”

පෙළෙහි ඇතැම් තැනෙක “දුකෙඛ අනත්ත සඤ්ඤා” (= දුකෙයෙහි අනාත්ම යයි පවතින සංඥව) නමින් ද අනත්තානුපස්සනාව දක්වා තිබේ. (දී. නි. - iii : 412, 426 පිටු; ස. නි. -v/i/ : 246 පිට; අ. නි. -iii : 136 පිට ආදිය)

“දුකෙඛ අනත්ත-සඤ්ඤාති අනත්තානුපස්සනා- ඤ්ඤො උපපන්න - සඤ්ඤා.”
-(දී. අ.-ii : 757 පිට.)

“දුකෙඛ අනත්ත සඤ්ඤා යනු අනත්තානුපස්සනා ඤ්ඤායෙහි උපත් සංඥව ය.”

31. ප.ම. - i: 508 පිට, ප. අ.: 409 පිට හා වි. ම.: 514 පිට

32. “.... යො සබ්බයො රාගානුසයං පහාය පටිසානුසයං පටිච්චනොදෙක්ඛා අසමීතිදිට්ඨිමානානුසයං සමුහනික්ඛා අවිජජං පහාය විජජං උපපාදෙක්ඛා දිට්ඨව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති....”

-(ම. නි. - i : 112 පිට.)

“..... හෙතෙම සියලු ආකාරයෙන් රාග අනුසය හැර දමා, පටිස අනුසය දුරුකොට, අස්මි (= ‘මම වෙමි’) යන දිට්ඨිය බල වූ මාන අනුසය නසා, අවිජජාව හැර විජජාව උපදවා මේ ජීවිතයේදී ම දුක් කෙළවර කරන්නෙක් වෙයි...”

අටුවා විවරණය.

“..... දිට්ඨිමානානුසයනති දිට්ඨියදියං මානානුසයනති චුත්තං හොති. අයං හි මානානුසයො අසමීති පච්චන්තො දිට්ඨියදියො හොති. තස්මා එවං චුත්තො....”

-(ම. අ. -i : 186 පිට)

බෙමක සුත්තය (ස.නි. - iii : 218 - 227 පිටු හා මෙහි 11 වන අධො ලිපිය) හා මූලපරියාය සුත්තයේ “ද්විතිය භූමි පරිච්ඡේදය” (ම.නි.-i :10-12 පිටු) ද බලන්න.

33. “ඡ භික්ඛවෙ, ආනිසංසෙ සම්පස්සමානෙන අලමෙව භික්ඛුනා සබ්බසම්ඛාරෙසු අනොධිං කරික්ඛා අනත්තසඤ්ඤං උපධාපෙතුං. කතමෙ ඡ:සබ්බලොකෙ ච මෙ අත්මමයො භවියසාමී. අභධ්කාරා ච මෙ උපරුජ්ඣියසනති. මමධ්කාරා ච මෙ උපරුජ්ඣියසනති. අසාධාරණෙ ච ඤ්ඤෙන සමනනාගනො භවියසාමී. හෙතු ච මෙ සුදිට්ඨො භවියසති, හෙතු සමුපපන්නා ච ධම්මො....”

-(අ. නි. -iv: 256 පිට)

අටුවා විවරණය

“අත්මමයොති තමමයා චූච්චනති තණ්හා- දිට්ඨියො, තාහි රහිතො. අභිධ්කාරාති අභිංකාර දිට්ඨි. මමධ්කාරාති මමිංකාර තණ්හා...”-

-(අ. අ.-ii : 695 පිට)

නිබ්බිදනුපස්සනාව

[4] “නිබ්බිදනුපස්සනං භාවෙනො නාඤ්ඤං පජ්ජති.”
“නිබ්බිදනුපස්සනාව වඩන්තා නන්දිය දුරු කරයි.”

“නිබ්බිද” (= නිර්වේද) යන පදයෙන් කලකිරීම යන අදහස කියැවෙයි. විදර්ශනාවේදී මේ කලකිරීම හෙවත් නිබ්බිදව පහළ වන්නේ සංස්කාර නොහොත් පඤ්චස්කන්ධ ධර්මයන් පිළිබඳව ය. සංස්කාරයන්ගේ යථා ස්වභාවය විදසුන් නුවණින් පසක් වන විට එතෙක් ඒවා සම්බන්ධ කොටගෙන සිතෙහි බල පැවැත්වූ ප්‍රීති සහගත තෘෂ්ණාව (= නන්දිය) යටපත්ව, නිබ්බිදව මතු වෙයි.¹ මෙය තේරුම් ගැනීම සඳහා කදිම උපමාවක් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මාගන්දිය පරිබ්‍රාජකයාහට දේශනා කරන ලදී.² ඒ කෙටියෙන් මෙසේ ය:

උපතින් ම හටගත් ආබාධයකින් දුස් අන්ධ වූ මිනිසකුට “සුදු පාට වස්ත්‍රය ලස්සන යි, පිරිසිදු යි, ප්‍රසන්න යි” යන කථාව අසන්නට ලැබෙයි. ඒ අනුව තමාටත් සුදු වස්ත්‍රයක් ලබා ගැනීම පිණිස යොයයි. මේ බව දනගත් එක් තැනැත්තෙක් තෙල් දැලි තැවරුණු, ගොරෝසු, කළු රෙදි කඩක් ගෙනවුත් ඔහුට දී, “මිත්‍රය, මේ ඒ කියන සුදු වස්ත්‍රය යි. මෙය ප්‍රසන්න යි, හොඳ යි, හැඩ යි, පිරිසිදු යි. මෙය ආදගන්න; පෙරවගන්න. මෙයින් ඔබේ තත්වය බොහොම උසස්වෙනවා” යි වර්ණනා කරයි. අන්ධයා මහත් සතුටින් එය පිළිගෙන තණ්හාවෙන් - මානසෙන් යුක්තව හදිසි, පෙරවයි.

පසුකලෙක ඔහුගේ නෑයෝ හා හිතවත්තු එක්ව අක්ෂි ශල්‍ය වෛද්‍යවරයෙකු වෙත මොහු ඉදිරිපත් කරති. වෛද්‍යවරයාගේ පිළියම් ක්‍රියාවේ යෙදවීමෙන් ඇසේ පෙනීම මතු වෙයි. දර්ශන ශක්තිය ලද ඇසෙන් තම ආදරණීය වස්තුව වූ වස්ත්‍රය දෙස බලන මේ මිනිසා ඇත්ත තේරුම් ගනියි. වස්ත්‍රය ගැන තිබූ ආයාච දුරුකරමින්, කලකිරීමට පත්වෙයි. මෙතෙක් කලක් තමා රැවටී සිටි බව වටහා ගනියි.

මෙසේ ම විදර්ශනා ප්‍රඥාව නම් ඇස පාද ගත් යෝගාවචරයා පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ ඇති නතු දූක තමා මෙතෙක් මුළු වී සිටි බව අවබෝධ කර ගනියි. සියලු සංස්කාරයන් පිළිබඳ ආස්වාදය වියළවා දමමින් නිබ්බිදවෙහි ම පිහිටයි.

විදර්ශනාවේදී නිබ්බිදව මතුවන ආකාරය පෙළෙහි නොයෙක් අයුරින් දේශනා කොට තිබේ. ඉන් මූලික උදාහරණ කීපයක් පිළිබඳව දැන් අවධානය යොමු කරමු.

(i) “මහණෙනි, රූපය අනිත්‍ය ය; වේදනාව අනිත්‍ය ය; සඤ්ඤාව අනිත්‍ය ය; සංඛාර අනිත්‍ය ය; විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය ය. මෙසේ (විදසුන් නුවණින්) දක්නා, දහම් දන් ආයථ ශ්‍රාවකයා රූපයෙහි ද කලකිරෙයි; වේදනාවෙහි ද කලකිරෙයි; සඤ්ඤාවෙහි ද කලකිරෙයි; සංඛාරයන්හි ද කලකිරෙයි; විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි.....”³ (දුක්ඛ සහ අනත්ත ලක්ඛණ මුල් කොටගත් මෙවැනි ම දේශනා මීට අනතුරුව පෙළෙහි දක්වා ඇත.)

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යාලිපි :- 65 - 71 පිටු

(ii) “මහණෙනි, රූපය අනිච්ච ය. යමක් අනිච්ච නම්, එය දුක් ය. යමක් දුක් නම් එය අනත්ත ය. යමක් අනත්ත නම්, ‘එය මාගේ නොවෙයි; එය මම නොවෙමි; එය මාගේ ආත්මය නොවෙයි’ යයි මෙසේ ඇති සැටියෙන් මනා (විද්‍යුත්) නුවණින් දැක්ක යුතුය. වේදනාව අනිච්ච ය.... සඤ්ඤාව අනිච්ච ය.... සංඛාර අනිච්ච ය..... විඤ්ඤාණය අනිච්ච ය..... මෙසේ එය ඇති සැටියෙන් මනා නුවණින් දැකිය යුතුය. මහණෙනි, මෙසේ දක්නා යුතුවන් අරියවු (= ශ්‍රැතවන්ත ආර්ය ශ්‍රාවකයා) රූපයෙහි ද කලකිරෙයි. වේදනාවෙහි ද කලකිරෙයි. සඤ්ඤාවෙහි ද.... සංඛාරයන්හි ද.... විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි.....”⁴

(අනිත්‍ය ලක්ෂණය නැතිව දුඃඛ හා අනාත්ම ලක්ෂණ පමණක් සඳහන් වන්නාවූ ද අනිත්‍ය-දුඃඛ ලක්ෂණ දෙක ම නැතිව අනාත්ම ලක්ෂණය පමණක් සඳහන් වන්නාවූ ද මේ ආකාරයේ ම දේශනා මීට පසුව පෙළෙහි දක්වා තිබේ)

(iii) “මහණෙනි, අතීත-අනාගත රූපය අනිත්‍ය ය. වර්තමාන රූපයාගේ (අනිච්චතාව ගැන) කවර කථා ද! (= අනිත්‍ය මැ යි.) මහණෙනි, මෙසේ දක්නා ශ්‍රැතවන් ආර්ය ශ්‍රාවකයා අතීත රූපයෙහි අපෙක්ෂා රහිත වෙයි; අනාගත රූපය නොපතයි; වර්තමාන රූපයාගේ කලකිරීම පිණිස, නොඇලීම පිණිස, නිරෝධය පිණිස පිළිපත්තේ වෙයි. අතීත-අනාගත වේදනාව අනිත්‍ය ය.... අතීත-අනාගත සංඤ්ඤාව අනිත්‍ය ය.... අතීත-අනාගත සංස්කාර අනිත්‍ය ය.... අතීත-අනාගත විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය ය... වර්තමාන විඤ්ඤාණයාගේ නිර්වේදය පිණිස විරාගය පිණිස නිරෝධය පිණිස පිළිපත්තේ වෙයි.”⁵

(පිළිවෙළින් දුඃඛ හා අනාත්ම ලක්ෂණ මුල් කොටගත් දේශනා ද මෙබඳු ම වෙයි.)

(iv) “මහණෙනි, රූපය අනිච්ච ය. රූපයාගේ ඉපදීමට යමක් හේතු වේ නම්, ප්‍රත්‍යය වේ නම්, එය ද අනිච්ච ය. මහණෙනි, අනිච්චතාව උරුමකොට උපන් රූපය කෙසේ නම් නිත්‍ය වන්නේ ද? වේදනාව අනිත්‍ය ය... සංඤ්ඤාව අනිත්‍ය ය..... සංස්කාර අනිත්‍ය ය..... විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය ය.... මහණෙනි, මෙසේ දක්නා දහම් දත් අරියවු රූපයෙහි දු කලකිරෙයි....වේදනාවෙහි දු ... සංඤ්ඤාවෙහි දු.. .. සංස්කාරයන්හි දු..... විඤ්ඤාණයෙහි දු කලකිරෙයි....”⁶

(දුක්ඛ හා අනත්ත ලක්ෂණ පිළිබඳ දේශනා ද මෙසේ ම වෙයි.)

(v) “මහණෙනි, එහි ලා උගත් අරියවු පටිච්ච සමුප්පාදය ම මනාව නුවණින් මෙනෙහි කරයි: ‘මෙසේ මෙය (= මේ හේතුව) ඇති කල්හි මෙය (= මේ ඵලය) වෙයි. මෙය (= මේ හේතුව) ඇතිවීමෙන් මෙය (= මේ ඵලය) උපදීයි. මෙය (= මේ හේතුව) නැති කල්හි මෙය (= මේ ඵලය) නොවෙයි. මෙය (= මේ හේතුව) නිරුද්ධ වීමෙන් මෙය (= මේ ඵලය) නැතිවෙයි. එනම්: අවිජ්ජා ප්‍රත්‍යයෙන් සංඛාර වෙයි. සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඤ්ඤාණය වෙයි.... ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ-ශෝක-වැළපීම්-දුක්-දෙමනස්-දුඛී වෙහෙය හට ගනියි. මෙසේ මේ හුදු දුක් රැයෙහි හටගැනීම වෙයි. අවිජ්ජාව ම ඉතුරු නොකොට නිරුද්ධ කිරීමෙන් සංස්කාර නිරෝධය වෙයි..... ජාති නිරෝධයෙන් ජරා-මරණ-ශෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දේමනස්ස-උපායාස නිරුද්ධ වෙයි. මෙසේ මේ හුදු දුක් රැයෙහි නිරෝධය වෙයි; මහණෙනි, ඇසූ පිරු තැන් ඇති අරියවු මෙසේ දක්නේ, රූපයෙහි ද කලකිරෙයි. වේදනායෙහි ද.... සඤ්ඤායෙහි ද සංඛාරයන්හි ද විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි....”⁷

(vi) “මහණෙනි, එහි සුභවත් අරියවු පටිච්ච සමුප්පාදය ම මනාව නුවණින් මෙනෙහි කරයි. ‘මෙසේ මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි..... මෙය නිරුද්ධ වීමෙන් මෙය නිරුද්ධ වෙයි.’ මහණෙනි, සැප වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වූ එස්සය නිසා සැප වේදනාව උපදීයි. ඒ එස්සයාගේ ම නිරෝධයෙන්, ඉන් උපන් සැප වේදනාව නැති වෙයි; සන්සිදෙයි. මහණෙනි, දුක් වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වූ එස්සය නිසා දුක් වේදනාව උපදීයි. ඒ එස්සයේ ම නැතිවීමෙන්, ඉන් උපන් දුක් වේදනාව නිරුද්ධ වෙයි; සන්සිදෙයි. නොදුක්-නොසුව (මැදහත්) වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වූ එස්සය නිසා මැදහත් (= උපේක්ෂා) වේදනාව උපදීයි. ඒ එස්සයේ ම නිරෝධයෙන්, ඉන් ජනිත මැදහත් වේදනාව නිරුද්ධ වෙයි; සන්සිදෙයි.”

“මහණෙනි, යම් සේ දඩු දෙකක ගැටුම-එක්වීම හේතුවෙන් උණුසුම උපදී ද, ඒ දඩු දෙකේ ම වෙන්වීමෙන් බැහැරලීමෙන් ඒ උණුසුම නිරුද්ධ වෙයි ද සන්සිදෙයි ද, එසේ ම සැප වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වූ එස්සය නිසා සැප වේදනාව උපදීයි.... මැදහත් වේදනාව නිරුද්ධ වෙයි; සන්සිදෙයි. මහණෙනි, මෙසේ දක්නා උගත් අරියවු එස්සයෙහි ද කලකිරෙයි; වේදනාවෙහි ද කලකිරෙයි; සඤ්ඤාවෙහි ද කලකිරෙයි; සංඛාරයන්හි ද කලකිරෙයි; විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි”....⁸.

(vii) “ඇසත් රූපත් නිසා චක්ඛු-විඤ්ඤාණය (= ඇස ඇසුරෙන් උපදින රූප පිළිබඳ දැනීම) උපදීයි. (ඇස, රූප හා චක්ඛු විඤ්ඤාණය යන) මේ තිදෙනාගේ එක්වීම එස්සය යි. එස්සය නිසා වේදනාව උපදීයි. මහණෙනි, මෙසේ දක්නා දහම් ඇසු අරියවු ඇසෙහි ද කලකිරෙයි; රූපයන්හි ද කලකිරෙයි; චක්ඛු විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි; චක්ඛු සම්මේයයෙහි (= ඇස මුල්කොට ඇතිවන චෛතසික ස්පර්ශයෙහි) ද කලකිරෙයි; වේදනායෙහි ද කලකිරෙයි...”

[කත, සද්ද හා යෝන-විඤ්ඤාණය (= කත මුල්කොට පවතින, ඇසීම සිදු කෙරෙන සිත) ද නැහැය, ගඳ-සුවඳ හා සාණ-විඤ්ඤාණය (= නැහැය ආධාර කොට පවතින, ගන්ධයන් දැනගන්නා සිත) ද දිව, රස හා ජීවිහා-විඤ්ඤාණය (= දිව හේතුකොට පවතින, රස දැනගන්නා සිත) ද කය, ඵොට්ඨබ්බ (= කායික පහස) හා කාය - විඤ්ඤාණය (= කය ඇසුරෙහි පවතින, කායික පහස දැනගන්නා සිත) ද මනස, (මනසට අරමුණු වන-) ධර්ම හා මනෝ-විඤ්ඤාණය (= ධම්මාරම්මණ පිළිබඳ දැනීම) ද, ඒ ඒ අවස්ථාවට අදළ එස්සය හා වේදනාව ද සම්බන්ධ කොටගෙන, ඒ සියලු සංස්කාරයන් පිළිබඳව නිබ්බීදව පහළ වෙන ආකාරය මේ ලෙසින් ම විස්තර කෙරෙයි.⁹]

(viii) “රාහුලය, මෙය කෙසේ සිතන්නෙහි ද, ඇස නිත්‍ය ද අනිත්‍ය ද?”

“වහන්ස, අනිත්‍ය ය.”

“යමක් අනිත්‍ය වේ නම්, එය දුක් හෝ සැප හෝ වේ ද?”

“වහන්ස, දුක ය.”

“යමක් අනිත්‍ය ද දුක් ද වෙනස්වන සුලු ද වේ නම්, ‘එය මාගේ ය; එය මම වෙමි; එය මාගේ ආත්මය’යි (තණ්හා, මාන, දිට්ඨි වශයෙන්) දැකීමට සුදුසු වේද?”

“වහන්ස, සුදුසු නොවේ ම ය.....”

(මේ ආකාරයෙන් ම රූප, වක්‍ර විඤ්ඤාණය හා වක්‍ර සම්ඵස්සය පිළිබඳව ද ත්‍රිලක්ෂණ දේශනාව පැවැත්වෙයි. ඉන්පසු.....)

“.... මේ වක්‍ර සම්ඵස්සය ප්‍රත්‍යයයෙන් යම් වේදනාවක් - සංඥාවක් - සංස්කාරයක්-විඤ්ඤාණයක් උපදී නම්, එය ද නිත්‍ය හෝ අනිත්‍ය හෝ වේද?”

“වහන්ස, අනිත්‍ය ය.”.....

(මෙහිදී ද පෙරසේ ම ත්‍රිලක්ෂණය දේශනා කෙරෙයි. අනතුරුව, ඇස මුල්කොට ගෙන කරන ලද මේ දේශනාවේ විලාසයෙන් ම, කත-නැහැය- දිව-කය-මනය යන සෙසු අභ්‍යන්තර ආයතන පස ප්‍රධාන කොටගෙන දේශනාව දිගට පැවැත්වෙයි. ඉක්බිතිව....)

“.....රාහුලය, මෙසේ දක්නා වූ ශ්‍රැතවත් ආර්ය ශ්‍රාවකයා ඇසෙහි ද කලකිරෙයි; රූපයන්හි ද.... වක්‍ර විඤ්ඤාණයෙහි ද... වක්‍ර සම්ඵස්සයෙහි ද... වක්‍ර සම්ඵස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් උපන් යම් මේ වේදනාගතයෙක් සඤ්ඤාගතයෙක් - සංඛාරගතයෙක් - විඤ්ඤාණගතයෙක් වේ නම් එහි ද කලකිරෙයි....”

(සෙසු ඉන්ද්‍රිය-ද්වාර හෙවත් ආයතන සම්බන්ධ කොටගෙන ද මෙසේ ම කලකිරීම ඇතිවෙයි.)¹⁰

(ix) “මහණෙනි, සියල්ල භාත්පසින් ඇවිලගන්නා ලද්දේය. මහණෙනි, කවර සියල්ල භාත්පසින් ඇවිලගන්නා ලද්දේ ද? මහණෙනි, ඇස ඇවිලගන්නා ලදී. රූපයෝ ඇවිලගන්නා ලද්දෝය. වක්‍ර විඤ්ඤාණය ඇවිලගන්නා ලදී. වක්‍ර සම්ඵස්සය ඇවිලගන්නා ලදී. මේ වක්‍ර සම්ඵස්සය හේතුවෙන් යුව හෝ දුක් හෝ නොදුක්-නොයුව (= මැදහත්) හෝ යම් වේදනාවක් උපදීයි ද, එය ද ඇවිල ගන්නා ලදී. කුමකින් ඇවිලගන්නා ලද්දේ ද? රාග ගිත්තෙන්, දෙස ගිත්තෙන්, මෝහ ගිත්තෙන්, ජාතියෙන්, ජරාවෙන්, මරණයෙන්, යෝකයෙන්, වැළපීමෙන්, (කායික-) දුකින්, (මානසික-) දෙමනසින්, දැඩි වෙහෙසින් ඇවිලගන්නා ලදී පවසමි....”

(කත, නැහැය, දිව, කය හා මනය යන අතිකුත් අභ්‍යන්තර ආයතන මුල් කොටගෙන ද මෙසේ ම දේශනාව කෙරෙයි. අනතුරුව....)

“.....මහණෙනි, මෙසේ දක්නා සුතවත් අරීසවු තෙම ඇසෙහි ද කලකිරෙයි; රූපයන්හි ද... වක්‍ර විඤ්ඤාණයෙහි ද... වක්‍ර සම්ඵස්සයෙහි ද... වක්‍ර සම්ඵස්සය නියා උපන් සැප හෝ දුක් හෝ මැදහත් හෝ වේදනායෙහි ද කලකිරෙයි....”

(සෙසු ආයතන ඇසුරු කොටගත් සංස්කාරයන් පිළිබඳව ද මෙපරිද්දෙන් ම කලකිරීම පහළ වෙයි.)¹¹

(X) “රාධය, රූපය ඇති කල්හි මරු (= මරණය) හෝ මැරිය යුත්තා හෝ මැරෙන්නා හෝ වන්නේය. රාධය, එහෙයින් මෙහි ලා තෙපි රූපය මරු යයි දකිවු; මැරිය යුත්තා යයි දකිවු; මැරෙන්නා යයි දකිවු; රොගයෙකි යි දකිවු; ගවෙකි යි දකිවු; හුලෙකි යි දකිවු; ව්‍යසනයෙකි

යි දකිවු; ව්‍යසනයට පැමිණියෙකි යි දකිවු. යමෙක් රූපය මෙසේ දකිත් ද, ඔවුහු මැනවින් දකිති.....”

(වේදනාව, සංඥාව, සංස්කාර හා විඥනය පිළිබඳව ද මෙලෙසින් ම දේශනා කෙරෙයි. මිලභට...)

“වහන්ස, මැනවින් දැකීම කුමක් පලය කොට ඇත් ද?”
“රාධය, මනා දැකීම, කලකිරීම ඵලය කොට ඇත”.....¹²

- (xi) “රාහුලය, එය කීමැයි සිතන්නෙහිද, පට්ඨි ධාතුව නිත්‍ය ද අනිත්‍ය ද?”
“වහන්ස, අනිත්‍ය ය.”
“යමක් අනිත්‍ය නම් එය දුක් ද සැප ද?”
“වහන්ස, දුක් ය.”
“යමක් අනිත්‍ය නම් දුක් නම් පෙරළෙන සුලු නම්, ‘මෙය මාගේ ය, මෙය මම වෙමි, මෙය මාගේ ආත්මය’යි එය දක්නට සුදුසු ද?”
“වහන්ස, සුදුසු නොවේ ම ය.....”

(ආපො, තේජෝ, වායෝ, ආකාශ සහ විඤ්ඤණ යන අවශේෂ ධාතූන් පස ගැන ද මේ ආකාර දේශනාව වෙයි. ඉනික්බිතිව.....)

“රාහුලය, මෙසේ දක්නා ශ්‍රැතවත් ආයථි ශ්‍රාවකයා පට්ඨි ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; ආපො ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; තේජෝ ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; වායෝ ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; ආකාශ ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; විඤ්ඤණ ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි.”¹³

- (xii) “මහණ, ඉදින් වක්ඛන්ද්‍රියෙහි (= ඇසෙහි) උදය-වය පුනපුනා දකිමින් වසන්නේ නම් වක්ඛන්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි; යෝතින්ද්‍රියෙහි (= කනෙහි) උදයබ්බයානුපස්සිව වසනුයේ නම් යෝතින්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි; සංචිත්තන්ද්‍රියෙහි (= නැහැයෙහි)..... සංචිත්තන්ද්‍රියෙහි කල කිරෙයි; ජීවිහින්ද්‍රියෙහි (= දිවෙහි)... ජීවිහින්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි; කායිත්තන්ද්‍රියෙහි (= කයෙහි)..... කායිත්තන්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි; මනින්ද්‍රියෙහි (= සිතෙහි) උදයබ්බයානුපස්සිව වසනුයේ නම් මනින්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි.....”¹⁴

ඒ ඒ අසන්නාගේ චරිතානුකූලව ඔවුනට ධර්මය අවබෝධ වන පරිදි සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ විසින් මෙසේ විවිධාකාරයෙන් දේශනා කරන ලද මුත්, මේ උදහරණ හා මෙබඳු වෙනත් දේශනා ද අනුව විමසා බැලීමේදී, නිබ්බදව මතුකැර ගැනීමට ඉවහල් වන පොදු ක්‍රියා මාර්ගයක් පිළිබඳව අපට තේරුම් කරගත හැකිය. එම මූලික (තරුණ) විදර්ශනා ප්‍රතිපදාව මෙසේ කෙටියෙන් දැක්විය හැකිය:

1. ස්කන්ධ හෝ ආයතන හෝ ධාතූ හෝ ඉන්ද්‍රිය හෝ වශයෙන් යෝගාවචරයාහට වැටහෙන අයුරින් ඒ ඒ නාමරූපයන් වෙන්වෙන්ව ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම (= පච්චන්ත ලක්ඛණ පටිච්චය)
2. එසේ අවබෝධ කොටගත් සියලු සංස්කාරයන් ම හේතු-ඵල වශයෙන් පවතින අන්දම පසක් කිරීම (= පච්චය පරිග්ගහය)

3. මේ සකල හේතු-ඵල ධර්මයන් ම අනිච්ච-දුක්ඛ-අනත්ත යන තිලක්ඛණයෙන් යුක්ත වන බැවින් ආදීනව (= දෙෂ) සහිත බව ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම.

තිලකුණු වශයෙන් සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව පැහැදිලිවීම , නිබ්බිදාව පහළවීමේ ආසන්න හේතුව වන බව පෙනෙයි.¹⁵

නිබ්බිදව ඇතිවීම සඳහා පදනම වන්නේ යථාභූත-ඤ්ඤාදස්සනාය බව ද, යථාභූත-ඤ්ඤාදස්සනාය සඳහා හේතුව වන්නේ සමාධිය බව ද, සඳහන් වන දේශනා රාශියක් (ප්‍රධාන වශයෙන් අංගුත්තර නිකායෙහි) දක්නට තිබේ.¹⁶ යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනාය යන පදයෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ, ඇති සැටිය (විද්‍යුත්-) නුවණින් දැකීම යි. මේ වනාහි නිබ්බිදාවේ පදනම වශයෙන් ඉහතින් දක්වා ඇති අවස්ථා තුන ම කැටිකොට දක්වන තනි පදයක් ලෙස සැලකිය හැකිය.¹⁷ යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනාය තරුණ විපස්සනාව වශයෙන් ද නිබ්බිදව බලවත් විපස්සනාව වශයෙන් ද අටුවාව හඳුන්වා දෙයි.¹⁸

මෙසේ විදර්ශනාව තුළින් මතු වූ නිබ්බිදව (= කලකිරීම) වැඩි දියුණු වන අයුරින් නැවත නැවත ඥානසම්ප්‍රයුක්ත මනසිකාරයන් පැවැත්වීම නිබ්බිදනුපස්සනාව යි. මේ පුන පුනා නුවණින් සැලැකීම අතරමඟ කඩ නොකොට පැවැත්වීමෙන් ම නිබ්බිදනුපස්සනාවේ අභිවර්ධනය සැලැසෙයි. කඩවීම් හේතුවෙන් සතිය පිරිහෙයි. එයින් සල්ලක්ඛණ චිත්ත පරම්පරාව (= තිලකුණු මෙනෙහි කරන සිත් පෙල) ශක්තිමත් වන්නේ නැත. සිත විසිරී යන විට සමාධියේ වැඩිම සිදුවන්නේ ද නැත. ඒ නිසා අනුපස්සනාව කරනවා කියා සිතමින් සිටීම යුද්‍යු නැත. සති, සමාධි, පඤ්ඤා යන මේ ධර්මයන් මතුවෙන-වැඩෙන ආකාරයෙන් සිත් පෙල පවත්වා ගැනීම ම අනුපස්සනාවේ වැඩිම බව සැලකිය යුතු වෙයි.

අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන් කෙමෙන් මුහුකුරා යන් ම සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ආදීනව ස්වභාවය (= දෙස් සහිත බව) ප්‍රකට වෙයි. ඒ අනුව සංස්කාරයන් පිළිබඳ කලකිරීම මතුවෙයි. මේ නිබ්බිදව ද අනුපස්සනාවක් බවට පත්ව කෙමෙන් වැඩෙයි. හඬග ඤ්ඤාය ප්‍රකට වන විට නිබ්බිදනුපස්සනාව ද නන්දිය ප්‍රභාණය කිරීමට තරම් ශක්තියක් ලැබගෙන සිටියි.¹⁹ මෙතැන් සිට තව තවත් ප්‍රබල වන මෙම අනුදර්ශනාව, නිබ්බිද ඤ්ඤාය උදවන විට උච්ච අවස්ථාවකට පත්වෙයි. ඉන්පසු සංඛාරූපෙක්ඛා ඤ්ඤාය තහවුරු වන විට නිබ්බිදනුපස්සනාව සන්සිදෙයි.²⁰ නන්දිය මෙන්ම නිබ්බිද මුහුණුවර ද දුරු වී, යාන්ත මැදහත් තත්වයකින් විදර්ශනාව කෙරීගෙන යනු ඇත.

අතීත සංසාරයෙහි සමථ-විපස්සනා භාවනාවන් බොහෝ දුරට පුහුණු කිරීමෙන් ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියන් පරිණත බවට පත්ව තිබෙන, දියුණු උපනිශ්‍රය සම්පත්තියකින් යුක්ත පින්වතුන්හට තිලකුණු පසක් කිරීමෙන් එක්වර ම බලවත් ලෙසින් නිබ්බිදව පහළ විය හැකිය. ඔවුන්ට නිබ්බිදනුපස්සනාවේ වැඩිදුර රැඳීමක් නොවී ඉක්මනින් ම විදර්ශනාව මුදුන්පත් කර ගැනීමට හැකි වන්නේය.²¹ බොහෝ භාවිත සිතක් ඇති උත්තමයෙකුට, සාමාන්‍ය කෙනෙකුහට නම් කෙලෙස් උපදවන අරමුණක් මගින් වුවත්, බලවත් නිබ්බිදාව මතුකර ගත හැකි බව නාගසමාල තෙරුන් වහන්සේගේ පුවතීන් පෙනෙයි. දිනක් පිඩු පිණිය නුවරට පිවිසි මෙම තෙරුන් වහන්සේ, වීරියක් මැද තුර්ය වාදනයට අනුව නටමින් සිටී, අබරණ-මල්දම් පැළඳ, සඳුන් ආලේප කොටගත්, සුන්දර ඇඳුමින් සැරසුණු නළඟනක දුටුවාහ. උන්වහන්සේට ඇය දිස්වූයේ අටවා තබන ලද මර උගුලක් ලෙසිනි. යෝනියො මනසිකාරය උපදවා ගත් උන්වහන්සේට ඒ තුළින් සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව මැනවින් ප්‍රකට

විය. බලවත් ලෙසින් නිබ්බද්ධ ඵලඹ සිටියේය. තෙරුන් වහන්සේ ත්‍රිවිද්‍යා ප්‍රාචීන වෙමින් අර්හත්වය පසක් කළහ²².

එබඳු බලවත් ශක්තියක් නොමැති යෝගාවචරයකුට, පළමුව දුබලව හටගන්නා නිබ්බද්ධ අවශ්‍ය තරම් ප්‍රබල මට්ටමකට දියුණු කරගැනීම පිණිස නැවත නැවත නිබ්බද්ධව ම තුඩුදෙන මනසිකාරයන් පැවැත්වීමට සිදුවෙයි මෙහිදී අප සලකා බලන නිබ්බද්ධත්වයන්හි මෙම අවස්ථාව සඳහා බෙහෙවින් යෝග්‍ය වන්නේය.

කෙසේ වුව ද, නිබ්බද්ධත්වයන්හි විදර්ශනාවේදී ඉතා වැදගත් කාර්ය භාරයක් දරන බව කිව හැකිය. නිබ්බද්ධ දියුණු වූ පමණට, සංස්කාරයන් අත්හැරීම පහසු වන්නේය. සංස්කාරයන් මුළුමනින් ම අත්හැරීමෙන් නිවන් දැකීම සිදුවන්නේය.

නිබ්බද්ධත්වයන්හි මුලික තුන් අනුපස්සන්වන්නේ ම ප්‍රතිඵලයක් වන බව දැන් පැහැදිලි ය. එහෙත් එහි ස්වරූපය ද ඉන් දුරුවන නන්දිය යනු තණ්හාවේ ම ප්‍රභේදයක් වීම ද නිසා නිබ්බද්ධත්වයන්හි ද දුක්ඛානුපස්සන්වීම ම විශේෂ ආකාරයක් ලෙසින් සැලකිය හැකිය.

නන්දිය ගැන සාකච්ඡා කිරීමට දැන් අවස්ථාව එළඹී ඇත. නන්දි යනු ප්‍රීතියෙන් යුක්ත තෘෂ්ණාව යි²³. සංස්කාරයන්ගේ ඇති තතු නොදැනීම නිසා, ඒවා “මම ය, මාගේ ය, ඉෂ්ට ය, කාන්ත ය, ප්‍රිය ය, මනාප ය, සුබදයක ය” යි මුළා වී, දැඩි ලෝභයෙන් යුක්තව ඒවා සතුටින් ආස්වාදනය කරන ස්වභාවය නන්දිය යි. මේ නන්දිය ඇතිවෙන සැටින් එහි කටුක විපාකත් තේරුම් කර ගැනීමට බුද්ධ දේශනාවකට ම සිත යොදවු.

“... හෙතෙම ඇසින් රූපයක් දක, ප්‍රිය රූපයෙහි ඇලෙයි; අප්‍රිය රූපයෙහි ගැටෙයි. අකුසල සිත් ඇතිව , කයෙහි ඇති තතු ගැන වැටහීමක් නැතිව කල් ගෙවයි. ඒ ලාමක අකුසල් දහම් නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ කිරීමට යම් පල සම්පන්නක් සමත් වේ ද’ ඒ වේතෝච්චුත්තිය (= අර්හත් ඵල සමාධිය) ද පඤ්ඤච්චුත්තිය (= අර්හත් ඵල ප්‍රඥාව) ද හෙතෙම නොදනී. මෙසේ ඇලීම්-ගැටීම් දෙකට පත්ව, සැප වූ හෝ දුක් වූ හෝ සැප ද දුක් ද නොවූ (= මැදහත්) හෝ යම්කිසි වේදනාවක් විඳියි ද, හෙතෙම ඒ වේදනාව සතුටින් පිළිගනී. (= අභිනන්දනය කරයි); ‘අහෝ සැපයි, අහෝ සැපයි’ යයි වචනයෙන් කීම වශයෙන් පැවති තණ්හාවෙන් ‘මේ මගේ’ යයි කියයි; බලවත් වූ මුදලීමට නොහැකි වූ තණ්හාවෙන් ඒ වේදනාවෙහි ම බැසගෙන සිටියි. මෙසේ ඒ වේදනාව සතුටින් පතන්නා වූ ‘මම ය, මාගේ ය’ යි කියාගන්නා වූ තණ්හාවෙන් ගැලී සිටින්නා වූ ඔහුට නන්දිය උපදියි. වේදනාවන් පිළිබඳ යම් නන්දියක් වේ ද, එය උපාදන (= තණ්හාවෙන් දැඩිව ගැනීම) වෙයි. ඔහුට උපාදන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය (= කර්ම රැස්වීම) වෙයි. භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය (= ඉපදීම) වෙයි. ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරා, මරණ, ශෝක, වැළපීම්, දුක්, දෙමනස්, දැඩි වෙහෙස වෙයි. මෙසේ මේ හුදු දුක් රැසෙහි හටගැනීම වෙයි. කනිත් ශබ්දයක් අසා ප්‍රිය ශබ්දයෙහි ඇලෙයි.... නැහැයෙන් ගන්ධයක් ආඝ්‍රාණය කොට.... දිවෙන් රසයක් විඳ.... කයින් පහසක් විඳ... මනසින් ධම්මාරම්මණයක් දැන... මෙසේ මේ හුදු දුක් රාසියේ හටගැනීම වෙයි....”²⁴

සඳරින් අරමුණු ගැනීමේදී යෝනියො-මනසිකාරය, සතිසම්පජඤ්ඤය නොයෙදීමෙන් ඇතිවන නන්දිය, ඔබේ එදිනෙදා ජීවිතය කෙරෙහි කොතරම් දුරට බලපාන්නේ දැයි

මොහොතක් සිතා බලන්න. ඔබේ ඉඳුරන් අසංවර වන හැම විට ම මේ නන්දිය උපදින බවත්, එහි ප්‍රතිඵලය වන්නේ අනාගත සංසාරයේදී ජාති, ජරා, මරණ ආදී මහා දුක් රැසක් ලැබීම බවත්, නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන් ඔබට බලවත් සංවේගයක් ජනිත කොටගෙන වඩාත් උනන්දුවෙන් නිබ්බිදනුපස්සනාව වැඩීම පිණිස යොමුවිය හැකි වන්නේය.

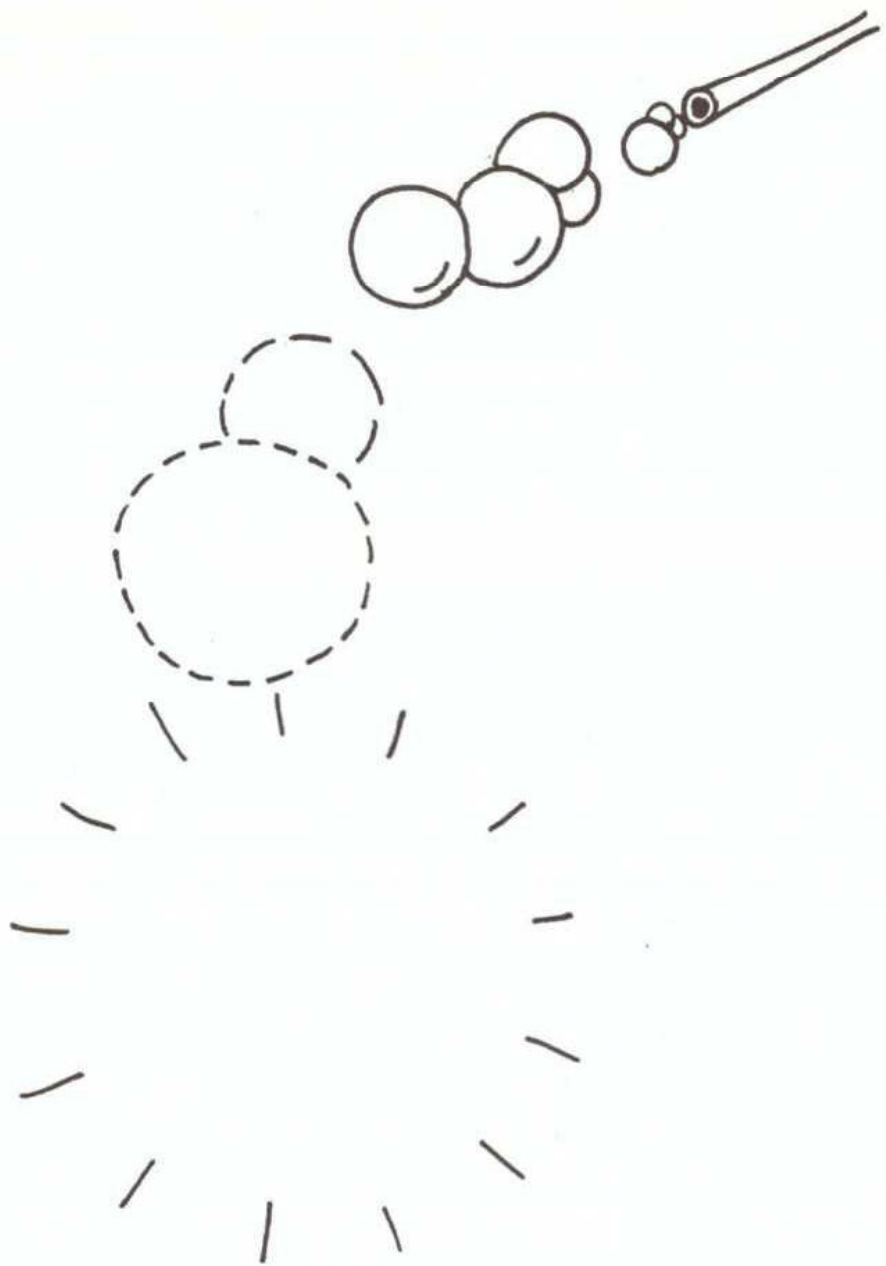
සමාහිත සිතීන් විදර්ශනාවේ යෙදෙන යෝගාවචරයා ඉඳුරන් මගින් අරමුණු ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය යථාභූත වශයෙන් (= ඇති සැටියෙන්) ප්‍රතිවේධ කරයි. හැම මොහොතක ම සිදුවන්නේ හුදෙක් නාම-රූප ධර්ම සමුහයක් හේතු-ඵල වශයෙන් ක්‍රියාත්මකවීම පමණක් බව පිරිසිදු දකියි. මේ හැම සංස්කාර ධර්මයක් ම ක්ෂණයක් පාසා ඇතිවෙමින් නැතිවෙන අන්දමත්, ඉන් මතු වෙන පීඩාකාරී ස්වභාවයත්, මේ කිසිවක් තුළ ස්ථිර වූ ආත්ම යාරයක් නැති බවත්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව නොයෙක් ආකාරයෙන් අවබෝධ කරයි. මෙවිට සංස්කාරයන් පිළිබඳව සිතෙහි පවතින්නා වූ රස විදින ගතිය, සතුවත් පිළිගන්නා බව දුරුවන්නට වෙයි. ඒ වෙනුවට සංස්කාරයන් කෙරෙහි කලකිරීම දියුණු වෙයි. කිසිවක් "මම ය - මගේ ය" යි ආසාවෙන් ගැනීමක් සිදු නොවේ. තණ්හාවෙන් බැසගැනීමක් සිදු නොවේ. නිබ්බිදව වැඩි නන්දිය යටපත් වන්නේ, අත්ධයා ඇස් ලද කල එතෙක් ආදරයෙන් පරිහරණය කළ අප්‍රියජනක වස්තූය ගැන උකටලී වන්නාක් මෙනි.

ක්‍රමයෙන් නිබ්බිදනුපස්සනාව වැඩෙන විට යෝගාවචරයාහට දිව්‍යලෝක - බ්‍රහ්මලෝක පවා පිළිකුල් වෙයි. කාම-රූප-අරූප යන තුන් ලෝකය ම සම්බන්ධ කොටගත් ආස්වාදජනක හැඟීම් සිදී යයි. "මට මුලින් ඕනෑ වී තිබුණේ අපායෙන් නිදහස් වෙන්නට යි. ඒත් දැන් නම් තුන් ලෝකය ම ගිනි ගොඩක් - දුක් රැසක් හැටියට යි ජේන්නේ. කිසිම භවයක් ගැන දැන් මාගේ රූපියක් නැත". යනාදී ලෙසින් යෝගාවචරයා පවසන්නට වෙයි. ආනන්ද ජනක ලෞකික සිතිවිලිවලට දැන් සිතේ කිසිදු ඉඩක් නොලැබෙයි. සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් ඇත්වීමේ කැමැත්ත බලවත් අන්දමින් නැඟී සිටියි.²⁵

මෙසේ නිබ්බිදනුපස්සනාව ඇතුළත- පිටත සියලු වස්තූන් සම්බන්ධ කොටගෙන පුළුල් වන විට, ඇතැම් යෝගාවචරයන් එක්තරා අවුලකට පත්වීමට ද ඉඩ තිබේ. මෙම අවස්ථාවේදී යෝගාවචරයාහට සියල්ල එපා වෙයි. දන් වැළඳීම/ආහාර ගැනීම, වතාවත් කිරීම ආදී අත්‍යාවශ්‍ය කටයුතු ගැන පවා උනන්දුව නැතිවෙයි. නිතර සිවුරු/ඇඳුම්, ආසන ආදිය වෙනස් කිරීමට සිතෙයි. තමා වසන කුටිය/නිවෙස ද භාවනා ආසනය ද තම කර්මස්ථානාචාර්යතුමා ද අප්‍රිය විය හැකිය. මේ සියල්ල අත්හැර දමා හිස හැරුණු අතේ යාමට ද පෙළඹිය හැකිය. එහෙත් භාවනාව අත්හැරීමට නම් ඔහුට නොසිතෙයි.

මෙවැනි තත්ත්වයක් උද්ගත වුවහොත්, ඒ බව තම ගුරුතුමාට හෝ දැනුම් තේරුම් ඇති වැඩිහිටියෙකුට හෝ නොසහවා දැන්විය යුතුය. මේ කලකිරීම ඇතිවන්නේ සංස්කාරයන් පිළිබඳව බවත්, නොකඩවා භාවනා මනසිකාරය පැවැත්වීම ම නියම මඟ බවත්, තේරුම් කර ගතයුතුය. එසේ අඛණ්ඩව නිබ්බිදනුපස්සනාවෙහි ම යෙදීමෙන්, යථා කාලයේදී මේ කලකිරීම සන්සිදී අතිශය ශාන්ත මානසික තත්ත්වයක් උදවනු ඇත.

* * *

“මහණෙනි, (සක්කාය දිට්ඨිය ආදී දසයක් වූ) සංයෝජනයන්ට ප්‍රත්‍යය වන (ත්‍රෛභුමක සංස්කාර) ධර්මයන් පිළිබඳව නිබ්බිදනුපස්සනාවෙන් යුක්තව වසනුයේ රාගය පහකරයි; ද්වේෂය පහකරයි; මෝහය පහකරයි. රාගය දුරලීමෙන් ද්වේශය දුරලීමෙන් මෝහය දුරලීමෙන්, (නැවත නැවත සසර) ඉපදීමෙන්, ජරාවෙන්, මරණයෙන්, ශෝකයෙන්, වැළපීමෙන්, කායික දුකින්, මානසික දොමනසින්, දැඩි වෙහෙසින්, මීදෙයි; (සියලු සසර) දුකින් මීදෙයි; යයි කියමි.”²⁶

1. අකුසල කලකිරීමක් ද තිබේ. තමා අප්‍රිය කරන අරමුණු, නිත්‍ය දේවල් හා පුද්ගලයන් වශයෙන් ගෙන ඒවා පිළිබඳව ගැටීම තුළින් ඇතිකර ගන්නා කලකිරීම (= "එපා වීම") ද්වේෂයේ ම එක් මුහුණුවරකි. විදර්ශනාවේදී සංස්කාර ධර්මයන් සම්බන්ධව ඇතිවන කලකිරීම ද්වේෂයෙන් තොර ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත කුසලයෙකි.
2. ම. නි. - ii: 301 - 302 පිටු බලන්න.
3. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං, වෙදනා අනිච්චා, සඤ්ඤා අනිච්චා, සංඛාරා අනිච්චා, විඤ්ඤාණං අනිච්චං. එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුත්තවා අරියසාවකො රූපයමිමපි නිබ්බිද්දති, වෙදනායපි නිබ්බිද්දති, සඤ්ඤායපි නිබ්බිද්දති, සංඛාරෙසුපි නිබ්බිද්දති, විඤ්ඤාණං යමිමපි නිබ්බිද්දති....."
 -(ස. නි. - iii : 38 පිටු)
4. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං. යදනිච්චං තං දුක්ඛං. යං දුක්ඛං නදනනතා. යදනනතා තං 'නෙතං මම, නෙයොභමයමී, නමෙයො අනතා'ති එවමෙතං යථාභූතං සමමපපඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. වෙදනා අනිච්චා, -පෙ-සඤ්ඤා අනිච්චා, -පෙ- සංඛාරා අනිච්චා -පෙ- විඤ්ඤාණං අනිච්චං-පෙ-එවමෙතං යථාභූතං සමමපපඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුත්තවා අරියසාවකො රූපයමිමපි නිබ්බිද්දති-පෙ-විඤ්ඤාණංයමිමපි නිබ්බිද්දති..... "
 - (ස. නි. -iii: 38-40 පිටු)
5. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං අනීතානාගතං; කො පන වාදො පච්චුපපනනාය්‍ය. එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුත්තවා අරියසාවකො අනීතයමී රූපයමී අනපෙබො හොති; අනාගතං රූපං නාභිනද්දති; පච්චුපපනනාය්‍ය රූපය්‍ය නිබ්බිද්දය විරාගාය නිරොධාය පටිපනෙනා හොති. වෙදනා අනිච්චා-පෙ-සඤ්ඤා අනිච්චා-පෙ-සංඛාරා අනිච්චා-පෙ-විඤ්ඤාණං අනිච්චං-පෙ-පච්චුපපනනාය්‍ය විඤ්ඤාණය්‍ය නිබ්බිද්දය විරාගාය නිරොධාය පටිපනෙනා හොති'ති."
 -(ස. නි. -iii : 34 පිටු)
6. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං. යොපි හෙතු යොපි පච්චයො රූපය්‍ය උපපාදය, යොපි අනිච්චො. අනිච්චසමුහුතං භික්ඛවෙ රූපං කුතො නිච්චං භවීය්‍යති. වෙදනා අනිච්චා-පෙ-සඤ්ඤා අනිච්චා-පෙ-සංඛාරා අනිච්චා-පෙ-විඤ්ඤාණං අනිච්චං-පෙ-එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුත්තවා අරියසාවකො රූපයමිමපි නිබ්බිද්දති-පෙ- විඤ්ඤාණංයමිමපි නිබ්බිද්දති....."
 -(ස. නි. -iii : 40 පිටු.)
7. "නත්‍ර භික්ඛවෙ, සුත්තවා අරියසාවකො පටිච්චසමුපපාදං යෙව යාධුකං යොනියො මනසිකරොති; 'ඉති ඉමයමී යති ඉදං හොති, ඉමයසුපපාද ඉදං උපපජජති, ඉමයමී අයති ඉදං න හොති, ඉමය්‍ය නිරෝධා ඉදං නිරුජ්ඣති, යදිදං අවිජජාපච්චයා සංඛාරා, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං..... ජාතිපච්චයා ජරාමරණං යොකපරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනසස්සුපායායා සමභවනති. එවමෙනස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයො

හොති. අවිජ්ජායනෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සංඛාර-නිරොධො... ජාතිනිරොධා ජරාමරණං යොක- පරිදෙව- දුක්ඛ-දෙමනසසුභායා නිරුජ්ඣනති. එවමෙනසස කෙවලසස දුක්ඛකකකකකක නිරොධො හොති'ති. එවං පසසං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො රුපසමමපි නිබ්බිද්දති-පෙ-විඤ්ඤාණසමමපි නිබ්බිද්දති....."

- (ස. නි. -ii : 150 පිට)

8. "නත්ථ භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො පටිච්චසම්ප්පාදං යෙව සාධුකං යොනියො මනසිකරොති: 'ඉති ඉමසමිං සති ඉදං හොති-පෙ- ඉමසස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති'. සුඛ-වෙදනීයං භික්ඛවෙ එසසං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛාවෙදනා. නයෙසව සුඛවෙදනීයස එසසස නිරොධා යං නජ්ජං වෙදයිතං සුඛවෙදනීයං එසසං පටිච්ච උපපනනා සුඛා වෙදනා යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. දුක්ඛවෙදනීයං භික්ඛවෙ එසසං පටිච්ච උපපජ්ජති දුක්ඛා වෙදනා. නයෙසව දුක්ඛවෙදනීයස එසසස නිරොධා යං නජ්ජං වෙදයිතං දුක්ඛවෙදනීයං එසසං පටිච්ච උපපනනා දුක්ඛා වෙදනා, යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයං භික්ඛවෙ, එසසං පටිච්ච උපපජ්ජති අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. නයෙසව අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයස එසසස නිරොධා යං නජ්ජං වෙදයිතං අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයං එසසං පටිච්ච උපපනනා අදුක්ඛමසුඛා-වෙදනා, යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. සෙසාපාපි භික්ඛවෙ, ඤානං කට්ඨානං සසිඤ්චට්ඨමොධානා උසමා ජායති. තෙජො අභිනිබ්බනනති, තෙසං යෙව ඤානං කට්ඨානං නානාභාවා විනිකෙඛපා යා නජ්ජා උසමා යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ, සුඛවෙදනීය-එසසං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛාවෙදනා-පෙ-අදුක්ඛමසුඛාවෙදනා, යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති, එවං පසසං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො එසෙසපි නිබ්බිද්දති, වෙදනායපි නිබ්බිද්දති, සඤ්ඤායපි නිබ්බිද්දති, සංඛාරෙසුපි නිබ්බිද්දති, විඤ්ඤාණසමමපි නිබ්බිද්දති....."

- (ස. නි. - ii : 152 පිට)

9. "චකුඤ්ඤා පටිච්ච රූපෙ ව උපපජ්ජති චකුඤ්ඤාණං. තිණණං සධගති එසෙසා. එසසපච්චයා වෙදනා. එවං පසසං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො චකුඤ්ඤාණසමමපි නිබ්බිද්දති; රූපෙසුපි නිබ්බිද්දති; චකුඤ්ඤාණෙපි නිබ්බිද්දති; චකුඤ්ඤාණසමමපියෙපි නිබ්බිද්දති; වෙදනායපි නිබ්බිද්දති;..... යොනඤ්ඤා පටිච්ච සඤ්ඤා ව උපපජ්ජති යොනවිඤ්ඤාණං; -පෙ-... සාණඤ්ඤා පටිච්ච ගතෙව උපපජ්ජති සාණවිඤ්ඤාණං -පෙ-.... පීඨඤ්ඤා පටිච්ච රසෙ ව උපපජ්ජති පීඨභාවිඤ්ඤාණං -පෙ-.... කායඤ්ඤා පටිච්ච ඵොට්ඨකෙව උපපජ්ජති කායවිඤ්ඤාණං-පෙ- මනඤ්ඤා පටිච්ච ධමමෙ ව උපපජ්ජති මනොවිඤ්ඤාණං. තිණණං සධගති එසෙසා. එසසපච්චයා වෙදනා, එවං පසසං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො මනසමමපි නිබ්බිද්දති; ධමමෙසුපි නිබ්බිද්දති; මනොවිඤ්ඤාණෙපි නිබ්බිද්දති; මනොසමමපියෙපි නිබ්බිද්දති, වෙදනායපි නිබ්බිද්දති....."

-(ස. නි. -iv : 74 - 76 පිට.)

10. "නං කිමමඤ්ඤාසි රාහුල, චකුඤ්ඤා නිච්චං වා අනිච්චා වාති." "අනිච්චං, හනෙන." "යං පනානිච්චං, දුක්ඛං වා නං සුඛං වා ති." "දුක්ඛං, හනෙන." "යං පනානිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධමමං, කලලනනු නං සමනුපසස්සිතුං: 'එතං මම, එයොහමසමී, එයො මෙ අතතා'ති". "නොහෙනං, හනෙන."..... "රූපා නිච්චා වා අනිච්චා වාති." -පෙ- "..... චකුඤ්ඤාණං නිච්චං වා අනිච්චං වාති." -පෙ- "චකුඤ්ඤාණං නිච්චා වා අනිච්චා වාති." -පෙ- "යමපිදං චකුඤ්ඤාණං සමමපියෙපි උපපජ්ජති වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං"

සංඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං, තමපි නිව්වං වා අනිව්වා වාති.' -පෙ- "... යොනං-පෙ-සඤ්-පෙ-යොනවිඤ්ඤාණං -පෙ- යොනසමඵයොසා -පෙ- යමපිදං යොනසමඵයා පච්චයා -පෙ-නිව්වං වා අනිව්වං වාති.' -පෙ-... 'සාණං-පෙ-ජිව්හා-පෙ- කායො- පෙ-මනො නිව්වා වා අනිව්වා වාති.' -පෙ- "... යමපිදං මනොසමඵයා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං, සඤ්ඤාගතං, සංඛාරගතං, විඤ්ඤාණගතං, තමපි නිව්වං වා අනිව්වං වාති' - පෙ-'එවං පය්සං රාහුල, සුතවා අරියසාවකො චක්ඛුසමීපි නිබ්බිද්දති; රුපෙසුපි නිබ්බිද්දති; චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙපි නිබ්බිද්දති; චක්ඛුසමඵයොපි නිබ්බිද්දති; යමපිදං චක්ඛුසමඵයා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං සංඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං, තසමීපි නිබ්බිද්දති;..... යොනසමීපි නිබ්බිද්දති;..... සාණසමීපි නිබ්බිද්දති;.....; ජිව්හසමීපි නිබ්බිද්දති;..... කායසමීපි නිබ්බිද්දති; මනසමීපි නිබ්බිද්දති; ධම්මෙසුපි නිබ්බිද්දති; මනොවිඤ්ඤාණෙපි නිබ්බිද්දති; මනොසමඵයොපි නිබ්බිද්දති; යමපිදං මනොසමඵයා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං සංඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං, තසමීපි නිබ්බිද්දති....."

- (ම.නි. -iii: 574 - 580 පිටු; ස. නි. -iv : 220 - 222 පිටු)

11. "සබ්බං භික්ඛවෙ ආදිත්තං. කිඤ්ච භික්ඛවෙ සබ්බං ආදිත්තං: චක්ඛුං භික්ඛවෙ ආදිත්තං, රූපා ආදිත්තා, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ආදිත්තං, චක්ඛුසමඵයොසා ආදිත්තො, යමපිදං චක්ඛුසමඵයා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදධිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තමපි ආදිත්තං. කෙන ආදිත්තං: ආදිත්තං රාගගහිතා දෙසගහිතා මොහගහිතා, ආදිත්තං ජාතියා ජරාමරණෙන, යොකෙහි පරිදෙවෙහි දුක්ඛෙහි දෙමනෙසෙහි උපායාසෙහි ආදිත්තනනි වද්දමි. යොනං-පෙ-සාණං-පෙ-ජිව්හා-පෙ-කායො-පෙ-මනො -පෙ- එවං පය්සං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො චක්ඛුසමීපි නිබ්බිද්දති; -පෙ-යොනසමීපි -පෙ- සාණසමීපි -පෙ -ජිව්හාසමිපි -පෙ -කායසමීපි -පෙ- මනසමීපි -පෙ-නිබ්බිද්දති;....."
- (ස. නි. -iv : 38 - 42 පිටු.)

12. "රූපෙ ඛො රාධ සති, මාරො වා අය්ස, මාරෙතා වා යො වා පන මීයති. තසමානිභ කං රාධ, රූපං මාරොති පය්ස; මාරෙතාති. පය්ස; මීයතිති පය්ස; රොගොති පය්ස; ගණෙධාති පය්ස; සලලනති පය්ස; අසනති පය්ස; අසහනනති පය්ස. යෙ නං එවං පය්සනති, තෙ සමමා පය්සනති, වෙදනාය සති-පෙ-සඤ්ඤාය සති-පෙ-සඤ්ඤාය සති-පෙ-විඤ්ඤාණෙ සති-පෙ-යෙ නං එවං පය්සනති, තෙ සමමා පය්සනති."
- "සමමාදය්සනං පන භනෙන, කිමඤ්ඤානති."
- "සමමාදය්සනං ඛො රාධ, නිබ්බිද්දන්."
- (ස. නි. -iii : 340 පිටු.)

13. "තං කිමමඤ්ඤාසි රාහුල, පඨවිධාතු නිව්වා වා අනිව්වා වා ති." "අනිව්වා, භනෙන." "යං පනානිව්වං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති." "දුක්ඛං, භනෙන. " "යං පනානිව්වං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, කලලනනු තං සමනුපය්සිතු: 'එතං මම, එයොභමයමී, එයො මෙ අත්තා'ති." "නොභෙනං, භනෙන." "..... ආපොධාතු-පෙ- තෙජොධාතු -පෙ-වායො ධාතු -පෙ- ආකාසධාතු-පෙ- විඤ්ඤාණ ධාතු-පෙ-" "එවං පය්සං රාහුල, සුතවා අරියසාවකො පඨවිධාතුයාපි නිබ්බිද්දති; ආපොධාතුයාපි

නිබ්බිඤ්ඤා; තෙජොධාතූයාපි නිබ්බිඤ්ඤා; වායොධාතූයාපි නිබ්බිඤ්ඤා; ආකාශධාතූයාපි නිබ්බිඤ්ඤා; විඤ්ඤාධාතූයාපි නිබ්බිඤ්ඤා.....”

-(ස. නි. - ii : 384 පිට.)

14 “වකච්ඡන්ද්‍රියෙ වෙහිකච්ඡ උදයබ්බයානුපයස්සී විහරනෙතො වකච්ඡන්ද්‍රියෙ නිබ්බිඤ්ඤා; යොතින්ද්‍රියෙ -පෙ- සාණ්ද්‍රියෙ- පෙ- ජීවහින්ද්‍රියෙ -පෙ- කායින්ද්‍රියෙ පෙ- මනින්ද්‍රියෙ වෙ උදයබ්බයානුපයස්සී විහරනෙතො මනින්ද්‍රියෙ නිබ්බිඤ්ඤා;.....”

-(ස. නි. - iv : 280 පිට)

15. “..... යං රූපං අනිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, අයං රූපස්ස ආදීනවො.....”

(ස. නි. - iii : 50 පිට.)

“..... යයමා ව බො භික්ඛවෙ අස්ථී රූපස්ස ආදීනවො, තයමා සත්තා රූපස්සී- නිබ්බිඤ්ඤා;.....”

-(ස. නි. - iii : 54 පිට)

“..... යම් රූපස්සක් අනිත්‍ය ද දුක් ද පෙරළෙන සුලු ද, මේ රූපයාගේ ආදීනවය යි.....”

“..... මහණෙනි, යම් හෙයකින් රූපයාගේ ආදීනවයෙක් ඇත් ද, එහෙයින් සත්වයෝ රූපයෙහි කලකිරෙති....”

සෙසු ස්කන්ධ සතර සඳහා ද, මේ ආකාරයට දැක්වෙයි. අනිච්ච- දුක්ඛ- විපරිණාමි ස්වභාවයන් නිසා සංඛාරයන් අනාත්ම වන බව ඉහත අධොලිපි අංක 4, 10,13 තුළින් පැහැදිලි වෙයි. එහෙයින් අනිත්‍ය-දුක්ඛ-අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණය ම සංඛාරයන්ගේ ආදීනව බවත්, එම ආදීනව ප්‍රකට කර ගැනීමෙන් සංස්කාරයන් කෙරෙහි නිබ්බිද්ධ පහළවන බවත් තේරුම් ගත හැකිය. (අධොලිපි අංක 22 ද බලන්න.)

16. අ. නි. - vi: 586-596 පිටු; ස. නි. - ii: 48 පිටු ආදිය.

“..... සමමාසමාධිමහි සති සමමාසමාධි-සමපනනස්ස උපනිසසමපනනං හොති යථාභුතඤ්ඤාදස්සනං. යථාභුතඤ්ඤාදස්සනෙ සති යථාභුතඤ්ඤාදස්සනසමපනනස්ස උපනිසසමපනනො හොති නිබ්බිද්ධ;.....”

-(අ. නි. - vi : 590-596 පිටු)

17. යථාභුත ඤ්ඤාදස්සනය, නාමරූප පරිච්ඡේද ඤ්ඤායේ සිට මග්ගාමග්ග ඤ්ඤාය (= බලව උදයබ්බය ඤ්ඤාය) තෙක් විහිදෙන බව සංයුක්ත අටුවාව සඳහන් කරයි. (ස.අ- ii: 40 පිට) එවිට පව්වත්ත ලක්ඛණ පටිච්චේධය, පව්වය පරිග්ගහය හා සාමඤ්ඤ ලක්ඛණ පටිච්චේධය යන අවස්ථා තුන ම ඊට ඇතුළත් වෙයි. (උපග්‍රන්ථය V ද බලන්න.)

18. අ. අ.- ii : 587, 676, 725 පිටු; ස. අ.- ii: 40 පිටු ආදිය.

මෙහි සංයුක්ත අටුවා විවරණයට අනුව නිබ්බිද (= “බලවත් විපස්සනාව”) යනු භයතපට්ඨාන, ආදීනව, මුඤ්චිකුකමානා හා සංඛාරූපෙක්ඛා යන විපස්සනා ඤාණ හතරට වචනයෙකි. භයතපට්ඨාන පඤ්ඤා, ආදීනව ඤාණය හා නිබ්බිද යනු එක ම අර්ථයක් ගෙනදෙන පද බව “පට්ඨමභිදමග්ග”යෙහි සඳහන් වෙයි. (ප. ම. - 1:484 පිටු) “විසුද්ධිමග්ග”යෙහි මේ තුන පිළිවෙළින් ලැබෙන විදර්ශනා ඤාණ තුනක් ලෙස දක්වා ඇත. (වි. ම.: 480 පිටු ආදිය) මජ්ඣිම අටුවාව නිබ්බිදව හඳුන්වන්නේ චූට්ඨානගාමීනී විපස්සනාව (= ලෝකෝත්තර මාර්ග ඤාණය වෙත ගමන් කරන විදර්ශනාව) වශයෙනි. (ම. අ. - ii: 94 පිටු) නිබ්බිද යනු විදර්ශනාව හඳුන්වන පොදු පදයක් ලෙසින් අටුවාවේ ඇතැම් තැනෙක දක්වෙයි. (දී. අ.-ii: 476 පිටු; ප. අ.: 152, 316 පිටු ආදිය)

19. ප. ම.- i: 108 පිටු

20 “..... අනිච්චානුපයසී අය්‍යාසං යථාභූතං ජානාති පය්‍යතීති නිබ්බිද ඤාණං..... අනිච්චානුපයසී අය්‍යාසං භයතපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිදනුලොමෙ ඤාණං..... අනිච්චානුපයසී අය්‍යාසං පට්ඨංඛා - සනතිට්ඨානා පඤ්ඤා නිබ්බිදපට්ඨපය්‍යදධිඤාණං”

-(ප. ම.- i: 374 - 376 පිටු)

“..... අනිච්චානුපයසනාවෙන් යුතුව ආශ්වාස කරනුයේ ඇති සැටියෙන් දකියි, දැනී කුසි නිබ්බිද ඤාණයකි.... අනිච්චානුපයසීව ආශ්වාස කරන්නනුට භය වශයෙන් වැටහීමේ නුවණ නිබ්බිදවට අනුලෝම වූ ඤාණයකි..... අනිත්‍ය වශයෙන් දකිමින් ආශ්වාස කරන්නනුට සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය නිබ්බිදව සංසිදීමේ නුවණෙකි.....”

නිබ්බිදව සම්බන්ධ කොටගත් මේ ඤාණ පද්ධතිය කලාප-සම්මසන ඤාණයේ සිට විදසුන් මුදුන් පත්වීම දක්වා විහිදී යන අන්දම මෙහි අටුවාව දක්වයි. - (ප. අ. : 363-364 පිටු)

21. “..... නිබ්බිදානි; නිබ්බිදාං විරජජනි; විරාගා විමුච්චති; විමුක්ඛාසම්- විමුක්ඛාසීති ඤාණං හොති.....”

-(ම. නි. -ii: 285 පිටු ආදිය)

“..... කලකිරෙයි. කලකිරෙමින් නොඇලෙයි. (= ලෝකෝත්තර මාර්ගය ලබයි.) නොඇලෙමින් මිඳෙයි. (= අර්හත් ඵලය ලබයි.) මිදුණු කල්හි ‘මිදුනෙමි’ යි දැනීම වෙයි. (= අර්හත් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඤාණය ඇතිවෙයි).....”

(වරහන් තුළ ඇත්තේ අටුවා විවරණ ය. ම. අ.-ii: 95 පිටු ආදිය බලන්න.)

22. “අලංකිතා සුවසනා මාලිනී වඤ්ඤාසයද මජ්ඣෙ මහාපථෙ නාරී තුරියෙ නවති නාටකී පිණ්ඩිකාය පට්ටොභං ගච්චන්තා නං උදිකබ්බං අලංකිතං සුවසනං මච්චුපාසංච ඔධ්විතං”

තනො මෙ මනසිකාරො යොනියො උදපජජථ
 ආදීනවො පාතුරහු නිබ්බිද සමතිට්ඨථ
 තනො චිත්තං විමුච්චි මෙ-පය්‍ය ධම්ම-සුඛමමතං
 නියෙසා විජජා අනුපපත්තා - කතං බුද්ධිය්‍ය යාසනන්ති”

-(ථෙර : 94 පිට)

ත්‍රිවිදු:- (i) පෙර භවයන් දැකීමේ නුවණ (ii) සත්වයන් කම්මානුරූපව මැරී ඉපදෙනු දකින දිවැස් නුවණ (iii) සියලු කෙලෙසුන් නැසූ බව දක්නා නුවණ

23. “..... නැඳිනති සප්පිතික - තණහං”

-(වි.ම.: 482 පිට.; ප. අ.: 94 පිට ආදිය)

24. “..... යො චකචුනා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ සාරජජති; අපපියරූපෙ රූපෙ බ්‍යාපජජති; අනුපට්ඨිත කායසනිච විහරති පරිත්තවෙතයො; තඤ්චවෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං නපපජානාති, යඤ්ඤා නෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරියෙසා නිරුජ්ඣන්ති. යො ඵවං අනුරොධවීරොධං සමාපන්නො, යං කිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුකඛං වා අදුකඛමසුඛං වා, යො තං වෙදනං අභිනාදති, අභිවදති, අජෙඤ්ඤාසාය නිට්ඨන්ති. තය්‍ය තං වෙදනං අභිනාදනො අභිවදනො අජෙඤ්ඤාසාය නිට්ඨන්තො උපපජජති නාදී. යා වෙදනාසු නාදී තදුපාදනං; තය්‍ය උපාදනපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං යොකපරිදෙවදුකඛදෙමනසුපායායා සමභවන්ති. ඵවමෙතය්‍ය කෙවලය්‍ය දුකඛකඛඤ්ඤාසාය සමුදයො හොති. යොතෙන සඤ්ඤා සුඤ්ඤා.... සාණෙන ගඤ්ඤා සාධිතා.... ජීවහාය රසං යාධිතා.... කායෙන ඵොට්ඨබ්බං චුඤ්ඤා..... මනසා ධම්මං විඤ්ඤාස... ඵවමෙතය්‍ය කෙවලය්‍ය දුකඛකඛඤ්ඤාසාය සමුදයො හොති.....”

-(ම.නි. -i: 624 පිට.)

අටුවා විවරණය:-

“..... පරිත්තවෙතයොති අකුසල විතො. යඤ්ඤා නෙ පාපකාති යය්‍යං ඵලසමාපනතියං ඵනෙ නිරුජ්ඣන්ති, තං න ජානාති; නාධිගච්චති අජො. අනුරොධවීරොධනති රාගඤ්ච දෙසඤ්ච. අභිනාදනති තණහාවයෙන අභිනාදනති. තණහාවයෙනෙව අහො සුඛනති ආදීනී වදනො අභිවදනී. අජෙඤ්ඤාසාය නිට්ඨනීති තණහා-අජෙඤ්ඤාසානෙන ගිලිතා පරිනිට්ඨපෙතා ගණනාති....”

- (ම. අ. -ii: 259 පිට)

ම.නි. -iii: 546 පිට; ස. නි. -iii: 22-24 පිටු, යනාදී තැන්වල ද මෙබඳු ම දේශනා දක්නට ඇත.

25. “සබ්බලොකෙ අනභිරත-සඤ්ඤා” (සියලු ලෝකයෙහි නොඇලීම් වශයෙන් පවත්නා සඤ්ඤාව) නමින් (ප්‍රධාන වශයෙන් අංගුත්තර නිකායෙහි) නොයෙක් තැන්වල (අ.නි.- vi: 200 පිට; අ. නි. -iv: 356 පිට; අ.නි.-iii :126 පිට; අ. නි.- i : 86 පිට; ම.නි.- i: 784 පිට ආදිය) දක්වා තිබෙන්නේ ද නිබ්බිදනුපස්සනාවේ දියුණු අවස්ථාව බව පෙනෙයි.

“ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු.... විහරති... සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤී.....”

-(අ. නි.-:ii:290 80)

“..... මහණෙනි, මෙ සස්තෙහි භික්ෂු තෙම සියලු ලෝකයෙහි නොඇලීම් සඤ්ඤ ඇත්තේ වෙසෙයි...”

අටුවා විවරණය:-

“සබ්බලොකෙ-අනභිරතසඤ්ඤීති සබ්බසම්මපි තෙධාතුකෙ ලොකසන්තිවාසෙ අනභිරතාය උක්කණ්ඨිතසඤ්ඤාය සමන්තාගතො....”

-(අ.අ.- ii : 540 80.)

“සියලු ලෝකයෙහි නොඇලුණු සඤ්ඤ ඇත්තේ යනු සකල ත්‍රේධාතුක ලෝකයෙහි ම විසීම පිළිබඳ නොඇලීමෙන් උකටලී හැඟීමෙන් යුක්ත වූයේ (යන අර්ථයි)....”

ටීකා විවරණය:-

“උක්කණ්ඨිතසඤ්ඤාය සමන්තාගතොති නිසු භවෙසු අරුච්චන-වයෙන-පචන්තාය විපසයනාපඤ්ඤාය සමන්තාගතො. නිබ්බිදනුපසයනා හෙයා සඤ්ඤාසියෙන වුත්තා.....”

- (අ. ටී. - ii :342 80.)

“උකටලී හැඟීමෙන් යුක්ත වූයේ යනු ත්‍රිවිධ භවයන් කෙරෙහි රුචි නොකිරීම් වශයෙන් පවත්නා විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් යුතු වූයේ, (යන අර්ථයි.) මෙහි සඤ්ඤ (= හැඟීම) යන ශීර්ෂයෙන් නිබ්බිදනුපස්සනාව කියන ලදී....”

26. “සඤ්ඤාජනියෙසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු නිබ්බිදනුපසයි විහරන්තො රාගං පඤ්ඤා, දොසං පඤ්ඤා, මොහං පඤ්ඤා. රාගං පභාය, දොසං පභාය, මොහං පභාය පරිමුච්චති ජාතියා ජරාය මරණෙන යොකෙහි පරිදෙවෙහි දුකෙහි දෙමනෙයෙහි උපායායෙහි, පරිමුච්චති දුකංසමාති වදමී.”

- (අ.නි. - i:100 80)

අටුවා විවරණය:-

“සඤ්ඤාජනියෙසු ධම්මෙසුති දසන්තං සඤ්ඤාජනානං පච්චයභුතෙසු තෙභුමකධම්මෙසු”

-(අ. අ. - i : 296 80.)

විරාගානුපස්සනාව

[5] “විරාගානුපස්සනං භාවෙනො රාගං පජහති.”
“විරාගානුපස්සනාව වඩන්නා රාගය දුරු කරයි.”

“විරාග”¹ යන පදය නොයෙක් අර්ථයන්හි යෙදී තිබේ.² ඒ අතුරින්, විරාගානුපස්සනාව විවරණය කිරීම පිණිස ඉවහල් වන ප්‍රධාන අර්ථ කීපයක් පහත දැක්වෙයි.

1. විදර්ශනා ප්‍රඤ්චෙන් සංස්කාරයන් පිළිබඳ රාගය (= ඇලීම, රැඳීම) තදභිගව දුරුවීම, සේදී යාම³ (= තදභිග විරාගය⁴)
2. සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික බිඳීම⁵ (= බය විරාගය⁶)
3. නිවන⁷ (= අවචන්ත විරාගය⁶ හෙවත් නිස්සරණ විරාගය⁴)
4. ලෝකෝත්තර මාර්ගය⁸ (= සමුච්ඡේද විරාගය⁴)

යත්තානුපස්සනාවන්හි අන්තර්ගත වන මෙම විරාගානුපස්සනාව සඳහා මෙහි මුල් ම අර්ථ කථනය වඩාත් ගැලපෙන බව පෙනෙයි.⁹ එහෙයින් මෙහිදී අපි එම අර්ථය මුල් කොට ගෙන, සෙසු අර්ථයන් ද සම්බන්ධ කොට ගනිමින් විරාගානුපස්සනාව විස්තර කරන්නෙමු.

බලව උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාව වන තෙක් විරාගානුපස්සනාව ප්‍රකට වශයෙන් කෙරෙන බවක් කිව නොහැකිය. බලවත් උදයබ්බය ඤාණය ක්‍රියාකාරී වන විට යෝගාවචරයාහට සංස්කාරයන්ගේ තිලකුණු මනාව වැටහෙයි. එහි පලයක් ලෙසින් නිබ්බිදනුපස්සනාව එක්තරා ප්‍රමාණයකින් සිද්ධවීමට ඉඩ සැලසෙයි. ඒ සමඟ ම සංස්කාරයන් පිළිබඳ නොඇලීමක් ද ජනිත වෙයි. මේ නොඇලීම වැඩෙන ආකාරයෙන් විදර්ශනා මනසිකාරය පැවැත්වීම තදභිග විරාගානුපස්සනාව ය.

මෙම තදභිග විරාගය හේතුකොට ගෙන, මෙවිට මැනවින් වැටහෙමින් පවතින උදය - වය දෙක අතුරින් වය (= හඬගය) කෙරෙහි යෝගාවචරයාගේ අවධානය වඩා යොමුවෙයි. මෙසේ උදය අවස්ථාව පිළිබඳ උනන්දුව ක්‍රමයෙන් හීන වන විට, සංස්කාරයන්ගේ ඇතිවීමට වඩා නැතිවීම ම අරමුණු වන්නට වෙයි. (අනිච්චානුපස්සනාව ද තියුණු වෙයි.) සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික හඬගය පමණක් ම වැටහෙන්නා වූ හඬග ඤාණය උදවෙයි. ක්ෂණයක් පාසා සිදුවන සංස්කාර බිඳීම බය - විරාගය වශයෙන් සලකන කල්හි, මෙතැන් සිට බය විරාගය ම පුනපුනා දකිමින් බය - විරාගානුපස්සනාව ප්‍රබලව සිදු කෙරෙන සැටි සිතා ගත හැකිය.

අරමුණු වන්නා වූ සියලු ම නාම - රූප සංස්කාරයන් හා ඒවා මෙනෙහි කරන්නා වූ සිත් ද බිඳී - බිඳී යන අන්දම දකින යෝගාවචරයාහට සංස්කාර ලෝකය පිළිබඳ මහත් (ඤාමය) හයක් හටගනියි. බය-විරාගානුපස්සනාව තුළින් සංස්කාරයන්ගේ විවිධ ආදීනව ප්‍රකට වෙයි. එවිට නිබ්බිදනුපස්සනාව පෙරට විත් බලවත් වෙයි. එමඟින් නොඇලීම්

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි පොදුපිටි: 79 - 86 පිටු.

වශයෙන් තදභිග-විරාගානුපස්සනාව උත්සන්න වෙයි. නිබ්බිද ඤාණය මුදුන්පත් වූ පසු නිබ්බිදානුපස්සනාව කෙමෙන් සන්සිදෙන නමුදු විරාගානුපස්සනාව දිගට ම වැඩෙනු ඇත. තදභිග - විරාගානුපස්සනාව රාගය යටපත් කරමින් උපේක්ෂාවට මහ පාදමින් සධ්ධාරුපෙක්ඛා ඤාණය සවිමත් කිරීම සඳහා බෙහෙවින් උපයෝගී වන්නේය.

මේ අතර යෝගාවචරයාහට අවිචන්ත (= අන්තයන් ඉක්ම වූ) විරාගය වන නිවන ද අන්වයේ (= අනුමාන) ඥාන වශයෙන් වැටහෙනු ඇත. බය - විරාගානුපස්සනාව කෙරෙද්දී, “සංස්කාරයන්ගේ මේ නිරන්තර ක්ෂයවීම් ස්වභාවය ඉක්ම වූ විරාග නම් නිවන අතිශයින් ශාන්ත ය, ප්‍රණීත ය” යි ද, තදභිග - විරාගානුපස්සනාව කෙරෙද්දී, “සංස්කාරයන්ගෙන් මුළුමනින් ම වෙන් වූ අණුමානු හෝ රාගයකින් තොර වූ විරාග නම් නිවන, අහෝ, ශාන්ත ය, ප්‍රණීත ය” යි ද මෙතෙහි වනු ඇත.¹⁰ ඉදින් මේ ඥාන මනසිකාරයන් නැවත නැවත පහළ වන්නේ නම් එය ද විරාගානුපස්සනාව ලෙසින් හැඳින්විය හැකිය.

විදර්ශනාව මස්තකප්‍රාප්තවීම විරාගානුපස්සනාවෙහි උච්චතම අවස්ථාව ලෙස දැක්විය හැකිය. විරාගානුපස්සනාව සාර්ථකව සම්පූර්ණවීම හේතුවෙන් සියලු සංස්කාරයන් කෙරෙහි වන රාගය තදභිග වශයෙන් දුරු වූ අවස්ථාවක යෝගාවචරයා සියලු සංස්කාර අරමුණු ක්ෂය කරමින් අවිචන්ත (= පරියෝජන) විරාගය ස්පර්ශ කරන්නේය. සමුච්ඡේද විරාග නම් වන මෙම ලෝකෝත්තර මාර්ග අවස්ථාව ද විරාගානුපස්සනාවක් ලෙස අටුවාව විග්‍රහ කරයි.¹¹

පියවර 16 කින් යුත් ආනාපානසති කර්මස්ථානයෙහි 14 වන පියවර වන්නා වූ විරාගානුපස්සනාව, “පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි මෙසේ විවරණය කොට තිබේ. (මෙහි වරහන් තුළ දක්වා ඇත්තේ “පට්ඨමභිදමග්ග අටුවා”වෙන් උපුටා ගත් විස්තරයන් ය.)

“..... (භඨග ඤාණයෙහි සිට) රූපයෙහි ආදීනව දැක, රූප - විරාගය (= නිවන) පිළිබඳව (අනුස්සව හෙවත් ඇසීමෙන් ලද දැනුම වශයෙන්) උපන් (ධාර්මික) කැමැත්ත ඇත්තේ, (ඒ නිවන කෙරෙහි) ශ්‍රද්ධාවෙන් නිශ්චයට ගියේ වෙයි. යෝගාවචරයාගේ සිත ද (අරමුණු කිරීම් වශයෙන් බය-විරාගය වන රූපයෙහි බිඳීමෙහි ද, අනුස්සව වශයෙන් අවිචන්ත විරාග නම් නිවනෙහි ද) මොනොවට පිහිටියේ වෙයි. (මෙසේ හෝ) රූපය පිළිබඳ විරාගය පුන පුනා දකිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි. රූපයෙහි විරාගානුපස්සිව ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.” (සෙසු සතර ස්කන්ධයන් පිළිබඳව ද මෙසේ ම විස්තර කෙරෙයි.)¹²

“විසුද්ධි මග්ගය” ආනාපානසති විදර්ශනාවෙහි විරාගානුපස්සනාව විග්‍රහ කරන විට තදභිග - විරාගය ගැන නොකියා බය - විරාගය ම අවධාරණය කොට ඇති බැවින්¹³ “පට්ඨමභිද මග්ග අටුවාව” මෙහිදී ද (පෙළෙහි නොදැක්වෙන නමුත්) ඒ සම්ප්‍රදය අනුගමනය කොට තිබෙන බව පෙනෙයි. එහෙත් “රූපයෙහි ආදීනව දැක” යන පෙළ අනුව තදභිග-විරාගානුපස්සනාව ද මෙහිදී පහසුවෙන් ම සම්බන්ධ කරගත හැකිය. (ආදීනව දැකීමෙන් නිබ්බිදව ද තදභිග - විරාගය ද ඇතිවන සැටි ඉහත පෙන්වා දී ඇත.) බය-විරාගානුපස්සනාවෙහි ඵලය වශයෙන් තදභිග-විරාගය පහළ වන බව ද සැලකිය යුතු වෙයි.¹⁴ කෙසේ වුව ද ඉහත දැක්වෙන්නේ විදර්ශනාවේ උසස් තත්ත්වයකි.

සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් මතුවන නිබ්බිදනුපස්සනාව ද එමඟින් පණ ගැන්වෙන විරාගනුපස්සනාව ද බෙහෙවින් එකිනෙකට සමීප වන අනුපස්සනා දෙකක් බව පෙනී යයි. (මෙතැන් සිට, විරාගය සහ විරාගනුපස්සනාව යන පදයන් පොදුවේ යෙදෙන විට ඉන් හැඟවෙන්නේ තදභිග-විරාගය බව සැලකුව මැනවි.) විරාගනුපස්සනාව “පටිසම්භිදමග්ග අටුවාවේ” හි එක් තැනෙක නිබ්බිදනුපස්සනාව වශයෙන් දක්වා තිබේ.¹⁵ “නිබ්බිදවිරාගො” යනුවෙන් නිබ්බිදව හා විරාගය එක ම පදයක් ලෙසින් සඳහන් වන දේශනා පෙළෙහි වෙයි.¹⁶ “සබ්බලොකෙ අනභිරත-සඤ්ඤ” (=“සකල ලෝකයෙහි නො ඇලුණු හැඟීම”) යනුවෙන් පෙළෙහි දැක්වෙන්නේ නිබ්බිදනුපස්සනාව බව අටුවා හා ටීකා අනුව කිව හැකි වුවත්, මෙය විරාගනුපස්සනාවට ද බොහෝ සමාන ස්වරූපයක් දරයි. ¹⁷.

නිබ්බිදනුපස්සනාවෙන් දුරුවෙන නන්දිය සහ විරාගනුපස්සනාවෙන් දුරුවෙන රාගය එකිනෙකට අතිශයින් සමාන වීම ද මෙම අනුපස්සනා දෙක අතර සමීපතාව පැහැදිලි කරන්නකි. “සතුවුච්චි වශයෙන් ඇතිවන ලෝභය නන්දිය යි. ඇලීම් වශයෙන් ඇතිවන ලෝභය රාගය යි”.¹⁸ නන්දිය ප්‍රීතියෙන් යුක්ත තණ්හාව වන බැවින් රාගය යනු ප්‍රීතියෙන් තොර තණ්හාව යයි ද දක්වා තිබේ.¹⁹ නන්දියත් රාගයත් එකම පදයකට ගෙන “නන්දිරාග” නමින් සඳහන් කෙරෙන දේශනා ද සුලබ ය.

“මහණෙනි, රූපය නුවණින් මෙනෙහි කරන, රූපයෙහි අනිත්‍යතාව ඇති සැටියෙන් දකින භික්ෂුව රූපයෙහි කලකිරෙයි. නන්දිය ගෙවීමෙන් රාගය ගෙවෙයි. රාගය ගෙවීමෙන් නන්දිය ගෙවෙයි. නන්දිරාගය ගෙවීමෙන් සිත මිදුණේය, මැනවින් මිදුණේ යැ යි කියනු ලැබේ.”²⁰

මෙම බුද්ධ දේශනාවෙන්, නන්දියත් රාගයත් අර්ථයෙන් සමාන වන බවක් හැඟවෙයි.

එසේ නම් නිබ්බිදව හා විරාගය යනු එකක් ම ද?

මේ දෙකෙහි ද වෙනසක් ඇති බව, හේතු-එල සබඳතාවක් පවතින බව පෙන්නුම් කෙරෙන බුද්ධ දේශනා ද වෙයි.

“මහණෙනි, විරාගය ද සහේතුක ය; අහේතුක නොවේ යැ යි මම කියමි. මහණෙනි, විරාගයට හේතුව කුමක් ද? නිබ්බිදව යැ යි කිව යුතුය.”²¹

මෙහිදී නිබ්බිදව යනු බලවත් විදර්ශනාව බව ද විරාගය යනු (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය බව ද අටුවාව කියයි.²² නිබ්බිදව හා විරාගය එකට යෙදෙන (විශේෂයෙන් ම නිබ්බිද - විරාග - විමුක්ති යන අවස්ථා තුන ම එකට සම්බන්ධ කොට ඇති) දේශනාවන්හි විරාග පදය බොහෝ විට අටුවාව අර්ථ දක්වන්නේ ලෝකෝත්තර මාර්ගය හැටියට ය.²³ (5 වන පරිච්ඡේදයෙහි නිබ්බිදව මතුවන ආකාරයන් දක්වන ලද නිදසුන් අතුරින් එකක් හැර අන් සියල්ල ම නිබ්බිදවෙන් විරාග- විමුක්ති ලැබීම තෙක් විහිදෙයි.)

එහෙත් නිබ්බිදවට අනන්තරව ලැබෙන විරාගය සෑම විටකදී ම ලෝකෝත්තර විය යුතු නොවන බවට ද සාක්ෂි ඇත.

“මහණෙනි, යම් තාක් කාසි-කෝසල වැසියෝ වෙන් ද පසේනදී කොසොල් රජුගේ විජිතයෙහි යම්තාක් රජවරු වෙන් ද ඒ හැම අතුරෙහි පසේනදී කොසොල් රජු අග්‍ර යැයි කියනු ලැබේ. මහණෙනි, පසේනදී කොසොල් රජුගේ ද වෙනස්වීමක් ඇත්තේම ය; මරණයක් ඇත්තේය. මහණෙනි, මෙසේ දකින්නා වූ ශ්‍රැතවත් ආර්ය ශ්‍රාවකයා එහි (= රාජ යම්පත්තියෙහි) දු කලකිරෙයි. එහි කලකිරෙන්නේ, අග්‍ර යම්පත්තිය වන කෝසල රාජ්‍ය භාවයෙහි ද නොඇලෙයි. ඊට හීන වූ පස්කම් යැප ගැන කවර කපා ද?”²⁴

මෙහි දැක්වෙන්නේ ලෝකික විරාගයක් බව පැහැදිලි ය. (බාහිර ලෝකයේ සාමාන්‍ය වස්තු තුළින් ද විරාගය මතු කරගත හැකි ආකාරය මේ දේශනාවෙන් පැහැදිලි වෙයි. මෙවැනි තවත් නිදර්ශන කීපයක් ම මෙම දේශනාවෙහි අඩංගු වේ.)

දියුණු විදර්ශනාවේදී නිබ්බිදව සමඟ ම ලෝකික විරාගය ලැබෙන අන්දම මැදුම් යහියෙහි (= මජ්ඣිම නිකායෙහි) ධාතු විභවිත සුත්තයෙහි සඳහන් වෙයි. එහි ඇතුළත් වන සවිස්තර ධාතු කර්මස්ථානය සැකෙවින් මෙසේ ය:

“ආධ්‍යාත්මික පඨවි ධාතුව ද බාහිර පඨවි ධාතුව ද පඨවි ධාතුව ම ය. එය මාගේ නොවේ. එය මම නොවෙමි. එය මාගේ ආත්මය නොවේ” යැයි ඇති සැටියෙන් මනා විදසුන් නුවණින් දක්නා යෝග්‍යවචරයා පඨවි ධාතුවෙහි කලකිරෙයි. පඨවි ධාතුවෙහි සිත නොඅලවයි. (= ලෝකික විරාගය ඇති වෙයි.) ආපො, තේජො, වායො, ආකාශ යන ධාතූන් පිළිබඳව ද මෙසේ ම නිබ්බිදව හා විරාගය පහළ වෙයි. ඉක්බිති පිරිසිදු වූ ප්‍රභාස්වර වූ විඤ්ඤාණය ඉතිරි වෙයි. මේ විඤ්ඤාණයෙන්, සැප - දුක් - මැදහත් යන ත්‍රිවිධ වේදනාවන් එස්සය නියා හටගන්නා සැටින් එස්සය නිරුද්ධවීමෙන් නැතිවන සැටින් දැන ගනියි. (5 වන පරිච්ඡේදයෙහි නිබ්බිදව මතු වීම දැක්වෙන 6 වන නිදසුනෙහි මෙය සවිස්තරව දැක්වෙයි. මෙම අවස්ථාවේදී නාම ධර්මයන් කෙරෙහි නිබ්බිදව හා විරාගය ඇති වන සැටි එහි පෙන්වා තිබේ.) අනතුරුව පිරිසිදු වූ මාදු වූ කර්මණ්‍ය වූ ප්‍රභාස්වර වූ උපෙක්ඛාව ශේෂ වෙයි. යෝග්‍යවචරයා එය සසර වඩන සංස්කාර රැස් කිරීම පිණිස නොයොදවයි. හෙතෙම ලෝකයෙහි කිසිවක් දැඩි කොට නොගන්නේ, තණ්හාවෙන් තැනී නොගන්නේ, කෙලෙස් ගිනි නිවමින් අර්හත්වය සාක්ෂාත් කරයි. (= ලෝකෝත්තර විරාගය අත් දකියි.)²⁵

මෙහිදී පඨවි, ආපො, තේජො, වායො, ආකාශ යන පංච රූප ධාතූන් පිළිබඳව ඇතිවන විරාගය විදර්ශනාවේ උසස් මට්ටමකදී සිදුවන ආකාරය පෙනෙයි. එහෙත් එය ලෝකික අවස්ථාවකි. (ලෝකෝත්තර අවස්ථාවේදී නාම හා රූප සියල්ල ම සම්බන්ධයෙන් එකවර විරාගය පහළ විය යුතු බැවිනි.) ඉන්පසු තවදුරටත් විදර්ශනාව ගෙනයමින් නාම ධර්මයන් කෙරෙහි ද විරාගය සම්පූර්ණ කොට ගැනීමෙනි, ලෝකෝත්තර අවස්ථාව උදවන්නේ. මේ අනුව විදර්ශනාවේදී නිබ්බිදවට අනුකූලව ලැබෙන විරාගය පළමු කොට ලෝකික තත්වයක් බවත් එය ම වර්ධනය වීමෙන් ලෝකෝත්තර තත්වයට පත්වන බවත් කිව හැකිය.²⁶

නිබ්බිදනුපස්සනාව හා විරාගානුපස්සනාව ප්‍රායෝගික මට්ටමේදී එකිනෙක හා සම්බන්ධ වෙමින් ක්‍රියාත්මක වන අන්දම විමසා බැලීමෙන්, මෙම මතය සනාථ වන්නේය. සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව දැකීමෙන් නිබ්බිදව ද ඒ අනුව විරාගය ද හට ගනියි. නිබ්බිද ඤාණයේ උපරිම අවස්ථාව දක්වා මේ අනුපස්සනා දෙක හේතු-එල සබඳතාවකින් යුක්තව අත්වැල් බැඳගෙන වැඩෙයි. මේ අවස්ථාවේදී මේවා අනුපස්සනා දෙකක් ලෙස ප්‍රායෝගික වශයෙන් වෙන්කොට දැකීම ද දුෂ්කර විය හැකිය.

වැඩිදුරටත් විදර්ශනාව දියුණු වී සංඛාරපෙක්ඛා ඤාණය තහවුරු වන විට නිබ්බිදනුපස්සනාව යන්සිදී යන්නේ, තවදුරටත් කලකිරීම නිවු කිරීම අවශ්‍ය නොවන නිසාය. (5 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධොලිපි අංක 20 බලන්න.) එහෙත් විරාගානුපස්සනාව මෙහිදී තවත් ප්‍රබල වෙමින් ක්‍රියාකාරී වන්නේ, කලකිරීම් ස්වභාවයෙන් තොර වූ විදර්ශනා උපෙක්ෂාවට (= ඇලීම්- ගැටීම් නොමැති මැදහත් බවට) වඩවඩාත් තුඩු දෙමිනි. සංඛාරපෙක්ඛාවෙහිදී ද මනසිකාරයට ලක්වන්නේ සංස්කාරයන්ගේ ත්‍රිලක්ෂණයන් අතුරින් එකකි. එහෙත් මෙවිට ඒ හේතු කොට ගෙන ජනිතවන්නේ කලකිරීම නොව විරාගය ය. (විරාගයේ මේ පරිණත මුහුණුවර ප්‍රකට වන්නේ උපෙක්ෂාව වශයෙනි.) එහෙයින් විරාගානුපස්සනාව නිරායාසයෙන් වැඩෙයි. මේ වන විට නිබ්බිදනුපස්සනාව අක්‍රිය වුව ද, විරාගානුපස්සනාව මේ තත්ත්වයට ප්‍රබල වූයේ මුලදී එය නිබ්බිදනුපස්සනාවෙන් ලද පිහිට නිසා ය. එහෙයින් විරාගානුපස්සනාවේ මෙම අවස්ථාව ද නිබ්බිදනුපස්සනාවේ ප්‍රතිඵලයක් යයි පැවසිය හැකිය. මෙය වඩා පැහැදිලි කරගැනීම පිණිස උපමාවකට සිත යොදමු.

ලමයෙක් යාපු මාවතක් ඔස්සේ රෝදයක් පෙරළමින් දුවයි. ලමයා ද රෝදය ද එකට ම ගමන් කරනත්, සත්‍ය වශයෙන් රෝදය පෙරළෙන්නේ ලමයාගෙන් ලැබෙන ශක්තිය හේතුකොටගෙන ය. ලමයා ක්‍රමයෙන් තමා දුවන වේගය වැඩි කරයි. රෝදයේ ගමන් වේගය ද ඒ අනුව වැඩිවෙයි. ලමයා උපරිම වේගයක් යොදන අවස්ථාවේදී මාවත බැවුමකට යොමුවෙයි. බැවුම මුදුනේදී ලමයා රෝදය අතහැර තමාගේ දිවීම නවත්වයි. රෝදයේ ඉදිරි ගමනට තවදුරටත් තම ශක්තිය යෙදවීම අනවශ්‍ය නිසා ය. රෝදය බැවුම ඔස්සේ තවත් වේගය වැඩිවෙමින් පෙරළෙන්නේ, මුලින් ලමයාගෙන් ලද ශක්තිය මුල්කොටගෙන ය. නිබ්බිදනුපස්සනාව ලමයාට ද විරාගානුපස්සනාව රෝදයට ද බලවත් විදර්ශනාව යාපු මාර්ගයට ද සංඛාරපෙක්ඛාව බැවුමට ද සමාන කළ විට, මේ උපමාවේ අර්ථය වැටහෙනු ඇත.

සංඛාරපෙක්ඛාවේදී විරාගානුපස්සනාව මුහුණුරා ගොස්, ලෝකෝත්තර තත්ත්වයට පත්වන්නේය. මේ අනුව නිබ්බිදවේ ඵලය වශයෙන් ලැබෙන විරාගය පළමුව ලෞකික වශයෙන් වැඩි, දෙවනුව ලෝකෝත්තර අවස්ථාවට පෙරළෙන බව කිව යුතුය. අප මෙසේ පවසන්නේ නිබ්බිදවත් විරාගයත් බලවත් විදර්ශනාවේදී ක්‍රමයෙන් විකාශනය වන අනුපස්සනා දෙකක් වශයෙන් සලකාගෙන ය; 'නිබ්බිද' යනු පොදුවේ විදර්ශනාව හෝ එහි එක්තරා විශේෂ අවස්ථාවක් හෝ හඳුන්වන සම්මත පදයක් හැටියට ගෙන නොවේ. (5 වන පරිච්ඡේදයේ අධො ලිපි අංක 18 බලන්න.)

එසේ හෙයින් සාමාන්‍ය යෝගාවචරයාගේ දියුණු විදර්ශනාවේදී නිබ්බිද හා විරාග යන අනුපස්සනාවන් ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය අනුව, නිබ්බිද - විරාග- විමුක්ති යන අවස්ථා තුන එකිනෙකට සම්බන්ධ වන සේ යෙදී ඇති දේශනාවල (5 වන පරිච්ඡේදයේ අධො ලිපි අංක 21 බලන්න.) විරාග යනු හුදු ලෝකෝත්තර අවස්ථාව ම යයි ඒකාන්තයෙන් සැලකිය නොහැකිය. එහි විරාග පදයෙන් පූර්ව භාග ලෞකික විරාගානුපස්සනාව සහ ලෝකෝත්තර විරාගය යන අවස්ථා දෙක ම සඳහන් වෙනැයි ගැනීම වඩා සාධාරණ වනු ඇත.

විරාගානුපස්සනාවෙන් දුරුවන්නේ රාගය බැවින් විරාගානුපස්සනාව යනු දුක්ඛානුපස්සනාවේ ම එක්තරා මුහුණුවරක් ලෙසින් සැලකිය හැකිය. (දුක්ඛානුපස්සනාව තණ්හාවට ප්‍රතිවිරුද්ධ වන හෙයිනි.) එහෙත් බය - විරාගය වශයෙන් අර්ථ දක්වන විට විරාගානුපස්සනාව (එනම්, සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික භසිගය පුනපුනා දැකීම)

අනිච්චානුපස්සනාවේ ප්‍රභේදයක් යයි කිව යුතුය. තව ද බය-විරාගයේ ඵලය ලෙස තදභිග - විරාගය පහළ වෙතැයි සැලකීමෙන්, බය-විරාග වශයෙන් වුවද විරාගානුපස්සනාව දුක්ඛානුපස්සනා පක්ෂයට එක් කළ හැකිය. කෙසේ වුවත් විරාගානුපස්සනාව යනු දුක්ඛානුපස්සනාවක් ම බවට ප්‍රබල සාක්ෂියක් “පට්ඨමභිදමග්ගය” තුළින් ලැබේ.

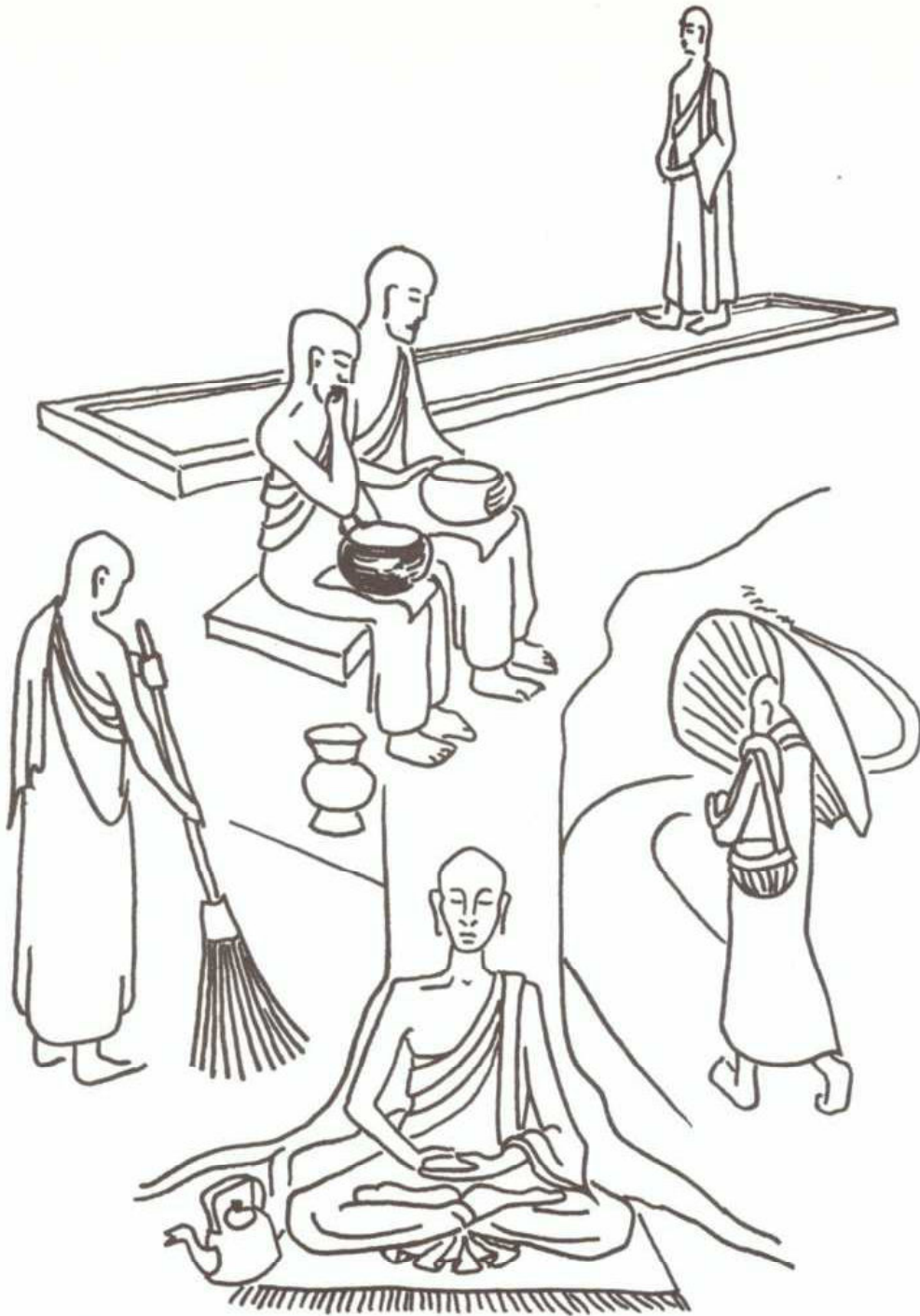
“පට්ඨමභිදමග්ග”යෙහි ඒ ඒ අනුපස්සනාවෙන් දුරුකෙරෙන උපාදනයන්ගේ වශයෙන් අනුපස්සනා වර්ගීකරණයක් දක්වා ඇත. ඒ අනුව අනිච්චානුපස්සනාව, අනන්තානුපස්සනාව හා ඒවාට අනුලෝම වන අනුපස්සනා එක් ගොඩකට ද, දුක්ඛානුපස්සනාව හා ඊට අනුරූප වන අනුපස්සනා එක් ගොඩකට ද බෙදා තිබේ. “කාම උපාදානයෙන් පමණක් මිදෙයි” නුයි දුක්ඛානුපස්සනා වශයෙන් වෙන් කොට ඇති සමුභයෙහි නිබ්බිදානුපස්සනාව හා විරාගානුපස්සනාව ද වෙයි. 27

විරාගානුපස්සනාවෙන් පහ කෙරෙන රාගය වනාහි යන්ව යන්තානයෙහි අතිශයින් බලවත් ආකාරයෙන් මුල් බැසගෙන තිබෙන ක්ලේශයකි. අප මේ බියකරු සයර තව දුරටත් රැඳී සිටීමින් හවයෙන් හවයට නොනැවතී ගමන් කරන්නේ සංස්කාරයන් කෙරෙහි පවතින රාගය- ඇලීම නිසා ය. මුල් කෙළවරක් නොපෙනෙන අති දීර්ඝ අතීත සංසාරය මුළුල්ලෙහි අපි කොතරම් නම් මේ රාගය පුරුදු කර ඇත්තෙමු ද? “රාගය අන්ධ කරන්නෙකි; නුවණ නැති කරන්නෙකි; දුක් පක්ෂයෙහි වූවෙකි; නිවන පිණිස නොපවතින්නෙකි.” 28

විදර්ශනා භාවනාවේදී යථාභූතසුඤ්ජයනාය (= ඇති සැටිය නුවණින් දැකීම) පහළ වෙයි. සියලු සංස්කාරයන් ම ඇතිවෙන - නැතිවෙන, ඒ නිසා ම දුක් ගෙන දෙන, ආත්ම-පුද්ගල - යන්ව වශයෙන් ගත හැකි කිසිදු සාරයක් නොමැති හුදු ස්වභාව ධර්ම මාත්‍රයන් බව යෝගාවචරයා තෙමේ ම ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. ඇලෙන්තට - බැඳෙන්තට - රැඳෙන්තට තරම් දෙයක් සංස්කාරයන් තුළ නැති බව මැනවින් අවබෝධ කරයි. එහෙයින් ඒවා පිළිබඳව සිතේ පලපදියන් වූ රාගය ගෙවී යයි.

විරාගානුපස්සනාව දියුණු වූ විට, තම ශරීරයේ ශෝභමානකම, නරුණකම, නිරෝගීකම, සවිමත්කම යනාදිය කෙරෙහි පෙර පැවති ඇලීම දැන් නැති බව යෝගාවචරයාහට වැටහෙයි. නොයෙකුත් විලාසිතාවන්ගෙන් යුත් ඇඳුම් පැළඳුම්, යුවද ගැල්වීම්, පාට කිරීම්, අඩුතැන් පිරවීම් ආදියෙන් සිරුර අලංකාර කිරීම හිස් දෙයක් ලෙස පෙනෙයි. අසුවී ගොඩක් වන මේ නොවටිනා කය පැවැත්වීම ම මහා බරක් යයි සිතෙයි. ලස්සණ රූප දකින්නට, මිහිරි ශබ්ද අසන්නට, ප්‍රියමනාප යුවද විඳින්නට, රසවත් ආහාර බුදින්නට, යුව ඵලවන පහස් විඳින්නට, රාහික සිතිවිලි තුළ ගැලී සිටින්නට, දැන් කිසිදු ඕනෑකමක් නැති බව දැනෙයි. පෙර තමා ඉතා ප්‍රිය කළ පුද්ගලයන් - වස්තූන් ගැන දැන් සිතෙහි බැඳීමක් නැත. ලාභ, කීර්ති, වස්තුව, බලය ආදී ලෝකික සම්පත්ති පිළිබඳව අපේක්ෂාවක් නැත. මතු හවයන්හිදී දිව්‍ය - මනුෂ්‍ය ලෝකවල සැප විඳීමට තිබූ කැමැත්ත ද වියළී යයි.

අනුපස්සනාවේ උච්ච අවස්ථාවේදී රාගය මුළුමනින් ම යටපත් වී සිත අතිශයින් පිරිසුදු වෙයි. උච්චතාවෙන් ම රාගජනක ඉෂ්ට ආරම්භණයක් ගැන මෙනෙහි කළත්, රාගයක් නූපදියි; විරාගයෙහි ම සිත පිහිටනු ඇත. තමා සියලු කෙලෙසුන් දුරු කොට ඇතැ යි යෝගාවචරයාහට සිතෙනු ඇත. මේ නිසා නොලද මහ-පල ලබා ඇතැ යි අධිමානයක් ද

ජනිත විය හැකිය. එහෙත් මේ අවස්ථාවේදී සිදුවන්නේ තදබල ප්‍රභාණයක් බැවින්, විදර්ශනා භාවනාව නවතා ටික දිනක් ගත කළහොත් නැවත කෙලෙසුන් හටගන්නා අන්දම තමාට ම පැහැදිලි වනු ඇත. ඉදින් ගුරු උපදෙස් අනුව සත්‍ය තත්වය තේරුම්ගෙන තවදුරටත් විදර්ශනාව කරගෙන යන්නේ නම්, නොපමාව ම ලෝකෝත්තර විරාගය අත්දැකීමට පිළිවත් වනු ඇත.

* * *

“මහණෙනි, පුහුණු කරන ලද, බොහෝ සේ වඩන ලද විරාග සඤ්ඤාව (= විරාගානු පස්සනාව) මහත් පල වෙයි; මහත් ආනිශංස සහිත වෙයි.....”²⁹

අධ්‍යාලිපි

1. විරජජනීති විරාගො, විරජජනං වා විරාගො.
2. ප. ම. - ii: 80 - 86 හා 204 පිටු; වි.ම.: 214 පිට; දී. අ.-ii: 506 පිට; දී. වි.: 330 පිට; ප. අ.:177 පිට ආදිය බලන්න.
3. “සබ්බං භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං තතථ විතතං අවිරාජයං අපපජහං අභබ්බො දුක්ඛකඛයාය. සබ්බසුචං බො භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තතථ විතතං විරාජයං පජහං භබ්බො දුක්ඛකඛයායා”ති.

- (බු.නි. - i: 322 පිට.)

“මහණෙනි, (විදර්ශනාවේදී අරමුණු වන) සියලු සංස්කාරයන් මැනවින් නොදැන ගන්නේ, පිරිසිදු නොදැන ගන්නේ, ඒවා කෙරෙහි සිතෙහි නොඇලීම නූපදවන්නේ, ඒවා (කෙලෙස් දුරු කිරීම වශයෙන්) අත් නොහරින්නේ, දුක් ගෙවාලීමට අභව්‍යයෙක් (= නුසුදුස්සෙක්) වන්නේ ය. සියලු සංස්කාරයන් මැනවින් දැන ගන්නේ, පිරිසිදු දැන ගන්නේ, ඒවා පිළිබඳ (අණුමානු හෝ) ඇලීමක් සිතෙහි නූපදවන්නේ, ඒවා අත්හරිනුයේ ම, දුක් ක්‍ෂය කිරීමට භව්‍යයෙක් වෙයි.”

අටුවා විවරණය:

“.... තසු විතතං අවිරාජයනති තසමිං අභිසෙදුකුසායවියෙසෙ පරිසෙදුකුසො අතතනො විතතසනනානං න විරාජයං න විරජජනො, යථා තසු රාගො න හොති, එවං විරාගානුපය්‍යනං න උපපාදෙනොති අතො.... විරාජයනති සමමදෙවය්‍ය අනිවචනාදි අවබොධෙන උපපනන-භයාදීනවනිබ්බිදදි සුභානුභාවෙන අතතනො විතත අකරොනො, තසු අණුමනමපි රාගං අනුපපාදෙනො....”

-(ඉ. අ.: 42-43 පිටු)

(ඉහත දේශනාවෙහි මුළු විදර්ශනා මාර්ගය ම අඩංගු වන අන්දම මෙම අටුවාවෙහි පෙන්වා දී තිබේ.)

4. “.... කතමෙ පසුච විරාගා: වික්ඛම්භනවිරාගො තදඛගවිරාගො සමුච්ඡේදවිරාගො පටිපපය්‍යඤ්චිවිරාගො නියසරණවිරාගො. වික්ඛම්භනවිරාගො ච නිවරණානං පට්ඨජක්ඛානං භාවයනො, තදඛගවිරාගො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බධභාගියං සමාධිං භාවයනො, සමුච්ඡේදවිරාගො ච ලොකුතතරං බයගාමීමග්ගං භාවයනො, පටිපපය්‍යඤ්චිවිරාගො ච ඵලකබ්බෙ, නියසරණවිරාගො ච නිරොධො නිබ්බානං.....”

- (ප.ම. - ii : 204 පිට)

“..... විරාග පස කවරේද (යන්): වික්ඛම්භන විරාගය, තදඛග විරාගය, සමුච්ඡේද විරාගය, පටිපපය්‍යඤ්චි විරාගය (සහ) නියසරණ විරාගය යි. ප්‍රථම ධ්‍යානය වඩනුවහට නිවරණයන්ගේ වික්ඛම්භන විරාගය ද, නිර්වේදභාගී සමාධිය (හෙවත් විදර්ශනාව) වඩන්නහුට (විදුසුන් නුවණින්) දුෂ්චිත්තේ තදඛග විරාගය ද, ලෝකෝත්තර (ක්ෂයගාමී) මාර්ගය වඩන්නාහට (කෙලෙසුන්ගේ) සමුච්ඡේද විරාගය ද, (ලෝකෝත්ත-

නර) එල ක්ෂණයෙහි පටිපස්සද්ධි විරාගය ද, නිරෝධ නම් නිවන නිස්සරණ විරාගය ද වෙයි.”

(ප.අ.: 513 - 515 පිටු; අ. අ. - i:287 පිට බලන්න.)

5. “භිදුරායං භික්ඛවෙ කායො, විඤ්ඤාණං විරාගධම්මං.....”
-(බු. නි. - i: 410 පිට.)

“මහණෙනි, මේ කය බිඳෙන සුලු ය. විඤ්ඤාණය නැයෙන (පලුදු වන) සුලු ය.”

අටුවා විවරණය:

“.... විරාගධම්මනති විරජනධම්මං, පලුජනසභාවනති අනෝ.”

-(ඉ. අ.: 189 පිට)

6. “.... ‘බයවිරාගො’ති සධ්ධාරානං බණහධෙහො. ‘අවචනනවිරාගො’ති නිබ්බානං....”

- (වි.ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට ආදිය)

7. “යාවනා භික්ඛවෙ ධම්මා සධ්ධනා වා අසධ්ධනා වා, විරාගො තෙසං ධම්මානං අභගමකතායති යද්දිං..... තණ්හකතයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානනති”

- (අ. නි. - ii : 70 පිට; බු. නි. - i: 438 පිට ආදිය)

“මහණෙනි, යම්තාක් හේතුන්ගෙන් උපන් හෝ හේතුන්ගෙන් නූපන් හෝ ධර්මයෝ වෙත් ද, යම් මේ..... තණ්හාවේ ක්ෂයවීම, රාගයේ නැසීම, (සංස්කාර) නිරුද්ධවීම, නිබ්බානය නම් වන විරාග ධර්මය ඒ සියලු ධර්මයන් අතුරෙන් අග්‍රය යි කියනු ලැබේ.”

8. “විරාගො මග්ගො.... නිබ්බානඤ්ච විරාගො, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණජාතා ධම්මා සබ්බෙ විරාගා භොනනිති විරාගා....”

- (ප.ම. - ii: 80 - 82 පිටු)

“විරාග යනු (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය යි.... නිවන ද විරාග නම් වෙයි. නිවන අරමුණු කොට උපන් යම් ධර්මයෝ වෙත් ද ඔවුහු හැම විරාග වෙත් නු යි විරාග නම් වෙති.”

9. “පට්ඨමහිද මග්ග”යෙහි භඩ්ගානුපස්සනා ඤාණ විවරණයෙහි, සත් අනුපස්සනා විස්තර කෙරෙයි. (මෙහි 9 වන පටිච්ඡේදය හෝ ප.ම. - 1: 108 පිට හෝ බලන්න.) ඒ අනුව විරාගානුපස්සනාවෙන් දැක්වෙන්නේ තදභිග-විරාගය යි. බය-විරාගය හෝ ලෝකෝත්තර - විරාගය හෝ මෙහිදී සදහන් වන්නේ ම නැත. මේ විරාගානුපස්සනාවෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ බය-විරාගය නම් ඒ බැව් දැක්වීමට මෙය සුදුසුතම අවස්ථාව වෙයි. බය-විරාගය ප්‍රකට වන්නේ භඩ්ග ඤාණය තුළදී හෙයිනි. “පට්ඨමහිද මග්ග අටුවාව”, “විසුද්ධි මග්ගය”, “විසුද්ධි මග්ග ටීකාව” ආදිය ද මෙහි විරාගානුපස්සනාවෙන් තදභිග විරාගය ම කියැවෙන බව සනාථ කරයි. (ප. අ. : 64 - 65, 182 පිටු;

වි.ම.: 482 පිට; වි.වි.(බු.)- ii: 441- 442 පිට; දී. වී.: 74 පිට; අ. අ. -ii: 829 පිට; ඉ. අ.: 42- 43 පිට; අ. වී. - ii: 275 පිට ආදිය) එහෙත් අටුවාවේ ඇතැම් තැනෙක බස - විරාගය ඇසුරෙන් ද විරාගානුපස්සනාව විග්‍රහ කොට ඇත. (වි. ම.: 214 පිට; ම. අ.-ii: 249 පිට; අ. අ. - ii : 722 පිට)

10. (i) “.... ඉධානඤ්ඤ භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා සුඤ්ඤගාරගතො වා ඉති පටිසඤ්චිකංති: ‘එතං සන්නං එතං පඡින්නං, යදිදං සබ්බසම්ඛාරසමථො සබ්බපට්ඨිනියසග්ගො තණ්හකංඝො විරාගො නිබ්බානන්ති. අයං චූළචනානඤ්ඤ විරාගසඤ්ඤ”ති.

- (අ. නි. -vi: 198 පිට)

“..... ආනන්දය, මේ සසුනෙහි මහණ තෙම වනගත වූයේ හෝ රුක්මුලකට ගියේ හෝ හිස් ගෙයකට ගියේ හෝ මෙසේ නුවණින් සලකා බලයි: ‘සියලු සංස්කාරයන්හි සන්සිඳීම ය, සියලු උපධීන්ගේ හැරවීම ය, තණ්හාවෙහි ගෙවීම ය, විරාග ය, නිවන ය යි යන මේ යමෙක් වේ ද, එය ශාන්ත ය; එය ප්‍රඡින්න ය.’ ආනන්දය, මෙය විරාග සඤ්ඤාව යැයි කියනු ලැබේ.”

මෙය උපසමානුස්සති කර්මස්ථානයක් වශයෙන් ද (වි. ම.: 216 - 217 පිට) පල සමචනට පිවිසීමෙහි කර්මස්ථානයක් වශයෙන් ද (අ. නි. - vi: 606, 668-674 පිට; ව. අ.: 166 - 167 පිට) ගත හැකිය. විරාග සඤ්ඤ යනු විරාගානුපස්සනාවෙහි උපදින සංඤ්ච ලෙස ද (දී.අ. -ii: 757 පිට; අ. අ. - ii: 665 පිට) වික්ඛම්භනාදී පංච විරාගය ම අරමුණු කොට උපන් සංඤ්ච ලෙස ද (අ. අ. - i : 287 පිට) දක්වා තිබේ.

(ii). “.... ‘පච්චනං දුක්ඛං, අප්පච්චනං සුඛ’න්ති සන්නිපදෙඤ්ඤං....”
— (ප. ම. - i : 112 පිට)

“..... ‘(සංස්කාරයන්හි) පැවැත්ම දුක්ඛ ය, නොපැවැත්ම (= නිවන) සැපයැයි සන්නි පදය (= නිවන) පිළිබඳ නුවණ ය...”

අටුවා විවරණය

“..... අප්පච්චනන්ති ආදී නිබ්බාණමෙව. සන්නිපදෙති සන්නිකොට්ඨාසෙ; නිබ්බාණෙති අනෙථා. අනුස්සවවසෙනාපි හි ‘සන්නිපද’න්ති නාමමත්තං ගහෙනවා උප්පන්නං ඤ්ඤංමපි සන්නිපදෙඤ්ඤන්ති චූළචනං.”

— (ප. අ.: 185 පිට)

“... අප්පච්චන්ත (= නොපැවැත්ම) ආදිය නිවන ම ය. සන්නිපදය පිළිබඳ යනු.... නිවනෙහි යන අර්ථය යි. අනුස්සව වශයෙන් ‘සන්නිපදය’ (= නිවන) යන නාම මාත්‍රය ම ගෙන උපන් නුවණ ද ‘සන්නිපදයෙහි නුවණ’ යයි කියන ලදී.”

11. “... සම්ඛාරානං බසං බසනොදස්සනවිපස්සනාපි අච්චනවිරාගං නිබ්බානං විරාගනොදස්සනං මග්ගඤ්ඤංමපි විරාගානුපස්සනා....”
- (ම. අ. - ii: 249 පිට; අ. අ. - ii: 722 පිට ආදිය)

“.... සංස්කාරයන්ගේ බිඳීම ක්ෂය වශයෙන් දක්නා විදර්ශනාව ද අවිචන්ත විරාගය වන නිවන විරාග වශයෙන් දක්නා (ලෝකෝත්තර) මාර්ග ඥානය ද විරාගානුපය්‍යනා ය.”

12. “.... රූපෙ ආදීනවං දිස්වා රූපවිරාගෙ ඡන්දජානො හොති සද්ධාධිමුතො. විතතඤ්චස්ස සවාධිට්ඨිතං. රූපෙ විරාගානුපය්‍යී අස්ස සිය්‍යාමීති සිකංඛි. රූපෙ විරාගානු-පය්‍යී පසය්‍යසිය්‍යාමීති සිකංඛි.”

- (ප. ම. - i: 366 පිට.)

අටුවා විවරණය:

“රූපෙ ආදීනවං දිස්වාති භධ්ධානුපය්‍යනානො පට්ඨාය.... රූපකංඛනෙධ ආදීනවං දිස්වා. රූපවිරාගොති නිබ්බාණෙ.... ඡන්දජානො හොතීති අනුස්සවවයෙන උපපන්නධ-මමචඡන්දො හොති.... විතතඤ්චස්ස සවාධිට්ඨිතනති අස්ස යොගිය්‍ය විතතං බයවිරාගය-ධ්ධානෙ රූපභවෙහ ආරමමණවයෙන, අවචන්තවිරාගසධ්ධානෙ රූපවිරාගෙ නිබ්බාණෙ අනුස්සවවයෙන, සුචුඤ්ඤ අධිට්ඨිතං සුචුඤ්ඤ පතිට්ඨිතං හොතීති....”

— (ප. අ.: 361 පිට.)

13. “... විරාගානුපය්‍යීති එතථ පන දො විරාගා: බයවිරාගො ච අවචන්තවිරාගො ච.... ‘විරාගානුපය්‍යනා’ති තදුභයදස්සනවයෙන පචන්තා විපය්‍යනා ච මගො ච....”

- (වි.ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට.)

“විරාගානුපය්‍යනාවෙන් යුක්තව යන මෙහි බය-විරාගය ද අවචන්ත-විරාගය ද (යනුවෙන්) විරාග දෙකකි.... ‘විරාගානුපය්‍යනා’ යනු එම දෙක ම දැකීම වශයෙන් පචන්තා වූ විදර්ශනාව ද (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය ද (වෙයි).”

14. (i) “..... එතං දුකංඛනති ඤානවාන මොසධමමං පලොකිතං. චුස්ස චුස්ස වයමපය්‍යං එවං තතථ විරජ්ජති”

— (ස. නි. -iv: 390 පිට)

“නැයෙන සුලු බිඳෙන සුලු මෙය දුක යැයි දැන (නුවණින්) පැහැය පැහැය (= ස්පර්ශ කරමින්) හඬගය දකිනුයේ, මෙසේ එහි නොඇලෙයි.”

අටුවා විවරණය:

“මොසධමමනති නය්‍යන-සභාවං. පලොකිතනති පලුප්ප්ප්නසභාවං, හිප්ප්ප්නසභාවං. චුස්ස චුස්ස වයං පය්‍යනති ඤාණෙන චුස්සිතවා සමපය්‍යනො.”

- (ස. අ. - iii: 83 පිට.)

- (ii) “පට්ඨමහිද-මග්ග අටුවා”වෙහි බය - විරාගය වශයෙන් ආනාපානසති විරාගානුපය්‍ය-සනාව විග්‍රහ කළ පසුව මෙසේ ද දක්වා තිබේ:

“එතථ ච.... විරාගානුපය්‍යීති... සධ්ධාරෙසු විරජ්ජනසමතථාය විපය්‍යනාය වයෙන.... චුතතනති වෙදිතංඛං.”

- (ප. අ.: 347 - 348 පිට)

“මෙහි දු... විරාගානුපස්සනාවෙන් යුක්තව යනු... සංස්කාරයන් කෙරෙහි නො ඇලීමට සමත් වන විදර්ශනාව වශයෙන්.... කියන ලද යි දත යුතුයි.”

මෙහි අධොලිපි අංක: 15 දක්වන්නේ ද “පටිසම්භිදමග්ග අටුවා”වෙහි ආනාපානසති විරාගානුපස්සනාව තදභිග විරාගයට බර වූ විචරණය කෙරුණු නැතෙකි.

(iii) 9 වන පරිච්ඡේදයෙහි 17 වන අධො ලිපිය බලන්න.

15. “..... විරාගානුපස්සනා නිබ්බිදනුපස්සනාවයෙන.....”

- (ප. අ.: 215 පිට)

16. අ. නි. -iii: 30, 324 පිටු; අ. නි. -iv: 426 පිට; අ. නි. -v: 340 පිට; අ. නි. -vi: 4 - 12 පිටු ආදිය.

මේ නැන්වලදී විරාගය යනු (ලෝකෝත්තර) මාභිය බව අටුවාව කියයි. (අ. අ. - ii: 587, 676, 725, 817 පිටු) මේ සම්බන්ධව විමර්ශනයක් මෙම පරිච්ඡේදයෙහි ඉදිරියේදී කෙරෙනු ඇත.

17. (i) “.... ඉධානන්දු භික්ඛු යෙ ලොකෙ උපසුපාදානා වෙනසො අධිට්ඨානාභිනිවෙසානු- සයා නෙ පඡනනෙතා විරමති න උපාදියනෙතා. අයං චුච්චනානන්ද සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤ” නි.

— (අ. නි. - vi: 200 පිට)

“..... ආනන්දය, මෙහි භික්ඛු තෙම, ලෝකයෙහි යම් (තණ්හා - මාන - දිට්ඨි යන) උපයයෝ (= අනුව යැම) වෙන් ද, (කාම - දිට්ඨි - සීලබ්බත - අත්තවාද යන) උපාදනයෝ (= දැඩිව ගැනීම) වෙන් ද, (ශාශ්වත-උච්ඡේද යන) සිතෙහි දැඩි පිහිටා සිටීම වේ ද, (ආත්ම දුෂ්ටිය නම) සිතෙහි දැඩි බැස ගැනීමක් වේ ද, (කෙලෙස්) අනුසයෝ වෙන් ද, ඔවුන් දුරු කරන්නේ, දැඩිව නොගන්නේ, නොඇලෙයි. ආනන්දය, මෙය ‘මුළු ලොවෙහි නොඇලුණු හැඟීම’ යැ යි කියනු ලැබේ.”

(ii) “.....සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤ පරිච්ඡෙන භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා වෙනසා බහුලං විහරතො ලොකවිතෙතසු විතතං පතිලියති, පතිකුටති, පතිවට්ඨති, න සම්පයාරියති; උපෙකතා වා පටිකකුලායතා වා සණ්ඨාති....”

- (අ. නි. -iv : 356 පිට)

“...මහණෙනි, ‘මුළු ලොවෙහි නොඇලුණු හැඟීම’ පුහුණු කළ සිතින් බහුල ලෙස වසන භික්ඛුවගේ සිත ලොකික සිතිවිලි පිළිබඳව සැඟවෙයි; හැකිලෙයි; පෙරළෙයි; සෘජුව නොයයි. උපේක්ෂාව හෝ පිළිකුල් බව හෝ පිහිටයි.”

(මෙය නිබ්බිදනුපස්සනාවට සම්බන්ධ කෙරෙන ආකාරය 5 වන පරිච්ඡේදයෙහි 25 වන අධොලිපියෙහි දැක්වෙයි.)

18. “රාගොති ආදිති ලොභයෙසු නාමාති. යො හි රඤ්ජනවයෙන රාගො, නඤ්ජනවයෙන නන්දි, තණ්හායනවයෙන තණ්හාති වුවවති.”
- (ස. අ. -ii: 85 පිට)
- (ම. අ. - iv: 64 පිට ද බලන්න.)

- 19 “නන්දිනති සප්පිතිකං තණ්හං, රාගනති නිප්පිතික-තණ්හං.”
-(ප. අ.: 94 පිට)

20. “..... රූපං භික්ඛවෙ, භික්ඛු යොනියො මනසිකරොනො රූපානිච්චතඤ්ච යථාභූතං සමනුප්පය්‍යනො රූපයමී නිබ්බිද්දති. නන්දිකඛියා රාගකඛියො, රාගකඛියා නන්දිකඛියො, නන්දිරාගකඛියා විතං විමුත්තං සුවිමුත්තනති වුවවති.”
- (ස. නි. - iii: 92 පිට)

(ස. නි. -iv: 282 - 284 පිටු ද බලන්න.)

අටුවා විවරණය:

“නන්දිකඛියා රාගකඛියො, රාගකඛියා නන්දිකඛියොති ඉදං නන්දිති වා රාගොති වා ඉමෙසං අනුච්චො නිතනානාකරණතාය වුත්තං. නිබ්බිද්දනුප්පය්‍යනාය වා නිබ්බිද්දනො නන්දිං පඡහති විරාගානුප්පය්‍යනාය විරඡ්ජනො රාගං පඡහති, එතනාවතා විපය්‍යනා නිට්ඨපෙනවා, රාගකඛියා නන්දිකඛියොති ඉධ මග්ගං දයෙසත්වා...”

— (ස. අ. -ii: 197 - 198 පිටු)

“නන්දිය ගෙවීමෙන් රාගය ගෙවෙයි. රාගය ගෙවීමෙන් නන්දිය ගෙවෙයි යන්න, නන්දිය වේවා රාගය වේවා මොවුන්ගේ අර්ථ වශයෙන් නානත්වයක් නැති හෙයින් කියන ලදී. නිබ්බිද්දනුප්පය්‍යනාවෙන් හෝ කලකිරෙනුයේ නන්දිය දුරලයි, විරාගානුප්පය්‍යනාවෙන් නොඇලෙනුයේ රාගය දුරලයි. මෙපමණකින් විදර්ශනාව නිමවා, රාගය ගෙවීමෙන් නන්දිය ගෙවෙයි යනුවෙන් මෙහි (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය දක්වා....”

නන්දිය හා රාගය අතර වෙනසක් දැක්වීමට මෙහි ටීකා විවරණය උත්සාහ දරා ඇත. (ස. ටී. - ii: 222 පිට)

ස. අ. -iii: 33 පිට ද බලන්න. (නන්දියත් රාගයත් අර්ථ වශයෙන් එක ම යැයි මෙහි දැක්වෙයි.)

21. “.... විරාගමප්‍රභං භික්ඛවෙ සඋපනිසං වදමී, නො අනුපනිසං. කා ච භික්ඛවෙ විරාගය්‍ය උපනිසා? නිබ්බිද්දනිය්‍ය වචනියං.....”
-(ස. නි. - ii: 48 පිට)

අ. නි. -vi: 586 - 596 පිටු ද බලන්න.

22. “විරාගොති මගො. යො හි කිලෙසෙ විරජ්ජනො ඛෙපෙනො උපපනො, නයමා විරාගොති වුච්චති. නිබ්බද්ධි නිබ්බද්ධාණං. එතෙන බලවච්චසය්‍යනං දයෙසති.”

- (ස. අ. -ii: 40 පිට)

23. දී. අ. - ii: 476 පිට; ම. අ. - ii: 95 පිට; අ. අ. - ii: 587, 676, 725, 817 පිට ආදිය.

“විරාගො මගො, විමුක්ඛි ඵලං” (= “විරාගය ලෝකෝත්තර මාර්ගය යි. විමුක්ඛිය ලෝකෝත්තර ඵලය යි.”) යන “පච්චිමභිදමග්ග”යෙහි ‘විරාග කථා’ උද්දේයය අනුව මෙම අටුවා සම්ප්‍රදය බිහි වී ඇතැයි අනුමාන කළ හැකිය. (ප. ම. - ii: 80 පිට හා ප. අ.: 436 පිට) එහෙත් අනුපස්සනා අර්ථයෙන් විදර්ශනාව ද විරාග නම් වන බව ‘විරාග කථා’යෙහි ම පසුව දක්වා තිබේ. (ප. ම. - ii: 86 පිට)

24. “යාවතා භික්ඛවෙ කාසිකොසලා, යාවතා රඤ්ඤ පසෙනදිය්‍ය කොසලය්‍ය විජිනෙ රාජා, තතථ පසෙනදිකොසලො රාජා අගගමකතායති. රඤ්ඤපි බො භික්ඛවෙ පසෙනදිය්‍ය කොසලය්‍ය අනෙච අඤ්ඤථනනං, අතථී විපරිණාමො. එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො තයමිමපි නිබ්බද්ධි. තයමී නිබ්බද්ධෙනො අගගෙ විරජ්ජති. පගෙව භීතයමිනති.”

- (අ. නි. -vi: 106 පිට.)

අටුවා විවරණය:

“..... අතථී විපරිණාමොති මරණමපි අතථී. තයමිමපි නිබ්බද්ධිති තයමිමපි සමපනතිජාතෙ උකකණ්ඨති. අගගෙ විරජ්ජතිති සමපනතියා අගගෙ කොසලරාජනාවෙ විරජ්ජති.....”

- (අ. අ. -ii: 831 - 832 පිට.)

25. ම. නි. - iii: 500 - 506 පිට.

මෙහි කියැවෙන උපේක්ෂාව, ධ්‍යාන උපේක්ෂාව ලෙස අටුවාව විග්‍රහ කළත් (ම. අ. - iv: 186 - 192 පිට) ධ්‍යාන සමාධියෙන් පුක්ඛ විදර්ශනා උපේක්ෂාව වශයෙන් ද ගත හැකිය. මෙම දේශනාව අයා සිටීමින් ම ඒ අනුව විදර්ශනා වැඩිමෙන් පුක්ඛයාති අනාගමී වීමෙන් දේශනාවෙහි ප්‍රායෝගික ස්වරූපය ප්‍රකට වෙයි.

26. මෙහි 20 වන අධ්‍යාලිපියෙහි අධංගු වන අටුවා පාඨයෙහි අවසන් (අසම්පූර්ණ) වාක්‍යය සඳහා ටීකා විවරණය මෙසේ ය:

“..... එතතාවතාති නනදිකඛයා රාගකඛයොති එතතාවතා. විපය්‍යනං නිධධපෙ- කාති විපය්‍යනාකිච්චය්‍ය පරියොයානෙ. රාගකඛයාති වුට්ඨානගාමීතිපරියොයානාය විපය්‍යනාය රාගය්‍ය ඛෙපිතතනා, අනනතරං උපපනෙනන අරියමගෙන සමුච්චේදව- යෙන නනදිකඛයොති. තෙනාහ ඉධ මග්ගං දයෙස කාති.”

- (ස. ටී.-ii: 222 පිට.)

“.....මෙපමණකින් යනු ‘නන්දිය ගෙවීමෙන් රාගය ගෙවෙයි’ යන මෙපමණ කින්. විදර්ශනාව නිමවා යනු විදර්ශනා කෘත්‍යයාගේ අවසානයෙනි. රාගය ගෙවීමෙන් යනු චූච්ඡානගාමීනිය කෙළවර කොට ඇති විදර්ශනාවෙන් රාගයාගේ ක්ෂය කිරීම හේතුවෙන්. අනතුරුව උපන් ආයථි මාරියෙන් සමුච්ඡේද වශයෙන් නන්දිය ගෙවෙයි. එහෙයින් මෙහි මාර්ගය දක්වා යි කිය.’”

මේ අනුව, “නන්දිකඛයා රාගකඛයෝ” යන්නෙන් නිබ්බිදවෙන් ලෝකික විරාගය පහළවීම ද “රාගකඛයා නන්දිකඛයෝ” යන්නෙන් ලෝකික විරාගයෙන් ලෝකෝත්තර විරාගය පහළවීම ද දැක්වෙන සේ ගත හැකිය.

(අ. නි. -vi: 92 පිට හා අ. අ. -ii: 829 පිට ද බලන්න.)

27. “යඤ්ච දුක්ඛානුපය්‍යනාඤ්ඤාං යඤ්ච නිබ්බිදනුපය්‍යනාඤ්ඤාං යඤ්ච විරාගානුපය්‍යනා ඤ්ඤාං යඤ්ච අපපණ්ණිතානුපය්‍යනාඤ්ඤාං, ඉමානි ච ත්ඨාසි ඤ්ඤානි එකුපාදනා මුච්චනති: කාමුපාදනා”

-(ප. ම. -i: 458 පිට)

28. “රාගො ඛො ආච්චියො, අනුධකරණො අවකඛුකරණො අඤ්ඤාණකරණො පඤ්ඤානිරොධිකො විසාතපකඛිකො අනිබ්බානසංචතතනිකො.”

- (අ. නි. - i: 382 පිට)

29. “විරාගසඤ්ඤා භික්ඛවෙ, භාවිතා බහුලිකතා මහපඵලා හොති මහානියංසා.”

- (ස. නි. - (v) iii: 248 පිට)

නිරෝධානුපස්සනාව

[6] “නිරෝධානුපස්සනං භාවෙනො සමුදයං පජහති.”

“නිරෝධානුපස්සනාව වඩන්තා සමුදය දුරු කරයි.”

නිරුද්ධ වන්නා හෝ නිරුද්ධ වීම හෝ පැවැත්මේ අභාවය හෝ “නිරෝධය” යි.¹ මෙහිදී අදහස් කරනුයේ කවර නම් නිරෝධයක් දැයි විමසා බලමු.

“.... එකත්පයෙක හුන් ආයුෂ්මන් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙය පැවසූහ.

‘ස්වාමීන් වහන්ස, ‘නිරෝධය, නිරෝධයැ’ යි කියනු ලැබෙයි. කවර ධර්මයන්ගේ නිරුද්ධවීමෙන් ‘නිරෝධයැ’යි කියනු ලැබේ ද?’

‘ආනන්දය, රූපය අනිච්ච ය; ප්‍රත්‍යයන්ගේ එක්වීමෙන් සකසන ලද්දෙකි; ප්‍රත්‍යයන් නිසා ප්‍රත්‍යයන් සමඟ උපන්නෙකි; ක්ෂය වන ස්වභාව ඇත්තෙකි; වැනැයෙන සැහැවි ඇත්තෙකි; බිඳෙන සැහැවි ඇත්තෙකි; නැතිවෙන සැහැවි ඇත්තෙකි. එහි (= රූපයාගේ) නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධ යැ’ යි කියනු ලැබෙයි. වේදනාව අනිච්ච ය.... එහි (= වේදනාවෙහි) නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධ යැ’ යි කියනු ලැබේ. සඤ්ඤාව අනිච්ච ය.... සඤ්ඤාවෙහි නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධයැ’යි කියනු ලැබෙයි. සංඛාර අනිච්ච ය... සංඛාරයන්ගේ නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධ යැ’ යි කියනු ලැබෙයි. විඤ්ඤාණය අනිච්ච ය; සංඛත ය; පටිච්ච සමුප්පන්න ය; ඛය ධම්ම ය; වය ධම්ම ය; විරාග ධම්ම ය; නිරෝධ ධම්ම ය. එහි (= විඤ්ඤාණයාගේ) නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධයැ’ යි කියනු ලැබෙයි. ආනන්දය, මේ ධර්මයන්ගේ නිරුද්ධවීමෙන් ‘නිරෝධයැ’යි කියනු ලැබෙයි.”²

මේ අනුව, පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ හෙවත් සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම - නැතිවීම - හඬගය- අභාවය මැ මෙහිදී ‘නිරෝධ’ පදයෙන් අවධාරණය කෙරෙයි. මෙහිදී ප්‍රධාන අවස්ථා දෙකක් පැනෙයි.

නැවත සංස්කාරයන් ඉපැදීමට ප්‍රත්‍යය වන ආකාරයෙන් නිරන්තරයෙන් ම සිදුවන සංස්කාරයන්ගේ සාමාන්‍ය නිරුද්ධවීම, එනම් උප්පාද නිරෝධය, මින් එක් අවස්ථාවකි. සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික නිරෝධය වශයෙන් ගත් කල මෙය ‘ඛය- නිරෝධ’ නමින් ද හැඳින්වෙයි. ³

දෙවෙනි අවස්ථාව නම්, සංස්කාරයන් නැවත නූපදින ලෙසින් සිදුවන අනුප්පාද හෙවත් සමුච්ඡේද නිරෝධය යි⁴. එනම් ලෝකෝත්තර මාර්ග අවස්ථාව යි. ⁵ මෙහිදී අවචන්ත³ හෙවත් නිස්සරණ නිරෝධය ⁵ වන නිවන ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනු ලැබෙයි.

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි අංකය: 93 - 100 පිටු

මෙම නිරෝධානුපස්සනා විවරණයේදී අපගේ වැඩි අවධානය යොමුවනු ඇත්තේ සංස්කාරයන්ගේ උප්පාද නිරෝධය පිළිබඳව යි. අනුප්පාද නිරෝධය වනාහි නිරෝධානුපස්සනාව මුදුන්පත් වන විශේෂ අවස්ථාව ලෙස සැලකෙනු ඇත.

සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම නැවත නැවත විදසුන් නුවණින් සලකා බැලීම වන නිරෝධානුපස්සනාව⁶ විදර්ශනාවේදී නොයෙක් මුහුණුවරින් ඉදිරිපත්වනු ඇත. පළමුව එහි මූලික ස්වරූපය මතුවන අන්දම නිදසුනක් මගින් පැහැදිලි කර ගනිමු.

උදර වලනය මූල කර්මස්ථානය වශයෙන් වඩන්නා වූ විපස්සනායානිකයාගේ සති - සමාධි කෙමෙන් විශද වන විට, උදරයේ එක් පිම්බීමක ආරම්භය හා අවසානය මැනවින් මෙනෙහි කළ හැකි වෙයි. (ඒ දෙක අතර වන්නේ පිම්බීමේ මධ්‍ය අවස්ථාව යයි සැලැකීමට ද හෙතෙම පුරුදු වෙයි.) එම පිම්බීමේ අවසානයත් සමඟ ම හැකිළීම ඇරඹෙයි. මදකින් එම හැකිළීම නිරුද්ධ වී නැවත පිම්බීම සිදුවෙයි. එය ද නැති වී නැවත හැකිළීම ආරම්භ වෙයි. සමාධිමත් සිතීන් මෙය නොකඩවා මෙනෙහි කිරීමෙන් අනිවච්චානුපස්සනාව සිද්ධ වෙයි. එවිට ඒ එක් එක් පිම්බීමක - හැකිළීමක අවසානය මෙනෙහි කරන අවස්ථාව, නිරෝධානුපස්සනාවේ ප්‍රාථමික ස්වරූපය වශයෙන් සැලැකිය හැකිය.

යෝගාවචරයාගේ මනසිකාරය තවත් නියුණු වත් ම, එක් පිම්බීමක් තුළ අනුක්‍රමික කුඩා පිම්බීම් රාශියක් ඇතැ යි නුවණින් දකියි. මේ කුඩා පිම්බීමක් පායා ද ඇතිවීමක් හා නැතිවීමක් වෙයි. හැකිළීම සම්බන්ධයෙන් ද මෙසේ ම ය. මෙම අවබෝධය ක්‍රමයෙන් සදෙරට හමුවන සෑම අරමුණක් පිළිබඳව ම පැතිරී යයි. උදහරණයක් වශයෙන්, පෙරදී එකක් වශයෙන් දැනුණු ශබ්දයක් දැන් කැඩී - කැඩී (එනම්, ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින්) පවතින ශබ්ද සන්තතියක් ලෙසින් වැටහෙයි. සිතීවිලි ද පරම්පරා වශයෙන් ඇතිව නැති වන අයුරු මැනවින් පෙනෙයි. මෙසේ අනිවච්චානුපස්සනාව කෙමෙන් ගැඹුරට විහිදෙත් ම වර්තමාන වශයෙන් ම සියලු සංස්කාර අරමුණුවල ක්ෂණික ඇතිවීම - නැතිවීම ප්‍රකටව පෙනෙන්නා වූ උදයබ්බය ඤාණය පහළ වී මුහුණුරු යයි. ඒ සමඟ ම නිරෝධානුපස්සනාව ද වැඩි - දියුණු වන ආකාරය තේරුම් ගත හැකි වෙයි.

මීළඟට නිරෝධානුපස්සනාව පෙරමුණට එයි. සංස්කාරයන්ගේ ඇතිවීමට වඩා නැතිවීම ම ප්‍රකට වන්නට වෙයි. සිතට අරමුණු වන සෑම සංස්කාරයක් ම වේගයෙන් බිඳී යන අන්දම යෝගාවචරයාහට පැහැදිලි වෙයි. අරමුණ මැනවින් මෙනෙහි කරන්නට පළමුව ම එය නිරුද්ධ වන්නේ යැයි ඔහුට සිතෙයි. මෙනෙහි කරන සිත ද ඒ සමඟ ම බිඳී යන සැටි දර්ශනය වෙයි. තමාගේ මනසිකාරයේ පිරිහීමක් සිදුව ඇතැයි ඇතැම් විට යෝගාවචරයාහට හැඟෙන්නට ඉඩ තිබේ. එහෙත් ඇත්තෙන් ම මෙය ඔහුගේ විදර්ශනා ප්‍රඥාවේ අභිවෘද්ධියකි. හෙතෙම දැන් උදයබ්බය ඤාණය ඉක්මවා හඩග ඤාණයට අවතීර්ණ වී සිටියි. මෙහිදී වර්තමාන වශයෙන් ම සිදුවන සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික නිරෝධය හෙවත් බය - නිරෝධය යෝගාවචරයාගේ මනසෙහි තදින් කාවැදෙනු ඇත. මේ වනාහි නිරෝධානුපස්සනාවෙහි ප්‍රබල අවස්ථාවෙකි. ⁷

අනතුරුව අන්වයේ ඤාණයෙන්, අතීතයේදී ද මෙලෙසින් ම සංස්කාරයන් නොනැවතී බිඳෙමින් පැවතුන බව ද අනාගතයේදී ද මේ ක්ෂණික නිරෝධය නොසිඳී පවතින බව ද යෝගාවචරයා තේරුම් ගනියි.⁸ තම පඤ්චස්කන්ධයෙහි පමණක් නොව මුළු තුන් ලෝකයෙහි ම යථා ස්වභාවය නම් මෙය ම බව ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. මේ නයිත්

සංස්කාරයන්ගේ අතිශය භයජනක ස්වභාවය විනිවිද දකියි. (= භයතුපටියාන ඤාණය) එසේ ම සංස්කාරයන්ගේ මහත් වූ ආදීනවයන් නොයෙක් ආකාරයෙන් අවබෝධ කරයි. (= ආදීනව ඤාණය) එමඟින් සංස්කාරයන් පිළිබඳව කලකිරෙයි. (= නිබ්බිද ඤාණය) අතරක් නැතිව නිරුද්ධ වෙමින් පවත්නා වූ මේ සංස්කාර සන්නතියේ සදකාලික සන්සිද්ධිමක් - නිරෝධයක් වේ නම් එය ම යහපත් යැයි හැඟීම් පහළ වෙයි. ⁹ මෙසේ බිය - නිරෝධ ප්‍රත්‍යක්ෂය තුළින් අවිචන්ත නිරෝධය වන නිවන අනුමාන ඤාණ වශයෙන් පුනපුනා මෙතෙහිවීම ද නිරෝධානුපස්සනාවෙහි තවත් මුහුණුවරක් ලෙසින් දැක්විය හැකිය. ¹⁰ එමඟින් 'සංස්කාරයන්ගෙන් මිදිය යුතුය' යන ඤාණයමිප්‍රසුක්ත ඡන්දය තීව්‍ර වෙයි. (= මුඤ්චිතුකමානා ඤාණය) ¹¹

ඇතැම් විට යෝගාවචරයා වඩන්නා වූ ප්‍රධාන කර්මස්ථාන ආරම්භණය සහමුලින් ම නිරුද්ධ විය හැකිය. ආනාපානාසනිය වඩන්නාහට ආශ්වාස - ප්‍රශ්වාස නොදැනී යයි; උදර චලනය මෙතෙහි කරන්නහුට උදරයේ පිම්බීම - හැකිලීම නොදැනී යයි; හිඳීමේ ඉරියව්ව අරමුණු කරන්නාහට සිරුර නොදැනී යයි; විටෙක හිස හෝ සිරුරෙහි වෙනත් අංගයක් හෝ නොදැනී යයි; සිරුරේ හැපීම් සම්මසනය කරන්නහුට කායික ස්පර්ශය නොදැනී යයි; ධාතු මනසිකාර විදර්ශනාව වඩන්නහුට පශ්චි - ආපො - තේජො - වායො වශයෙන් සතර මහ භූත රූපයන් වෙන් කළ විට මුළු සිරුර ම නොදැනී යයි; ඇතමෙකුට රූපස්කන්ධය ම පිළිබඳ දැනීම නිරුද්ධ වී, හුදු චිත්ත සන්තානයේ පැවැත්ම පමණක් අරමුණු වෙයි. ¹² මෙසේ ඒ ඒ රූප කොටස් නොදැනී යාම නුවණින් මෙතෙහි කිරීම නිරෝධානුපස්සනාවේ තවත් අංගයක් ලෙස හැඳින්විය හැකිය.

මෙසේ තමා අරමුණු කරමින් සිටි ප්‍රධාන කර්මස්ථානය නොදැනී යාම නිසා ඇතැම් යෝගාවචරයන් බියට පත්වන අතර, සමහරෙක් "ලෝකෝත්තර තත්වයක් ලදීම" යි මුළාවට පත්වෙති. එහෙත් මෙහිදී සිදුවන්නේ යෝගාවචරයාගේ විදර්ශනාවෙහි එක්කරා ලොකික දියුණුවකි. මෙම අවස්ථාවේදී ඔහු විසින් තමාට ප්‍රකට වන්නා වූ වෙනත් අරමුණක් මෙතෙහි කළ යුතුය. ඉදින් රූප කොටස් කිසිවක් නොදැනෙන්නේ නම් චිත්ත සන්තානයේ පැවැත්ම කෙරෙහි අවධානය යෙදිය යුතු වෙයි. එසේ වෙනත් අරමුණක් මෙතෙහි කරමින් සිටියදී ඇතැම් විට පළමු කර්මස්ථානය නැවත වැටහිය හැකිය. එවිට නැවත එම කර්මස්ථානය ම මෙතෙහි කළ යුතුය. ඉදින් ඇය ආදී පස් දෙවින් ලැබෙන අරමුණු කිසිවක් නොදැනී හුදු මනෝද්වාරික චිත්ත සන්තානයෙහි පැවැත්ම පමණක් අරමුණු වන්නට වෙතොත්, එය උසස් සමාධිමය (ලොකික) තත්වයක් ලෙසින් සැලකිය හැකිය.

යෝගාවචරයාගේ සමාධිය වඩාත් ගැඹුරු වන කල්හි අරමුණු වන්නා වූ සෑම සංස්කාරයක ම නිරුද්ධවීම මැනවින් ප්‍රකට වෙයි. නිරුද්ධ වන්නා වූ සංස්කාර ධර්මය නැවත නුපදින සේම නිරුද්ධ වන අන්දම අවබෝධ වෙයි. අනතුරුව හටගන්නේ අචන් ම සංස්කාරයකි. එය ද සැනෙකින් මුළුමනින් ම නිරුද්ධ වෙයි. ¹³ අරමුණත් එය මෙතෙහි කරන සිතත් කිසිවක් ශේෂ නොකොට මෙසේ ක්ෂණයක් පාසා සම්පූර්ණයෙන් ම නිරුද්ධවීම ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන නිරෝධානුපස්සනාව තුළින් අනාත්ම ස්වභාවය මතු වෙයි. පඤ්චස්කන්ධයට සම්බන්ධ සියලු සංස්කාර ධර්මයන් එක් ක්ෂණයක දී සහමුලින් ම නිරුද්ධ වී, ඊළඟ ක්ෂණයේදී පහළ වන්නේ අලුත් ම ස්කන්ධ සමුහයක් නම්, එම ස්කන්ධයන් ද එම ක්ෂණයේදී ම කිසිවක් ඉතිරි නොකොට නිරුද්ධ වෙතොත්, මේ පඤ්චස්කන්ධය තුළ ආත්ම වශයෙන් ගත හැකි "මම" නම් සාරයක් නොවන බව

යෝගාවචරයා විනිවිද දකියි; 14 ආත්ම ස්වභාවයෙන් දුරින් ම දුරු වූ සංස්කාරයන්ගේ ශුන්‍යතාව පසක් කරයි.¹⁵

අනුපස්සනා නුවණ වැඩෙන් ම එමගින් තම සන්තානගත කෙලෙස් තදභග වශයෙන් නිරුද්ධ වන ආකාරය¹⁶ පරිණත යෝගාවචරයාහට වැටහෙනු ඇත. විදර්ශනා ප්‍රඥලෝකයෙන් සංස්කාර ලෝකය පිළිබඳ යථා ස්වභාවය හෙළිවන කල්හි, අවිද්‍යා අන්ධකාරය දුරු වෙයි; පඤ්චස්කන්ධය තුළ කෙනෙක් - "මමෙක්" සිටිති යි පවත්නා වූ මිථ්‍යා දෂ්ටිය නැවෙයි; සංස්කාරයන් "මම ය - මාගේ ය" යි උපාදනය කෙරෙන තණ්හාව නිරුද්ධ වෙයි; "මම" මිනුම් දණ්ඩ කොටගත් මානය නැතිවෙයි; සංස්කාරයන් සත්ව - පුද්ගල විසින් ගෙන ඒ හා ගැටෙන ද්වේශය භංග වෙයි; සංස්කාර ලෝකය "නිත්‍යය - සැපය - සුභය" යි වන සඤ්ඤ විපල්ලාය අහෝසි වෙයි; සංස්කාර සන්තතිය දිගින් දිගට ම පවත්වාගෙන යාම පිණිස පවතින ඕනෑකම ක්ෂය වෙයි.

මෙනෙක් භවයට ඇද බැඳ තබා ගන්නා වූ මෙවන් කෙලෙසුන්ගේ තදභග නිරෝධය⁵ හේතුවෙන් සසර දුක ද වර්තමාන වශයෙන් ම ගෙවෙන හැටි යෝගාවචරයා ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. ජරාව, ව්‍යාධිය, කායික දුක්ඛය, මරණය ආදී දුක් කෙරෙහි ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත උපෙක්ෂාව ප්‍රගුණ කිරීමෙන් ඒවායේ දුක්ඛ ස්වභාවය නිරුද්ධ වෙයි. ශෝකය, වැළපීම, උපායාසය, දේමනස්සය, අසහනය, පැතු දේ නොලැබීම ආදී දුක්වලින් දැන් පීඩාවක් නැත. පඤ්චස්කන්ධයන් උපාදනය කිරීමෙන් විදි මහා දුක ද තදභගව නිවී යයි.

වෙනත් ලෙසකින් කිවහොත්, අවිද්‍යා - තණ්හාදී කෙලෙස් ක්ෂය වීමෙන් පටිච්ච සමුප්පාද වක්‍රය නිරුද්ධ වී දුක්ඛ නිරෝධය සැලැසෙන අන්දම යෝගාවචරයා දකියි.¹⁷

සත් නිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයන් මැ මුහුකුරා ගොස්, ඉතා නියුණු නිරුත්සාහික විදර්ශනා මනසිකාර පද්ධතියක් ක්‍රියාවත් වන්නා වූ අනපේක්ෂිත, එහෙත් අතිශයින් ප්‍රකට අවස්ථාවකදී නිරෝධානුපස්සනාව මුදුන්පත්වෙයි. අනිච්ච - දුක්ඛ - අනාත්ම යන අනුපස්සනා තුන අතුරින් එකක් විශිෂ්ට ආකාරයෙන් ක්‍රියාත්මක වෙද්දී එක්වර ම මෙනෙහි කරන අරමුණ නිරුද්ධ වී කිසිදු අරමුණකින් තොරව මෙන් එක් ක්ෂණයක් ගත වී නැවත සංස්කාර අරමුණු කෙරෙමින් සිත විදර්ශනාවට ම වැටෙයි. මේ වනාහි "යමක් හටගැනීම ස්වභාවයෙන් යුක්ත ද ඒ හැම නිරුද්ධ වන ස්වභාව ඇත්තේය." යන ප්‍රත්‍යක්ෂාවබෝධය සමඟ ලොචතුරු මහ - පල ලැබීම යි;¹⁸ අච්චන්ත හෙවත් නිස්සරණ නිරෝධය¹⁹ ප්‍රතිවේධ කරමින් අනුප්පාද හෙවත් සමුච්ඡේද නිරෝධය සිදුවන අවස්ථාව යි. (වෙනත් හේතූන් නිසා ද මීට තරමක් සමාන අත්දැකීම් ලැබිය හැකි බැවින් මෙම අවස්ථාව විනිශ්චය කිරීමේදී බෙහෙවින් පරික්ෂාකාරී විය යුතුය.²⁰)

නිරෝධානුපස්සනාවෙන් සමුදය පහ කෙරෙයි. අනුපස්සනාවේ මූලික ස්වරූපය අනුව සලකා බැලීමේදී මෙහි සමුදය යනු සංස්කාරයන්ගේ උදය, හෙවත් ඉපැදීම වශයෙන් ගත හැකිය. ²¹ ක්ෂණික නිරෝධය ම මෙනෙහි කරන විට උදය පිළිබඳ අවධානය යොමු නොවී අත්හැරෙන බැවිනි. එහෙත් නිරෝධානුපස්සනාවේ පෘථුල ක්ෂේත්‍රය ගැන සිත යොදන කල්හි මෙන් ම අනුපස්සනාවෙන් ප්‍රභාණය වන්නේ කිලේසයක් විය යුතු බව සලකන විට ද, ඊට වඩා ගාමිහිර අර්ථයක් සමුදය යන්නෙන් ධ්වනිත වන බව හැඟෙයි.

එනම්, අනාගතයෙහි නැවත - නැවතත් සංස්කාර හටගැනීම පිණිස හේතු වන්නා වූ

ප්‍රත්‍යය යන අර්ථය යි. සංස්කාරයන්ගේ නිරෝධය පුනපුනා දැකීමෙන් සංස්කාරයන් පිළිබඳ කලකිරීම-නොඇලීම මතු වී, තවදුරටත් මේ සංස්කාර සන්තතිය පවත්වාගෙන යාමට වන ආසාව දුරු වන හෙයිනි. එබැවින් සංස්කාරයන් නැවත හටගැනීමට හේතු - ප්‍රත්‍යය වන යම් තාක් කෙලෙස් වේ ද, ඒ හැම සමුදය යන්තෙන් හකුළවා දැක්වෙන සේ සැලැකිය හැකිය.¹⁶

නිරෝධානුපස්සනාව යනු රාගයේ නිරෝධය අනුපස්සනා කිරීම යයි²² අර්ථ දක්වන “පට්ඨසම්භිද්ධමග්ග අටුවාව”, සමුදය යනු රාගයේ හටගැනීම වශයෙන් දක්වයි. ²³ රාගය වනාහි සමුදය පාක්ෂික සකල ක්ලේශයන් මූර්තිමත් කරන පදයක් හෝ සමුදය පාක්ෂික ප්‍රබල ක්ලේශයක් හෝ ලෙසින් ගත් කල එය අප මූලින් දක්වූ අර්ථ කථනය හා ගැළපෙන්නේය.

නිරෝධානුපස්සනාව හා සමුදය පිළිබඳව අප මෙතෙක් ගෙන හැර දක්වූ පුළුල් අරුත් දැක්වීම් අනුව, නිරෝධානුපස්සනාව වනාහි අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන්හි ම සංකලනයෙකි යි කිව යුතු වන්නේය. නිරෝධානුපස්සනාවෙහි ප්‍රධාන අවස්ථා හේදයක් වන හඬග ඤාණය තුළ මෙම තුන් අනුපස්සනාවන් ම ක්‍රියාවත් වන බව “පට්ඨසම්භිද්ධමග්ග”යෙහි ද සඳහන් වෙයි. ²⁴ එම ග්‍රන්ථයෙහි ම, ඒ ඒ උපාදනයන්ගෙන් මිදීම් වශයෙන් අනුපස්සනා වර්ගීකරණය කළ නැන්හි දු නිරෝධානුපස්සනාව වනාහි එම අනුපස්සනා තුනෙහි ම හෝ ඉන් දෙකක හෝ සම්මිශ්‍රණයක් බව පෙනෙයි. ²⁵ එහෙත් නිරෝධානුපස්සනාවෙහි මූලික ස්වරූපය අනුව, එය ප්‍රධාන වශයෙන් අනිච්චානුපස්සනාවෙහි ම ප්‍රභේදයක් ලෙසින් සැලැකීම වඩාත් උචිත වන්නේය.

අනිච්ච - විරාග - නිරෝධ යන අනුපස්සනාවන් එකට යෙදෙන බොහෝ නැන්වලදී අටුවාව විරාගානුපස්සනාව සහ නිරෝධානුපස්සනාව විග්‍රහ කොට ඇත්තේ එක ම ආකාරයකිනි. එනම්, විරාගානුපස්සනාව, බය විරාගය හා අච්චන්ත විරාගය වශයෙන් ද නිරෝධානුපස්සනාව, බය නිරෝධය හා අච්චන්ත නිරෝධය වශයෙන් ද බෙදීමෙනි. මෙහි බය විරාගය හා බය නිරෝධය යනු සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික හඬගය යයි ද, අච්චන්ත විරාගය හා අච්චන්ත නිරෝධය යනු නිවන යයි ද අටුවාව දක්වයි. ²⁶ මේ අනුව මෙම අනුපස්සනා දෙක ම එකක් ම යයි හැඟෙනු ඇත. තව ද මෙම අනුදර්ශනා දෙකෙන් දුරුවන්නා වූ කෙලෙස් වන රාගය හා සමුදය ද බෙහෙවින් එකිනෙකට සමානත්වයක් පෙන්වයි.

එතෙකුදු වුවත් මෙම අනුපස්සනා දෙක අතර වෙනසක් දැක්වීමට “පට්ඨසම්භිද්ධමග්ග අටුවාව” උත්සාහ දරා තිබේ. විරාගානුපස්සනාව යනු සංස්කාරයන් පිළිබඳ නොඇලීම ඇති කිරීමෙහි ලා සමත් වන විදර්ශනාව යයි ද, නිරෝධානුපස්සනාව යනු ඊට වඩා බලවත් වූ, කෙලෙස් නිරුද්ධ කිරීමට සමත් වන විපස්සනාව යයි ද එහි ‘ආනාපානාසනි මානිකා වණ්ණනාවෙ’හි සඳහන් කෙරෙයි. ²⁷ (මෙහිදී තදභග - විරාගානුපස්සනාව අවධාරණය කොට ඇති බැව් පෙනෙයි.)

විරාග ස්වභාවය නම් හුදෙක් ස්වභාවය ඉක්මවා යාමේ ප්‍රකෘතිය බව ද, නිරෝධ ස්වභාවය නම් එසේ සැහැවී ඉක්මවීමෙන් පෙරළා පැමිණෙන ධර්මතාවක් නොව යළි නො එන අයුරින් ම නිරුද්ධ වන ප්‍රකෘතිය බව ද එම අටුවාවේ ‘සම්මසන ඤාණ නිද්දේස වණ්ණනාවෙ’හි කියැවෙයි. ²⁸ මෙහි දක්වා ඇත්තේ බය - විරාගය යි. මේ නයිත් බය - නිරෝධානුපස්සනාව බය-විරාගානුපස්සනාවට වඩා ගැඹුරට විහිදෙන බවක් පෙනෙයි.

“පටියම්භිදමග්ග”යෙහි ආනාපානසති විපස්සනාව විස්තර කෙරෙන තැන, විරාගානුපස්සනා විවරණයට අඩංගු නොවන පටච්ච සමුප්පාදය සම්බන්ධ විශේෂ විග්‍රහයක් නිරෝධානුපස්සනා විවරණයෙහි ඇතුළත් කිරීමෙන්, විරාගානුපස්සනාවට වඩා නිරෝධානුපස්සනාව විශිෂ්ට බව දක්වන ලදී යි එම අටුවාව පවසයි. 29

විරාගානුපස්සනාවෙන් රාගය දුරු වන අතර නිරෝධානුපස්සනාවෙන් රාගයේ හටගැනීම දුරුවන බව දැක්වීමෙන් නිරෝධානුපස්සනාව වඩාත් ඈතට පැතිරෙන බව ද “පටියම්භිදමග්ග අටුවාව” හඟවයි.

අවිචන්ත විරාගය හා අවිචන්ත නිරෝධය යනු නිවන ම ය. එහෙත් විරාගානුපස්සනාව යනු දුක්ඛානුපස්සනා ප්‍රභේදයක් ලෙසින් ද නිරෝධානුපස්සනාව යනු අනිච්චානුපස්සනා ප්‍රභේදයක් ලෙසින් ද සලකන්නේ නම්, මෙහිදී විමොක්ෂ භේදයක් නිරූපණය කළ හැකිය. ඒ අනුව, අවිචන්ත විරාගය වනාහි විරාගානුපස්සනාව මුදුන්පත් වන මොහොතේදී අප්පණ්ණික විමොක්ඛය (එනම්, සුඛ ප්‍රාර්ථනා ස්වරූපයෙන් තොර වූ විමුක්තිය) වශයෙන් නිවන අරමුණු වීම ය; අවිචන්ත නිරෝධය නම්, නිරෝධානුපස්සනාව මුදුන්පත් වන අවස්ථාවේදී අනිමිත්ත විමොක්ඛය (එනම්, නිත්‍ය නිමිති ස්වභාවයෙන් තොර වන විමුක්තිය) වශයෙන් නිවන අරමුණු වීම ය. 30

ප්‍රායෝගික වශයෙන් විදර්ශනාවේදී විරාගය බොහෝ විට අන්දකිනු ලබන්නේ රාගයේ ගෙවියාම, නොඇලීම, කෙලෙසුන්ගෙන් දුරුවීම, උපෙක්ෂාව වශයෙනි; නිරෝධය බොහෝ සෙයින් ප්‍රත්‍යක්ෂ වනුයේ විවිධාකාරයෙන් සිදුවන සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම වශයෙනි.

නියුණු නිරෝධානුපස්සනාවෙහි නියුතු යෝගාවචරයා වෙත නිරතුරුව මරණ සතිය එළඹ සිටියි. එහෙයින් හේ සංස්කාරයන්ගේ සමුච්ඡේද නිරෝධය අපේක්ෂාවෙන් වඩ-වඩාත් අප්‍රමාදීවැ විදර්ශනාවෙහි මැ යෙදෙන්නේය.

* * *

“මහණෙනි, නිරෝධ සඤ්ඤාව (= නිරෝධානුපස්සනාව) වැඩීමෙන්, බහුලව කිරීමෙන්, එල දෙකක් අතුරින් එක්තරා එලයක් කැමති විය යුතු වන්නේය: (එනම්) මෙලොවැදී ම අර්හත්වය හෝ ඉදින් කෙලෙස් ඉතිරිව තිබේ නම්, අනාගාමී බව ය...”31

අධ්‍යයනය

1. "නිරුජ්ඣති, නිරුජ්ඣනං වා නිරොධො."
නි + රොධ = නිරොධ (පැවැත්මෙහි අභාවය යන අර්ථ යි.)
"නිරුජ්ඣතීති න භවති." - (ප. අ.: 362 පිට)

2. "..... එකමන්තං නිසින්නො ඛො ආයසමා ආනන්දො භගවන්තං එතදවොච:
'නිරොධො නිරොධොති භන්තෙ චුච්චති. කතමෙයානං ඛො භන්තෙ ධම්මානං නිරොධා
නිරොධොති චුච්චති.' නි. 'රූපං ඛො ආනන්ද, අනිච්චං සඛන්තං පටිච්චසමුප්පන්නං
බයධමමං වයධමමං විරාගධමමං නිරොධධමමං. කසය නිරොධා නිරොධොති චුච්චති.
වෙදනා අනිච්චා -පෙ- සඤ්ඤා අනිච්චා-පෙ - සඛාරා අනිච්චා - පෙ- විඤ්ඤාණං
අනිච්චා-පෙ-ඉමෙසං ඛො ආනන්ද, ධම්මානං නිරොධා නිරොධොති චුච්චති."
- (ස. නි. -iii: 42 - 44 පිට)

3. "..... නිරොධොපි හි බයනිරොධො අවචන්තනිරොධොති දුච්චොයෙව."
- (අ. අ. - ii: 722 පිට)

"..... නිරෝධය ද බය නිරෝධය, අවචන්ත නිරෝධය යයි දෙවැදූරුම් වේ ම
ය".

4. සියලු සංස්කාරයන්ගේ අනුප්පාද හෙවත් සමුච්චේද නිරෝධය පූර්ණ වශයෙන්
සිදුවන්නේ රහතන් වහන්සේගේ ස්කන්ධ පරිනිර්වාණය අවස්ථාවෙහිදී ය. එහෙත්
ලෝකෝත්තර මාර්ගාවස්ථාවේදී ඒ ඒ මාර්ගයට අදාළ වන කෙලෙස් සීමාවන් (මේවා ද
සංස්කාර මැයි) සමුච්චේද වශයෙන් නිරුද්ධ වෙයි. එහෙයින් ම එම කෙලෙස් හා ඒවා
නිසා භටගැනීමට අවකාශ තිබූ සෙසු සංස්කාර ද අනුප්පාද ය. (= නැවත නූපදී) එම
අර්ථයෙන් ලෝකෝත්තර මාර්ගය, අනුප්පාද හෙවත් සමුච්චේද නිරෝධය වශයෙන්
සලකනු ලැබෙයි.

5. "..... කතමෙ පඤ්ච නිරොධා: විකඛම්භනනිරොධො තදඛනනිරොධො
සමුච්චේදනිරොධො පටිප්පසයද්ධිනිරොධො නියසරණනිරොධො. විකඛම්භනනිරොධො
ච නීවරණානං පයමජ්ඣානං භාවයනො, තදඛනනිරොධො ච දිට්ඨිග්නානං
නිබ්බේධභාගියං සමාධිං භාවයනො, සමුච්චේද නිරොධො ච ලොකුත්තරං බයගාමීමග්ගං
භාවයනො, පටිප්පසයද්ධි නිරොධො ච ඵලකඛණෙ, නියසරණනිරොධො ච අමතා
ධාතු...."

— (ප. ම. -ii: 204 පිට)

"..... නිරෝධ පස කවරේද (යන්): විකඛම්භන නිරෝධ යැ තදඛන නිරෝධ යැ
සමුච්චේද නිරෝධ යැ පටිප්පස්සද්ධි නිරෝධ යැ නියසරණ නිරෝධයැ යි. ප්‍රථම
ධ්‍යානය වඩනුවහට නීවරණයන්ගේ විකඛම්භන නිරෝධය ද නිබ්බේධභාගිය සමාධිය
(එනම්, විදර්ශනාව) වඩන්නහුට (විදසුන් නුවණින්) දිට්ඨිග්නේ තදඛන නිරෝධය ද
ලෝකෝත්තර ක්ෂයගාමී මාර්ගය වඩන්නහුට (කෙලෙසුන්ගේ) සමුච්චේද නිරෝධය
ද (ලෝකෝත්තර) ඵල ක්ෂණයෙහි පටිප්පස්සද්ධි නිරෝධය ද අමත ධාතු (නම්
නිවන) නියසරණ නිරෝධය ද වෙයි."

6. “නිරෝධානුපය්‍යනායාති සධ්ධාරානං නිරෝධස්‍ය අනුපය්‍යනාය.....”
 - (දී.ටී.: 74 පිට)

“නිරෝධානුපය්‍යනාවෙන් යනු සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම පුන-පුනා දැකීමෙන් (ය).”
 (මෙහි අධොලිපි අංක: 7-(i) හා 10-(ii) ද බලන්න.)

7. (i) “.... නිරෝධානුපය්‍යනා හධ්ධානුපය්‍යනාවයෙන.”
 - (ප. අ.: 215 පිට)

“.....නිරෝධානුපය්‍යනාවෙන් යුක්තව යනු හධ්ධගය පුනපුනා දැකීම වශයෙන් (කියන ලදී.)”

(ii) “කථං ආරම්මණං පටිසධ්ධා හධ්ධානුපය්‍යනෙ පඤ්ඤා විපය්‍යනෙ ඤාණං: රූපාරම්මණනා විතතං උපපජ්ජිතා භිජ්ජති. තං ආරම්මණං පටිසධ්ධා තය්‍යවිතතස්‍ය හධ්ධං අනුපය්‍යති....”
 - (ප.ම.- i: 108 පිට)

“කෙසේ නම් අරමුණ නුවණින් දැන පුනපුනා බිඳීම දැකීමෙහි නුවණ විදර්ශනා ඤාන වේ ද යත්: රූපය අරමුණු කරන්නා වූ සිත ඉපිද බිඳෙයි. ඒ අරමුණ (බිඳීම් වශයෙන්) ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට ඒ (ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව සිදු කළ) සිතෙහි බිඳීම (රීළභ සිතීන්) පුනපුනා දකීයි.....”

අටුවා විවරණය:

“රූපාරම්මණනා විතතං ති රූපාරම්මණං විතතං... තං ආරම්මණං... පටිසධ්ධාති තං රූපාරම්මණං පටිසධ්ධාය ජාතීතවා. බයතො වයතො දිස්වාති අනෙථා. තය්‍ය විතතස්‍ය හධ්ධං අනුපය්‍යතිති යෙන විතතන තං රූපාරම්මණං බයතො වයතො දිට්ඨං, තය්‍ය විතතස්‍ය අපරෙන විතතන හධ්ධං අනුපය්‍යතිති අනෙථා....”
 - (ප. අ.: 182 පිට; වි. ම.: 482 පිට)

8. “ආරම්මණං අනවයෙන - උභො එකවචනථනා නිරෝධෙ අධිමුත්තනා - වයලකබණ විපය්‍යනා.”
 - (ප. ම. - i : 110 පිට)

“ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දුටු අරමුණ අනුව යෑමෙන් (අතීත - අනාගත) දෙක්හි ද (මෙම ස්වභාවය මැයි) එකට ව්‍යවස්ථා කොට, (හධ්ධ සධ්ධාන) නිරෝධයෙහි නිශ්චයට පත්වීම, වය ලකබණ විපය්‍යනාව (එනම්, බිඳීම් ලකුණින් යුත් විදයුත) වෙයි.”

අටුවා විවරණය:

“ආරම්මණං අනවයෙන උභො එකවචනථනාති පච්චකබතො දිට්ඨස්‍ය ආරම්මණස්‍ය අනවයෙන අනුගමනෙන, ‘යථා ඉදං තථා අතීතෙපි සධ්ධාරගතං භිජ්ජි(තථ), අනාගතෙපි භිජ්ජිය්‍යති’ ති එවං උභින්නං එකසභාවෙනෙව වචනථපනතති වුත්තො....නිරෝධෙ අධිමුත්තනාති එවං උභින්නං හධ්ධවයෙන එකවචනථනං කතවා, තය්‍යං යෙව හධ්ධසධ්ධානෙ නිරෝධෙ අධිමුත්තනා... නපපබ්බාරතාති අනෙථා.”
 - (ප. අ.: 183 පිට; වි. ම. : 483 පිට)

9. (i) “.....ඉධානනද හිකුටු... ඉති පටියංචිකකති: එතං යනතං එතං පණිතං යදිදං සබ්බසංඛාරයමථො සබ්බපටිපටිනියයගො නණකකඛයො නිරොධො නිබ්බානනති. අයං වුච්චනානද නිරොධසඤ්ඤ.”

- (අ. නි. -vi: 198 පිට.)

“.... ආනන්දය, මේ සස්තෙහි හික්ෂුව.... මෙසේ නුවණින් සලකයි: ‘සියලු සංස්කාරයන්හි සන්ධිදීම ය, සියලු උපධින් හැරවීම ය, නණ්භාව ක්ෂයවීම ය, නිරෝධය ය, නිවීම ය, (හෙවත් නිවන ය) යන මේ යමෙක් වේ ද, එය ශාන්ත ය; එය ප්‍රණීතයැ’යි. ආනන්දය, මෙය නිරෝධ සඤ්ඤාව යැයි කියනු ලැබේ.”

“නිරොධසඤ්ඤාති නිරොධානුපයසනෙ ඤ්ඤෙ උපපනතයඤ්ඤ.”

- (අ. අ. -ii: 665 පිට)

“නිරොධ සඤ්ඤාව යනු නිරෝධානුපස්සනා ඤ්ඤයෙහි උපත් සංඤ්ච ය.”

(ii) “උපපාදෙ භයං, අනුපපාදෙ ඛෙම’නති සනතිපදෙ ඤ්ඤං.... ‘ආයුහනා ආමීයං අනායුහනා නිරාමීයනති සනතිපදෙඤ්ඤං... ‘නිමිතං සංඛාරා, අනිමිතං නිබ්බානනති’ සනතිපදෙ ඤ්ඤං.....”

- (ප. ම. - i : 112 - 114 පිටු.)

“උප්පාදය භය ය, අනුප්පාදය (නම් නිවන) නිර්භයැ’යි ශාන්තිපදය (නම් නිවන) පිළිබඳ නුවණ වෙයි... ‘ආයුහනය (= කර්ම රැස්කිරීම) ආමීය ය, (හෙවත් සසරට ගොදුරු ය) අනායුහනය (නම් නිවන) නිරාමීය යැ’යි ශාන්තිපදයෙහි නුවණ වෙයි... ‘(සංස්කාර)නිමිත්ත සංඛාර ය, අනිමිත්ත නිවන යැ’යි සන්තිපදයෙහි නුවණ වෙයි.....”

(අටුවා විචරණය, 6 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධොලිපි අංක 10 -(ii) හි වෙයි)

10 (i) “රූපෙ ආදීනවං දිසවා රූපනිරොධෙ ඡනදජානො හොති සද්ධාධිමුනො.. චිත්තඤ්චය සාධිට්ඨිතං, ‘රූපෙ නිරොධානුපසසී අයසසියසාමී’ති සිකකති; ‘රූපෙ නිරොධානුපසසී පයසසියසාමී’ති සිකකති...”

- (ප. ම. -i: 366 පිට)

“(භඩ්ග ඤ්ඤයෙහි සිට) රූපයෙහි ආදීනවය දැක, රූප - නිරෝධය (නම් නිවන) පිළිබඳ (අනුස්සවයෙන්) හටගත් (ධාර්මික) කැමැත්ත ඇත්තේ, (නිවන කෙරෙහි) සැදහැයෙන් නිශ්චයට ගියේ වෙයි. යෝගාවචරයාගේ සිත ද (අරමුණු කිරීම් වශයෙන් බය නිරෝධයෙහි ද අනුස්සව වශයෙන් අච්චන්ත නිරෝධයෙහි ද) මැනවින් පිහිටියේ වෙයි: ‘රූපයෙහි නිරෝධානුපස්සිවූ ආශ්වාස කරමි’ යි හික්මෙයි; ‘රූපයෙහි නිරෝධානුපස්සිවූ ප්‍රශ්වාස කරමි’ යි හික්මෙයි....”

(අටුවා විචරණය සඳහා 6 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධොලිපි අංක: 12 බලන්න)

iii) 'නිරෝධසඤ්ඤා භාවෙනිති සධ්ධාරනිරෝධං ආරම්මණං කතවා උපපජ්ජනකසඤ්ඤා භාවෙනි, නිබ්බානං ආරම්මණං කතවා උපපජ්ජනකසඤ්ඤානතිපි වදන්ති.'"

- (අ. අ. - i: 287 පිට.)

"නිරෝධ සඤ්ඤාව වඩයි යනු, සංස්කාරයන්ගේ නිරෝධය අරමුණු කොට උපදින සංඥාව වඩයි. නිවන අරමුණු කොට උපදින සඤ්ඤාව යැයි ද කියති."

11. "..... තෙනෙවාහ, 'නිරෝධානුපය්‍යනාය නිරෝධෙනි, නො සමුදෙති'ති. මුඤ්චිතුකම්‍යතා හි අයං බලපපතා."

- (දී. වී. : 74 පිට.)

".... 'නිරෝධානුපය්‍යනාවෙන් නිරුද්ධ කෙරෙයි, නුපදවයි' යනුවෙන් එහෙයින් කියන ලදී. මෙය බලවත් මුඤ්චිතුකම්‍යතාව ය."

12. "... අථාපරං විඤ්ඤාණං යෙව අවසිය්‍යති පරිසුද්ධං පරියොදනං...."

- (ම.නි. -iii: 502 පිට)

".... ඉක්බිති පිරිසිදු වූ, භාත්පසින් ම පිරිසිදු වූ, විඤ්ඤාණය මැ ඉතිරි වෙයි..."

13. "..... 'තෙ සධ්ධාරා නිරුජ්ඣන්ති යෙව; ආයතිං සමුදයවයෙන න උපපජ්ජන්ති'ති එවං වා අනුපය්‍යනා නිරෝධානුපය්‍යනා"

- (දී. වී.: 74 පිට.)

"..... 'ඒ සංස්කාරයෝ නිරුද්ධ වෙත්හු ම ය. නැවත හටගැනීම වශයෙන් නුපදිත්'යයි පුනපුනා දැකීම හෝ නිරෝධානුපය්‍යනාව යි."

(අධොලිපි අංක: 28 ද බලන්න)

14. "අනිච්චසඤ්ඤානො මෙසිය, අනාත්මසඤ්ඤා සඤ්ඤානි"

(බු.නි. - i : 200 පිට; අ.නි. -v : 378 පිට)

"මෙසිය, අනිච්ච සඤ්ඤාව ඇත්තහුව, අනාත්ම සංඥාව පිහිටයි...."

(අ. නි. -v: 370 පිට හා ම. නි. -ii: 148 පිට ද බලන්න.)

15. "ආරම්මණඤ්ඤා පටිසම්බා-හධගඤ්ඤා අනුපය්‍යති සුඤ්ඤානො ව උපට්ඨානං - අධිපඤ්ඤා විපය්‍යනා"

- (ප. ම. -i: 110 පිට)

"අරමුණ ද නුවණින් මෙනෙහි කරයි. (ඒ අරමුණෙහි සහ අරමුණ ගන්නා සිතෙහි) බිඳීම ද දකියි. (සංස්කාරයන්) ශුන්‍ය වශයෙන් වැටහීම ද වෙයි. (මේ වනාහි) අධිප්‍රඥ සංඛ්‍යාත විදර්ශනාව ය."

අටුවා විවරණය:

“ආරම්භකව පටිපඨානනී පුරිමං රූපාදී ආරම්භං ජාතිතවා, හඬගඤ්ච අනුපයසනීති තසයාරම්භසය හඬගං දිසවා තදරම්භසය විතතසය හඬගං අනුපයසනී. සුඤ්ඤතො ව උපට්ඨානනනී තසෙසව හඬගං අනුපයසනො ‘සධාරාව භිජජනනී. තෙසං භෙදෙ මරණං. න අඤ්ඤා කොචි අතථීති සුඤ්ඤතො උපට්ඨානං ඉජ්ඣති...”

- (ප. අ.: 183 පිට; වි. ම.: 483 පිට)

“... බිදීම ද දකිමි යනු, ඒ අරමුණෙහි බිදීම දැක, ඒ බිදීම අරමුණු කළ සිතෙහි බිදීම ද දකිමි. ශ්‍රීතා වශයෙන් වැටහීමද යනු, එම බිදීම අනුව පුනපුනා දකින කල, ‘සංස්කාරයෝ ම බිඳෙත්. උන්ගේ බිදීම ම මරණය යි. අන් කිසිවෙක් නැතැ’යි හිස් ලෙසින් එළඹ සිටීම සඵල වෙයි....”

16. (i) “.....නිරෝධානුපයසනී..... කිලෙසනිරෝධනසමතථාය විපසයනාය වසෙන.... චුත්තනනී වෙදිතබ්බං.”

- (ප. අ.: 347 - 348 පිටු)

“නිරෝධානුපයසනාවෙන් යුක්තව යන්නෙන් ... කෙලෙස් නිරුද්ධ කිරීමෙහි සමර්ථ වන්නා වූ විදර්ශනාවගේ වශයෙන්.... කියන ලදී යි දත යුතුයි.”

(ii) “..... නිරෝධානුපයසනාය කිලෙසෙ නිරෝධෙති....”

- (ප. අ.: 393 පිට)

“..... නිරෝධානුපයසනාවෙන් කෙලෙස් නිරුද්ධ කෙරෙයි....”

17. “..... නිදනනිරෝධෙන අවිජජා නිරුජ්ඣති, සමුදයනිරෝධෙන -පෙ- ජාතිනිරෝධෙන -පෙ- පභවනිරෝධෙන - පෙ- භෙතුනිරෝධෙන - පෙ- පච්චයනිරෝධෙන -පෙ- ඤ්ඤපපාදෙන - පෙ- නිරෝධුපට්ඨානෙන අවිජජා නිරුජ්ඣති.”

- (ප. ම. -i.: 368 පිට.)

“.... නිදනය නිරුද්ධවීමෙන් අවිජජාව නිරුද්ධ වෙයි. සමුදය නිරෝධයෙන්.... ජාති නිරෝධයෙන්.....පුභව නිරෝධයෙන්.....භේතු නිරෝධයෙන්..... පුත්‍රය නිරෝධයෙන්..... (මේවායින්, නියුණු විපස්සනාවේදී තදභග නිරෝධය ද මාර්ගක්ෂණයෙහිදී සමුච්ඡේද නිරෝධය ද කියන ලදී.) ... තික්ෂණ විදර්ශනා ඥානය හෝ මාර්ග ඥානය හෝ ඉපදීමෙන්.... විදර්ශනාවෙහිදී පුත්‍රක්ෂ වශයෙන් බය-නිරෝධයෙහි ද අනුස්සව වශයෙන් නිරෝධ නම් නිවනෙහි ද එළඹ සිටීමෙන්, අවිදුාව නිරුද්ධ වෙයි.”

අටුවා විවරණය:

“නිදනනිරෝධෙනාති..... සමුදය නිරෝධෙනාති.... ජාතිනිරෝධෙනාති.... පභවනිරෝධෙනාති... භෙතුනිරෝධෙනාති... පච්චයනිරෝධෙනාති... හොති යෙව. එතෙහි තිකබ්විපසයනාබණෙ තදභගනිරෝධො, මග්ගකබණෙ සමුච්ඡේදනිරෝධො

වුනෙතා හොනි. ඤාණපපාදෙනානි තිකඛවිපසයනාඤාණසය වා මග්ගඤාණසය වා උපපාදෙන. නිරොධුපට්ඨානෙනානි විපසයනාඛණෙ පච්චකඛනො ඛයනිරොධසය, අනුසව්වසෙන නිරොධසධාතසය නිබ්බාණසය උපට්ඨානෙන... තදඛගසමුච්ඡෙදනිරොධො ච වුනෙතා හොනි.”

-(ප. අ.: 362 පිට.)

පට්චව සමුප්පාද අංග 12 ම පිළිබඳව මේ ආකාරය මෙහිදී දක්වා ඇත. මෙය ආනාපානසති - නිරෝධානුපස්සනා විචරණයෙහි අඩංගු වන්නකි.

(5 වන පරිච්ඡේදයෙහි නිබ්බිදව මතුච්ච පිළිබඳ උදහරණයන්හි අංක: 4-6 ද බලන්න.)

18. “විරජං චිතමලං ධම්මවකඛුං උදපාදි: ‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධ ධම්මනති.’”

-(ස.නි. -v(ii): 274 පිට; ම. නි. - ii: 284 පිට ආදිය)

“යමක් හටගැනීම ස්වභාවය කොට ඇත්තේ ද එහැම නිරුද්ධ වන සුලු යැ’ යි (කෙලෙස්) රජස් රහිත වූ (කෙලෙස්) මල රහිත වූ දහම් ඇස (නම් ලෝකෝත්තර මාර්ග ඥානය) පහළ විය.”

අටුවා විචරණය:

“විරජනනි රාගරජාදි රහිතං. තෙසං යෙව මලානං විගතතතා චිතමලං. ධම්මවකඛුනති.... යොනාපතතිමග්ගවකඛු.”

- (අ. අ. - i: 448 පිට)

19. “යං බො පන කිඤ්චි භූතං සඛිඛතං පට්චවසමුපපන්නං, නිරොධො තසය නියසරණං.”

- (බු. නි. - i: 402 පිට; ප. ම. -ii: 242 පිට)

“(හේතුන්ගෙන්) හටගත්, (ප්‍රත්‍යයෙන්) සකසන ලද, (හේතු) නිසා උපන් යමක් වේ ද, නිරෝධ නම් නිවන එහි නිස්සරණය (හෙවත් නික්මීම) වෙයි.”

අටුවා විචරණය:

“නියසරණනති අපගමො.... භූතනති ජාතං..... නිරොධොනි නිබ්බානං..”

- (ඉ. අ.: 173 පිට.)

20. නිර්වාණ ප්‍රත්‍යක්ෂය විනිශ්චය කිරීමේදී සැලකිලිමත් විය යුතු කරුණු කීපයක් නම්: (I) එම අත්දැකීමට අනතුරුව ම නිරුත්සාහයෙන් කිසියම් ආකාරයක පච්චවෙක්ඛණ ඤාණ පහළවීම (II) පුද්ගල තත්වය අනුව, නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණයේ හෝ උදයඛිඛය ඤාණයේ හෝ සිට අනුපිළිවෙළින් විදර්ශනාඥානයනට හා එල සමවතට අධිෂ්ඨාන කොට, සාර්ථක වීම (III) සෑම විදර්ශනා ඥානයක් ම පහළ වන විට, මෙහි 1 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධොලිපි අංක: 10 හි සඳහන් වන දශ ලක්ෂණයන් සම්පූර්ණව තිබීම.

21. “සමුදයනති... හඬගානුපයසනාය හඬගයෙසව දයසනනො සඬබාරනං උදයං.”
 - (ප. අ.: 94 පිට)

“සමුදය යනු.... හඬගය පුනපුනා දැකීමෙන් හඬගයාගේ ම දැකීම නිසා, සංස්කාරයන් ගේ ආවරණය.”

(වි. ම.: 482 පිට හා වි. වි. (බු.) - ii : 442 පිට ද බලන්න.)

22. “... රාගං නිරොධෙතීති නිරොධො. නිරොධො ච යො අනුපයසනා චාති නිරොධානුපයසනා....”
 - (ප. අ.: 65 පිට)

“පටිසම්භිද මග්ග”යෙහි හඬගානුපස්සනා ඤාණ නිද්දේයය (ප.ම. -i: 108 පිට) සහ එහි “විසුද්ධි මග්ග” විවරණය (වි. ම.: 482 පිට) මෙම අර්ථ කථනයට මුල් වූ බැව් පෙනෙයි.

23. (i) “සමුදයනති රාගයස සමුදයං....”
 - (ප.අ.: 94 පිට)

(ii) “සමුදයනති රාගයස උපපනතිං.....”
 - (ප. අ.: 183 පිට)

24. (අධොලිපි අංක: 7 - ii හා සම්බන්ධිතයි)

“... හඬගං අනුපයසනි. අනුපයසනිති කථං අනුපයසනි: අනිච්චනො අනුපයසනි, නො නිච්චනො; දුක්ඛනො අනුපයසනි, නො සුඛනො; අනත්තනො අනුපයසනි, නො අත්තනො....”

- (ප. ම.: - i: 108 පිට)

“.... බිඳීම පුනපුනා දකිමි. පුනපුනා දකිමි යනු, කෙසේ පුනපුනා දකිමි ද යත්: අනිච්ච වශයෙන් පුනපුනා දකිමි; නිත්‍ය හෙයින් නොවේ. දුක් විසින් පුනපුනා දකිමි; සැප වශයෙන් නොවේ. අනත් හෙයින් පුනපුනා දකිමි; ආත්ම ලෙසින් නොවේ.....”

25. අනිච්චානුපස්සනා හා අනත්තානුපස්සනා ප්‍රභේදයන්ගෙන් උපාදන 3 කින් ද දුක්ඛානුපස්සනා ප්‍රභේදයන්ගෙන් එක් උපාදනයකින් පමණක් ද, මීඳෙන නමුත් නිරෝධානුපස්සනාවෙන් උපාදන යනවිට ම මීඳෙන බව දක්වා තිබීමෙන් (ප. ම. -i: 458 පිට) නිරෝධානුපස්සනාව වනාහි මූලික තුන් අනුපස්සනාවන්හි ම හෝ අනිච්ච/අනත්ත හා දුක්ඛ යන අනුපස්සනා දෙකක හෝ මිශ්‍රණයක් බව හැඟෙයි.

26. ම. අ. -ii: 249 පිට; අ. අ. - ii: 722 පිට; වි. ම.: 214 පිට; වි. වි. (සි.)-i: 280 පිට ආදිය බලන්න.

27. “විරාගානුපයසීති... සඛිඛාරෙසු විරජනසමතථාය විපය්‍යනාය වයෙන, නිරොධානුපයසීති නතො බලවතරාය කිලෙසනිරොධනසමතථාය විපය්‍යනාය වයෙන..... චුත්තනති වෙදිතබ්බං.”

— (ප. අ.: 347 - 348 පිටු.)

28. “විරාගධම්මනති.... කෙවලං සභාවාතිකකමනපකතිකං. විරාගො නාම ජිගුච්ඡනං වා සමතිකකමො වාති චුත්තං. නිරොධධම්මනති නයිදං සභාවාතිකකමෙන සුන්තරාවතතිධම්මං, කෙවලං අසුන්තරාවතතිනිරොධෙන නිරුජ්ඣනපකතිකනති....”

- (ප.අ.: 177 පිටු)

29. “.... ඉමීනා එව ව විසෙසවචනෙන විරාගානුපය්‍යනතො නිරොධානුපය්‍යනාය විසිට්ඨභාවො චුත්තො භොති....”

- (ප. අ.: 362 පිටු)

(ප.ම. -i: 366 - 368 පිටු බලන්න)

30. “අනිච්චතො මනසිකරොනෙතො අනිමිත්තවිමොක්ඛය්‍ය වයෙන නිරොධ- නිබ්බානං නිය්‍යාති. දුක්ඛතො මනසිකරොනෙතො අප්පඡිහිතවිමොක්ඛය්‍ය වයෙන නිරොධං නිබ්බානං නිය්‍යාති...”

-(ප. ම. -i: 486 පිටු)

“අනිච්ච හෙයින් මෙනෙහි කරනුයේ අනිමිත්ත විමොක්ඛයාගේ වශයෙන් නිරෝධ නම් නිවනට පැමිණෙයි. දුක් විසින් මෙනෙහි කරන්නා අප්පඡිහිත විමොක්ඛ වශයෙන් නිරෝධ නම් නිවනට පැමිණෙයි....”

31. “නිරොධසඤ්ඤාය භික්ඛවෙ, භාවිතාය බහුලීකතාය ආනනං එලානං අඤ්ඤාතරං එලං පාවිකඛිං: දිට්ඨව ධම්මෙ අඤ්ඤා, සති වා උපාදිසෙසෙ අනාගාමීනා....”

-(ස. නි. - v (i) : 248 පිටු)

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව

[7] “පටිනිස්සග්ගානුපස්සනං භාවෙනො ආදනං පජහති.”
“පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව වඩන්තා ආදනය දුරු කරයි.”

“පටිනිස්සග්ග”¹ යන පදය සඳහා තේරුම් දෙකක් පෙන්වා තිබේ.² “පරිච්චාග” හෙවත් “පරිත්‍යාග” අර්ථය ඉන් ප්‍රධාන වෙයි. එයින් හැඟවෙන්නේ අත්හැරීම හෝ පහ කිරීම³ ය. එහෙයින් “පරිච්චාග-පටිනිස්සග්ග” යනු ස්කන්ධ-ධාතු-ආයතන - ඉන්ද්‍රිය - පටිච්ච සමුප්පාද අංග ආදී විවිධාකාරයෙන් බෙදෙන්නා වූ සියලු සංස්කාරයන්ගේ හැරවීම - දුරුකිරීම බව “පටිසම්භිද මග්ග”යෙහි ආනාපානසති - පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විචරණය අනුව තීරණය කළ හැකි වෙයි.⁴

පරිත්‍යාග ස්වභාවයෙන් යුක්ත වන ප්‍රභාණය⁵ සියලු සංස්කාරයන් විෂයෙහි පැතිර පවතින අන්දම මෙම බුද්ධ දේශනාවෙන් ද පැහැදිලි කෙරෙයි:

“මහණෙනි, සියල්ල ප්‍රභාණය කළ යුතුය. මහණෙනි, කවර සියල්ල දුරු කළ යුත්තේ ද යත්:

මහණෙනි, ඇස පහ කළ යුතුය. රූප හළ යුතුය. වක්ඛු විඤ්ඤාණය හැරවිය යුතුය. වක්ඛු සම්ඵස්සය ඉවතලිය යුතුය. වක්ඛු සම්ඵස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් යම් සැප හෝ දුක් හෝ නොදුක් - නොසුව (= උපෙක්ඛා) හෝ වේදනාවක් උපදී නම් එය ද පැහිය යුතුය....”⁶

මෙයෙයින් කතා, නැහැය, දිව, කය හා මනස ද සම්බන්ධ කොටගෙන මෙම දේශනාව විහිදෙයි.

අනුපස්සනා නුවණින් අවිජ්ජාව දුරු වී සංස්කාරයන්ගේ යථා ස්වභාවය ප්‍රකට කෙරෙයි. එවිට සංස්කාරයන් “මම ය - මාගේ ය” යි උපාදනය (= දැඩි ව ගැනීම) කරන්නා වූ ඡන්දරාගය (= තණ්හාව) තදඬුව ගෙවී යාම හේතු කොට ගෙන වර්තමාන වශයෙන් ම සියලු සංස්කාර අත්හැරීම සිදු වෙයි.⁷ (සංස්කාර සම්පූර්ණයෙන් ම නිරුද්ධවීමක් මින් අදහස් නොකෙරෙයි.)

ලෝකෝත්තර මාර්ග අවස්ථාවේදී මෙම වර්තමාන - සංස්කාර - පරිත්‍යාගය පරිපූර්ණ වෙමින් සියලු සංස්කාර අරමුණු මුළුමනින් ම සිතින් ගිලිහී ගොස් සිත විසංස්කාර (= සංස්කාර අරමුණුවලින් තොර) තත්වයට පත් වෙයි.⁸ මෙහිදී ඒ ඒ මාර්ගයට අදාළ කෙලෙස් ද ඒවායින් ජනිත වන්නා වූ කර්ම ද ඒ කෙලෙස් හා කර්ම නිසා අනාගතයේදී පහළ වන්නා වූ ස්කන්ධ ද සමුච්ඡේද වශයෙන් පරිච්චාග කරනු ලැබේ. එහෙයින් ලෝකෝත්තර මාර්ගය ද “පරිච්චාග පටිනිස්සග්ග” නමින් දක්වා තිබේ.⁹

මෙම පරිච්චේදයෙහි අංකලිපි:- 107 - 117 පිටු

පටිනිස්සග්ග යන්නට දී ඇති අනෙක් තේරුම නම් “ පක්ඛන්දනය” (= ප්‍රස්කන්දනය) යි. පැනීම, වැදගැනීම, පිවිසීම, බැස ගැනීම යනාදී අර්ථ ඉන් ධ්වනිත වෙයි. මෙහිදී අදහස් කරනුයේ කවර නම් පැනීමක් ද? “නිවනෙහි සිත පිවියෙයි නු යි පක්ඛන්දන - පටිනිස්සග්ග නම් වෙයි.”¹⁰

විදර්ශනාවේදී, සංස්කාරයන්ගේ දෙස් දැකීමෙන්, එබඳු ආදීනවයන්ගෙන් ද සංස්කාරයන්ගෙන් ද තොර ස්වභාවය වන නිවන කෙරෙහි සිත නැඹුරුවීම් - යොමුවීම් වශයෙන් ද, මාර්ග අවස්ථාවේදී, සියලු සංස්කාරයන් අත්හැර නිවනෙහි සිත බැස ගැනීම් වශයෙන් ද, පක්ඛන්දන පටිනිස්සග්ගය ක්‍රියාවත් වනු ඇත. මෙසේ ලෝකෝත්තර මාර්ගය ද පක්ඛන්දන පටිනිස්සග්ග නමින් හඳුන්වා තිබේ.¹¹

පරිච්චාග, පක්ඛන්දන ලෙසින් දෙ-වැදුරුම් වන පටිනිස්සග්ගය අනුව, එය වැඩෙන සේ පුනපුනා විදසුන් නුවණ පැවැත්වීම පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව ය.¹²

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙහි අත්තර්ගත වන මෙම අත්හැරීම සහ වැදගැනීම වූ කලී එක ම සංසිද්ධියෙහි දෙපැත්තක් විලසින් පෙන්විය හැකිය. කෙලෙස් හා සෙසු සංස්කාරයන් අත්හැරීම සමහම නිවනට සිත පිරිනැමීම ද සිදුවෙයි. දියුණු විදර්ශනාවේදී මේ බැව් වඩාත් පැහැදිලි වෙයි. මාර්ග අවස්ථාවේදී මෙම ක්‍රියා දෙක ම ඒක-ක්ෂණික වෙයි. එබැවින් සෛද්ධාන්තිකව පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව දුට්ඨ වුවත් ප්‍රායෝගිකව එය එකක් මැ යි කීමට ඉඩ තිබේ.

අත්හැරීම වනාහි විදර්ශනාවෙහි සාරය යි. එසේ ම එය විදර්ශනා මාර්ගය මුළුල්ලෙහි ම පැතිර පවතියි.¹³ මූලදී සුඵලෙන් ආරම්භ වන පටිනිස්සග්ගය ක්‍රමයෙන් වැඩී ගොස් අවසානයේදී සියලු කෙලෙසුන් හා සංස්කාරයන් හැරපීමට තරම් මහා ශක්තියක් ලැබ ගතියි.

ඉද්ධ විදර්ශනා කර්මස්ථානයක් වඩන යෝගාවචරයාගේ පළමු බැරැරුම් කාරිය වන්නේ නිවරණ දුරු කිරීම ය. (මෙය කෙලෙස් පරිච්චාගයකි.) එය සාර්ථකව ඉටුවීමෙන් විත්ත සමාධිය සම්පූර්ණ වූ කල, යෝගාවචරයාගේ ආත්ම සංඥව දුබල කරමින් නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණය පහළවෙයි. මෙම නුවණ මැනවින් මේරු වීට, මෙතෙක් කලක් “මම ය - මාගේ ය” යි මුළා වී සිටියේ හුදෙක් නාම රූප සමූහයකට බව අවබෝධ වීමෙන්, සංස්කාර පරිත්‍යාගය සඳහා පදනම වැටෙයි. සංස්කාරයන් පිළිබඳ වන දැඩි ග්‍රහණය (= ආදන) ලිහිල් වෙයි.

මීළඟට නාම - රූපයන්ගේ පව්වය පරිග්ගහය යහතින් සිදුවෙයි. මේ නාම-රූප පරම්පරාව එකිනෙකට හේතු - ප්‍රත්‍යා වෙමින්, හේතු-ඵල පද්ධතියක් ලෙසින් දිගින් දිගට ම ක්‍රියාත්මක වනු හැර, එය පාලනය කරන - ඊට අධිපතිකම් කරන “මමෙක්” නැති බව තහවුරු වීමෙන්, සංස්කාර බද්දැනීම තවත් අඩුවෙයි; සංස්කාර අත්හැරීම පණ ගැන්වෙයි.

අනතුරුව අනිච්චානුපස්සනාව වැඩෙන්නට වෙයි. පඤ්චස්කන්ධය ම ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින ආකාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙන් ම, “මේ සංස්කාර සන්නතිය තුළ ‘මමෙක්’ කොසින් ද” යි යෝගාවචරයා අවබෝධ කර ගතියි. අනිච්චානුපස්සනාවට අනුකූලව

දුක්ඛානුපස්සනාව ද ක්‍රියාවන් වෙයි. “හුදු දුක් ගොඩක් වන මේ පඤ්චස්කන්ධය ‘මම’ වන්නේ, ‘මගේ’ වන්නේ කෙසේ ද? මෙය මුළුමනින් ම අත්භල යුතු නිසරු කුණු ගොඩකි” යි වැටහීම් ඇතිවෙයි. මෙසේ අනන්‍යානුපස්සනාව ද තීව්‍ර වෙමින් “මම” සඤ්ඤාව දියැවී යන්නට වෙයි. පටිනිස්සග්ගයට වඩවඩාත් නැඹුරු වෙයි.

නිරෝධානුපස්සනාව තුළින් පඤ්චස්කන්ධයෙහි ම භඩගය පුන-පුනා දකින ම සංස්කාරයන්ගේ ආදීනවයන් තවතවත් ප්‍රකට වෙමින් නිබ්බිදානුපස්සනාව සම්මත් කෙරෙයි. සංස්කාරයන් “මම ය - මගේය” යි ගෙන සතුටු වන ස්වභාවය (= නන්දිය) වියළවමින් පරිච්චාගය වේගවත් වෙයි. සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් අත මිදීමෙහි කැමැත්ත යෝගාවචර සන්නානශෙහි බලවත්ව නැඟී සිටියි.

එහෙයින් “මම ය - මාගේ ය” යි ආදරයෙන් රක්ෂා කළ ඇය - කන - නැඟය - දිව - කය පිළිබඳ රාගය ක්ෂය වී ඒවා අත්හැරෙයි. යෝගාවචරයා මමත්වයෙන් පරිහරණය කළ රූප - සද්ද - ගන්ධ - රස - ඵොට්ඨබ්බ යන පඤ්ච කාමයන්හි භයානක භාවය පසක් කළ බැවින් ඒවා ද දුරු කෙරෙයි. තම චිත්ත සන්නානයෙහි හොල්මන් කළ ඇලීම් - ගැටීම්, රූචි-අරූචිකම්, අපේක්ෂා, දිවයි, විපරිත සඤ්ඤා, විතර්ක ආදිය ද මමායනය පහවීමෙන් ගිලිහී යනු දකිමින් මධ්‍යස්ථ වෙයි.¹⁴

මෙසේ විරාගානුපස්සනාව මුහුදුරා යයි. වර්තමාන වශයෙන් එළඹෙන සෑම සංස්කාර අරමුණක් කෙරෙහි ම යෝගාවචරයා උපේක්ෂක වෙයි. ඒ අරමුණ එතැන්හිදී ම නිරුද්ධ කෙරෙයි; හැර දමයි. අනාගතය ගැන බිඳකුදු පැතීමක් නැත. අතීතය ගැන බිඳකුදු තැවීමක් නැත.¹⁵ සන්දිට්ඨික වශයෙන්, අකාලික වශයෙන්, සිත නිවී යැනසෙයි.

තුන් ලෝකය ම පිළිබඳ සත්‍යය, යෝගාවචරයා අනිශ්චිත ගැඹුරු සමාධිමත් මනසකින් අත්දකියි. අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත යන විශ්ව සාධාරණ ධර්මතාවන් අස්සක් - මුල්ලක් නැර ක්ෂණයක් පාසා ක්‍රියාත්මක වන අන්දම හෙතෙම දැඩි උපේක්ෂාවෙන් යුතුව නරඹයි. මුළු විශ්වය ම වනාහි ආත්ම ස්වභාවයෙන් මුළුමනින් ම ශුන්‍ය වන්නා වූ ¹⁶ හුදු ශක්ති (= ධාතු) සමුහයක අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍ය සම්බන්ධතාවකින් යුත් පැවැත්මක් පමණක් බව ප්‍රතිචේද කරයි. ඔහුගේ දර්ශන පඨයෙහි “මම” නැත. තම පඤ්චස්කන්ධය ද බාහිර ලෝකය ද අතර වෙනසක් නැත. “එතැන” - “මෙතැන” කියා බෙදීමක් නැත. ඒ නිසා ඒ “දෙතැන අතරක්” ද නැත. ද්වයතාව (= දෙකක්, දෙදෙනෙක්, දෙතැනක් ලෙස සැලකීම) මැකී ගොස් ඇත. ¹⁷ සෑම තැන ම සෑම මොහොතක ම ඇත්තේ ඒකීය භාවයෙකි; එක ම ධර්මතාවෙකි; එක ම සත්‍යතාවෙකි. එතැනත් මෙතැනත් කොතැනත් ඒ සත්‍යතාව එසේ ම ය. ඊයේත් අදත් හෙටත් ඒ ධර්මතාව එසේ ම ය. මෙසේ හේ තථතාව (= “එසේ - වන - බව”, යථා ස්වභාවය, සත්‍ය ස්වභාවය) අවබෝධ කරයි.¹⁸ ඒ අවිතථ (= “නොඑසේ - නොවන”, නොවෙනස් වන)¹⁹ ස්වභාව ධර්මයට හිස නමයි; අනුගත වෙයි; විරුද්ධ නොසෙයි. ස්වභාව ධර්මයන්, යටත් පිරිසෙයින් තමනට බොහෝ උපකාරී වූ බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් හෝ, “මම ය - මාගේ ය” යි නොගනියි. ²⁰ පරතෙර පෙනෙන ගහක් පරතෙරක් නොපෙනෙන මහ සමුද්‍රයට එක්ව “ගහ ය” යන සම්මුතිය අත්හරින්නාක් මෙන්, යෝගාවචරයා “මම - මගේ” යයි මුළුවෙන් ගත් සියල්ල හැරපියා ධර්ම ප්‍රවාහයට එක් වෙයි!²¹

අතීතය අත්හැරී ඇත. අනාගතය ද අත්හැරී ඇත. වර්තමානයෙහි සංස්කාර මාත්‍රයක් පවතියි. එය ද අනිච්ච හෝ දුක්ඛ හෝ අනත්ත හෝ වශයෙන් විනිවිද දකිමින් කෙලෙස්

අනුසය කම්පා කරවමින් අත්හැරෙයි.²² නැවත කිසිදු සංස්කාර අරමුණක් ආදනය (= ගැනීම) නොකරමින්, “අනාදන” (= ආදනය නොමැති බව) නම් වූ ද,²³ “ආදන - පටිනිස්සග්ග” (= ආදනය හැරවීම) නම් වූ ද,²⁴ “සබ්බපධි පටිනිස්සග්ග” (= ස්කන්ධ, කෙලෙස්, කර්ම, කාම යන සියලු උපධීන් හැරවීම) නම් වූ ද,²⁵ නිර්වාණ ප්‍රත්‍යක්ෂයෙහි සිත බැස ගනියි. ඒ සමඟ ම ඒ ඒ ලෝකෝත්තර මාර්ගය හා සම්බන්ධිත කෙලෙස් සීමාව නැවත නොගන්නා ලෙසින් ම අත්හැර දමනු ලැබේ. එවිට ඒ කෙලෙස් හේතුවෙන් මතු ඉපදීමට හැකියාව නිබන්දනා වූ යම් තාක් සංස්කාර වේ ද ඒ හැම ද නුපදීම් වශයෙන් ම දුරු කෙරෙනු ලැබෙයි.

විදර්ශනාවෙහි විවිධ අවස්ථාවලදී සංස්කාරයන් හැර දමමින් ක්‍රියාවන් වන පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව මෙසේ ලෝකෝත්තර අවස්ථාවේදී මුදුන්පත් වෙයි.

“විසුද්ධි මග්ගය” ප්‍රධාන කොට ගත් අටුවාවෙහි දැක්වෙන පරිදි, ස්කන්ධ හා අභියච්චාර (= කර්ම) සහිත කෙලෙසුන්ගේ හැරවීම ලෙසින් ද පරිච්චාග පටිනිස්සග්ගය විස්තර කළ හැකිය. ²⁶ (සමස්තයක් වශයෙන් සියලු සංස්කාරයන්ගේ හැරවීම සේ ගත් කල, කෙලෙස් ද ස්කන්ධ ද කර්ම ද එහි ඇතුළත් වෙයි). තදභිගව කෙලෙස් දුරු කිරීම ද විදර්ශනා මාර්ගය පුරා ම සිදුවන ක්‍රියාවෙකි. ²⁷ මෙතෙක් විස්තර කරන ලද සෑම අනුපස්සනාවකින් ම කෙලෙස් පරිච්චාගයක් සිදුවෙයි. එහෙයින් ඒ ඒ කෙලෙස් අත්හැරීම ද එමඟින් නිවනට නැඹුරුවීම ද මෙතෙහි කිරීම පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවක් වෙයි.²⁸

කෙලෙසුන්ගේ තදභිග ප්‍රභාණය නිසා, මූලදී විස්තර කළ පරිදි, වර්තමාන වශයෙන් ම ස්කන්ධ හැරවීම සිදු වෙයි. එසේ ම තදභිග පහානය පවතින කාලය තුළ පහ වූ කෙලෙස් හේතුවෙන් කර්ම ජනිත නොවේ. ඒ කර්ම නූපන් බැවින් ඉන් අනාගතයේදී විපාක ලෙසින් ස්කන්ධ නූපදී. එහෙයින් කෙලෙස් තදභිගව දුරු වන විට ඒ හා මෙසේ ඇදුණු කර්ම හා ස්කන්ධ ද පරිතභග කෙරෙහි යි කියනු ලැබේ.²⁹ වෙනත් අයුරකින් කිවහොත්, මෙය වනාහි කිලේස - කම්ම - විපාක යන වට්ට තුන අත්හැරීමකි. ඉදින් මේ තුන් වට්ටය අත්හැරෙන ආකාරය විදුසුන් නුවණට ප්‍රකට වෙයි නම් එය ද පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවක් සේ සැලකිය හැකිය.

විදර්ශනාවේ ප්‍රාථමික අවධියෙහි සිට පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව ක්‍රමයෙන් වැඩෙයි; පුළුල් වෙයි; ගැඹුරට විහිදෙයි. අනිකුත් අනුපස්සනාවන්හි යාමුහික ඵලය ලෙසින් සැලකිය හැකි මෙය, විදර්ශනාව සඵලවත් කිරීමට මහෝපකාරී වෙයි. දියුණු විදර්ශනාවේදී විශේෂයෙන් ප්‍රකට වෙයි; ප්‍රබල වෙයි. මුඤ්චිකුකමාසා - සඬබාරුපෙක්ඛා ඤාණ තුළ අතිශයින් කැපී පෙනෙයි.³⁰

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙන් දුරු කෙරෙන ආදනය නම් සංස්කාරයන් “මම ය - මගේ ය” යි තණ්හාවෙන් අල්වාගැනීම ලෙස හැඳින්විය හැකිය. ³¹ සන්තානගත මෝහය - නොදැනීම නිසා ම එසේ මමත්වයෙන් ගැනීම සිදු වෙයි. ඒ තෘෂ්ණා ග්‍රහණය හේතුවෙන් සත්වයා සසරින් නොමිඳෙයි; භවයෙහි ම රැඳෙමින් මහ දුක් විඳියි.³²

එහෙත් අනුපස්සනා ඤාණ බලයෙන් මෝහ කඩතුවා ඉවත් වෙයි; විද්‍යාලෝකය පහළ වෙයි; සංස්කාර ලෝකයේ සැබෑ තතු හෙළි වෙයි; “මම ය - මාගේ ය” ආදනය කිරීමට තරම් සාරයක් - වටිනාකමක් කිසිම සංස්කාරයක නොමැති බව ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙයි;

ඇත්තෙන් ම එබඳු වෙන්කර ගැනීමක්, වැට - කඩුළු - බැමි බැඳීමක් කළ නොහැකි බව අවබෝධ වෙයි. සංස්කාර ප්‍රවාහය ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින් නොනැවතී ගලා යයි. ඒ තුළ "මමෙකු" - කෙනෙකු - ස්ථිර සාරයක් තිබිය නොහැකි බව යෝගාවචරයාට වැටහෙයි. "මම" යනු හුදෙක් මායාවක් - මිටිභූවක් - මවා ගැනීමක් - මඤ්ඤනාවක්- අසත්‍යයක් බව පැහැදිලි වෙයි.³³

නැති "මමෙකු" ඇති කර ගැනීමට, පවත්වාගෙන යාමට දරන නිරර්ථක ව්‍යායාමය තුළින් සියලු දුක උරුම කර ගන්නා ආකාරය ද යෝගාවචරයා ප්‍රතිචේද කරයි. "මම ය - මගේ ය" යි අල්වා ගන්නා සෑම සංස්කාරයක් ම විපරිණාමයට පත්ව නිරුද්ධ වෙයි. ඉන් දුක හට ගනියි. එහෙත් පුනපුනා සංස්කාරයන් ආදානය කිරීමට ම මහ වෙහෙසක් - දුකක් දරෙයි. අවිජ්ජා, තණ්හා, මාන, දිට්ඨි ආදී අත්‍යන්ත අනර්ථකාරී ක්ලේශයන් පවා "මම ය - මාගේ ය" යි ග්‍රහණය කරමින් දුක් ගිනි ජාලාවක නිමග්න වන හැටි ද යෝගාවචරයා දකියි.³⁴ කවර හෝ සංස්කාරයක් ආදානය කිරීම වනාහි ගිනිගෙන දිලියෙන මහ යකඩයක් හෝ විෂසෝර සර්පයෙකු හෝ බදාගැනීමක් වැනි අති බිහිසුණු ආදීනවයක් - මහා ම මෝඩකමක් බව ඔහුට හැඟෙයි.³⁵

ඒ ප්‍රත්‍යක්ෂාවබෝධය වැඩෙත් ම ආදානය ද අත්හැරෙයි! පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව වැඩෙයි. නැවත නැවතත් සංස්කාරයන් ග්‍රහණය කිරීම අත්හිටුවෙයි. ආදානය දුරු කෙරෙයි.³⁶

අනාත්ම ලක්ෂණය මුල් කොට ගෙන සංස්කාරයන් අත්හැරීම සිදු වන හෙයින්, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව අනත්තානුපස්සනාවෙහි ම විකාශනයක් බව පෙනෙයි. එහෙත් ඉන් දුරු වන ආදානය වූ කලී තණ්හාව පදනම් කොට ගත්තක් වන නියා, දුක්ඛානුපස්සනාවක ස්වරූපයක් ද එහි අඩංගු වෙයි. කෙසේ වුව ද පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව, මූලික තුන් අනුපස්සනාවන්හි ම මුදුන්පත්වීමක් ලෙස සැලකිය හැකිය.³⁷

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙහි එක් විශේෂ ආකාරයක් මජ්ඣිම නිකායෙහි "දීඝනබ සුත්ත"යෙහි දක්වෙයි. ³⁸ මෙහිදී ලෝකනාථයන් වහන්සේ පළමුව දීඝනබ පිරිවැටියාගේ උච්ඡේද දිට්ඨිය දුරු වන සේ උච්ඡේද, සස්සත, ඒකච්ච සස්සත (= "ඇතැම් දේ නිත්‍ය ය") යන දෘෂ්ටිකෝණි පටිනිස්සග්ගය පිළිබඳව දේශනා කළහ. ඉක්බිති කයෙහි රාගය පහ කිරීම සඳහා 11 ආකාර සම්මසනයක් වදාළහ.³⁹ අනතුරුව සුඛ, දුක්ඛ, උපෙක්ඛා යන තුන් වේදනාවන් හඳුන්වා දී, ඉන් එක් වේදනාවක් පවතින කල්හි අනෙක් වේදනා දෙක නොමැති බව පෙන්වමින්, අනිච්ච හා අනත්ත ලක්ෂණයන් මතු කොට දුන්හ. තවදුරටත්, එම තුන් වේදනාවන් ම අනිච්ච - සඬබත - පටිච්ච සමුප්පන්න - බය - වය - විරාග - නිරෝධ ස්වභාවයෙන් යුක්තයැ යි දැකීමෙන් නිබ්බිදවත් විරාගයන් විමුක්තියන් යාක්ෂාත් කෙරෙන අන්දම විස්තර කළහ. දේශනාව කෙළවර දීඝනබ යෝවෘත් විය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පවත් සලමින් මෙම දේශනාව අයාගෙන හුන් යාරිසුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේට මෙසේ සිතූණි:

"භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඒ ධර්මයන් විශිෂ්ට නුවණින් දැන ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණය අපට වදාළහ. යුග්ගයන් වහන්සේ ඒ ඒ ධර්මයන් මැනවින් දැන, ඒවායේ පටිනිස්සග්ගය අපට වදාළහ."

මෙය නුවණින් මෙනෙහි කරන කල්හි සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ සිත ආසවයන්ගෙන් මිදුණි. (= රහත් විය.)⁴⁰

සංස්කාරයන්ගේ ප්‍රභාණය හෙවත් පටිනිස්සග්ගය අනුව සිත යෙදීමෙන්, ප්‍රබල ලෙස පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව ක්‍රියාත්මක වී අර්හත්වය සලසා දෙන ආකාරය මේ අනුව අපට පැහැදිලි වෙයි.

කෙලෙස් ඇතුළු සංස්කාරයන් අත්හැරීමෙන් යෝගාවචරයාහට මහා සැනසීමක් වර්තමානයේදී ම අත්දැකිය හැකි වන්නේය. මේ තාක් ඔහු මහා දුක් ගෙන දුන්නා වූ සංස්කාර ගොඩක් "මම ය - මාගේ ය" යි හිස මත පටවාගෙන, කෙලෙසුන්ගේ වහලෙකු වී මහත් පීඩාවකට පත්ව සිටියේ, තමා එබඳු අසරණ තත්ත්වයක සිටින බවකු දු නොදන ය.

එහෙත් විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් හේ සත්‍යය දකියි. කිසිම වැඩකට නැති අනවශ්‍ය බරක් උසුලමින් තමා දුකෙහි ගැලී සිටින ආකාරය අවබෝධ කරයි. එහෙයින් හේ ඒ සංස්කාර බර ටිකෙන් ටික ඉවතට විසි කරයි. බර අඩු වන තරමට තමාට ලැබෙන සහනය අත්දැකීමින්, ඉතිරි බර ද අත් හැරීමට උත්සුක වෙයි. අවසානයේදී, සියලු බර හැර දමා, වචනයෙන් විස්තර කළ නොහැකි මහා සැහැල්ලුවක්, ශාන්තියක්, සන්සිද්ධිමත්, නිවීමක්, සිසිලයක්, විමුක්ති සුවයක් මෙලොවදී ම භුක්ති විඳියි.⁴¹ සැබෑ සැපය සාක්ෂාත් කරයි!

* * *

"එහෙයින් මහණෙනි, මෙහි ලා යමක් නුඹලාගේ නොවන්නේ ද, එය දුරු කරව! එය දුරු වූයේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් හිත පිණිය යුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, කුමක් නම් නුඹලාගේ නොවන්නේ ද?

මහණෙනි, රූපය නුඹලාගේ නොවෙයි. එය අත්හරුව! එය අත් හරින ලද්දේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් හිත පිණිය යුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, වේදනාව නුඹලාගේ නොවේ. එය පහ කරව! එය පහ වූයේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් හිත පිණිය යුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, සඤ්ඤාව නුඹලාගේ නොවේ. එය හැර දමව! එය හැර දමන ලද්දේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් හිත පිණිය යුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, සඨිබාර නුඹලාගේ නොවේ. ඒවා බැහැර කරලව! ඒ හැම බැහැර කරන ලද්දේ, නුඹලාට බොහෝ කල් හිත පිණිය යුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, විඤ්ඤාණය නුඹලාගේ නොවෙයි. එය ප්‍රභාණය කරව! එය ප්‍රහීණ වූයේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් යහපත පිණිය සැපය පිණිය වන්නේය."⁴²

අධ්‍යයනය

1. පටි + නි + යජ = පටිනියසජනං = පටිනියසගෙහො.

2. “පටිනියසගහනි දෙව පටිනියසගහො: පටිච්චාග - පටිනියසගෙහො ච පකඛන්දන-පටිනියසගෙහො ච.”

- (ප. ම. - i: 370 පිට)

“පටිනිස්සග්ග යනු පටිනිස්සග්ග දෙකෙකි: පටිච්චාග පටිනිස්සග්ගය ද පකඛන්දන පටිනිස්සග්ගය ද (වෙයි).”

3. “කථං.... පහනපඤ්ඤ පටිච්චාගටෙය් ඤාණං:....යෙ යෙ ධම්මා පභීතා හොනති, තෙ තෙ ධම්මා පටිච්චනා හොනති.”

- (ප. ම. -i : 166 පිට)

“කෙසේ ප්‍රභාණය (= පහ කිරීම) පිළිබඳ ප්‍රඥාව පරිත්‍යාග ස්වභාවයෙහි ඥානය (නම් වේ ද යත්) : යම් යම් ධර්මයෝ ප්‍රතිණ වූවාහු වෙත් ද, ඒ ඒ ධර්මයෝ පටිච්චාග කරන ලද්දහු (= හැර දමන ලද්දහු) වෙති.”

අටුවා විවරණය:

“පහනපඤ්ඤති... පජහනා පඤ්ඤා. පජහනති චා පජහනති තෙනාති චා පහාණං. පටිච්චාගටෙය් ඤාණනති පටිච්චජනයභාවං ඤාණං.... පටිච්චනා හොනතිති පහාණවයෙනෙව ඡඩ්ඪිතා නාම හොනති.”

- (ප. අ.: 24 හා 211 පිටු.)

“ප්‍රභාණය පිළිබඳ ප්‍රඥාව යනු... දුරු කිරීමේ නුවණ ය. පහ කෙරෙහි යි හෝ මේ මහින් පහ කෙරෙහි යි හෝ ප්‍රභාණ (නම් වෙයි.) පරිත්‍යාග ස්වභාවයෙහි ඥානය නම් පරිත්‍යාගය ස්වභාව කොට ගත් නුවණ ය. පටිච්චාග කරන ලද්දහු වෙති යනු, ප්‍රභාණ වශයෙන් ම හැර දමන ලද්දහු නම් වෙති.”

4. “රූපං පටිච්චජනිති පටිච්චාගපටිනියසගෙහො... වෙදනං -පෙ- සඤ්ඤං -පෙ- සංඛාරං- පෙ-විඤ්ඤාණං -පෙ-චකුට්ඨං-පෙ-ජරාමරණං පටිච්චජනිති පටිච්චාගපටිනියස - ගෙහො.”

- (ප. ම. -i: 370 පිට.)

“රූපය අත්හරියි නු යි පටිච්චාග පටිනිස්සග්ග (නම්.)... වෙදනාව.... සංඤ්ඤාව.... සංඛාරං.. විඤ්ඤාණය..... ඇය... ජරා-මරණය පටිච්චාග කෙරෙහි යි පටිච්චාග පටිනිස්සග්ග (වෙයි).”

මෙහි දක්වා ඇති පෙය්‍යාලමෙහි ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, ඉන්ද්‍රිය, භව, ධ්‍යාන, පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්ම ආදී සංස්කාර ප්‍රභේද ඇතුළත් වෙයි.

- (ප. ම.-i: 12 - 18 පිටු බලන්න.)

අටුවා විවරණය:

“රූපං පරිච්ඡේදිති ආදීනවදයසනෙන නිරපෙකබතාය රූපකබනධං පරිච්ඡේදිති.”

- (ප. අ.: 362 පිට)

“රූපය අත්හරියි යනු ආදීනව දැකීමෙන් අපේක්ෂා රහිත වී රූපස්කන්ධය අත්හරියි.”

- 5. “පටිනියසජනං, පහානබ්බයස නදඬුවයෙන වා සමුච්ඡේදවයෙන වා පරිච්ඡේදනං = පරිච්චාගපටිනියසගෙහා.”

-(වි. ටී. (සී.) - i: 281 පිට)

“පටිනියස්සජනාය (= හැරපීම), ප්‍රභාණය කළ යුත්තෙහි නදඬුව වශයෙන් හෝ සමුච්ඡේද වශයෙන් හෝ පරිච්චාගය, = පරිච්චාග පටිනියස්සග්ගය යි.”

- 6. “සබ්බං භික්ඛවෙ පහානබ්බං. කිඤ්ච භික්ඛවෙ සබ්බං පහානබ්බං: වකඤ්ච භික්ඛවෙ පහානබ්බං. රූපා පහානබ්බා. වකඤ්චිඤ්ඤාණං පහානබ්බං. වකඤ්චසමඵයෙසා පහානබ්බා. යමපිදං වකඤ්චසමඵයසපච්චයා උපපජ්ජති වෙදධිනං, සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා නමපි පහානබ්බං; යොනං-පෙ-සානං-පෙ-ජීව්හා-පෙ-කායො-පෙ-මනො-පෙ-නමපි පහානබ්බං.”

- (ස. නි. -iv: 64 පිට; ප.ම. - i : 48 පිට)

- 7. (i) “රූපං පයසනෙහා පජ්ජාති. වෙදනං පෙ-සඤ්ඤාං-පෙ-සඬුඛාරො-පෙ-විඤ්ඤාණං-පෙ- වකඤ්චං- පෙ-ජරාමරණං පයසනෙහා පජ්ජාති....”

- (ප.ම. - i: 50 පිට.)

“රූපය (විදයුත් නුවණින්) දකින්නේ පහ කරයි. වේදනාව.... සඤ්ඤාව... සඬුඛාර.... විඤ්ඤාණය..... ඇය.... ජරා-මරණය දකින්නේ පහ කරයි....”

- (ii) “රූපෙ භික්ඛවෙ, යො ජනෙද්ද යො රාගො යා නන්දි යා නණ්හා, නං පජ්ජඵ. ඵවං නං රූපං පහීනං භවියසති.... වෙදනාය-පෙ-සඤ්ඤාය-පෙ-සඬුඛාරො -පෙ-විඤ්ඤාණො - පෙ-ඵවං නං විඤ්ඤාණං පහීනං භවියසති.....”

- (ස. නි. -iii: 280 පිට)

“මහණෙනි, රූපය පිළිබඳ යම් ජන්දයක් යම් රාගයක් යම් නන්දියක් යම් නණ්හාවක් වේ නම්, එය දුරු කරව. මෙසේ ඒ රූපය ප්‍රහීණ වූවා වන්නේය.... වේදනාව.... සඤ්ඤාව... සඬුඛාර... විඤ්ඤාණය... මෙසේ ඒ විඤ්ඤාණය පහ වූවා වන්නේය.....”

(iii) අධොලීපි අංක: 42 බලන්න.

- 8. “විසඬුඛාරගතං විතතං - තණ්හානං බයමජ්ජකිගා.”

- (බු.නි. - i: 64 පිට)

“(මගේ) සිත විසංස්කාරයට (= සංස්කාරයන්ගෙන් තොර වූ බවට) ගියේය. ආයුචන්ගේ නැසීමට පැමිණියෙමි.”

9. “.... මගෙහි සමුච්ඡේදවයෙන සඳිං බන්ධනිසංඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්ඡේදි... නි පරිච්චාගපටිනියසගෙහි වෙච... චූචනි.”
- (වි. ම. : 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට)

10. “නිබ්බානෙ විතනං පකබන්දනිති පකබන්දන-පටිනියසගෙහි.”
- (ප.ම. -i: 370 පිට)

11. “විපසයනා හි... සංඛිතදෙසදසසනෙන ච නබ්බිපරිනෙ නිබ්බානෙ තනනිනනාය පකබන්දනිති..... මගෙහි.... ආරම්භකරණෙන නිබ්බානෙ පකබන්දනිති.... පකබන්දනපටිනියසගෙහි චාති චූචනි.”
- (වි.ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට)

“විදර්ශනාව වනාහි.... සංඛිත (ධර්මයන්ගේ) දෙස් දුක්මෙන් ඊට (= සංඛිතයට) වෙනස් (අසංඛිත ස්වභාවය) වන නිවනෙහි, ඊට නැඹුරුවීමෙන් පිවිස ගනිති යි (ද).... (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය.... අරමුණු කරමින් නිවනෙහි වැද ගනිති යි (ද)... පකබන්දන පටිනියසගේ යයි ද කියනු ලැබේ.”

ටීකා විවරණය:

“.... තනනිනනායානි නදධිමුත්තනාය. පකබන්දනිති අනුපට්ඨනි, අනුපට්ඨනං විය හොති.”
- (වි. ටී. (සි.) -i: 281 පිට.)

“.... ඊට නැඹුරුවීමෙන් යනු, එහි නිශ්චිත වූ බැවින් ය. පකබන්දනය කරයි යනු, පිවිසෙයි; වැදගනු වැනි වෙයි.”

12. (i) “පටිනියසජනාකාරෙන පචන්තා අනුපසයනා = පටිනියසග්ගානුපසයනා”
- (දී. ටී. : 74 පිට; වි. ටී. (සි.) - i:279 පිට)

“පටිනියසග්ග ආකාරයෙන් පැවැත්වෙන අනුපසයනාව = පටිනියසග්ගානුපසයනාව ය.”

(ii) “පටිනියසග්ගෙයෙව අනුපසයනා = පටිනියසග්ගානුපසයනා: විපසයනාමග්ගනමෙතං අධිච්චනං.”
- (වි. ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට.)

“පටිනියසග්ගය ම අනුපසයනා ද වූයේ පටිනියසග්ගානුපසයනා (නම් වෙයි.) විදර්ශනාවට ද (ලෝකෝත්තර) මාර්ගයට ද වෙනත් නමකි.”

13. අධොලිපි අංක: 12 - ii බලන්න.

14. “යං කිඤ්චී රූපං.... සබ්බං රූපං ‘නොතං මම, නොයොහමයමී, නමෙයො අතතා’ති එවමෙනං යථාභූතං සමමපපඤ්ඤය පය්‍යති. යා කාචී වෙදනා -පෙ-යා කාචී සඤ්ඤා -පෙ-යෙ කෙචී සබ්බාරා -පෙ-යං කිඤ්චී විඤ්ඤාණං -පෙ- පය්‍යති.....”
 - (ස. නි. -iii: 174 - 176 පිටු ආදිය.)

“යම් රූපයක් වේ ද (ඒ) හැම රූපය... යම් වේදනාවක් වේ ද..... (ඒ) හැම වේදනාව..... යම් සඤ්ඤාවක් වේ ද..... ඒ හැම සංඤ්ඤාව..... යම් සබ්බාරයෝ වෙත් ද.... ඒ හැම සංඛාරයන්... යම් විඤ්ඤාණයක් වේ ද.... ඒ හැම විඤ්ඤාණය ‘මෙය මගේ නොවේ; මෙය මම නොවෙමි; මෙය මගේ ආත්මය නොවේ ය’යි මෙසේ මේ ඇති සැටිය මනා (විදසුන්) නුවණින් දකියි.....”

15. “අතීතං නානවාගමෙයා - නසාවිකඛෙඛ අනාගතං
 යදතීතං පහීතං තං - අපපතතඤ්ඤ අනාගතං
 පච්චපපතතඤ්ඤ යො ධම්මං - තතථ තතථ විපය්‍යති.....”
 - (ම. නි. - iii: 398 - 430 පිටු)

“අතීත (පඤ්චස්කන්ධයන් නන්දියෙන්) අනුගමනය නොකරන්නේය. අනාගත (පඤ්චස්කන්ධයන් නන්දියෙන්) නොපතන්නේය. යමක් අතීත ද එය ප්‍රහීණ වූයේ වෙයි. අනාගතය නොපැමිණියේ වෙයි. චර්තමාන යම් ධර්මයක් වේ ද (එය) එතැන් එතැන්හි ම විදර්ශනා කරන්නේය.”

16. “යසමා ච බො ආනඤ්ඤා, පුඤ්ඤං අනෙතන වා අතනියෙන වා, තසමා සුඤ්ඤා ලොකොති චූචති.....”
 - (ස.නි. - iv: 120 - 122 පිටු; ප. ම. - ii: 140 පිට.)

“යම් හෙයකින් ආනන්දය, ආත්ම භාවයෙන් ද ආත්මයට අයත් වන බවින් ද ශුන්‍ය වෙයි ද, එහෙයින් ලෝකය ශුන්‍ය යයි කියනු ලැබේ.”

17. “.... නෙව ඉධ, න හුරං, න උභයමනතරෙ.”
 - (ඔ. නි. - i: 144 පිට)

“..... මෙහි ද නොවන්නේය; එහි ද නොවන්නේය; (ඒ) දෙක අතරෙහි ද නොවන්නේය.”

18. (i) “යං අනිච්චං තං දුක්ඛං; යං දුක්ඛං තං අනිච්චං. යං අනිච්චඤ්ඤා දුක්ඛඤ්ඤා, තං අනතතා. යං අනිච්චඤ්ඤා දුක්ඛඤ්ඤා අනතතාච තං තථං. යං අනිච්චඤ්ඤා දුක්ඛඤ්ඤා අනතතා ච තථඤ්ඤා, තං සච්චං. යං අනිච්චඤ්ඤා දුක්ඛඤ්ඤා අනතතා ච තථඤ්ඤා සච්චඤ්ඤා, තං එකසධගහිතං. යං එකසධගහිතං, තං එකතතං.....”
 - (ප. ම. - ii: 24 පිට)

“යමක් අනිච්ච ද, ඒ දුක්ඛ ය. යමක් දුක්ඛ ද, ඒ අනිච්ච ය. යමක් අනිත්‍ය ද දුඃඛ ද, ඒ අනාත්ම ය. යමක් අනිච්ච ද දුක්ඛ ද අනන්ත ද, ඒ තථ ය. (= යථා ස්වභාවය ය.) යමක්

අනිය ද දුක් ද අනන් ද තථ ද, ඒ සත්‍ය ය. යමක් අනිත්‍ය ද දුක්ඛ ද අනාත්ම ද තථ්‍ය ද සත්‍ය ද, ඒ ඒක-සඬුග්‍රහිත ය. (= එකට කැටි කොට ගන්නා ලද්දේය.) යමක් එකට සංග්‍රහ කරන ලද්දේ ද, එය ඒකත්වය ය. (= එකකි)"

අටුවා විවරණය:

"..... යථාසභාවතො තථං... තං තථන්ති තං... සභාවභූතං"

- (ප. අ.: 423 - 424 පිටු)

"... යථා ස්වභාව වන බැවින් තථ ය.. ඒ තථය යනු, එය ... ස්වභාවය වූයේය."

(ii) "එකං හි සචචං - න දුතියමන්ථී."

-(සු. නි.: 278 පිටු)

"සත්‍යය එකක් ම ය. දෙවැන්නක් නැත."

(අධ්‍යො ලිපි අංක: 19 ද බලන්න.)

19

"වතතාරිමානි භික්ඛවෙ තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි.කතමානි වතතාරි: 'ඉදං දුක්ඛන්ති භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙතං. 'අයං දුක්ඛසමුදයො' ති - පෙ- අයං 'දුක්ඛනිරෝධො'ති -පෙ- අයං 'දුක්ඛනිරෝධගාමීනීපටිපද'ති -පෙ-අනඤ්ඤථමෙතං....."

- (ස. නි.-viii:284 පිටු; ප. ම. - ii : 20 පිටු)

"මහණෙනි, මේ සතරෙක් තථ ය. (= සත්‍ය ය.) අවිතථ ය. (= නොවෙනස් වන සුලු ය.) අනඤ්ඤථ ය. (= අන් පරිදි නොවන සුලු ය.) කවර සතරෙක් ද යත්: මහණෙනි, 'මේ දුක්ඛයැ' යි යන මෙය..... 'මෙය දුක්ඛෙහි හේතුව ය' යන මෙය..... 'මේ දුක්ඛෙහි නිරෝධය' යි යන මෙය... 'මේ දුක්ඛ නිරෝධය සඳහා පිළිවෙත ය.' යන මෙය, 'එසේ ම වෙයි'; 'නො-එසේ නොවෙයි'; 'අන්-සේ නොවෙයි'..."

අටුවා විවරණය:

"සභාවාවිජ්ඣනවෙධන තථං. දුක්ඛං හි දුක්ඛමෙව චුත්තං. සභාවස්ස අමොසනාය අවිතථං. න හි දුක්ඛං අදුක්ඛං නාම භොති. අඤ්ඤසභාවානුපගමෙන අනඤ්ඤථං. න හි දුක්ඛං සමුදයාදිභාවං උපගච්ඡති."

- (ස. අ. - iii: 228 පිටු)

"ස්වභාවය නොහරින ස්වභාවයෙන් තථ ය. දුක්ඛ වනාහි දුක්ඛ ම යැයි කියන ලදී. ස්වභාවයාගේ නොසිස් බැවින් අවිතථ ය. දුක්ඛ වනාහි නොදුක් නම් නොවේ. අන් ස්වභාවයකට නොපැමිණෙන හෙයින් අනඤ්ඤථ ය. දුක්ඛ වනාහි සමුදය ආදී බවකට නොපැමිණෙයි."

තථතා (= "එසේ-වන-බව"), අවිතථතා (= "නො එසේ- නොවන - බව"), අනඤ්ඤථතා (= "අන්-සේ-නොවන-බව") යන පද පටිච්ච සමුප්පාදයට විශේෂණ වශයෙන් ද දක්වා තිබේ. (ස. නි. - ii:40 පිටු)

“.... ධම්මාපි වො පහානඛබ්බා, පගෙව අධම්මා.”

- (ම. නි. - i: 338 පිට)

“.... නුඹලා විසින් (සමථ - විපස්සනා) ධර්මයෝ ද හළ යුත්තාහු ය. අධර්මයන් ගැන කවර කථා ද?”

අටුවා විවරණය

“එක ධම්මානි සමථවිපස්සනා.”

- (ම. අ. - ii : 90 පිට)

21. “.... නියසටා විසඤ්ඤානනා විපසමුත්තනා විමරියාදිකතෙන වෙනසා විහරන්ති.”

- (ස. නි. -ii: 270 පිට; ස. නි. -iii. : 54 පිට)

“..... (සංස්කාරයන් ‘මම ය - මාගේ ය’යි ගැනීම කෙරෙන්) නික්මුණාහු, වෙන් වූවාහු, මිදුණාහු, සීමා කොට නොගත් සිතින් යුතුව වසති.”

22. “මුඤ්ච පුරෙ මුඤ්ච පච්ඡනො - මජ්ඣෙ මුඤ්ච භවස්ස පාරගු සබ්බත්ථ විමුත්තමානසො-න පුන ජාතිජරං උපෙහිසි.”

- (බු. නි. -i: 110 පිට)

“අතීත සංස්කාරයන් මුදුව! අනාගත සංස්කාරයන් මුදුව! වර්තමාන සංස්කාරයන් මුදුව! (මෙසේ ඔබ) භවයෙහි පරතෙරට යන්නෙහි ය. හැම තන්හි ම මිදුණු සිතැත්තෙක් ව, නැවත ජාති - ජරායට නොඑන්නෙහි ය.”

23. “අකිඤ්චනං අනාදනං - එතං දීපං අනාපරං නිබ්බානමීති නං බුමි - ජරාමචචුපරිකබ්බං”

- (සු. නි.: 336 පිට)

“(කෙලෙස් පළිබෝධයන්ගෙන් දුරු වූ හෙයින්) අකිඤ්චන නම් වූ ද, (තෘෂ්ණා ග්‍රහණයෙන් තොර වූ හෙයින්) අනාදන නම් වූ ද ඒ ද්වීපය (හෙවත් පිහිට) අනෙකක් නොවේ; ජරා - මරණයන්ගේ සන්සිඳීම වන එය නිවන යයි කියමි.”

නිද්දේස විවරණය:

“.... අනාදනන්ති... ආදනපපහානං.... ආදනපටිනියසග්ගො... අමතං නිබ්බානන්ති ‘.... අනාදනන්ති.’”

- (බු. නි.: 296 පිට)

“.... අනාදන යනු ... ආදන ප්‍රභාණය... ආදන පටිනිස්සග්ගය.... අමත නිර්වාණය යි ‘.... අනාදන’ වෙයි.”

24. “.... ආදන පටිනියසග්ගෙ - අනුපාදය යෙ රතා විණාසවා ජුතිමනෙතා - තෙ ලොකෙ පරිනිබ්බතා”

- (බු. නි. -i.: 44 පිට)

“(සංස්කාරයන් තණ්හාවෙන්) නොගෙන යමෙක් ආදාන පටිනිස්සග්ග (= සංස්කාරයන් ගැනීම හැරවීම) නම් (නිවනෙහි) ඇළුණාහු ද, ආශ්‍රවයන් ක්ෂය කළ ඥානානුභාව සම්පන්න ඒ රහත්හු ලෝකයෙහි පිරිනිවියාහු ය.”

25. 6 වන පරිච්ඡේදයෙහි 10 වන අධ්‍යායය ද 7 වන පරිච්ඡේදයෙහි 9 වන අධ්‍යායය ද බලන්න.

26. “... විපසයනා හි නදඩගවයෙන යද්ධං ඛක්ඛාභියඛිබ්බාරෙහි කිලෙයෙ පරිච්චජනි.... නි පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො වෙච.... චූචචනි..”
- (වි. ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට ආදිය)

27. “කතමාවානඤ්ඤ පභානසඤ්ඤ: ඉධානන්ද භිකචු... උපපනනුපපනෙන පාපකෙ අකුසලෙ ධමෙම නාධිවායෙති, පජහති, විනොදෙති, බ්‍යනති කරොති, අනභාවං ගමෙති. අයං චූචචනානන්ද පභානසඤ්ඤ.”
- (අ. නි. - vi: 198 පිට)

“ආනන්දය, ‘ප්‍රභාණ සංඤ්ච’ කවරේ ද යත්: ආනන්දය, මෙහි මහණ තෙම... උපනුපන් පාපි අකුසල ධර්මයන් නො ඉවසයි; දුරු කරයි; බැහැර කරයි; විනාශ කරයි; නුපදීමට පමුණුවයි. ආනන්දය, මෙය ‘පභාන සඤ්ඤ’ යැයි කියනු ලැබේ.”

අටුවා විවරණ:

(i) “පභානසඤ්ඤං භාවෙතිති පඤ්චවිධං පභානං ආරමමණං කඤ්ඤා උපපජජනකසඤ්ඤං භාවෙති.”
- (අ. අ. - i: 287 පිට.)

“ප්‍රභාණ සංඤ්ච වඩයි යනු, පස් වැදූරුම් ප්‍රභාණය (= දුරු කිරීම) අරමුණු කොට උපදින සංඤ්ච වඩයි.”

පංචවිධ ප්‍රභාණය නම් වික්ඛම්භන, නදඩග, සමුච්ඡේද, පටිපජස්සද්ධි භා නිස්සරණ යන පභාන වෙයි. (ප. ම. -i: 48 පිට) විදර්ශනාවේදී නදඩග පභානය සිදු වෙයි. (1 වන පරිච්ඡේදයේ 9 වන අධ්‍යායය ද බලන්න.)

(ii) “පභානසඤ්ඤති පභානානුපස්සනෙ ඤ්ඤෙ උපපනනසඤ්ඤ.”
- (දී. අ. - ii: 757 පිට; අ. අ. - ii : 665 පිට; ව. අ.: 166 පිට)

“ප්‍රභාණ සංඤ්ච යනු පභානානුපස්සනා ඤ්ඤයෙහි උපන් සඤ්ඤච ය.”

මේ අනුව “පභාන සඤ්ඤ” යනු පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව වශයෙන් ද ගත හැකිය. මෙහි 3 වන අධ්‍යායය ද බලන්න.

28. “යො යං නං (හෙති) අභිජක්ඛාදෙමනස්සානං පභානං, නං පඤ්ඤය දිස්වා (දිස්වා) සාධුකං අජ්ඣුපෙකඛිතා හෙති.”
- (ම. නි. -iii: 232 පිට; ස. නි. -v (ii) :110, 122, 132 පිට.)

“හේ යම් ඒ අභිජ්ඣා - දෝමනස්සයන්ගේ (= ලෝභ - දෝෂ මූලික කෙලෙස්වල) ප්‍රභාණයක් වේ ද, එය නුවණින් දැක (දැක) මැනවින් උපේක්ෂිත (= මැදහත්) වූයේ වෙයි.”

අටුවා විවරණය

“පහානනති - ‘අනිච්චානුපය්‍යනාය නිව්වසඤ්ඤං පජහති’නි එවං පහානකරං ඤාණං අධිපෙපනං. නං පඤ්ඤාය දිඤ්චාති නං... පහානඤාණං අපරාය විපය්‍යනාපඤ්ඤාය, නමපි අපරායාති එවං විපය්‍යනාපරමපරං දයෙයිති... න කෙවලනිවරණාදිධමෙම, අභිජ්ඣාදොමනස්සයසියෙත පන වුත්තානං ධම්මානං පහානඤාණමපි පඤ්ඤාය දිඤ්චා දිඤ්චා අජක්ඛුපෙකතීතා හොති...”

- (ම. අ. - iv: 98 පිට; ස. අ. - iii: 212 පිට)

“ප්‍රභාණය යන්නෙන්, ‘අනිච්චානුපය්‍යනාවෙන් නිව්ව සඤ්ඤාව දුරුවෙයි’ නු යි මෙසේ ප්‍රභාණය කරන්නා වූ නුවණ අදහස් කෙරෙයි. එය නුවණින් දැක යන්නෙන්, ඒ..... දුරු කිරීමේ නුවණ අනතුරු විදසුන් නුවණකින් ය, එය ද අනෙකෙකින් ය යනුවෙන් මෙසේ විපය්‍යනා පරමපරාව දැක්වෙයි.... හුදෙක් නිවරණාදී ධර්මයන්ගේ (පමණක්) නොව, අභිද්‍යා -දෝමනස්ස ශීර්ෂයෙන් කියන ලද්ද වූ ධර්මයන්ගේ පහ කිරීමේ නුවණ ද නුවණින් දැක දැක උපේක්ෂාවෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි...”

- (ම. වී. - iii: 303 පිට ද බලන්න.)

29. “... කිලෙසෙහි පජහනො තනනිමිත්තක - කමමං, නනො නිබ්බන්ධනකෙ බන්ධෙ ව පජහති නාම.”

- (වී. වී. (බු.) - ii: 442. පිට)

වී. වී. - (සි.) - i: 281 පිට ද බලන්න.

30. (i) “..... පටිනිස්සග්ගානුපය්‍යනා: පටිසංඛායනනිට්ඨානා හි අයං.”

- (දී. වී.: 74 පිට)

“.... පටිනිස්සග්ගානුපය්‍යනා: මෙය සංඛාරුපෙක්ඛාව ය.”

(ii) “පටිනිස්සග්ගානුපය්‍යනා මග්ගස්ස ආයතනභූතාය අතිනිකඛාය විපය්‍යනාය වයෙන වුත්තනනි වෙදිතඛං.....”

- (ප. අ.: 348 පිට)

“පටිනිස්සග්ගානුපය්‍යනාවෙන් යුතුව යනු (ලෝකෝත්තර) මාර්ගයට ආයන්ත වූ අති තීක්ෂණ විදර්ශනාවගේ වශයෙන් කියන ලද යි දත යුතුයි.”

(iii) “පටිනිස්සග්ගානුපය්‍යනා වුට්ඨානගාමිනිවිපය්‍යනාවයෙන.....”

- (ප. අ.: 215 පිට)

“පටිනිස්සග්ගානුපය්‍යනාවෙන් යුක්තව යනු (ලෝකෝත්තර මාර්ගය වෙත පැමිණෙන) වුට්ඨාන ගාමිනි විපය්‍යනාව වශයෙන් ය.”

31. (i) “ආදනනති නිබ්බන්ධනවයෙන කිලෙසානං, අදෙසදය්‍යාවිතං සංඛිතාරමමණස්ස වා ආදනං.”

- (ප. අ.: 94 පිට)

“ආදන යනු, ඉපදීම් වශයෙන් කිලේසයන්ගේ හෝ දෙස් නොදැකීමේ ස්වභාවය හේතුවෙන් සභිඛන ආරම්භණයාගේ (= සංස්කාර අරමුණු) හෝ ගැනීම ය.”

(ii) “ආදනනති නිව්වාදිවසෙන ගහණං.”
- (දී. ටී.: 74 පිට)

“ආදන යනු නිත්‍ය ආදී වශයෙන් ග්‍රහණය යි.”

(iii) “ආදනං චුච්චති තණ්හා”
- (චූ. නි.: 296 පිට)

“තණ්හාව ආදන යයි කියනු ලැබේ.”

32. “තණ්හා දුතියො පුටියො දීසමඤ්ඤාසංසරං
ඉත්ථභාවඤ්ඤාභාවං සංසරං නාතිවතනති.”
- (සු. නි.: 232 පිට)

“තණ්හාව දෙවැන්නකු කොටගත් පුරුෂයා ඉතා දිගු කල් සැරියරන්නේ, ‘මෙසේ වන - බව’ (= ඉත්ථභාව) හා ‘අන්-සේ-වන-බව’ (= අඤ්ඤාභාව) නමැති සංසාරය නො ඉක්මවයි.”

33. “අත්තනි ච භික්ඛවෙ අත්තනියෙ ච සච්චනො ඓතනො
අනුපලබ්භමානෙ....”
- (ම.නි. -i: 344 පිට)

“මහණෙනි, ආත්මය ද ආත්මය පිළිබඳ වන දෙයක් ද සත්‍ය වශයෙන් ස්ථිර වශයෙන් නොලැබෙන කල්හි....”

34. “මමායිතෙ පසසථ ඵඤ්ඤානෙ - මචෙඡච අපෙසාදකෙ ඛිණ්ණොනෙ”
- (සු. නි.: 244 පිට)

“අල්ප දිය ඇති සිඳි ගිය දියපාරෙක මසුන් මෙන්, ‘මගේ’ යයි ගන්නා ලද්දෙහි සැලෙන්නා වූ (සත්වයන්) බලවූ!”

35. “සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසායාති.....”
- (ම.නි. -i: 592 පිට; ස. නි. -iv: 114 පිට; අ. නි. -iv: 410 පිට)

“සියළු ධර්මයෝ (‘මම - මාගේ’ යැ යි) බැස ගැනීමට නුසුදුසු වෙති යි....”

36. “අනිසයිතො ච විහරති, න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති.”
-(දී. නි. - ii: 440 - 496 පිටු; ම. නි. - i: 136 - 152 පිටු)

“(තණ්හා වශයෙන්) කිසිවක් ඇසුරු නොකොට ද වෙසෙයි. ලෝකයෙහි කිසිවක් (‘මම ය - මාගේ’ යැයි) දැඩිව නොගන්නේය.”

37. “පටියම්භිද මග්ග”යෙහි, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙන් සතර උපාදානායන්ගෙන් ම මිදෙනු යි දක්වා තිබීමෙන්, මෙය තුන් අනුපස්සනාවන්ගේ සංකලනයෙකි යි හැඟෙයි. (ප. ම. -i: 458 පිට) පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙන් කෙලෙස් පරිච්චාග කෙරෙන හෙයින් සියළු උපාදානායන්ගෙන් මිදෙනු යි එම අටුවාව කියයි. (ප. අ.: 393 පිට)

38. ම. නි. -ii : 280 - 286 පිටු හා ම. අ.- iii: 138 - 144 පිටු බලන්න.

39. “අයං බො පන අග්ගිවෙය්‍යන, කායො රූපී වාතූමමහාභූතිකො මාතාපෙතභිකසමභවො ඔදනකුමොසුපවයො අනිච්චුච්චාදන - පරිමද්දන -හෙදන-විදධංසන - ධමමො, අනිච්චනො දුක්ඛනො රොගනො ගණධනො සලලනො අසනො ආබාධනො පරනො පලොකනො සුඤ්ඤනො අනත්තනො සමනුපය්‍යිතබ්බො. නය්‍යම්මං කායං අනිච්චනො -පෙ- අනත්තනො සමනුපය්‍යනො, යො කායයමි- කායච්ඡන්දෙ කායයෙනහො කායන්වයනා යා පභීයති.”

- (ම. නි. -ii : 284 පිට)

“ගිනිවෙස්න, රූපවත් වන, සතර මහා භූතයන්ගෙන් උපන්, මාපියන්ගෙන් හටගත්, බන්ධන් කොමුයෙන් වැඩුණු, අනිත්‍ය වන, ඉලිම-පිරිමැදීම-බිඳීම-විසිරීම ස්වභාව කොට ගත්, මේ කය, අනිච්ච ලෙසින්, දුක් ලෙසින්, රෝගයක් යෙයින්, ගඩුවක් යෙයින්, හුලක් වශයෙන්, දුක්ඛ -පීඩා-ස්වභාව (= අස) වශයෙන්, ආබාධයක් වශයෙන්, තම සතු නොවන (= පර) විසින්, නැයෙන විසින්, හිස් හෙයින්, අනන්ත හෙයින්, මැනවින් පුනපුනා දැකිය යුතුය. (මෙසේ) මේ කය අනිත්‍ය වශයෙන්... අනාත්ම වශයෙන් මැනවින් අනුපස්සනා කරන්නහුට කය පිළිබඳ යම් ඡන්දයක් - ස්නේහයක් - (තෘෂ්ණාවෙන්) කය අනුව යන බවෙක් වේ ද, එය පහවෙයි.”

40. “නෙන බො පන සමයෙන ආයසමා සාරිපුත්තො භගවතො පිටධීතො ධීතො හොති භගවත්තං චීජයමානො. අප්ඵ බො ආයසමතො සාරිපුත්තය්‍ය එතදහොසි: ‘නෙයං නෙයං කීර නො භගවා ධම්මානං අභිඤ්ඤ පහාණමාහ. නෙයං නෙයං කීර නො සුගතො ධම්මානං අභිඤ්ඤ පටිනිය්‍යගගමාහාති. ඉතිහිදං ආයසමතො සාරිපුත්තය්‍ය පටිසංචිකකතො අනුපාදය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි.’”

- (ම.නි. -ii: 284 පිට)

41. “සබ්බං යො පටිනිය්‍යඡ්ඡ -සවෙ සනෙතාති චුච්චති.”

- (සු. නි.: 296 පිට)

“හෙතෙම සියල්ල අත්හැර ශාන්ත වූයේ යැයි කියනු ලැබේ.”

42. “නසමානිභ භිකඛවෙ, යං න තුමහාකං තං පඡභථ. තං වො පභීනං දීසරත්තං භිතාය සුබාය භවිය්‍යති. කිඤ්ච භිකඛවෙ න තුමහාකං? රූපං භිකඛවෙ න තුමහාකං. තං පඡභථ. තං වො පභීනං දීසරත්තං භිතාය සුබාය භවිය්‍යති. වෙදනා භිකඛවෙ - පෙ-සඤ්ඤ- පෙ-සඬබාරා-පෙ- විඤ්ඤණං -පෙ- භිතාය සුබාය භවිය්‍යති.”

- (ම. නි. - ii: 350 - 352 පිටු; ස. නි. - iii: 60 පිට)

අටුවා විවරණය:

“පජ්ජනානි ඡන්දරාගපජ්ජනානෙත පජ්ජනං.”

- (ස. අ.- ii: 192 පිට)

“දුරු කරව යනු, ඡන්දරාගය ප්‍රභාණය කිරීමෙන් දුරු කරව.”

ස. නි.- iv: 172 - 176 පිටුවල, ඇය ආදී ආයතන මුල් කොට මෙම දේශනාව දක්වා ඇත.

සම්පිණ්ඩනය

මෙතෙක් අපි සත් අනුපස්සනාවන් වෙන් වෙන්ව ගෙන සාකච්ඡා කළෙමු. (ඇතැම් විටෙක යම් යම් අනුපස්සනා අතර සම්බන්ධතාව ද සලකා බැලුවෙමු.) දැන් අනුපස්සනා සත ම සම්පිණ්ඩයක් වශයෙන් ගෙන පොදුවේ අවධානය යොමු කරමු.

“පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි සත්තානුපස්සනාවන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වය පෙන්වා දී ඇත්තේ මෙසේය:

“අනිත්‍ය වශයෙන් පුනපුනා දකිමි; නිත්‍ය වශයෙන් නොදකිමි. දුක්ඛ වශයෙන් පුනපුනා දකිමි; සුඛ වශයෙන් නොදකිමි. අනාත්ම වශයෙන් පුනපුනා දකිමි; ආත්ම වශයෙන් නොදකිමි. කලකිරෙමි, සතුටු නොවෙමි. නොඇලෙමි, ඇලීම නොකෙරෙමි. නිරුද්ධ කෙරෙමි, නුපදවමි. අත්භරිමි, නොගනිමි.

අනිච්ච ලෙසින් පුනපුනා දක්නේ නිච්ච සඤ්ඤාව දුරලමි. දුක් ලෙසින් පුනපුනා දකින්නේ සුඛ සඤ්ඤාව දුරලමි. අනත්ත ලෙසින් පුනපුනා බලනුයේ අත්ත සඤ්ඤාව දුරලමි. කලකිරෙනුයේ නන්දිය දුරු කෙරෙමි. නොඇලෙනුයේ රාගය දුරු කෙරෙමි. නිරුද්ධ කරනුයේ සමුදය දුරු කරමි. අත්භරිනුයේ ආද්‍යතය දුරු කෙරෙමි.”¹

සජ්ඣ අනුදර්ශනාවන් අතර මූලිකත්වය දරන්නේ අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන් බව මින් පැහැදිලි වෙයි. යෙසු අනුපස්සනා සතර ම එම තුන් අනුපස්සනාවන්ගේ ප්‍රතිඵලයෝ ය. (මුල් තුන අනුපස්සනා නමින් ද පසු සතර විපස්සනා නමින් ද “පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි තැනෙක සඳහන් වෙයි.)² ඇත්තෙන් ම විදර්ශනාව මුළුල්ලෙහි ම ක්‍රියාත්මක වන්නේ මෙම තුන් අනුපස්සනාවන්ගේ ම ප්‍රභේදයන් ය.

තවද අනුපස්සනා සත අතර එක්තරා ක්‍රමික සම්බන්ධතාවක් ද මෙහි නිරූපණය කෙරෙයි. මූලික තුන් අනුපස්සනාවන් එකිනෙකට සම්බන්ධ වන ආකාරය ඉහත පරිච්ඡේදවලදී සාකච්ඡා කරන ලදී. සාමාන්‍යයෙන් අනිච්චානුපස්සනාවෙන් දුක්ඛානුපස්සනාව ද ඒ දෙක ම ප්‍රත්‍යය කොටගෙන අනත්තානුපස්සනාව ද සිද්ධ වෙයි.

මෙම තුන් අනුපස්සනාවන්ගේ ප්‍රතිඵලය නිබ්බිදව යි. නිබ්බිදානුපස්සනාවෙන් විරාගය ඇති වෙයි. විරාගානුපස්සනාවෙන් නිරෝධය සිදු වෙයි. නිරෝධානුපස්සනාවෙන් පටිනිස්සග්ගය වෙයි.

මේ නයින් විදර්ශනා මාර්ගය සම්පූර්ණයෙන් ම විචරණය කළ හැකි වන්නේය.

එහෙත් මෙම ක්‍රමික සම්බන්ධතාව සෑම විට ම ඒ ආකාරයෙන් ම සිදු විය යුතුයැ යි කිව නොහැකිය. විදර්ශනාව යනු සංකීර්ණ ක්‍රියාවලියකි. එහිදී ඒ ඒ අනුපස්සනාවන් විවිධාකාරයෙන් එකිනෙකට ප්‍රත්‍යය වනු ඇත. “පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි ම එක් තැනෙකදී පටිනිස්සග්ගයෙන් අනතුරුව නිරෝධය වන ආකාරයක් පෙන්වා දී තිබේ.” තව ද

බය-නිරෝධානුපස්සනාව හෝ බය-විරාගානුපස්සනාව හෝ මුල් වීමෙන් යෙසු අනුපස්සනා ක්‍රියාවක් වීම සිදු විය හැකිය. එසේ ම විදුසුන මුදුන්පත් වන්නා වූ ලෝකෝත්තර මාර්ග'වස්ථාව, විරාගානුපස්සනා වශයෙන් ද නිරෝධානුපස්සනා වශයෙන් ද පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා වශයෙන් ද දැක්විය හැක්කේ ය.

එක ම අනුපස්සනාව විදර්ශනා මාර්ගයෙහි විවිධ අවස්ථාවන්හිදී පෙරමුණට එන හැටි ඒ ඒ අනුපස්සනා විස්තරයන්හිදී පෙන්වා දෙන ලදී. විදර්ශනාව මුහුකුරා යන් ම අනුපස්සනාව ද ක්‍රමයෙන් ගැඹුරු වෙයි; පුළුල් වෙයි. ඉන් ඇතිවන අවබෝධය ද ක්ලේශ ප්‍රභාණය ද ඒ අනුව කෙමෙන් නියුණු වනු ඇත.

මේ අනුව, එක් අනුපස්සනාවක් සම්පූර්ණ වූ පසුව ම ඊළඟ අනුපස්සනාවට බැසගැනීම සිදු වේයැ යි නියමයක් නැත. හැම අනුපස්සනාවක ම පොදු ක්‍රමික විකාශනයක් දක්නට ලැබෙයි. එහෙත් විදර්ශනාවේ ඇතැම් සන්ධිස්ථානයන්හිදී එක්තරා අනුපස්සනාවක් විශේෂයෙන් කැපී පෙනීමට ඉඩ ඇත. වෙනත් අවස්ථාවන්හිදී අනුපස්සනා කීපයක් ම මාරුවෙන් මාරුවට ක්‍රියාත්මක වනු ඇත. එක ම අනුපස්සනාව නොයෙක් මුහුණුවරින් ද මතු වන්නේය.

ඇතැම් අනුපස්සනාවන් බොහෝ යෙයින් එකිනෙකට සමාන ස්වරූපයක් දරන බව පෙනී යයි. ප්‍රායෝගික දෘෂ්ටි කෝණයකින් බලන කල්හි විදර්ශනාවේ සමහර අවස්ථා කවර අනුපස්සනාවක් යටතේ වර්ගීකරණය කළ යුතුදැ යි තීරණය කිරීම අසීරු වෙයි. එහෙත් මෙය යෝගාවචරයාහට බරක් විය යුතු නොවේ. සතිසම්පජ්ඣය (= සිහිනුවණ) මැනවින් යෙදෙන්නේ නම්, සුදුසු අනුපස්සනාවන් නිරායාසයෙන් මෙන් මතු වී වැඩෙනු ඇත. විදර්ශනාව කෙරෙද්දී මේ අසවල් අනුපස්සනාව යැයි නම් වශයෙන් මෙනෙහි කිරීම අවශ්‍ය නොවේ. එබඳු වැටහීමක් ඉබේ පහළ වුව ද එය ද විදර්ශනාවට නැංවිය යුත්තේය.

ඒ ඒ යෝගාවචරයාගේ පෞද්ගලික කුසලතා ප්‍රභේද අනුව සලකා බලන විට, කාහටත් ගැලපෙන්නා වූ, අනුපස්සනාවන්හි පොදු පිළිවෙතක් දැක්වීම දුෂ්කර වන්නේය. එහෙත් කවර යෝගාවචරයකු වුව ද නිසි ලෙස විදර්ශනා මාර්ගයෙහි ගමන් කරන්නේ නම් මේ අනුපස්සනා සත ම වැඩෙන බව කිව හැකිය. මෙහිදී ඒ ඒ යෝගාවචරයාගේ උපනී:ශ්‍රය සම්පත්තිය (එනම්, පෙර සසර භාවනා කොට තිබීම හා එසේ භාවනා වඩන ලද ආකාරය) බෙහෙවින් බලපාන බව පෙනෙයි.

කෙසේ වුව ද, විදර්ශනා මනසිකාරයෙහි කඩවීම - පසුබැසීම වෙ නම්, වරින්වර නිවරණ පෙළඹීම් මතු වෙයි නම්, උචිත අනුපස්සනාවන් පිළිබඳව වැඩි අවධානයක් යෙදීම ප්‍රඥාගෝචර වනු ඇත.

සිතේ බලවත් රාගයක් ඉපැදුණු විටෙකදී එක් යෝගාවචරයෙක් විරාගානුපස්සනාව වැඩිය. මනසිකාරය කෙමෙන් ගැඹුරු වී අවයානයේදී රාගය මුළුමනින් ම දුරු විය. මෙවිට යෝගාවචරයා ඕනෑකමින් රාග සිතක් ඇති කර ගැනීමට වෑයම් කළ ද, නොහැකි විය!

සන්තානුපස්සනාවන් (මෙම පරිච්ඡේදය ආරම්භයේදී ම දක්වන ලද ආකාරයෙන්) භඩ්ග ඤාණය තුළ ක්‍රියාවක් වන බව 'පටිසම්භිද මග්ග'යෙහි සඳහන් වෙයි.⁴ (භඩ්ග ඤාණය බෙහෙවින් පුළුල් ලෙසින් පැතිරෙන අන්දම මින් තහවුරු වෙයි.) ඒ අනුව, භඩ්ග

ඥාණයෙහි සිට ඉහළට විහිදෙන පහන පරිඤ්ඤා අවස්ථාවේදී සත්තානුපස්සනාවන්ගේ අධිපති භාවය වෙනෑ යි “විසුද්ධි මග්ගය” කියයි.⁵

භද්ධ ඥාණයට පෙරාතුව මෙම අනුපස්සනා ක්‍රියාකාරී නොවෙනෑ යි මින් අදහස් නොකෙරෙයි. මේ බැව් “විසුද්ධි මග්ගය” ම පැහැදිලිව පවසයි.⁶ “පට්ඨමභිද මග්ග” යෙහි ද බොහෝ තැන්වලදී විදර්ශනා මාර්ගය ම සත්තානුපස්සනාවන් ප්‍රමුඛ අටළොස් විදසුන් මභින් දැක්වීමෙන්,⁷ විදර්ශනාවේ ප්‍රාථමික අවස්ථාවේ සිට ම මෙම අනුපස්සනා ක්‍රියාත්මක වන බව හැඟවෙයි.

එහෙත් අනුපස්සනාවන් ප්‍රබල ලෙස කෙලෙස් දුරු කරමින් තදින් ම ක්‍රියා කරන්නේ භද්ධ ඥාණයෙහි සිට ඉහළට යැයි කිව හැකිය. භද්ධ ඥාණය විදර්ශනා මාර්ගයෙහි වැදගත් සන්ධිස්ථානයක් වෙයි. අනුපස්සනා වශයෙන් සලකනහොත්, භද්ධ ඥාණයෙහි මූලික ස්වරූපය වනාහි බය - නිරෝධානුපස්සනාව හෝ බය-විරාගානුපස්සනාව හෝ වෙයි.

“පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි කායානුපස්සනා, වේදනානුපස්සනා, චිත්තානුපස්සනා, ධම්මානුපස්සනා යන සතර සතිපට්ඨානයන් විවරණය කොට තිබෙන්නේ ද සත්තානුපස්සනා වශයෙන් කෙරෙන අනුපස්සනා ලෙසිනි.⁸ එසේ ම යොළොස් වැදෑරුම් ආනාපානසති කර්මස්ථානයෙහි එක් එක් පියවරක් පාසා සත් අනුපස්සනා මභින් විදර්ශනා කෙරෙන ආකාරය මෙහි දක්වා තිබේ⁹.

ඒ ඒ අනුපස්සනාවෙන් දුරු කෙරෙන කෙලෙසුන් හේතු කොටගෙන කම්පාවක් - සැලීමක් නොවන අර්ථයෙන්, සත්තානුපස්සනාවන් ‘විදර්ශනා බල’ නමින් හඳුන්වා දී තිබේ.¹⁰ නිරෝධ සමාපත්තිය පිණිස ද මෙය පාදක වෙයි.¹¹ තවත් නොයෙක් විග්‍රහයන්හිදී සත්තානුපස්සනාවන් හා ඉන් සිදු කෙරෙන ක්ලේශ ප්‍රභාණය පිළිබඳව “පට්ඨමභිද මග්ගය” සඳහන් කරයි.¹²

එහෙත් “පට්ඨමභිද මග්ගය” හැර, මෙලෙසින් මේ සත් අනුපස්සනාවන් හා ඉන් දුරු කෙරෙන කෙලෙස් ද දක්වා තිබෙන අන් යුතු පිටක ග්‍රන්ථයක් දක්නට නොමැත. අනුපස්සනා එකක් හෝ කීපයක් හෝ නම් වශයෙන් අධංගු වන ආදී ම බුද්ධ දේශනා වෙතත්,¹³ මෙම අනුපස්සනා සත ම නම් වශයෙන් සඳහන් වෙන තනි බුද්ධ දේශනයක් නම් අපට හමු වූයේ නැත.

බුද්ධ දේශනාවෙහි ඇතැම් තැනෙක ‘සඤ්ඤා’ නමින් ද මේ අනුපස්සනා දක්වා තිබේ.¹⁴ ඒ මෙසේය:

1. අනිච්ච සඤ්ඤා = අනිච්චානුපස්සනාව
2. දුක්ඛ සඤ්ඤා හෙවත් අනිච්චේ දුක්ඛ සඤ්ඤා = දුක්ඛානුපස්සනාව
3. අනත්ත සඤ්ඤා හෙවත් දුක්ඛේ අනත්ත සඤ්ඤා = අනත්තානුපස්සනාව
4. සබ්බලොකෙ අනභිරත සඤ්ඤා = නිබ්බිදානුපස්සනාව
5. විරාග සඤ්ඤා = විරාගානුපස්සනාව
6. නිරෝධ සඤ්ඤා = නිරෝධානුපස්සනාව
7. පහන සඤ්ඤා = පට්ඨමභිදානුපස්සනාව

ඇතැම් තැනෙක මෙම සංඥා සහ වෙනත් සමථ සඤ්ඤා තුනක් පෙරටු කොටගෙන දකින්නට ලැබේ.¹⁵ මෙම සජ්ඣ සංඥා තුළින් එකක් හෝ කීපයක් හෝ පමණක් ඇතුළත් වන දේශනා නම් රාශියෙකි.¹⁶

“සබ්බ සඨ්ඨා රෙසු අනිච්ච සඤ්ඤ” (= සියලු සංස්කාර කෙරෙහි අනිත්‍ය ය යන සංඥාව) යනුවෙන් ද දේශනා රාශියක අන්තර්ගත ව තිබේ. මෙහි විවරණය අනුව හැඟී යන්නේ එමඟින් නිබ්බද්ධ හෝ විරාගය හෝ කියැවෙන බවකි.¹⁷

අනිච්ච - දුක්ඛ - අනන්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන්ගෙන් අනතුරුව නිබ්බද්ධ හා විරාගය ඇතිවීම දැක්වෙන බුද්ධ දේශනා බහුල වශයෙන් ඇත. (“නිබ්බද්ධනුපස්සනාව” පටිච්ඡේදයෙහි මෙවන් නිදසුන් රැසක් උපුටා දක්වා තිබේ.) නිබ්බද්ධ - විරාග - නිරෝධ යන පද තුන පිළිවෙලින් යෙදෙන දේශනා ද වෙයි.¹⁸

“අනිච්ච ය; සඨ්ඨත ය (= ප්‍රත්‍යයන් එක්ව සැකසුනෙකි); පටිච්ච සමුප්පන්න ය (= ප්‍රත්‍යයන් නිසා, ප්‍රත්‍යයන් සමඟ උපන්නෙකි); බය (= ගෙවෙන) ස්වභාවය වෙයි; වය (= වැනසෙන) ස්වභාවය වෙයි; විරාග ස්වභාවය වෙයි; නිරෝධ ස්වභාවය වෙයි.”¹⁹

මෙය ද සුත්‍ර පිටකයෙහි බහුලව යෙදෙන්නා වූ අනුපස්සනා ක්‍රමයෙකි. මෙම පටිපාටියෙහිදී අනිච්ච ලක්ඛණය මුල් තැන් ගන්නා බව පෙනෙයි. ‘බය’, ‘වය’ යනුවෙන් නිරෝධානුපස්සනාව දැක්වෙයි. (‘බයානුපස්සනා’ හා ‘වයානුපස්සනා’ නමින් අටලොස් මඟ විදසුන් පෙලෙහි තවත් අනුපස්සනා දෙකක් ද වෙයි). විරාග යනු බය - විරාගය හෝ තදභිග - විරාගය හෝ විය හැකිය. ‘සඨ්ඨත’ හා ‘පටිච්ච සමුප්පන්න’ යන දෙපදයෙන් ම අනිත්‍යතාව මෙන් ම අනාත්මතාව ද විදහා දැක්වෙයි.²⁰

කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිළිබඳව කියැවෙන ඇතැම් දේශනාවන්හි බය-වය-විරාග-නිරෝධ-වාග- පටිනිස්සග්ග යන අනු-පිළිවෙළක් සඳහන් වෙයි.²¹ මෙහි ‘වාග’ යන්නෙන් පටිනිස්සග්ගය ම හැඟවෙයි.

සත් අනුපස්සනාවන්ගේ වශයෙන් නම් නොකොට නොයෙක් ආකාරවලින් දේශනා කරන ලද අනුපස්සනා ක්‍රම ද වෙයි. මෙවැනි අනුපස්සනා නිරූපණය කරන්නා වූ විශේෂ පද බොහොමයකගේ සංග්‍රහයක් “පටිසම්භිද මග්ග”යෙහි එයි. පද 40 කින් සමන්විත වන මෙම එකතුවේ සෑම පදයක් ම නැවත අනිච්ච-දුක්ඛ-අනන්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන්ට බෙද තිබේ.²² මෙම අනුපස්සනා විධි 40 ම ඇතුළත් වන්නා වූ තනි බුද්ධ දේශනාවක් දක්නට නොලැබුණත්, මින් 11 ක් හෝ ඊට අඩුවෙන් හෝ එකට යෙදී ඇති දේශනා රාශියක් වෙයි.²³ “විසුද්ධි මග්ගය” ද විදර්ශනා මාර්ගයෙහි කීප අවස්ථාවක් ම විස්තර කිරීම සඳහා මෙම වන්තළියාකාර (= 40 ආකාර) අනුපස්සනාවන් යොදාගෙන තිබේ.²⁴

සත්තනුපස්සනා යනු අවයාරය (= 18) මඟ විපස්සනා මාලාවේ මූලික අනුපස්සනා කාණ්ඩය බව ආරම්භයේදී ම සඳහන් කරන ලදී. එම අනුපස්සනා මාලාවේ සෙසු මඟ විපස්සනාවලින් දැක්වෙනුයේ ද මෙම මූලික සත් අනුපස්සනාවන් ම විවිධ මුහුණුවරින් ඉදිරිපත් වන්නා වූ ආකාරයන් ය.²⁵

සත් අනුපස්සනාවන් පිළිබඳ විවරණය මෙතෙකින් සමාප්ත වෙයි. සත් අනුපස්සනා මාලාව ඒකාන්තයෙන් ම නිවනට පමුණුවන පියගැට පෙළකි.

* * *

“අනිච්චානුපස්සනාව වඩන ලද්දේ, බෙහෙවින් කරන ලද්දේ, ජවන පඤ්ඤාව (= දිවෙන යුලු වැනි පහසුවෙන් පැනීරෙන නුවණ) පුරවයි.

දුක්ඛානුපස්සනාව වඩන ලද්දේ, බහුලව කරන ලද්දේ, නිබ්බේධික පඤ්ඤාව (= විනිවිද කැපෙන යුලු, කෙලෙස් විදලීමට සමත් වන නුවණ) පරිපූර්ණ කරයි.

අනන්තානුපස්සනාව භාවිතා කරන ලද්දේ, බොහෝ සේ වඩන ලද්දේ, මහා පඤ්ඤාව (= මහත් වූ නුවණ) පිරිපුන් කෙරෙයි.

නිබ්බේදානුපස්සනාව වැඩීමෙන්, බෙහෙවින් කිරීමෙන්, නික්බ පඤ්ඤාව (= නියුණු වූ නුවණ) පිරෙයි.

විරාගානුපස්සනාව වැඩීමෙන්, බෙහෙවින් කිරීමෙන්, විපුල පඤ්ඤාව (= පුළුල් නුවණ) පිරිපුන් බවට යෙයි.

නිරෝධානුපස්සනාව වැඩීමෙන්, බහුලව වැඩීමෙන්, ගම්භීර පඤ්ඤාව (= ගැඹුරු නුවණ) පිරෙයි.

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව වඩන ලද්දේ, බොහෝ සෙයින් කරන ලද්දේ, අසාමන්ත පඤ්ඤාව (= ළඟා විය නොහැකි නුවණ) සපිරෙයි.

මෙම සත්-නුවණ වැඩීමෙන්, බහුලව කිරීමෙන්, (සංඛාරූපෙක්ඛා - අනුලෝම-ගෝත්‍රඥාණ සධ්ධායන) පණ්ඩිත බව පිරීමට යෙයි.

මෙම අට-නුවණ වැඩීමෙන්, බහුලව කිරීමෙන්, (මාර්ග ඥාන සධ්ධායන) පුපු පඤ්ඤාව (= පුළුල් වූ වෙන් වූ නුවණ) පිරෙයි.

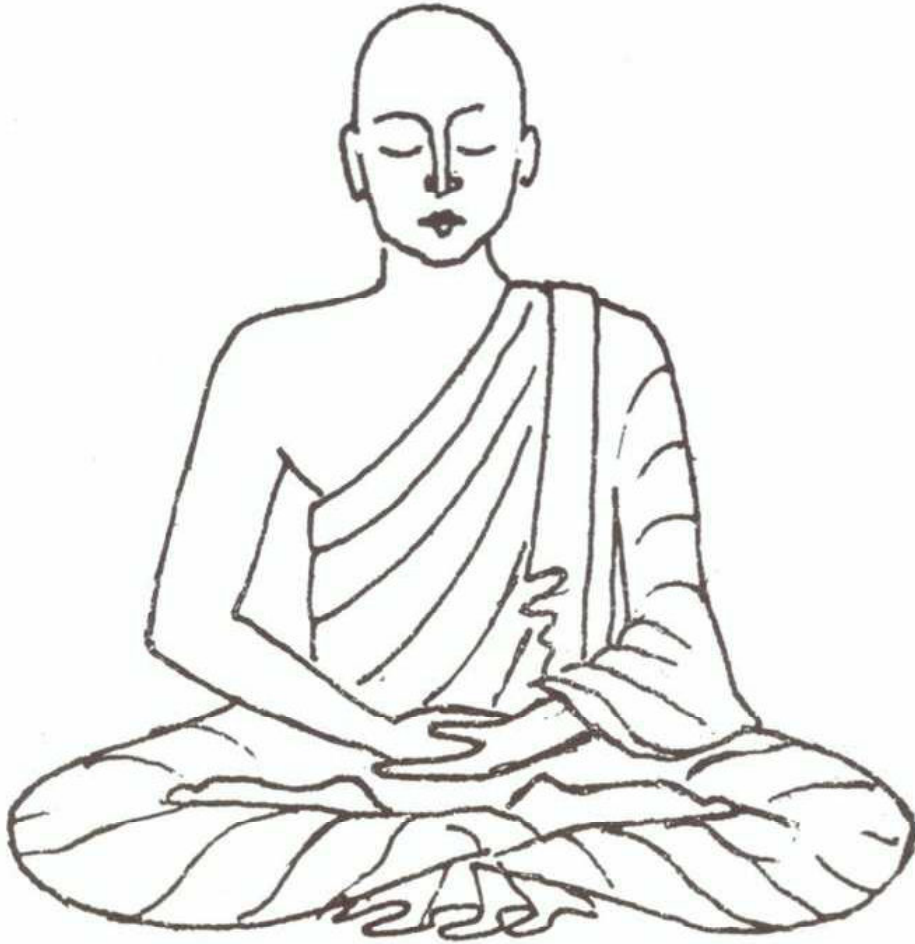
මෙම නව - නුවණ වඩන ලද්දේ, බහුලව කරන ලද්දේ (පච්චවෙක්ඛණ ඥාණ නම්) භාස පඤ්ඤාව (= සතුටින් යුත් නුවණ) පුරවයි.”²⁶

පසු වදන:

මෙතෙක් අප විස්තර කළේ, දුකින් මිදී හැබෑ සැපය ළඟා කර ගැනීමේ පිළිවෙතෙහි මහ සලකුණු කීපයකි. ඒ මහ වඩා ඒ සැපය පසක් කර ගැනීම තම තමනට අයත් වැඩකි. එහෙයින් සැදුහැනි නැණැති හැම සුදනහු, තම පෙර වාසනා මහිමය හේතුවෙන් ලබා ඇති මෙම උත්තම ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් නිසි පල නෙළා ගැනීම පිණිස, අප්‍රමාදී වෙත්වා!

* * *

“මහණෙනි, ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි හිතවත් වන, අනුකම්පා කරන ශාස්තෘවරයෙකු විසින් අනුකම්පාව මුල්කොටගෙන යමක් කළ යුතු වන්නේ ද, මවිසින් එය ඔබ උදෙසා ඉටු කරනා ලද්දේය.

මහණෙනි, මෙන්න රුක් මුල්! මෙන්න හිස් ගෙවල්! භාවනා කරව, මහණෙනි, පමා නොවව! පසුව විපිළිසර නොවව!

මේ ඔබට අපගේ අනුශාසනාව යි!”²⁷

අධ්‍යයන

1. “අනිච්චතො අනුප්‍රසාදානි, නො නිච්චතො. දුක්ඛතො අනුප්‍රසාදානි, නො සුඛතො. අනත්තතො අනුප්‍රසාදානි, නො අත්තතො. නිබ්බිදානි, නො නාදානි. විරජජනි, නො රජජනි. නිරොධෙනි, නො සමුදෙනි. පටිනිසාසජනි, නො ආදියනි. අනිච්චතො අනුප්‍රසාදානො නිච්චසංඝාදො පජහති. දුක්ඛතො අනුප්‍රසාදානො සුඛසංඝාදො පජහති. අනත්තතො අනුප්‍රසාදානො අත්තසංඝාදො පජහති. නිබ්බිදානො නාදො පජහති. විරජජනො රාගො පජහති. නිරොධෙනො සමුදයො පජහති. පටිනිසාසජනො ආදනො පජහති.”

- (ප. ම. - i : 108, 110, 144 - 150, 334 පිටු ආදිය)

2. “කුසලො නිසු අනුප්‍රසාදානාසු - වතසො ච විපසාදානාසු...”

- (ප. ම. - i: 110 පිටු)

“තුන් අනුප්‍රසාදානාවන්හි දක්ෂ වූයේ, විප්‍රසාදානා සතරෙහි ද...”

අටුවා විවරණය:

“කුසලො නිසු අනුප්‍රසාදානාසුනි අනිච්චානුප්‍රසාදානාදිසු නිසු ඡෙකො භික්ඛු-වතසො ච විපසාදානාසුනි නිබ්බිදාදිසු ච වතුසු විපසාදානාසු.”

- (වි. ම.: 483 පිටු; ප. අ. : 183 - 184 පිටු)

“තුන් අනුප්‍රසාදානාවන්හි දක්ෂ වූයේ යනු අනිච්චානුප්‍රසාදානා ආදී තුනෙහි (එනම්, අනිච්ච-දුක්ඛ - අනත්ත යන අනුප්‍රසාදානාවන්හි) දක්ෂ භික්ඛුව ය. විප්‍රසාදානා සතරෙහි ද යනු නිබ්බිදව ආදී සතර විදර්ශනාවන්හි ද (එනම්, නිබ්බිද, විරාග, නිරෝධ, පටිනිසාසය යන අනුදර්ශනාවන්හි ද) ය.”

3. “වොයසජීවනතො තතො නිරුජ්ඣන්ති.”

(ප. ම. - i: 418, 420 පිටු)

“හැර දැමූ බැවින්, ඒ හේතුවෙන් නිරුද්ධ වෙති.”

අටුවා විවරණය:

“..... මඟ්‍රයා උප්පාදකතො යෙව කිලෙසෙ ච බන්ධෙ ච වොයසජීවනතො තෙනෙව කාරණෙන කිලෙසා ච බන්ධා ච අනුප්‍රසාදානිරොධවසෙන නිරුජ්ඣන්ති....”

- (ප. අ.: 380 පිටු)

“.... (ලෝකෝත්තර) මාර්ගයාගේ උත්පාද ක්ෂණයෙහි ම කෙලෙස් ද ස්කන්ධයන් ද හැර දැමූ බැවින්, ඒ කාරණයෙන් ම ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අනුප්පාද නිරෝධ වශයෙන් නිරුද්ධ වෙති...”

4. ප. ම. - i : 108 පිටු (7 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යයන අංක 7 -(ii) හා 24, මේ පරිච්ඡේදයේ අධ්‍යයන අංක: 1 හා සම්බන්ධ කළ විට, මෙම පාඨය සම්පූර්ණ වෙනු ඇත.)

5. වි. ම.: 455 - 456 පිටු (1 වන පරිච්ඡේදයේ 17 වන අධෛලිපිය බලන්න.)

6. තීරණ පරිඤ්ඤා අවස්ථාව තුළ මෙම ඇතැම් අනුපස්සනා එක්තරා ප්‍රමාණයකින් ක්‍රියාත්මක වෙමින් කෙලෙස් දුරු කරන බව ද, අටළොස් මහ විදසුන්හි ඇතුළත් වන යථාභූතඤාණදස්සනා ඤාන පරිඤ්ඤාව තුළදී ම සම්පූර්ණ වෙනු යි ද "විසුද්ධි මග්ගය" සඳහන් කරයි. (වි. ම.: 472 පිට) තීරණ පරිඤ්ඤාවට අයත් වන සම්මසන ඤාණ අවස්ථාවේදී සත් අනුපස්සනාවන් ම ක්‍රියා කෙරෙන බව සංයුත්ත අටුවාව ද කියයි. (ස. අ. - ii: 83 පිට) 2 වන පරිච්ඡේදයේ අධෛලිපි අංක 8 ද බලන්න.

7. ප. ම. - i: 36, 42 - 46, 58-60, 86-88, 320 පිටු ආදිය.

8. "කථං කායෙ කායානුපයසී විහරති? ඉධෙකච්චො පඨවිකායං අනිච්චනො අනුපයසති, නො නිච්චනො.... පෙ.... පටිනියසජ්ජනො ආදානං පජහති. ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි කායං අනුපයසති."

- (ප. ම. - ii: 220 පිට)

"කෙසේ කයෙහි කය (අනුව) පුනපුනා දකිමින් වෙසෙයි ද? මෙහි එකෙක් පඨවිකාය (= පඨවි ධාතු සමූහය) අනිත්‍ය වශයෙන් පුනපුනා දකියි. නිච්ච ලෙසින් නොදකියි.... හැර දමනුයේ ගැනීම දුරු කරයි. මේ සත් ආකාරයෙන් කය අනුපස්සනා කරයි."

(මෙහි 1 වන අධෛලිපිය අනුව, ඡේදය සම්පූර්ණ කර ගන්න.)

මෙසේ ම සෙසු ධාතු කායයන් ද කෙස්-ලොම් ආදිය ද වේදනාවන් ද සින් ද අනිකුත් ධර්මයන් ද සත් අනුපස්සනාවනට නැගෙන අයුරු මෙහි විස්තර කෙරෙයි.)

9. ප. ම. - i: 334, 344, 348, 352 - 372 පිටු

මෙම කර්මස්ථානයෙහි අවසාන පියවර සතර නම් අනිච්ච-විරාග-නිරෝධ-පටිනිස්සග්ග යන අනුපස්සනා ය. ඒවාද මෙහිදී නැවත වරක් සත්තානුපස්සනාවනට නංවා ඇත්තේ කවර හේතුවක් නිසාද යි විමසිය යුත්තෙකි.

10. "කතමං විපයසනාබලං: අනිච්චානුපයසනා විපයසනාබලං: -පෙ-පටිනියග්ගානුපයසනා විපයසනාබලං:.....කෙනට්ඨන විපයසනාබලං: අනිච්චානුපයසනාය නිච්චසඤ්ඤාය න කමපනිති විපයසනාබලං-පෙ-පටිනියග්ගානුපයසනාය ආදනෙ න කමපනිති විපයසනාබලං:....."

- (ප.ම. - i: 186 - 188 පිටු; ප. ම. - ii: 132 - 134 පිටු)

11. ප. ම. - i: 186 පිට

නිරෝධ සමාපත්තිය යනු ධ්‍යාන අට ම වග්ගි කළ රහත් හෝ අනාගාමී හෝ

ලතුමෙකුහට, අධිෂ්ඨාන කළ කාල සීමාවක් තුළ (උපරිම කාලසීමාව දින හතකි.) සිත නිරුද්ධ කොට විසීමට ඇති හැකියාව යි.

12. ප. ම. - i : 144 - 150, 158, 450 පිටු ආදිය

13. "අනිවච්චානුපයසී", "දුක්ඛානුපයසී", "අනන්තානුපයසී" :- ස. නි.-iii: 72-74 පිටු; අ.නි.-iv: 298 පිටු; අ. නි.- vi: 196 පිටු ආදිය

"නිබ්බිදනුපයසී":- අ. නි. i: 100 පිටු

"අනිවච්චානුපයසී", "වීරාගානුපයසී", "නිරොධානුපයසී", "පටිනිසසග්ගානුපයසී":- ම. නි -i: 592 පිටු; ම. නි.-iii: 132 පිටු; ස. නි. - iv: 398 - 404 පිටු; ස. නි. -v (ii) : 110 - 132 පිටු; අ. නි.- iv: 410 පිටු ආදිය.

"අනිවච්චානුපයසී", "දුක්ඛානුපයසී", "අනන්තානුපයසී", "බයානුපයසී", "වයානුපයසී", "වීරාගානුපයසී", "නිරොධානුපයසී", "පටිනිසසග්ගානුපයසී":- අ. නි.-vi: 676 - 680 පිටු (බයානුපයසයනා හා වයානුපයසයනා යනු අටළොස් මහ විදසුන් පෙළෙහි තවත් අනුපයසයනා දෙකකි.)

(2, 3, 4, 5 පරිච්ඡේදයන්හි පිළිවෙලින් 5, 12, 30, 25 යන අධොලිපි ද බලන්න.)

14. මෙම අධොලිපි බලන්න:

2. වන පරිච්ඡේදයේ අධොලිපි අංක: 5 හා 19
3. වන පරිච්ඡේදයේ අධොලිපි අංක: 6, 12 හා 15
4. වන පරිච්ඡේදයේ අධොලිපි අංක: 30
5. වන පරිච්ඡේදයේ අධොලිපි අංක: 25
6. වන පරිච්ඡේදයේ අධොලිපි අංක: 17, 10 හා 29
7. වන පරිච්ඡේදයේ අධොලිපි අංක: 9 හා 31
8. වන පරිච්ඡේදයේ අධොලිපි අංක: 27

15. දී. නි. - III : 540 පිටු; අ. නි. VI: 188 පිටු; අ.නි. - I : 86 පිටු

16. දී. නි. -II: 124 පිටු; දී. නි. -III: 426, 430, 500, 528, පිටු; ස.නි - V (i): 246 - 250 පිටු; අ. නි. -III: 126 පිටු, 132-136 පිටු; අ. නි. -IV: 88, 272 පිටු; අ.නි.-VI: 190, 194 පිටු ආදිය.

17. "..... ඉධානඤ්ඤ භික්ඛු සබ්බසංඛාරෙහි අවටීයති. භරායති, ජිලුවඡති. අසංච්චවනානඤ්ඤ සබ්බසංඛාරෙසු අනිවච්චසංඤ්ඤ." - (අ. නි. -VI: 200 පිටු)

".... ආනන්දය, මෙහි මහණ තෙම සියලු සංස්කාරයන් කරණ කොටගෙන පෙළෙයි; ලජ්ජාවෙයි; පිළිකුල් කෙරෙයි. ආනන්දය, මෙය සියලු සංස්කාරයන්හි අනිවච්ච සංඤ්ඤාව යයි කියනු ලැබේ."

2 වන පරිච්ඡේදයෙහි අග හා එහි 19 වන අධ්‍යායනය ද බලන්න. බය - විරාගය තුළින් තදබල විරාගය මතු වීමක් මින් දැක්වෙන බව හැඟෙයි.

18. (i) "... නිබ්බදය විරාගය නිරෝධය පටිපනෙනා හොති."
- (ස. නි. -II: 76 පිට; ස. නි. -III: 34 පිට; අ. නි. -I: 126 පිට ආදිය)
".... නිබ්බදව පිණිය, විරාගය පිණිය, නිරෝධය පිණිය පිළිපන්නේ වෙයි."

(ii) "..... එකතනනිබ්බදය විරාගය නිරෝධය උපසමාය අභික්ඛාදාය සමෙබ්බාධාය නිබ්බානාය සංවතතනති".
-(දී. නි. -II: 380 පිට; අ. නි. - I: 62 පිට; අ. නි. -III: 133 පිට ආදිය)

".... ඒකාන්ත නිබ්බදව පිණිය, විරාගය පිණිය, නිරෝධය පිණිය, සන්ධිදීම පිණිය, වෙසෙසින් දනගැනීම පිණිය, මනා අවබෝධය පිණිය, නිවන පිණිය, පවත්නාහු ය."

19. "... අනිච්චං සංඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං බයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරෝධධම්මනති...."
- (ම. නි. -I: 285 පිට; ස. නි. - II: 42 පිට;- ස.නි.-III: 42 - 44 පිටු ආදිය)

20. "..... සංඛතනති පච්චයෙහි සංඛගමම කතං. පටිච්චසමුප්පන්නනති තෙ තෙ පච්චයෙ පටිච්ච සමමා සහ ව උප්පන්නං. පයමෙන.... අනිච්චතා, දුතියෙන (= 'සංඛත' පදෙන) අනිච්චයසාපි සතො පච්චයානුභාවදීපනෙන පරායනනතා, තතියෙන (= 'පටිච්චසමුප්පන්න' - පදෙන) පරායනනසාපි සතො පච්චයානං අබ්‍යාපාරනනදීපනෙන එවං ධම්මතා දීපිතා හොති"
- (ප. අ.: 85 - 86 පිටු)

".... සංඛතය යනු ප්‍රත්‍යයන් එක්වීමෙන් කරන ලද්දේය. පටිච්චසමුප්පන්නය යනු ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයන් නිසා මැනවින් ද (ඒවා) සමඟ ද උපන්න ය. පළමු පදයෙන්... අනිච්චතාව ද දෙවන (= 'සංඛත') පදයෙන් අනිත්‍ය වන්නා වූ ද ප්‍රත්‍යයන්ගේ ආනුභාව දැක්වීමෙන් පර (= නමාගේ නොවන) ස්වභාවය ද තෙවන (= 'පටිච්ච සමුප්පන්න') පදයෙන් පර බැව් වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයන්ගේ අබ්‍යාපාර භාවය (= කිසිවෙකුගේ මෙහෙයවීමෙන් තොරබව) පෙන්වීමෙන් 'මෙසේ-වන-බව' ද දැක්වන ලද්දේ වෙයි...."

21. ම. නි. -I: 18 පිට; ම. නි. -III: 144 පිට; අ. නි.-IV: 272 පිට ආදිය

22. ප. ම. -II: 228 - 238 පිටු

23. ම. නි. -II: 170, 284 පිටු; ස. නි. -III: 294 - 298, 340 පිටු; අ. නි. - II: 248 පිටු ආදිය.

මෙම අධ්‍යයන ද බලන්න:

4. වන පරිච්ඡේදයේ 3 වන අ.ලී; 5 පරි. - 12 අ.ලී; 6 පරි. - 14 අ.ලී; 8 පරි. - 39 අ.ලී.

24. වි. ම.: 458 - 460, 489, 492 පිටු.

25. උපග්‍රන්ථය V: “අවධාරය මහා විපස්සනා” බලන්න.

26. “අනිවච්චානුපය්‍යනා භාවිතා බහුලිකතා ජවනපඤ්ඤා පරිපූරෙති. දුක්ඛානුපය්‍යනා -පෙ- නිබ්බේදිකපඤ්ඤා පරිපූරෙති. අනන්තානුපය්‍යනා - පෙ- මහාපඤ්ඤා පරිපූරෙති. නිබ්බේදනුපය්‍යනා - පෙ- නිකම්පඤ්ඤා පරිපූරෙති. විරාගානුපය්‍යනා - පෙ- විපුලපඤ්ඤා පරිපූරෙති. නිරොධානුපය්‍යනා -පෙ-ගම්භීරපඤ්ඤා පරිපූරෙති. පටිනිය්‍යගගානුපය්‍යනා -පෙ- අසාමන්තපඤ්ඤා පරිපූරෙති. ඉමා සත්තපඤ්ඤා -පෙ-පණ්ඩිවං පරිපූරෙතති. ඉමා අධ්‍යාපඤ්ඤා-පෙ-පුපුපඤ්ඤා පරිපූරෙතති. ඉමා නවපඤ්ඤා භාවිතා බහුලිකතා භාසපඤ්ඤා පරිපූරෙතති.”

-(ප. ම. - II: 154 පිටු)

අටුවා විවරණය:

“..... පණ්ඩිවං පරිපූරෙතති... යයමා යථාච්ඡිත්ත සත්තපඤ්ඤා පරිපූරණං භාවෙතා පණ්ඩිතලකම්පපනො සිඛාපපත්ත-වුට්ඨානගාමීනිවිපය්‍යනාසංඛාතෙහි සධ්ධාරුපෙකඛානුලොම - ගොත්‍රභුඤ්ඤාණෙහි පණ්ඩිතො හුතා පණ්ඩිවෙවන සමන්තාගතො හොති..... පුපුපඤ්ඤා පරිපූරෙතති යයමා තෙන පණ්ඩිවෙවන සමන්තාගතො හුතා යො පණ්ඩිතො ගොත්‍රභුඤ්ඤාණානන්තරං නිබ්බාණං ආරම්මණං කතා ලොකුත්තරභාවපපත්තියා ලොකියතො පුපුභුත්තො විසුං භුත්තො පුපුපඤ්ඤති සංඛාතං මග්ගඵලපඤ්ඤා පාපුණාති.... පච්චවෙකම්පාපඤ්ඤා භාසාකාරෙන පවත්තමානවිත්තසන්තානස්ස භාසපඤ්ඤා නාම හොති....”

- (ප. අ.: 466 පිටු)

27. “යං භික්ඛවෙ යජාරා කරණියං යාවකානං හිතෙසිතා අනුකම්පකෙන අනුකම්පං උපාදය, කතං වො නං මයා. එතානි භික්ඛවෙ රුක්ඛමුලානි, එතානි සුඤ්ඤාගාරානි. ක්කායඵ භික්ඛවෙ, මා පමාදත්. මා පච්ඡා විපපට්ඨාරිතො අහුවත්. අයං වො අමහාකං අනුසායති.”

-(ම. නි. - III: 624 පිටු ආදිය)

උපග්‍රන්ථය - I

සම්මුතිය සහ පරමාර්ථය

ඇත්ත දෙවැදෑරුම් වෙයි. සම්මුති සත්‍යය හා පරමාර්ථ සත්‍යය යනුවෙනි. බැඳු බැල්මට ඇත්ත යයි පෙනෙන නිසා ද, අදහස් හුවමාරු කරගැනීමේ පහසුව උදෙසා ද, සත්‍යය යි ලෝකයෙහි සම්මත වී ව්‍යවහාර වන දෙයට සම්මුති සත්‍යය යි කියනු ලැබේ. මේ සම්මුති ස්වභාවය නුවණින් බෙද-බෙද බැඳු වීට, සත්‍ය වශයෙන් එය නොපවතින්නක් බවත් නියම ඇත්ත අනිකක් බවත් පෙනෙයි. නවදුරටත් බෙද වෙන්කළ නොහැකි, සත්‍ය වශයෙන් ම පවත්නා වූ ස්වභාවය පරමාර්ථ සත්‍යය නම් වෙයි.

දැන් ඔබ ගැන ම මොහොතක් හිත යොදන්න. ඔබ විසින් "මම" යනුවෙන් කරනු ලබන ව්‍යවහාරයක් තිබේ. "මම යනවා", "මම විඳිනවා", "මම හඳුනනවා", "මම ක්‍රියා කරනවා", "මම දන්නවා" යනාදී වශයෙන් කෙරෙන මෙම ව්‍යවහාරයට අනුව, "මම" කියා කෙනෙකු තමා තුළ සිටින බවක් හැඟවෙයි. එහෙත් "මම" යයි සලකන මේ පද්ධතිය (= පඤ්චස්කන්ධය:- රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ගොඩවල් පහක එකතුව) සිත හා කය වශයෙන් කොටස් දෙකකට බෙද බැඳු වීට, ඉන් කවරක් "මම" ලෙස ගත හැකි වේද? නවදුරටත් කය හෙවත් රූපය, කෙස්, ලොම්, නිය, දත්, සම, මස්, නහර, ඇට ආදී දෙතිස් කුණප වශයෙන් බෙද බලතොත්, "මම" යන සම්මුතිය බිඳ වැටෙනු ඇත. මේ රූප කොටස් ද වැඩිදුරටත් සියුම් ලෙස නුවණින් බෙද පරීක්ෂා කිරීමේදී, ඒ හැම යෑදී ඇත්තේ, තද-මුදු, කර්කශ ගතිය (= පය්ච් ධාතු), කැටිකරන-වැගිරෙන, ඇලෙන ගතිය (= ආපො ධාතු), උණුසුම්-සිසිල්, පැයවන ගතිය (= තේජො ධාතු), රුකුල් දෙන-සෙලවෙන, පුම්බවන ගතිය (= වායොධාතු) හා හිස්-ඉඩ ගතිය (= ආකාශ ධාතු) යන මූලික පදාර්ථවලින් බව පෙනී යනු ඇත. සිත හෙවත් නාමය ද අරමුණු දැනගැනීමේ ශක්ති මාත්‍රයක් පමණක් බැවින් එය විඤ්ඤාණ ධාතු නමින් මේ පදාර්ථ ගණයට ම ඇතුළත් වෙයි. මේ අනුව සම්මුති මට්ටමේදී "මම" සත්‍යයක් ලෙස පිළිගන්නේ වී මුත්, පරමාර්ථ වශයෙන් නම් "මම" නැත. සත්‍ය වශයෙන් ම පවතින්නේ, සත්ව - පුද්ගල ස්වභාවයෙන් තොර වූ ධාතු හයක සංකලනයකි.

මුළු භෞතික විශ්වය පුරා ම ඇත්ත වශයෙන් පැතිර ඇත්තේ, පය්ච්- ආපො- තේජො-වායො-ආකාශ-විඤ්ඤාණ යන මේ ධාතු හය පමණකි. මේවා ද්‍රව්‍ය නොවේ. ආකාශ ධාතුව යනු හුදෙක් හිස් ස්වභාවයම ය. සෙසු ධාතු පහ ම, ආකාශ ධාතුව තුළ, නිරන්තරයෙන් වෙනස් වෙමින්, හේතුඵල සම්බන්ධතාවකින් යුතුව ක්‍රියාත්මක වන ශක්ති මාත්‍රයෝ ය. පැවැත්මක් ගැන සිතා ගැනීමටවත් නොහැකි තරම් ශීඝ්‍රයෙන් ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් සිදුවන ක්‍රියා මාත්‍ර සමුදයයෝ ය.

මෙම ධාතූන්ගේ විවිධාකාර සංකලනයන් නිසා, විද්‍යමාන වන්නේ යැයි සැලකෙන සියලු සවිභානක-අවිභානක වස්තු මෙන් ම, ඒ වස්තු හැඳින්වීම සඳහා සම්මත කරගන්නා ලද නාමයන් ද සත්‍ය යයි ගතහැකි වන්නේ, සම්මුතිය බලපවත්නා සීමාවන් තුළ පමණ ය. මේ අනුව මුහුදු, කඳු, ගස්, ඉඩම්, ගෙවල්, ඇඳ-පුටු, ඇඳුම්, මිනිසුන්, දෙවියන්, නිරිසනුන්, "මම", "ඔබ" ආදී වචන සහ ඒ වචනවලින් හැඟවෙන දේවල් සම්මුති හෙවත් පැනවීම් (= ප්‍රඥප්ති) පමණකි. වචනය ද සම්මුතියක් ලෙස සලකන විට, පරමාර්ථ ස්වභාවයන්

හඳුන්වන නාමයන් ද සම්මුති මාත්‍ර බව කිව යුතුය. එහෙත් ඒවා කවර සම්මුති නම්වලින් හැඳින්වුව ද, ඒවායේ පරමාර්ථ ස්වභාවය වෙනස් නොවේ.

අප තුළත්, අප අවටත්, සෑම මොහොතක ම පරමාර්ථ ස්වභාවය ක්‍රියාත්මක වෙමින් පවතියි. එහෙත් අපේ හිත්වල ඇති මෝහය (මෙය ද විඤ්ඤාණ ධාතුවට අයත් පරමාර්ථයකි.) නිසා, ඒ සත්‍යය නොදකිමු. සම්මුතිය ම පරම සත්‍යය ලෙස සලකා, දුකෙන් දුකට ම පත් වෙමු.

මේ මෝහ කඩතුව බිඳ පරමාර්ථ සත්‍යය මතු කරගැනීමේ පිළිවෙත විදර්ශනා භාවනාව ය. විදර්ශනාව ආරම්භ කරන්නේ, ආනාපානය, දෙනිස් කුණප, උදර වලනය වැනි සම්මුති කර්මස්ථානයක් මුල්කර ගෙන ය. ක්‍රමයෙන් ඉන් පරමාර්ථ ස්වභාවය මතු වනු ඇත. එය ම විවිධාකාරයෙන් පුනපුනා සලකාබලන යෝගාවචරයා ලෝකයෙහි සැබෑ තතු වටහා ගැනීමෙන් ඒ කෙරෙහි ආයාව අතහැර, ලෝකෝත්තර පරමාර්ථ ස්වභාවය වූ නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගෙන ලෝකය නමැති දුකෙන් මිදෙයි.

ෂට්-ධාතූ වශයෙන් මෙහිදී විස්තර කරන ලද ලෞකික පරමාර්ථ ස්වභාවයේ (මේවා වෙනත් ආකාරවලින් ද විග්‍රහ කළ හැකිය.) ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් ම නිවැරදිව අවබෝධ කළ යුත්තේ ය. එහෙත් වචනවලින් ද තරමක් දුරට (අසම්පූර්ණව) හෝ විස්තර කළ හැකි වෙති. ලෝකෝත්තර පරමාර්ථ ස්වභාවය වූ නිර්වාණය එසේ වචනවලින් පැහැදිලි කිරීම අනිශ්චිත දුෂ්කර වූවකි. එය අවකාශ-කාල ආදී සියලු ලෞකික මිනුම් දඩු, සම්මුති, ප්‍රඥප්ති ඉක්මවා සිටින්නකි. එහෙත් ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයට ගෝචර වන්නකි.

එදිනෙද ජීවිතයේදී අපට සම්මුතිය භාවිතා කිරීමට සිදුවේ. එහෙත් එය පරම සත්‍යය නොවන බව සිහියේ තබා ගැනීම බොහෝ වැඩදයක වනු ඇත.

උපග්‍රන්ථය - II

සුනමය ඤාණය සහ භාවනාමය ඤාණය

ධර්මය ඉගෙනීමෙන් ලැබෙන දැනුම සුනමය ඤාණය යි. මෙය සම්මුතියට සීමා වූ දැනුමකි. විදර්ශනා භාවනාවෙන් ලැබෙන ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ධර්මාවබෝධය භාවනාමය ඤාණය නම් වෙයි.

පළපුරුදු කර්මස්ථානාවාර්යවරයෙකු යටතේ සිටිමින් භාවනා කරන යෝගාවචරයෙකුට එතරම් පුළුල් සුනමය ඤාණයක් අත්‍යවශ්‍ය නොවේ. සුදුසු තැන්වලදී නිසි ගුරු උපදෙස් ක්‍රමානුකූලව ලැබෙන නිසා ය. ගුරු ඇසුරකින් ඇත්ව භාවනා කරන්නෙකුහට භාවනා මාර්ගය ගැන පැහැදිලි සුනමය ඤාණයක් අවශ්‍යවනු ඇත. ආවායඕයන් වහන්සේලා වෙතින් අර්හත්වය දක්වා කමටහන උගෙන, විවේකී යෙනසුන් යොයා ගොස් භාවනා කළ පුරාතන භික්ෂූන් වහන්සේලාගේ පුවත්වලින් ද පෙනෙන්නේ, භාවනාව පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් සුනමය ඤාණයක් ආරම්භයේදී ම ඇතිකරගත් බව ය. “විසුද්ධි මග්ග”යෙහි ද, අටුවාවන්හි ද සුනමය ඤාණය පෙරදැරි කරගෙන ම භාවනාමය ඤාණය මතුකර ගැනීමේ මනසිකාර ක්‍රමයක් දක්වා ඇති බව පෙනෙයි. “පටියම්භිදමග්ග පාලි” යෙහි ඤාණ මානිකාවෙහි ද සුනමය ඤාණය අවධාරණය කොට තිබේ.

ඇතැම්විට සුනමය ඤාණය භාවනාවට බාධාවක් ද විය හැකිය. භාවනා මාර්ගයේ විවිධ අවස්ථා ගැන දැන සිටින යෝගාවචරයා ඒවා ගැන කල් ඇතිව ම බලාපොරොත්තුවෙන් සිටියි. සමහර විට ඒ අවස්ථා හිතෙන් ම මවාගෙන මුළාවට පත්වෙයි. භාවනාව නියමිත පරිදි කෙරෙයි නම්, සතුටු වෙමින් තණ්හා-මාන-දිව්ධි-උපදවා ගනියි; නිසි සේ නොකෙරෙයි නම් භාවනාව ගැන කලකිරෙයි. මෙවැනි අවස්ථා නුවණින් දැන හෝ ගුරු උපදෙස් අනුව හෝ වහා මෙනෙහි කර දුරුකර නොගන්නේ නම්, භාවනාව පිරිහෙයි.

එබැවින් සුනමය ඤාණයෙන් යුත් යෝගාවචරයා නිතර ම භාවනාමය ඤාණයට මුල්තැන දීමට වගබලා ගතයුතුය. භාවනාමය ඤාණය මතුකර ගැනීමට රුකුලක් ලෙස සුනමය ඤාණය යොදාගත හැකි වෙතත්, එය භාවනාමය ඤාණය ලෙස වරදවා නොගැනීමට සැලකිලිමත්වීම අවශ්‍ය ය.

භාවනාවේදී මතුවන ඇතැම් බාධක මහහරවා ගැනීමට සුනමය ඤාණය ඉවහල් කරගත හැකිය. නිදසුනක් වශයෙන්, තරුණ උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවේදී මතු විය හැකි විදශීනා උපක්ලේශ ගැන දැන සිටිනු යෝගාවචරයාහට ඒවායින් මුළා නොවීම පිණිස ඒ දැනුම හේතුවිය හැකිය. එසේ ම භාවනාවේදී ලැබෙන ප්‍රත්‍යක්‍ෂ අවබෝධයන් සම්මුති මට්ටමෙන් පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා ද සුනමය ඤාණය උපකාරවත් වෙයි. පය්වි ධාතුවේ ස්වභාවය භාවනාමය ඤාණයෙන් අවබෝධ කරද්දී, මේ “පය්වි ධාතුව” ය යන අදහස ස්ථිර වශයෙන් ඇතිවන්නේ සුනමය ඤාණය ඇතොත් පමණි. එහෙත් භාවනාවේදී වැටහෙන විවිධ ධර්මයන් සම්මුති නම්වලින් තේරුම් ගැනීම, භාවනාවේ ඉදිරි ගමනට අවශ්‍යවන්නක් නොවේ. විදර්ශනා භාවනාව යනු සම්මුතිය ඉක්මවා සිටි පරමාර්ථ ස්වභාවය පිළිබඳව ම වන්නක් නිසා ය. සම්මුති නාම ඔස්සේ සිත මෙහෙයවීමට තැත් කිරීම භාවනාවට බාධාවක්

වනු ඇත. එම නිසා භාවනා අත්දැකීම් සුතමය ඥාණය හා ගැලපීම නිරායාසයෙන් සිදුවේ නම්, ඊට ඉඩ හැරීම කම් නැත. එය නොසිදුවේ නම්, ඒ ගැන නොතැවී භාවනා මනසිකාරය ම දිගට ගෙනයා යූතුය.

යත්තාවබෝධය සම්පූර්ණවන්නේ, භාවනාමය ඥාණය මගින් ම ය. සුතමය ඥාණය මෙන් ම, චිත්තමය ඥාණය (= හුදු චිත්තනය මගින් ලබන නුවණ) තුළින් ද යත්තය පිළිබඳව ලැබිය හැකි වන්නේ එක්තරා ප්‍රමාණයක අවබෝධයක් පමණකි. ඒ නිසා කොතරම් උසස් සුතමය හා චිත්තමය ඥාණයක් තිබුණ ද, ඉන් සෑහීමට පත් නොවී, භාවනාමය ඥාණය ලබාගැනීමට හැකිතාක් වෑයම් කළ යුතු වන්නේය.

භාවනාමය ඥාණයෙන් තොරවීම නිසා, සුතමය දැනුම වරදවාගෙන දෘෂ්ටි ජාලාවන්හි පැටලුණු ඇතැම් උගතුන්ගේ කියුම්-කෙරුම් හේතුකොටගෙන ශාසනයට සිදුවිය හැකි හානිය සුළුපටු නොවන බව ද සංවේගයෙන් මුත් මෙහිදී සිහිපත් කළ මනා ය.

සතර කමටහන්

සතර කමටහන් නවක යෝගාවචරයාගේ සිත තැන්පත් කරගැනීමට උපකාරවත් වෙයි. බුදුගුණ වැඩීමෙන්, බුදුරජාණන් වහන්සේ පිළිබඳ බලවත් ශ්‍රද්ධාවක් හටගනියි; එය පදනම් කොටගෙන බාධක මැඩලමින් භාවනාවෙහි නිරතවීමට ධෛර්යය ලැබෙයි; ප්‍රීතිය වැඩි සිත ප්‍රසන්න වී, භාවනාවට යෝග්‍ය මානසික වාතාවරණයක් සකස් වෙයි.

මෙම භාවනාවෙන්, සිත මෘදු වෙයි; භාවනාවට බලවත් පළිබෝධයක් වන ද්වේෂය (= තරහ) යටපත් වෙයි; බාධක ඉවසා දරාගනිමින් සතුටින් භාවනාව කරගෙන යාමට හැකිවෙයි; තුන්වන ධ්‍යානය තෙක් සමාධිය දියුණු කරගැනීමට ඉඩ ලැබෙයි.

අසුභ භාවනාවෙන්, සමාධියට එරෙහිවන ප්‍රධානතම නිවරණය වන කාමච්ඡන්දය දුරු වෙයි; තම සිරුර ගැන අපේක්ෂාවක් නොමැතිව, ඉන් ලැබෙන පීඩා නොතකමින්, භාවනාවෙහි යෙදීමට සිත සකස් වෙයි; ප්‍රථම ධ්‍යානය ඉපදවීමට හැකිවෙයි; විදර්ශනාවට වඩාත් ආසන්න වෙයි.

මරණසතියෙන්, ජීවිත මදය දුරුවෙයි; සසර බිය වැඩෙයි; අප්‍රමාදීව භාවනාව සම්පූර්ණ කරගැනීමට බලවත් විර්යයක් ජනිත වෙයි; පහසුවෙන් විදර්ශනාවට යොමුවීමට හැකියාව ලැබෙයි.

තරමක් දුරට හෝ මේ සතර කමටහන් හොඳින් ප්‍රගුණ කළ සිත ඕනෑම මූල කර්මස්ථානයක් වැඩීමට සුදුසු තත්ත්වයකට පත්වෙයි. එසේ වඩන්නා වූ මූල කර්මස්ථානයෙන් ම වින්ත සමාධිය සම්පූර්ණවන තෙක්, අඩු වශයෙන් දවසේ මුල් ම භාවනා වාරය ආරම්භයේදී හෝ, සතර කමටහන් (හෝ තමාට පහසුවෙන් වින්ත සමාධිය ගෙන දෙන්නා වූ ඉන් එකක්-දෙකක් හෝ) මගින් සිත තැන්පත් කරගෙන ම මූල කර්මස්ථානයට හිත යෙදීම වඩා සුදුසු ය.

සතර කමටහන් වැඩීමේදී ඉන් එකක් තමාට පහසුවෙන් දියුණු කරගත හැකි බව පෙනෙයි නම්, එමගින් ම සමාධිය සම්පූර්ණ කරගෙන එය විදර්ශනාවට පාදක කරගැනීමට උත්සාහ කළ හැකිය. ඇතැම්විට මේ කමටහන් තුළින් නිරුත්සාහයෙන් විදර්ශනාව මතු වීමට ද ඉඩ තිබේ. එවිට ඒ අනුව විදර්ශනාවට පිවිසීම නුවණට හුරු ය.

මෙම කමටහන් ප්‍රගුණ කොට තිබීම ප්‍රයෝජනවත් වන නවත් ආකාරයක් තිබේ. මූල කර්මස්ථානය වඩද්දී, කිසියම් නිවරණ ධර්මයක් බලවත් ලෙස සිතෙහි නැහි සිටියේයැ යි සිතමු. එවිට ඒ කර්මස්ථානය නවතා, පුරුදු කළ සතර කමටහන් අතුරින් අවස්ථාවට අනුරූප වන කමටහනකට සිත යොමු කොට, කෙලෙස් බලපෑම යටපත් කළ යුතුය. දැන් නැවත මූල කර්මස්ථානය යුවසේ වැඩිය හැකි වන්නේය. මෙසේ භාවනාව ගැන අරතියක්-නොඇලීමක් හෝ සැකයක්-කුකුසක් හෝ ඇති වී නම් බුදුගුණ ද, දැඩි තරහක් හෝ බියක් හෝ හටගන්නේ නම් මෙමත්‍රිය ද, දැඩි රාගය සඳහා අසුභය ද, පසුබටවීමක්-කුසිත බවක් වී නම්, මරණසතිය හෝ බුදුගුණ ද, සිතේ විසිරීම හෝ නිරසබව හෝ සඳහා බුදුගුණ හෝ මෙමත්‍රිය ද, යොදගත හැකිය.

විවිධ ආකාරයෙන් මූලික භාවනාව පෝෂණය කරමින් ආරක්ෂා කරන හෙයින් සතර කමටහන්, සතර ආරක්ෂක භාවනා නමින් ද හඳුන්වනු ලැබෙයි.

උපග්‍රන්ථය - IV

සත්කාය දිවයිිය

උපාදන වශයෙන් දැඩිව ගත් පඤ්චස්කන්ධය “සත්කාය” නමින් හැඳින්වෙයි. (ස. නි. -iii: 274 පිට ආදිය) මෙහි උපාදන නම් ඡන්දරාගය යි; (ස. නි. - iii: 172, 292 පිටු ආදිය) හෙවත් ආයාව යි. මෙසේ තණ්හාවෙන් තදින් ගත් ස්කන්ධ පඤ්චකය ආත්ම වශයෙන් වරදවා දැකීම-දැඩිව පිහිටීම-සත්කාය දිවයිිය යි. (= ‘සත්කාය දුෂ්ටිය යි’) එක් එක් ස්කන්ධය ඇසුරු කොට සතරාකාරයකින් ඇතිවිය හැකි මේ ආත්ම දුෂ්ටිය ස්කන්ධ පහ ම සලකන කල විසි ආකාරයකින් යුක්ත වෙයි. (ස. නි.-iii: 172 - 174 පිටු ආදිය) ‘පටියම්භිදමග්ග’යෙහි මේ විසි ආකාරය සවිස්තරව දක්වා තිබේ. (ප. ම. -i: 282 - 283 හා 266 - 281 පිටු) දැන් එය කෙටියෙන් සලකා බලමු.

- 1. “රූපය ආත්මය වශයෙන් විපරිතාකාරයෙන් දකියි.” (= “රූපං අත්තනො සමනුපය්‍යති.”)

ඇස ආදී පස් ඉදුරන්, කෙස් ආදී දෙනස් කුණපයන්, කසිණ භාවනා වැඩිමෙන් ලැබෙන පටිභාග නිමිති ආදිය “මම ය - ආත්මය යි” දැඩිව සැලකීමෙන් ප්‍රථම රූපවස්තුක (= රූපය පදනම් කොටගත්) සත්කාය දුෂ්ටිය පහළවෙයි. “දැල්වෙන තෙල් පහතෙහි දැල්ලත් එහි පැහැයත් දෙකක් නොව එකක් ම වන්නාක් මෙන් රූපයත් ආත්මයත් දෙකක් නොව එකෙකි.” යි මේ දුෂ්ටිගතිකයා (= මේ දිවයිියට බැසගත් තැනැත්තා) තර්ක කරයි.

- 2. “ආත්මය රූපය ඇත්තකු වශයෙන් විපරිත ලෙස දකියි.” (= “රූපවනතං අත්තානං සමනුපය්‍යති.”)

මෙහිදී ආත්මය යි සලකනු ලබන්නේ අරූප (= නාම) කොටස් ය; හෙවත් චේදනා, සඤ්ඤ, සංඛාර, විඤ්ඤණ යන ස්කන්ධ සතර යි. “මේ අරූපී ආත්මය (= ‘මම’) එකෙකි; රූපය අනෙකෙකි. එසේ වන කල ආත්මය (= ‘මම’) රූපය නියා රූපවත් ය. (= රූපය ඇත්තෙකි)” යනු රූපය ආධාර වන දෙවන සත්කාය දුෂ්ටිය යි. “සෙවනැල්ලෙන් යුත් ගසක් ගැන සලකන විට, ගසත් සෙවනැල්ලත් එකිනෙකින් වෙනස් වුවත්, ගස එහි සෙවනැල්ල නියා සෙවනැලිවත් වන්නේය.” යනු මේ දුෂ්ටිය තහවුරු කිරීමට ගෙනෙන නිදසුන යි.

- 3. “ආත්මයෙහි රූපය ඇතැ යි විපරිත දුෂ්ටියෙන් දකියි.” (= “අත්තනි රූපං සමනුපය්‍යති.”)

මේ දෘෂ්ටි සංකල්පයෙහි ද ආත්ම මඤ්ඤනාව පවත්වන්නේ අරූප ස්කන්ධ සතර සම්බන්ධ කොටගෙන ය. සිතෙහි ඇසුරෙහි රූපය පවත්නා සැටි සලකමින්, අරූපී ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි තීරණය කරන මේ දුෂ්ටිගතිකයා මෙසේ පවසයි. “රූපය එකක්; අරූපය වූ ආත්මය අනෙකක්. ඒ රූපය මේ ආත්මයෙහි පිහිටා ඇත. උදහරණයකි: සුවඳ ඇති මලෙහි සුවඳ වෙන යි, මල වෙන යි. මේ මලෙහි සුවඳ පවතියි. එසේ ම අරූපී ආත්මයෙහි රූපය පිහිටා තිබේ.” මේ රූපවස්තුක තුන්වන සත්කාය දිවයිිය යි.

4. “රූපයෙහි ආත්මය පිහිටා ඇතැයි විපල්ලාසාකාරයෙන් දකියි.” (= “රූපයමි. අත්තනං සමනුපයසති.”)

මේ දෘෂ්ටිය පවත්වන දෘෂ්ටිගතිකයා ද වේදනාදී අරූප ධර්ම සමුදයය ආත්ම යයි සලකාගෙන , ඒ ආත්මය මේ රූපයෙහි පිහිටා ඇති බව මෙසේ කියාපායි: “මේ රූපය යි. මේ ආත්මය යි. මේ රූපයෙහි මේ ආත්මය පිහිටා ඇත. උදහරණයෙකි: කරඬුවක මැණිකක් තිබේ. එහි කරඬුව වෙන යි; මැණික වෙන යි. කරඬුවෙහි මැණික තිබේ. එසේ ම රූපයෙහි ආත්මය පිහිටා ඇත.” මේ රූපවස්තුක සතරවන සක්කාය දිට්ඨිය යි.

5. “වේදනාව ආත්මයයි විපරිතව දකියි.” (= “වේදනං අත්තතො සමනුපයසති.”)

සදෙරිත් අරමුණු ගැනීමේදී උපදින සවුදුරුම් වේදනාව හෝ සුඛ - දුක්ඛ-උපෙක්ඛා යන තෙවුදුරුම් වේදනාව හෝ ආත්මය වශයෙන් මඤ්ඤනා කෙරෙන මේ වේදනා වස්තුක (= වේදනාව ආධාරය වන) පළමු සක්කාය දිට්ඨිය, රූපවස්තුක මුල් සක්කාය දිට්ඨිය හා සමවෙයි.

6. “ආත්මය වේදනාවෙන් යුක්ත යයි විපරිතව දකියි.” (= “වේදනාවන්තං අත්තනං සමනුපයසති.”)

7. “ආත්මයෙහි වේදනාව ඇතැ යි විපරිතව දකියි.” (= “අත්තනි වේදනං සමනුපයසති.”)

8. “වේදනාවෙහි ආත්මය ඇතැ යි විපරිතව දකියි.” (= “වේදනාය අත්තනං සමනුපයසති.”)

මේ දෘෂ්ටිගත තුනේදී ම ආත්මය යි සලකන්නේ සඤ්ඤ, සංඛාර, විඤ්ඤණ, රූප යන ස්කන්ධ සතර යි. පිළිවෙළින් ඒ ඒ රූපවස්තුක දෘෂ්ටිත්වලට සමාන ය.

9. “සඤ්ඤාව ආත්ම වශයෙන් විපරිතව දකියි.” (= “සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපයසති.”)

සදෙරට සම්බන්ධ සවුදුරුම් සඤ්ඤාව මෙහිදී ආත්මය ලෙසින් පරිකල්පනය කෙරෙයි. රූපවස්තුක ප්‍රථම සක්කාය දෘෂ්ටිය හා සමාන ය.

10. “ආත්මය සංඤාව ඇත්තෙකු යයි විපරිතව දකියි.” (= “සඤ්ඤාවන්තං අත්තනං සමනුපයසති.”)

11. “ආත්මයෙහි සංඤාව තිබේ යයි විපරිතව දකියි.” (= “අත්තනි සඤ්ඤං සමනුපයසති.”)

12. “සඤ්ඤාවෙහි ආත්මය තිබේ යයි විපරිතව දකියි.” (= “සඤ්ඤාය අත්තනං සමනුපයසති.”)

මේ දෘෂ්ටි තුනේදී ම රූප, වේදනා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධයන් ආත්මය ලෙසින් සිතාගනු ලැබේ. ඒ ඒ රූපවස්තූක දෘෂ්ටිවලට සමානය.

13. "සංඛාරයන් ආත්මය යි විපරිතව දකියි." (= "සංඛාරෙ අත්තතො සමනුපසසති.")

මේ සංඛාර වත්පුක පට්ඨක සක්කාය දිට්ඨියේදී, ආත්මය වශයෙන් කල්පනා කෙරෙන්නේ ප්‍රධාන වශයෙන් ම චේතනාව ය. එය ද සදෙරට සම්බන්ධ කොට සවුදුරුම් වන සේ ගත හැකිය. සංස්කාර ස්කන්ධයට අඩංගු වන චේතනා ධර්මයන් ද මෙහිදී ආත්මය ලෙසින් සලකාගැනීමට ඉඩ තිබේ. රූපවස්තූක ප්‍රථම සක්කාය දෘෂ්ටියට සමවෙයි.

14. "ආත්මය සංස්කාරයන්ගෙන් යුක්ත යයි විපරිතව දකියි." (= "සංඛාරවනතං අත්තානං සමනුපසසති.")

15. "ආත්මයෙහි සංස්කාර පිහිටියේ යයි විපරිතව දකියි." (= "අත්තනි සංඛාරෙ සමනුපසසති.")

16. "සංස්කාරයන්හි ආත්මය ඇතැ යි විපරිතව දකියි." (= "සංඛාරෙසු අත්තානං සමනුපසසති.")

රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ සතර මේ කල්පිතයන්හිදී ආත්මය ලෙසින් සලකනු ලැබේ. ඒ ඒ රූප වස්තූක දෘෂ්ටිවලට සමවේ.

17. "විඤ්ඤාණය ආත්ම වශයෙන් විපරිතව දකියි." (= "විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපසසති.")

විවිධාකාරයෙන් වර්ගීකරණය කරන ලද විඤ්ඤාණය, මෙම විඤ්ඤාණ වස්තූක ප්‍රථම සක්කාය දෘෂ්ටියේදී ආත්මය ලෙසින් උපකල්පනය කෙරෙයි. ප්‍රථම රූප වස්තූක දෘෂ්ටියට සම ය.

18. "ආත්මය විඤ්ඤාණයෙන් යුක්ත කොට විපරිතව දකියි." (= "විඤ්ඤාණවනතං අත්තානං සමනුපසසති.")

19. "ආත්මයෙහි විඤ්ඤාණය පිහිටියේ යයි විපරිතව දකියි." (= "අත්තනි විඤ්ඤාණං සමනුපසසති.")

20. "විඤ්ඤාණයෙහි ආත්මය තිබේ යයි විපරිතව දකියි." (= "විඤ්ඤාණසමිං අත්තානං සමනුපසසති.")

රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර යන ස්කන්ධ සතර මේ දෘෂ්ටිවලදී ආත්මය වෙයි. ඒ ඒ රූපවත්පුක දිට්ඨිවලට සමාන වෙයි.

*

මෙසේ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ වශයෙන් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් සක්කාය දිට්ඨිය විභාග කොට දක්වන ලද මුත්, බොහෝ විට අන්ධ පෘථග්ජනයා සක්කාය

දිවයිනට වහල්වන්නේ මේ ධර්ම විභාගය ගැන අවබෝධයක් නැතිව ය. ඇතැමෙක් ස්කන්ධ පස ම ආත්ම වශයෙන් මඤ්ඤනා කරන අතර, (ම. නි. - i: 546 පිට ආදිය) සමහරෙක් ස්කන්ධ එකක් හෝ කීපයක් හෝ ඉහත දැක්වූ ආකාරවලින් ආත්මය යි අදහති. (දී. නි. -ii: 98 පිට හා ම. නි. -i: 22 පිට ආදිය) අත්තවාද උපාදනය (= ආත්මවාදය දැඩිව ගැනීම) නමින් ද ව්‍යවහාර කෙරෙන සක්කාය දිවයින, සෙසු උපාදන තුනට වඩා තේරුම් ගැනීම දුෂ්කර ය. (ම. නි. -i:160 පිට) දිවයි අනුසය අප්‍රතිභව නිබ්ම නියා මතුවන සක්කාය දිවයිගෙන් මැඩුණු සිතින් වසන අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයා උපන් සක්කාය දිවයින දුරු කරන අයුරු නොදනියි. බැහැර නොකිරීමෙන් ශක්තිමත් වන සක්කාය දිවයින ඔහු සසරට බැඳ තබන සංයෝජනයක් වන්නේය. (ම. නි. - ii: 164 පිට) සද්ධර්මය නොදත් මේ පෘථග්ජනයා බැඳුණේ ම උපදියි; බැඳුණේ ම මියයයි; බැඳුණේ ම මෙලොවින් පරලොවට යයි. (ස. නි. - iii: 288 පිට) බලු දම්වැලෙන් දැඩි උලෙක හෝ වැඹෙක හෝ බැඳුණු බල්ලෙකු මෙන් හෙතෙම පඤ්චස්කන්ධයන් වටා ම දුවයි; ස්කන්ධයන් අනුව ම පෙරළෙයි; ස්කන්ධයන් කෙරෙන් නොමීදෙයි; ජාතියෙන්, ජරාවෙන්, ශෝකයෙන්, වැළපීමෙන්, කායික දුකෙන්, මානසික දොමනසින්, දැඩි ආයාසයෙන් නොමීදෙයි. (ස.නි. - iii: 256 පිට)

ශාශ්වත සහ උච්ඡේද යන අන්ත දෙකට වැටෙන සියළු දුෂ්චිවලට බැසගන්නේ සක්කාය දිවයින (= පඤ්චස්කන්ධය ඇසුරෙහි ආත්මයක් ඇතැයි වරදවා දැකීම) මුල් කොටගෙන ය. ආත්මයක් වෙතැ යි මඤ්ඤනා කළහොත්, ඒ ආත්මය සදකාලික ය, (= ශාශ්වතය) හෝ විනාශ වෙයි, (= උච්ඡේදය) හෝ යනුවෙන් නිගමනය කළයුතු හෙයිනි. එක් එක් ස්කන්ධය වෙන්වෙන්ව ආත්ම වශයෙන් සලකන සක්කාය දිවයි පහ (= මෙහි අංක 1, 5, 9, 13, 17 දරන දුෂ්චි) උච්ඡේදවස්තුක (= උච්ඡේද දුෂ්චියට පදනම් වන) බව ද ඉතිරි සක්කාය දිවයි 15 ම ශාශ්වතවස්තුක (= ශාශ්වත දුෂ්චියට ආධාර වන) බව ද, 'පටිසම්භිදමග්ග'යෙහි දැක්වෙයි. (ප. ම. - i: 248 පිට).

දිවයි අනුසය සමඟින් සක්කාය දිවයි සංයෝජනය යෝවෘත් මඟින් සමුච්ඡේද වශයෙන් ප්‍රභාණය කෙරෙන බැවින්, (ප.ම.-i: 376 පිට ආදිය) ආයථි උත්තමයාට සක්කාය දිවයි ඇති නොවේ. අනාත්ම ලක්ෂණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ විපස්සනා යෝගාවචරයා තදභග වශයෙන් සක්කාය දිවයින දුරුකරයි. (නාම රූප පරිච්ඡේද ඤාණයෙන් මේ තදභග ප්‍රභාණය සිදුවන බව අටුවාවේ සඳහන් වෙයි. -ම. අ. -i:21 පිට ආදිය.) ධර්මය හැදෑරීමෙන් අනාත්ම ස්වභාවය ගැන නිශ්චයාත්මක විනිශ්චයක් ඇතිකරගත් ශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයාට ද සක්කාය දිවයිගේ ක්‍රියාකාරී ස්වභාවය පාලනය කරගත හැකි වනු ඇත.

අත්තවාදපටිසංයුක්ත - දිවයි (= ආත්මවාදයෙන් යුක්ත දිවයි), අත්තානු-දිවයි (= අත්ත දිවයි-ආත්මදුෂ්චි) යන නම්වලින් ද සක්කාය දිවයි හැඳින්වෙයි. (ප. ම. -i: 266, 298 පිටු ආදිය)

අධාරය මහා විපසයනා

සත්තානුපස්සනා යනු අධාරය මහා විපසයනා මාලාවෙහි මුලින් ම ලැබෙන්නා වූ අනුපසයනා යන ය. මෙම මූලික සත් අනුපස්සනාවන් පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් විමර්ශනයක් දැනට කෙටි තිබේ. අටළොස් මහ විදසුන් පෙලෙහි ඉතිරි අනුපස්සනා එකොළස ද කෙටියෙන් හඳුන්වාදීම දැන් සිදු කෙරෙනු ඇත.

මෙම මහා විපසයනා 11 සඳහන් කෙරෙන එක ම යුත්‍රාන්ත ග්‍රන්ථය වන “පටියමිහිද මග්ගය” ඒවා විස්තර කොට පෙන්වා දී නැත. මේ අනුපස්සනා පිළිබඳ අර්ථ විග්‍රහයක් කර තිබෙන ආදිතම ග්‍රන්ථය වන්නේ “විසුද්ධි මග්ගය” යි. (වි.ම.: 522-523 පිටු) විදඹනාවෙහි ඒ ඒ අවස්ථාවන්හිදී සුදුසු පරිදි මෙම අනුපස්සනා වැඩෙන බව එහි සඳහන් වෙයි. (වි.ම.: 472 පිටු) එහෙත් ඉන් මෑත භාගයේදී සම්පාදනය කරන ලද “පටියමිහිද මග්ග අටුවාව” කියන්නේ, සියලු ම අනුපස්සනාවන් එකකට එකක් පඩි පෙලක් මෙන් අනු-පිළිවෙළින් සම්බන්ධ වෙමින් අනුක්‍රමයෙන් විදර්ශනා මාර්ගය සපුරන බව ය. (ප.අ.: 74-75 පිටු) “පටියමිහිද මග්ග”යෙහි “ඉන්ද්‍රිය කථා”වෙහි එබඳු අනුක්‍රමික සම්බන්ධතාවක් දක්වා තිබීම (ප.ම. - i: 396 පිටු) නිසා මෙම අනුපිළිවෙළ එහි (= අටුවාවෙහි) පෙන්වා තිබේ.

එහෙයින් මෙම පෞරාණික ග්‍රන්ථ දෙකෙහි ඇතැම් අනුපස්සනාවන් විවරණය කොට තිබෙන ආකාරයන්හි වෙනස්කම් දක්නට ලැබෙයි. එබඳු වෙනස්කම් ඇති විට, “විසුද්ධි මග්ග විවරණය” (= වි.ම.වි.) හා “පටියමිහිද මග්ග අටුවා විවරණය” (= ප.අ.වි.) වෙනවෙන ම ද වෙනත් මත වේ නම් ඒවා ද ඉදිරිපත් කරමින් අනුපසයනා විස්තරය කෙටියෙන් කෙරෙනු ඇත.

8. “බයානුපසයනං භාවෙතොනා සනසඤ්ඤං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂයවීම පුනපුනා දැකීම (= බයානුපසයනාව) වඩන්නා සංස්කාරයන් ඒකත්වයෙන් සැලකීම (= සන සඤ්ඤාව) දුරු කරයි.”

වි.ම.වි.: “සනය (= සමුභයක්/සන්නතියක්, එකක් ලෙස ගැනීම) බෙද වෙන් කොට, ඤයවීම් අර්ථයෙන් අනිත්‍ය යැයි මෙසේ ගෙවීම දැකීමේ නුවණ බයානුපසයනාව ය.”

ප.අ.වි.: “වර්තමාන ස්කන්ධයන්ගේ හඩගය දැකීම ද ඒ අනතුරුව ම ඒ බිඳීම අරමුණු කළ සිත් හා සිතිවිලි (= වෛතසික) බිඳීම දැකීම ද බයානුපසයනාව ය.”

සන්නති සනය බිඳීම පළමුවෙන් සම්මසන හා උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවලදී සිදු වන්නෙකි. “ඤයවීම් අර්ථයෙන් අනිත්‍ය ය” යන සම්මඤ්ඤා වනාහි සම්මසන ඤාණයට සම්බන්ධව දැක්වෙන්නෙකි. (ප.ම. - I: 102 පිටු) එහෙයින් වි.ම.වි. ට එකඟ නොවන “පටියමිහිද මග්ග අටුවාව”, බයානුපසයනාව හඩග ඤාණ අවස්ථාවෙහි ලා විග්‍රහ කරයි. “විසුද්ධි මග්ග ටීකාව” ද වි.ම.වි. අනුමත කරන අතර ම බයානුපසයනාව යනු සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික හඩගය අනුපසයනා කිරීම යයි වරෙක කියයි. (වි.වි. (බු.)- ii : 417 පිටු)

කෙසේ වුව ද මෙම අනුපයයනාව අනිච්චානුපයයනාව හෝ නිරෝධානුපයයනාව හෝ තුළ අන්තර්ගත වන්නෙකි.

මෙහි සන සඤ්ඤාව යනු සන්තති වශයෙන් සනායෙකි යි හැඟීම යයි "පටියමිතිද අටුවා"වෙහි දැක්වෙන්නේ, සන්තති - සමුභ - කිච්ච - ආරම්මණ යන සන සතරක් ම මින් කියැවෙන බව ටීකාවල සඳහන් වෙයි. (වි.ටී. (බු)- II : 417 පිට; දී.ටී.: 74 පිට ආදිය) බයානුපයයනාව අනිච්චානුපයයනාවක් වන බැවින් මෙහි පළමු මතය නිවැරදි යයි හැඟෙයි.

9. "වයානුපයයනං භාවෙනො ආයුහනං පජහති."

"සංස්කාරයන්ගේ වැයවීම අනුපයයනා කිරීම (= වයානුපයයනාව) වඩනුයේ සංස්කාර හෙවත් කර්ම රැස්කිරීම (= ආයුහනය) දුරු කරයි."

වර්තමාන සංස්කාරයන්ගේ භද්ධගය දැක අන්වයේ නුවණින් අතීත - අනාගත සංස්කාරයන්හි බිඳීම ද දැකීම වයානුපයයනාව ලෙස දක්වා තිබේ. මෙම අර්ථ විග්‍රහය සඳහා "විසුද්ධි මග්ගය" උපයෝගී කොට ගෙන ඇත්තේ "පටියමිතිද මග්ග"යෙහි භද්ධ ඤාණ නිද්දේසයෙහි එන භාථාවක් බව පෙනෙයි. (මෙහි 7 වන පරිච්ඡේදයෙහි 8 වන අධොලිපිය හෝ ප.ම. - I : 110 පිට හෝ බලන්න.)

මේ අනුව වයානුපයයනාව ද අනිච්චානුපයයනාවෙහි හෝ නිරෝධානුපයයනාවෙහි හෝ ප්‍රභේදයකි.

10. "විපරිණාමානුපයයනං භාවෙනො ධුවසඤ්ඤං පජහති."

"සංස්කාරයන්ගේ වෙනස්වීම පුනපුනා දැකීම (= විපරිණාමානුපයයනාව) වඩන්නා සංස්කාර ස්ථිර ය යන හැඟීම (= ධුව සඤ්ඤාව) පහ කරයි."

වි.ම.වි.:- "උපන් සංස්කාරයන් ජරාවට භා මරණයට පත්වීම වන බැවින් අන් ආකාරයකට පෙරළෙන සුලු යයි දැකීම විපරිණාමානුපයයනාව යි. මෙහිදී 'රූප-සන්තක', 'අරූප-සන්තක' වශයෙන් සම්මසනය කළ යුතුය." (වි.ම: 464-472 පිටුවල මේ සම්මසන විධි දැක්වෙයි).

ප.අ.වි.:- "සංස්කාරයන්ගේ භද්ධගය පිළිබඳව ම නැඹුරුවීම හේතුවෙන් අතීත - වර්තමාන-අනාගත සියලු සංස්කාර වෙනස්වන සුලු යැයි දැකීම විපරිණාමානුපයයනාව යි."

මෙහිදී ද වි.ම.වි. සම්මසන ඤාණ අවස්ථාව ද, ප.අ.වි. භද්ධ ඤාණ අවස්ථාව ද හුවා දක්වයි. විපරිණාමානුපයයනාව ද අනිච්චානුපයයනාවෙහි ම තවත් මුහුණුවරෙකි.

11. "අනිමිත්තානුපයයනං භාවෙනො නිමිත්තං පජහති."

"සංස්කාරයන්ගේ නිත්‍ය නිමිතිවලින් තොර බව පුනපුනා නුවණින් දැකීම (= අනිමිත්තානුපයයනාව) වඩන්නා සංස්කාර නිත්‍ය නිමිති සහගත ලෙස ඒකත්වයෙන් ගැනීම (= නිමිත්ත) දුරු කරයි."

මෙහි නිමිත්ත යනු සංස්කාර සන්තතියක්, එකක් සේ ගෙන නිත්‍ය වශයෙන් සලකන ඕලාරික ස්වභාවය යි. අනිමිත්තානුපය්‍යනාව ද අනිවච්චානුපය්‍යනාවෙකි. (වි.ම.: 522 පිට)

12. “අපජනිතානුපය්‍යනං භාවෙනො පඤ්ඤිං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ පැනිය යුතු බවක් නොමැතිවීම පුනපුනා දැකීම (= අපජනිතානුපය්‍යනාව) වඩන්නේ සංස්කාර පිළිබඳ තෘෂ්ණා සහගත ප්‍රාර්ථනාව (= පඤ්ඤිය) දුරු කරයි.”

මෙය දුක්ඛානුපය්‍යනාවෙකි. (වි.ම.: 522 පිට)

13. “සුඤ්ඤානුපය්‍යනං භාවෙනො අභිනිවේසං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ ආත්ම ස්වභාවයෙන් ශුන්‍ය බව අනුපය්‍යනා කිරීම (= සුඤ්ඤානුපය්‍යනාව) වඩනුයේ ආත්ම දෘෂ්ටියට බැස ගැනීම (= අභිනිවේසය) ප්‍රභාණය කරයි.”

මෙය අනත්තානුපය්‍යනාවෙකි. (ප.ම. - I : 484 පිට; වි.ම.: 522 පිට)

14. “අධිපඤ්ඤධම්මවිපස්සනං භාවෙනො සාරාදනාභිනිවේසං පජහති.”

“අධිප්‍රඥ සධ්ධාන, (සංස්කාර) ධර්මයන් පිළිබඳ විදර්ශනාව වඩන්නා සංස්කාරයන් සාර ලෙස දැකීම ගෙන වැදගැනීම (= සාරාදනාභිනිවේසය) අත්හරීයි.”

වි.ම.වි.: -(I) “අධිපඤ්ඤ ධම්ම විපස්සනා යනු සියලු විදර්ශනා ද වෙයි.” (වි.ම.: 472 පිට)

වි.ම.වි.:-(II) “අධිපඤ්ඤ ධම්මවිපස්සනා යනු සිතෙහි ද එහි අරමුණෙහි ද බිඳීම දැක, ‘සංස්කාරයෝ ම බිඳෙති. සංස්කාරයන්ගේ ම මරණය වෙයි. අන් කිසිවෙක් නැතැ’යි භවිත වශයෙන් ශුන්‍යතාව ගෙන පවතින විදර්ශනාව ය.” (වි.ම.: 522 පිට)

“පටිසම්භිදමග්ග අටුවාව” මෙම දෙවැනි විවරණය අනුමත කරයි. මෙම අරුත් දැක්වීමට මුල් වී ඇත්තේ “පටිසම්භිදමග්ග”යෙහි භවිත ඤාණ නිද්දේසයෙහි එන ගාථාවක් බව පෙනෙයි. (මෙහි 7 වන පටිච්ඡේදයේ අධොලිපි අංක: 15 හෝ ප.ම. - I: 110 පිට බලන්න.) එහි සඳහන් වන්නේ “අධිපඤ්ඤ-විපස්සනා” යන පදය යි. “අධිපඤ්ඤ-ධම්ම-විපස්සනා” යන පදය අංගුත්තර නිකායෙහි යුතු කීපයක දැක්වෙයි. (අ.නි. -ii: 174 - 180 පිටු) ඉන් හැඟෙන්නේ, මෙය වනාහි “දට්ඨබ්බ” (= දැනගත යුතු) “සම්මසිතබ්බ” (= සම්මර්ශනය කළ යුතු) හා “විපස්සිතබ්බ” (= විදර්ශනා කළ යුතු) යන තුන් අවස්ථාවන් ම අඩංගු වන (1 වන පටිච්ඡේදය බලන්න.) මුළු විදර්ශනා මාර්ගය ම හඳුන්වන පොදු පදයක් බව ය. අධිපඤ්ඤ-ධම්මවිපස්සනාවෙන් යුත් නැතැත්තා මාර්ග-එල ලැබුවෙකි යි “පුග්ගල පඤ්ඤත්තිප්පකරණය” හඳුන්වා දීමෙන් මේ මතය සනාථ වෙයි.

(පු.ප.: 378 පිට) “අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා” යන පදයේ මූලික අර්ථයෙන් පෙන්නුම් කෙරෙන්නේ ද විදර්ශනාව පිළිබඳ විශේෂ අවස්ථාවක් නොව පොදු අදහසකි. මේ අනුව වි.ම.වි. (I) වඩා උචිත ය. එසේ සලකනහොත්, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා යනු තනි අනුපස්සනාවක් ලෙස ගැනීම අසීරු වෙයි. (අන් අනුපස්සනා මෙන් මේ පදය “අනුපස්සනා” යන්නෙන් කෙළවර නොවීම ද විමසිය යුත්තකි.)

15. “යථාභූතඤ්ඤාදස්සනං භාවෙනෙතා සමමාභාහිනිවෙසං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ යථා ස්වභාවය නුවණින් දැකීම (= යථාභූතඤ්ඤාදස්සනා) වඩන්නා සංස්කාරයන් පිළිබඳව දැඩි මූලාවට බැස ගැනීම (= සමමෝභාහිනිවෙසය) දුරු කරයි.”

වි.ම.වි.- “යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනා යනු ප්‍රත්‍යයන් ද සහිතව නාමරූප අවබෝධ කිරීම ය.” (එනම්, නාම-රූප පරිච්ඡේදය හා පච්චය පරිග්‍හය යි).

ප.අ.වි.- “යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනා යනු, භවිගය දැක දැක, ‘සංස්කාරයෝ භය සහිතයහ’ යනුවෙන් පවතින්නා වූ භයතුපට්ඨාන ඤ්ඤාදස්සනා යි.”

මෙම ප්‍රකාශ දෙක පරස්පර විරෝධී වන බැවින්, යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනා යනු කුමක්දැයි වටහාගැනීමට අපට බුද්ධ දේශනාවට ම නෙත් යොමු කිරීමට සිදුවෙයි. සමාධිය පාදක කර ගනිමින් යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනා ද යථාභූතඤ්ඤාදස්සනා හේතු කොටගෙන නිබ්බිදව ද නිබ්බිදවෙන් විරාගය ද පහළවීමේ ඒකාන්ත ප්‍රතිපදාවක් දැක්වෙන දේශනා පෙලක් වෙයි. (අ.නි.- vi: 586 - 596 පිටු; ස.නි.- ii: 48 පිට ආදිය) මින් පැහැදිලි වන්නේ, විදර්ශනාවෙහි ආරම්භයෙහි සිට නිබ්බිද ඤ්ඤාදස්සනා හෝ බලවත් නිබ්බිදනුපස්සනාව දක්වා යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනා විහිදෙන බව ය. මෙහිදී යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනා, නාමරූප පරිච්ඡේදයේ සිට මග්ගාමග්ග ඤ්ඤාදස්සනා (= බලව උදයබ්බය ඤ්ඤාදස්සනා) දක්වා ද නිබ්බිදව, භයතුපට්ඨාන ඤ්ඤාදස්සනා සිට සංඛාරුපෙක්ඛා ඤ්ඤාදස්සනා දක්වා ද පැතිරෙන බව සංයුක්ත අටුවාව කියයි. (ස.අ. -ii: 40 පිට) යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනා යනු තරුණ විපස්සනාව බව ද නිබ්බිද යනු බලවත් විපස්සනාව බව ද ඉහත කී දේශනා විග්‍රහයේදී අටුවාවෙහි නොයෙක් තැන දක්වා තිබේ. (ස.අ. - ii: 40 පිට; අ.අ. -ii: 587, 676, 728 පිටු ආදිය) (5 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධොලිපි අංක 16, 17 හා 18 ද බලන්න.) මේ අනුව, යථාභූත ඤ්ඤාදස්සනා යනු තනි අනුපස්සනාවක් නොව, (මේ පදය “අනුපස්සනා” යන්නෙන් කෙළවර නොවීම ද සැලකිය යුත්තකි.) අනුපස්සනා කීපයක සහභාගිත්වයෙන් උද්ගතවන්නා වූ විදර්ශනා මාර්ගයෙහි එක්තරා අවස්ථාවක් හඳුන්වන පදයක් බව පෙනෙයි. (“යථාභූතඤ්ඤාදස්සනා” යන පදයේ ඇතුළත් වන පොදු අර්ථය නිසා ම සත්‍ය දර්ශනය පිළිබඳ වෙනත් අවස්ථාවන් නිරූපණය කිරීමට ද මේ පදය ඇතැම් විට යොදාගෙන තිබේ. උද:- ස.නි. -v (ii): 274 පිට)

16. “ආදීනවානුපස්සනං භාවෙනෙතා ආලයාහිනිවෙසං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ දෙස් පුනපුනා දැකීම (= ආදීනවානුපස්සනාව) වඩන්නා සංස්කාරයන්හි ආලයෙන් වැදගැනීම (= ආලයාහිනිවෙසය) පහ කරයි.”

මෙය භයතුපට්ඨාන ඤ්ඤාදස්සනා මතුවන ආදීනව ඤ්ඤාදස්සනා යි “විසුද්ධි මග්ගය” හා

“පටියම්භිද මග්ග අටුවාව” කියයි. නිබ්බිදනුපය්‍යනාව ද මින් දැක්වෙනු යි “ප.අ.” වැඩි දුරටත් සඳහන් කරයි. ආදීනවානුපය්‍යනාව දුක්ඛානුපය්‍යනාවෙහි ප්‍රභේදයකි.

17. “පටියධ්‍යානුපය්‍යනං භාවෙනෙතා අපපටියධ්‍යං පජහති.”

“ත්‍රිලක්ඛණය ම නැවත නැවත නුවණින් දැකීම (= පටියධ්‍යානුපය්‍යනාව) වඩනුයේ මෝහය (= අප්පටියංඛාව) අත්හරියි.”

වි.ම.වි.: -“පටියධ්‍යානුපය්‍යනාව යනු සංස්කාරයන්ගෙන් මිදීමේ උපාය යෙවීම වශයෙන් සිදුවන පටියධ්‍යා ඤාණය ය.”

ප.අ.වි.: -“පටියධ්‍යානුපය්‍යනාව නම් මුඤ්චිතුකමාසනා ඤාණයෙන් උපන්නා වූ, සංස්කාරයන්ගෙන් මිදීම පිණිස කෙරෙන අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත අනුපය්‍යනාවන් පිළිබඳ නුවණකි. මුඤ්චිතුකමාසනා, පටියධ්‍යා හා සංඛාරුපෙක්ඛා යන විදුර්භා ඥාන තුන ම මෙහි අන්තර්ගත වෙයි.”

18. “විච්චානුපය්‍යනං භාවෙනෙතා සංයෝගාහිනිච්චෙසං පජහති.”

“සංස්කාරයන් කෙරෙන් පෙරැළී නිවනට යොමුවීම දැකීම (විච්චානුපය්‍යනාව) වඩන්නේ සංස්කාරයන් හා සංයෝග වී තදින් වැදගැනීම (= සංයෝගාහිනිච්චෙසං) හැර දමයි.”

වි.ම.වි.: -“විච්චානුපය්‍යනාව යනු සංඛාරුපෙක්ඛා සහ අනුලෝම ඤාණ ය. මෙහිදී සියලු සංස්කාරයන් කෙරෙන් සිත හැකිලෙයි; පෙරලෙයි.”

ප.අ.වි.: -“විච්චානුපය්‍යනාව යනු අනුලෝම ඤාණයෙන් උපන් ගෝත්‍රභූ ඤාණය යි.”
 (“පටියම්භිද මග්ග”ෙයහි විච්චානුපය්‍යනාව සඳහා ආවර්ජන සිතක් දක්වා නොතිබීම, මෙම තීරණයට හේතුව ය. ප.ම. - i: 158 පිට; ප.අ.: 75 පිට)

ගෝත්‍රභූඤාණය උපදින්නේ එක් සිතෙක පමණකි. විච්චානුපය්‍යනාව යනු ගෝත්‍රභූ ඤාණය නම්, ‘අනුපය්‍යනා’ යන පදයෙහි අඩංගුවන ‘පුන පුනා දැකීම’ යන අරුත හා එය ගැලපෙයි දැයි විමසිය යුතුය. (එක් සිතෙක පමණක් උපදින ලෝකෝත්තර මාර්ග ඤාණය ද විරාගානුපය්‍යනා, නිරෝධානුපය්‍යනා හා පටිනියසග්ගානුපය්‍යනා නමින් අටුවාවේ විග්‍රහ කොට තිබේ. එහෙත් ඒ වනාහි ඒ ඒ ලෝකික අනුපය්‍යනාවන්ට විකල්ප වශයෙන් පමණකි. වි.ම.: 214 පිට; ම.අ.- ii: 249 පිට; අ.අ. - ii: 722 පිට; ප.අ.: 347 පිට ආදිය)

විච්චානුපය්‍යනාව යනු පටිනියසග්ගානුපය්‍යනාවක් වශයෙන් සැලකිය හැකිය.

★

සත්තානුපය්‍යනාවන්හි එක්තරා අනුක්‍රමික සම්බන්ධතාවක් පෙන්නුම් කළ හැකි වුවත්, අටියාරය විපය්‍යනාවන් ම ගතහොත් එබන්දක් හුවා දැක්වීම දුෂ්කර බව පෙනෙයි. එසේ පූර්වාපර සම්බන්ධතාවක් වෙතොත්, ආදීනවානුපය්‍යනාව නිබ්බිදනුපය්‍යනාවට පෙරටුවෙන් සඳහන් විය යුතුය. එසේ ම විරාග-නිරෝධ-පටිනියසග්ග යන අනුපය්‍යනා විදසුන මුදුන්පත්වීම තෙක් විහිදෙන පරිණත විදර්ශනාවෝ ය. ඉන් අනතුරුව බය - වය - විපරිණාම අනුපය්‍යනා දැක්වීමෙන් විදර්ශනාවෙහි පසුබැස්මක් නිරූපණය කෙරෙයි. (බුද්ධ දේශනාවන්හි බොහෝ සේ බය-වය අනුපය්‍යනා යෙදෙන්නේ විරාග - නිරෝධ - පටිනියසග්ග අනුපය්‍යනාවන්ට පළමුව ය. උද:- ස.නි.- iv: 398 - 404 පිටු; අ.නි. -vi: 671-680 පිටු).

අනිමිත්ත - අප්පණිහිත - යුඤ්ඤත අනුපය්‍යනාවෝ ද විමොක්ඛ මුඛ වෙමින් විදර්ශනාවේ උච්චතම අවස්ථාවේදී ද ක්‍රියාත්මක වෙති. (2 වන පරිච්ඡේදයේ 16 වන අධොලිපිය බලන්න.) ඉන්පසුව අධිපඤ්ඤා ධම්මවිපය්‍යනාව, යථාභූතඤ්ඤාදය්‍යනය, ආදීනවානුපය්‍යනාව වැනි අනුපය්‍යනා යෙදීමෙන් ආපසු බැස්මක් පෙන්නුම් කෙරෙයි. තව ද අධිපඤ්ඤාධම්මවිපය්‍යනාව සහ යථාභූත ඤ්ඤාදය්‍යනය එක් විශේෂ අවස්ථාවකට සීමා වන අනුපය්‍යනා නොව පොදු විදර්ශනාවන් බව අපි ඉහත පෙන්වීමු. (වචනාර්ථයට මුල් තැන දෙනහොත්, පටිසම්බානුපය්‍යනාව ද එවන් පොදු විපය්‍යනාවක් ලෙස ගත හැකිය.) මේ අතර එකිනෙකට බෙහෙවින් සමාන වන අනුපය්‍යනාවෝ ද වෙති. (උද: නිරෝධ - බය - වය අනුපය්‍යනා).

කරුණු මෙසේ හෙයින්, අටළොස් මහ විදසුන් පෙල වනාහි ඒකීය අබණ්ඩ සම්බන්ධතාවකින් යුක්ත අනුපය්‍යනා පිළිවෙළක් ලෙස සැලකීමට වඩා, විදර්ශනා ප්‍රතිපද කීපයකින් ම සමන්විත අනුදශනා සංග්‍රහයක් සේ ගැනීම යුක්ත ය.

අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත යන මූලික තුන් අනුපය්‍යනාවන් සකල විදර්ශනා ප්‍රතිපදවනට ම සාධාරණ කේන්ද්‍රය වන බැවින් මහා විපය්‍යනා මාලාවෙහි මුලින් ම සඳහන් කොට තිබේ. මෙම ත්‍රිවිධ අනුදර්ශනාවන් ස්වාධීන විදර්ශනා ප්‍රතිපදවක් ලෙස ද ගත හැකිය. විදර්ශනා මාර්ගය මුළුල්ලෙහි ම පැතිර පවත්නේ මේ අනුපය්‍යනා තුන වන හෙයිනි. (මෙතැන් සිට දැක්වෙන නිදසුන්වල ඇතැම් තැනෙක “අනුපය්‍යනා” නම දක්නට නොලැබෙයි).

මීළඟට අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත - නිබ්බිද - විරාග යන කාණ්ඩය තවත් ප්‍රකට විදර්ශනා පද්ධතියක් වෙයි. අනිච්ච - විරාග - නිරෝධ - පටිනියසග්ග යන අනුපය්‍යනා පිළිවෙළ ද ප්‍රමුඛ විදර්ශනා ප්‍රතිපදවෙකි. මේ අනුපය්‍යනා සතරට වයානුපය්‍යනාව ද එක්වීමෙන් සෑදෙන තවත් පටිපදවක් දක්නට ලැබේ. (ස.නි.- iv: 398 - 404 පිටු) සත්තානුපය්‍යනාවන් තුළ අඩංගු වන මෙවන් විවිධ විදර්ශනා ප්‍රතිපද තවත් කීපයක් 9 වන පරිච්ඡේදයෙහි පෙන්වා ඇත.

සත්තානුපය්‍යනා ද ප්‍රධාන අනුපය්‍යනා පිළිවෙළකි. ඒ අතුරින් කීපයක් බය - වය අනුපය්‍යනා සමඟ එක්වීමෙන් සෑදෙන විදර්ශනා පටිපද ද කීපයෙකි. (උද: අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත - බය - වය - විරාග - නිරෝධ - පටිනියසග්ග අනුපය්‍යනා: අ.නි.- vi: 676 - 680 පිටු; බය - වය - විරාග - නිරෝධ: ස.නි. -ii: 92 පිටු ආදිය) ඇතැම් විට විපරිණාමානුපය්‍යනාව ද එක් වෙයි. (උද: අනිච්ච - බය - වය - විරාග - නිරෝධ - විපරිණාම: ස.නි. - ii: 42 පිටු; ස. නි.- iv: 412 පිටු).

යථාභූතඤ්ඤාදස්සන - නිබ්බිද - විරාග යනුවෙන් තවත් වැදගත් විදර්ශනා ප්‍රතිපදාවෙකි. සංඤ්‍ය නාමයෙන් අනුපස්සනා හැඳින්වෙන දේශනා තුළින් ද විවිධ විදර්ශනා පටිපාටි උකහාගත හැකිය. (උදා:- අනිච්ච, අනත්ත, අසුභ, ආදීනව, පහාන, විරාග, නිරෝධ යන සංඤ්ඤා: දී.නි.- ii: 124 පිට; දී.නි. - iii: 430, 500 පිටු).

බුද්ධ දේශනාවෙහි දැක්වෙන මෙවන් විදර්ශනා ප්‍රතිපදා රැසක් ම අටලොස් මහ විදසුන් හි ඇතුළත් කළ හැකි වෙයි. මේ අනුව, මහා විපස්සනා මාලාව වනාහි පෙළෙහි අනුපස්සනා නමින් දැක්වෙන්නා වූ ද අනුපස්සනා නමින් නොහැඳින්වූව ද අනුපස්සනා ගණයට වැටෙන්නාවූ ද විදර්ශනාවන් එක් කොට පුරාණ ආචාර්යවරුන් විසින් සකසන ලද සංග්‍රහයකි යි අනුමාන කළ හැකිය.

අදියර කීපයකින් යුතු විදර්ශනා පද්ධතියක් ලෙසින් ද අටලොස් මහ විදසුන් පෙල විග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය. බලවත් පාරමී ශක්තියකින් හෙබි යෝගාවචරයෙකුට මූලික තුන් අනුපස්සනාවන් පහසුවෙන් සපුරාගෙන නියුණු නිබ්බිදනුපස්සනාවකින් අනතුරුව විරාගානුපස්සනාවෙන් විදර්ශනාව මුදුන්පත් කරගත හැකි වන්නේය. එසේ සම්පූර්ණ නොවන අයෙකුට සන්තානුපස්සනාවන් ම වැඩිමට සිදුවෙයි. ඉනුදු අභිමතාර්ථ සාධනය නොවන්නේ නම්, බය-වය-විපරිණාම අනුපස්සනාවන් වැඩිදුරටත් දියුණු කරගෙන අනිමිත්ත - අප්පණ්ණිත - සුඤ්ඤත යන අනුපස්සනා මහින් විදසුන කෙළවර කළ හැකිය. අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාව මේ සියලු අනුපස්සනාවන් මූර්තිමක් කරන්නේයැ යි සිතිය හැකිය. මීළඟට යථාභූතඤ්ඤාදස්සන - ආදීනව - පටිසංඛා - විච්චිට යන අනුපස්සනා සාධන පිළිවෙළක් සේ දැක්විය හැකිය.

සම්මත අනු-පිළිවෙළකින් තොරව, සුදුසු අවස්ථාවේදී අවශ්‍ය අනුපස්සනාව මතුවෙමින් විදර්ශනා මාර්ගය මුහු කරවන්නේ යැයි ද සැලකිය හැකිය. සාමාන්‍ය යෝගාවචරයා පිළිබඳව නම් කිව යුත්තේ එය යි.

“පටිසම්භිද මග්ගය” බොහෝ විට විදර්ශනා මාර්ගය දක්වන්නේ අටියාරස මහා විපස්සනා මාර්ගයෙනි. එහෙත් එහි මෙම අනුපස්සනා පිළිබඳව අර්ථ විග්‍රහයක් කොට නැත. “පටිසම්භිද මග්ගය” සකස් කෙරුණු අවධියේදී, අමුතුවෙන් විචරණයක් කිරීම අනවශ්‍ය තරමට මහා විපස්සනා මාලාව ප්‍රචලිතව තිබූ බවක් ද ඉන් හැඟෙයි. එහෙත් වෙනත් කිසිදු සුත්‍රාන්ත පිටක ග්‍රන්ථයෙක අටියාරස විපස්සනා මාලාව සඳහන් නොවීම විමතියට කරුණෙකි.

අද ද යෝගාවචරයන්ට මේ මහා විපස්සනා අත්දැකිය හැක්කේය. සෑම යෝගාවචරයෙකුට ම මේ අනුපස්සනා 18 ම සාධාරණ නොවනු ඇත. විදර්ශනාවේදී අනුපස්සනා වෙන් වෙන්ව දැකීමට උත්සාහ කිරීම නවක යෝගාවචරයාට අවශ්‍ය නොවෙයි. එහෙත් ඇතැම් තැන්වලදී විදර්ශනා ප්‍රගතිය අධ්‍යාල වෙනැයි පෙනෙන්නේ නම්, සුදුසු අනුපස්සනාවන් පිළිබඳ විශේෂ අවධානය යෙදීම අර්ථදයක වනු ඇත.

“ ආරභථ නිකමථ යුක්ඡථ බුද්ධසාසනෙ,
ධුනාථ මච්චුනො සෙනං නළාගාරං’ව කුක්ඡරො.

යො ඉමසමී ධම්මචිනයෙ අප්පමනො විහෙස්සති,
පහාය ජාතිසංසාරං දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති.”

(අරුණධම් සුත්තං, සංයුත්ත නිකාය)

වීයඨීය අරඹවු! නික්මෙවු! බුදු සසුනෙහි යෙදෙවු!
බටදඬු ගෙයක් වනසන ඇත් රජෙකු මෙන්
මාර සේනාව පලවා හරිවු!

යමෙක් මෙම ධම්මචිනයෙහි
අප්‍රමාදීව වීයඨීය වඩන්නේ නම්
හෙතෙම ඉපැදීම මුල්කොටගත් සංසාරය හැර දමා
දුක් කෙළවර කරන්නේය!